

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
(พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

วิทยานิพนธ์
ของ
สวัสดี พันธุ์ฤทธิ์ดำ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มกราคม 2545
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ห้องสมุด

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิทยา บุขรารัตน์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิทยา บุขรารัตน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์สนใจ ศรีนวล)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

..... ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา
(อาจารย์ ดร. ฉันทิต ทองช่วย)

วันที่ 16 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างดีจากอาจารย์จำเริญ แสงดวงแข ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์พิทยา บุษรรัตน์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์สมใจ ศรีนวล และอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาชี้แนะและสละเวลาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติม จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนไทยคดีศึกษาทุกท่าน ที่ได้วางพื้นฐานความรู้ตลอดจนแนวคิดและจิตสำนึกเกี่ยวไทยคดีศึกษา จนเป็นผลให้สามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ ผศ. ขงยุทธ ชูแว่น ผู้สนับสนุนทุนเพื่อการวิจัยโครงการเครือข่ายปริญญาโทไทยคดีศึกษา ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ขอขอบคุณอาจารย์อุทิศ สังขรัตน์ อาจารย์ประมวล มณีโรจน์ อาจารย์สิทธิกร มากนวน อาจารย์วีระศักดิ์ วิจิตรโสภา และเพื่อนนิสิตปริญญาโทไทยคดีศึกษารุ่นปีการศึกษา 2540 ที่ได้แนะนำช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ทั้งในส่วนที่เป็นผู้บอกข้อมูลและให้ความอนุเคราะห์ด้านอื่นๆอย่างเต็มเปี่ยมด้วยเมตตาและน้ำใจ

ขอขอบคุณคุณอาภรณ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ที่คอยให้กำลังใจและให้การช่วยเหลือในทุกๆด้าน แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา และเด็กหญิงจิรกานต์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เด็กหญิงภูริดา พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้เป็นขวัญและกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทดเวทิตาแด่ บิดา มารดา ของผู้วิจัย ตลอดจนครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	10
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	10
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	12
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิต.....	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง.....	25
3 การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518).....	32
ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต.....	33
วิธีการผลิต.....	55
ผลกระทบจากการผลิต.....	87
4 พลวัตการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518).....	95
5 บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	131
บทย่อ.....	131
สรุปผล.....	134
อภิปรายผล.....	138
ข้อเสนอแนะ.....	139

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	141
นุคลานุกรม.....	144
บทคัดย่อ.....	149
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	153

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การผลิตของชุมชนท้องถิ่นชนบทไทยในอดีตเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต การผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการค้า รูปแบบการผลิตจึงไม่ซับซ้อนตามสภาพวิถีสังคมที่เรียบง่าย ดังที่กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้ว่า

สภาพโดยทั่วไป ของหมู่บ้านไทยจะเป็นชุมชนขนาดเล็ก ชีวิตประชาชนส่วนใหญ่ผูกพันอยู่กับท้องถิ่น ประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมดำรงชีวิตด้วยการผลิตของครอบครัว และชุมชน ตนเองเป็นหลัก ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ แรงงานคนและที่ดิน ลักษณะการผลิตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ กล่าวคือ มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ การผลิตแบบนี้ จึงมีปริมาณการผลิตไม่มาก เพราะไม่มีความจำเป็นและสิ้นเปลืองการใช้แรงงานโดยใช้เหตุ อีกประการหนึ่งคือ เทคโนโลยีในการผลิตก็ไม่เอื้อในการผลิตอย่างมาก ผลของการผลิตแบบยังชีพจึงทำให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ หลายๆ หมู่บ้านกับปริมาณความต้องการของชุมชน เช่น การทำนาโดยไม่เร่งมีเวลาให้ดินพัก จับปลาให้พอกับการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ ส่วนการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนใกล้เคียงนั้น กระทำไปเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพเอาไว้ เมื่อเกิดการขาดแคลนมากกว่าหวังผลการค้าขายเอากำไร¹

การผลิตแบบยังชีพดังกล่าวเป็นการผลิตที่ช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศน์ให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นชนบทนั้น ซึ่งเป็นวิธีการผลิตแบบเกษตรกรรมที่ให้คุณค่าความสำคัญกับทรัพยากรอย่างมาก ซึ่งเป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติโดยถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งมีคุณอันควรบูชา เช่น การทำขวัญข้าว การแรกนาขวัญ การบูชาแม่น้ำด้วยการลอยกระทง การบวงสรวงเทพารักษ์ ประจำป่าเขา เป็นต้น

¹ กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาบ้านกับเมือง, ม.ป.ป. หน้า 36.

แนวคิดในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาดังกล่าว เป็นแนวคิดในวิถีเกษตรกรรมซึ่งสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปในชนบทท้องถิ่นไทยในอดีต ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการผลิตไม่ฟุ่มเฟือย ธรรมชาติและผู้คนในสังคมชนบทจึงเป็นลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยเสมอมา กอปรกับประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในเส้นศูนย์สูตรจึงอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพที่มีมากกว่าเขตใด ๆ ของโลก อีกทั้งฤดูกาลในแถบเส้นศูนย์สูตรไม่แบ่งแยกความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมออกจากกันก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบแนวนอน คือ มีประเพณีวัฒนธรรมแบบเครือญาติและพวกพ้อง สายสัมพันธ์แบบแนวนอนดังกล่าวจึงเกิดเป็นการพึ่งพากันจนกลายเป็นวิถีชีวิต ประเพณี และระเบียบของชุมชนในที่สุด ทำให้สังคมชนบทไทยเป็นอยู่กันแบบพึ่งพากันตลอดมา

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในการผลิตของชนบทไทย ก็คือ การเข้ามาของวัฒนธรรมการผลิตแบบตะวันตกซึ่งกระจายออกไปทั่วโลก โดยมีปฐมเหตุมาจากการให้กำเนิดเครื่องจักรไอน้ำ เครื่องแรกของโลก ที่ผลิตโดยเจมส์ วัตต์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการผลิตทางภาคการเกษตรที่ใช้แรงงานคนและสัตว์ เข้าสู่ยุคพลังงานซึ่งประเทศต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบในเวลาต่อมา นับเป็นยุคการเปลี่ยนแปลงจากโลกเกษตรกรรมเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ดังที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้กล่าวไว้ว่า

การปฏิวัติเทคโนโลยีครั้งใหญ่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุ เริ่มจากเทคโนโลยีที่มาจากการใช้พลังงานจากเครื่องจักรไอน้ำ คือ พลังขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดสังคมอุตสาหกรรมยุคแรก ต่อมาก็มีการคิดค้นพลังงานน้ำมันและพลังงานไฟฟ้ามาใช้ ซึ่งเป็นยุคพัฒนาเทคโนโลยียุคที่สอง เรียกว่ายุคอิเล็กทรอนิกส์¹

ผลจากการปฏิวัติทางเทคโนโลยีครั้งนั้น ทำให้โลกเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ หลังจากนั้นกระแสอุตสาหกรรมจากซีกโลกตะวันตกได้แพร่กระจายหลังไหลเข้าสู่เอเชีย และส่งผลต่อประเทศไทยอย่างเป็นทางการเมื่อไทยเริ่มเปิดประเทศตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นการเปิดประเทศสู่การค้าเสรี ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์ ได้กล่าวถึงการขยายตัวทางด้านการค้าของประเทศไทยมากขึ้นกว่าเดิมว่า

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่ม “เปิดประเทศ” โดยทำสัญญาเบาริงกับสหราชอาณาจักร ใน พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา เศรษฐกิจไทยมีพลวัตมากยิ่งขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้านั้นอัน

¹ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย:จากโลกาภิวัตน์สู่ชุมชน.2542.

พิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลง การขยายตัวทางด้านการค้าระหว่างประเทศและ
โครงสร้างการผลิตของ ประเทศมีนโยบายทางการตลาด หรือผลิตเพื่อการขายมากขึ้น¹

หลังจากไทยได้เปิดประเทศออกสู่การค้าเสรีแล้ว ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน ได้ตราพระราชบัญญัติ
หอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นใน พ.ศ. 2416 ส่งผลให้ระบบภาษีอากรมีการเก็บที่เข้มงวดขึ้นซึ่งก่อให้เกิด
ผลกระทบทางด้านการผลิตของสังคมชนบทไทยโดยตรง ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์² ได้กล่าว
ไว้สรุปได้ว่า ผลกระทบที่เกิดจากความเข้มงวดในการเก็บภาษีของหอรัษฎากรพิพัฒน์มีอยู่
2 ประการ คือ ประการแรกประชาชนชาวไทยต้องทำงานเพื่อการผลิต เพื่อได้ผลผลิตส่วนเกินมา
เป็นภาษีจากความเข้มงวดของเจ้าภาษีนายอากรที่ต้องนำเงินส่งหลวงอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย
ประการที่สอง ประชาชนบางส่วนอาจลดหรือละทิ้งการผลิตเพื่อการขาย เพราะเห็นว่าไม่คุ้มต่อ
การเสียภาษี แล้วหันมาผลิตเพื่อยังชีพ แต่เมื่อวิเคราะห์การสนองกลับต่อพฤติกรรมการผลิตของ
ประชาชนแล้วกลับพบว่าขึ้นอยู่กับผลตอบแทนสุทธิจากการผลิตที่เพิ่มขึ้น แม้ประชาชนจะถูกเก็บ
ภาษีที่เพิ่มขึ้นตามมาด้วย แต่ถ้าผลตอบแทนการผลิตที่มากขึ้นมากกว่า ประชาชนผู้ผลิตก็จะมีแรง
จูงใจที่จะผลิตส่วนเกินเพื่อการขายมากขึ้นเช่นกัน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลไทยได้พยายามจัดระบบ
ระเบียบการพัฒนาอุตสาหกรรมบ้างแล้วก็ตามแต่ยังไม่เป็นรูปธรรม จนรัฐบาลต้องเข้าดำเนินการ
เอง ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์³ กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้
ส่งเสริมให้ทหารจัดตั้งโรงงานต่าง ๆ ขึ้นไม่ว่า โรงงานทอผ้า โรงงานฟอกหนัง โรงงานผลิต
กระสุนดินดำ โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานกระดาษ ฯลฯ แต่โรงงานเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อกิจการ
ทางทหารเท่านั้น ต่อมารัฐบาลได้ลงทุนตั้งโรงงานขึ้นเองเพื่อเป็นตัวอย่างของเอกชนหลายแห่ง
เช่น โรงงานกระดาษไทย โรงงานทอผ้า โรงงานน้ำตาลทรายขาว เป็นต้น ทำให้เอกชนเริ่มตั้ง
โรงงานต่าง ๆ ขึ้นในเวลาเดียวกัน เช่น โรงงานผลิตเบียร์ โรงงานย้อมผ้า โรงงานฟอกหนัง
 เป็นต้น

¹ สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มการพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังปฏิรูป
การปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2536, หน้า 1.

² แหล่งเดิม . หน้า 6.

³ แหล่งเดิม . หน้า 106-107.

เมื่อประเทศไทยเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509) เป็นต้นมา การพัฒนาประเทศอย่างจริงจังในทุกด้าน ได้เริ่มกันอย่างเป็นรูปธรรมโดยระดมสร้างระบบ สาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ตลอดจนการสร้างถนนเข้าสู่ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทำให้ท้องถิ่นชนบท ซึ่งเป็นภาคการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ส่งผลให้ทรัพยากร ลดลงอย่างมาก ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม¹ ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนสาธารณูปโภคในสมัยเริ่ม แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ซึ่งส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น สรุปความได้ว่า ใน สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการระดมสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานของประชาชน ขนานใหญ่ ทั้งถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนที่เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนต่าง ๆ ง่าย จนทำให้ชนบทที่เป็นท้องถิ่นไทยเริ่มเปลี่ยน โครงสร้างและรูปแบบการผลิตไปจากเดิม คือ การผลิตเพื่อยังชีพ โดยใช้แลกเปลี่ยนกันใน ท้องถิ่นไปสู่การผลิตเพื่อการค้าในระดับกว้างมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชุมชนท้องถิ่นชนบท ซึ่งมีผลจากแผนพัฒนา เศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด ในขณะที่เดียวกันความต้องการทางด้านการบริโภคก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้นตามอัตราการเพิ่มขึ้นของ ประชากร และตลาดการค้าเสรี การผลิตของชุมชนท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับโครงสร้างแผนทางด้าน เศรษฐกิจดังกล่าวที่มุ่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีในการผลิตให้ทันสมัยก้าวหน้าทันอารยะ ประเทศทำให้มีการพัฒนาด้านเดียวในขณะที่ภาคการเกษตรเริ่มอ่อนกำลังลงทุกที จนประเทศไทย เริ่มประสบปัญหามากมายในปัญหาการผลิตที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาด บ่อต้องประสบปัญหาภาวะขาดทุน และล้มละลายเกิดเงินเฟ้อ เกิดการว่างงานในอัตราสูงนับเป็น บทเรียนที่สำคัญของประเทศจนทำให้ภาครัฐและองค์กรเอกชนได้กลับมาทบทวนบทบาทการ พัฒนาประเทศใหม่ โดยหันมามองชุมชนและภาคการเกษตรมากขึ้น เพราะเชื่อว่าหากชุมชนมี ความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ ประเทศก็สามารถพัฒนาได้ในอนาคต ซึ่งการพัฒนา จึงควรเริ่มที่ชุมชนก่อน

ชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาเป็นชุมชนเก่าแก่ ที่ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตสามจังหวัด ซึ่ง ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่บางส่วนในจังหวัดสงขลา และ พื้นที่ในเขตจังหวัดพัทลุง ที่ต่างก็ได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าวเช่นกัน แม้ว่าชุมชน รอบทะเลสาบสงขลาจะเคยมีความอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. วิพากษ์สังคมไทย 2543 คือจุดเริ่มต้นแห่งการวิบัติของชาติ. ผู้จัดการ รายวัน. 5 มกราคม 2539. หน้า 5.

แต่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนเหล่านี้มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีตในแง่การผลิต และเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ดังที่ บงยุทธ ชูแว่น¹ จรูญ หนูทอง² และวินัย สุกใส³ ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มากในอดีต เพราะเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรหลากหลายตามโครงสร้างที่ชุมชนบริเวณนี้ที่ตั้งอยู่ เช่น การผลิตข้าวที่สำคัญ มีผลผลิตจากป่าบริเวณเทือกเขาบรรทัดที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นหวาย สัตว์ป่า นอแรด พริกไทย และไม้หอม ทั้งในอดีตทะเลสาบยังเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์น้ำนานาชนิด รวมทั้งมีเกาะกลางทะเลสาบซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรรังนกที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีต

ชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลานอกจากจะมีทรัพยากรที่สมบูรณ์แล้ว ยังมีโครงสร้างทางชีวภาพที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้วิถีการผลิตของชุมชนมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ใกล้เคียงที่ชุมชนตั้งอยู่ เช่น บริเวณเทือกบรรทัดก็มีการผลิตแบบปลูก ลำ หว เลี้ยง เพราะบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชและสัตว์ป่า ตลอดจนป่าไม้ที่มีค่าทางด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบริเวณที่ราบเชิงเขาก็มีการปลูกผลไม้ ชุมชนบริเวณที่ราบรอบทะเลสาบสงขลาที่มีการผลิตข้าว ส่วนชุมชนบริเวณริมทะเลสาบก็มีการผลิตแบบวิถีประมงซึ่งต้องอาศัยสัตว์น้ำเป็นวิถีในการผลิตรวมทั้งนำพืชน้ำบางชนิดมาทำเป็นหัตถกรรมเครื่องใช้ เป็นต้น

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนหนึ่งของกลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่มีวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม มีการจัดตั้งชุมชนเป็นอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 ดังที่ ล้อม เฟื่องแก้ว⁴ ได้กล่าวถึงการตั้งอำเภอทะเลน้อย สรุปความได้ว่า ใน พ.ศ. 2450 ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากอำเภอปากประไปตั้งที่ทะเลน้อย และได้เปลี่ยนชื่ออำเภอปากประมาเป็นอำเภอทะเลน้อย ครั้นต่อมา ใน พ.ศ. 2453 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปที่ตำบลพนางตุงแต่ยังคงเรียก อำเภอทะเลน้อยเหมือนเดิม

ชุมชนทะเลน้อยมีวิถีการผลิตแบบ “ชาวน้ำ” มาตั้งแต่อดีต คือ ชุมชนที่มีวิถีการผลิตที่

¹ บงยุทธ ชูแว่น . การพัฒนาของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึง ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 . 2529. หน้า 40-42.

² จรูญ หนูทอง . “ทุ่งระโนด : ทศวรรษของชุมชนหมู่เกาะ”, ในที่ทรงคนวัฒนธรรม. 2540. หน้า 272-273.

³ วินัย สุกใส. “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา”, ในโลกของกลุ่มทะเลสาบ. 2541. หน้า 126.

⁴ ล้อม เฟื่องแก้ว. “อำเภอกวนขนุน”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 460-461.

สัมพันธ์กับน้ำ ป่าพรุ และนาข้าวตลอดมา ดังที่ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ รวมทั้ง ไทย อัมพรัตน์² ได้กล่าวถึงทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยไว้สอดคล้องกัน สรุปได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยมีที่ราบบริเวณวัดทะเลน้อยเหมาะแก่การทำนา และมีทะเลน้อยที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลานานาชนิด เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาโสด ปลาเนื้ออ่อน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนกเป็ดน้ำ และ นกคาบแคชุกรวม อาชีพหลักของชาวทะเลน้อยในระยะแรก ๆ ได้แก่ การทำนา การทำประมง และการล่านก

นอกจากชุมชนทะเลน้อยมีทะเลน้อยที่เป็นแหล่งทรัพยากรซึ่งมีคุณค่าดังกล่าวแล้ว ชุมชนทะเลน้อยยังมีแหล่งป่าพรุที่สำคัญ เป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนใกล้เคียง การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ และได้พัฒนามาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ดังที่ ล้วน เกลี้ยงแก้ว³ เอื้อ แก้วบุญส่ง⁴ และ หว่าง ชูบัว⁵ ชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยได้กล่าวถึงการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตสอดคล้องกันซึ่งสรุปความได้ว่า การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตนั้นเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ คือ ไม่ได้ผลิตไว้เพื่อขายแต่หาปลาไว้กินเอง หรือไม่ไว้ก็แจกญาติที่ไม่สามารถออกไปจับปลาได้ หากเหลือก็จะทำการแปรรูป เช่น ตากแห้ง ทำปลาร้า ทำกะปิ ทำปลาต้ม ไว้กิน หากเป็นกุ้งห้วยมันก็จะเสียบแล้วย่างเก็บไว้ ส่วนกุ้งก้ามกรามก็ต้มน้ำตาลเหลวไว้กิน

ส่วนอิม แบบบเพชร⁶ และหิม อินสาย⁷ ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้กล่าวถึงการผลิตข้าว

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ, ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชนโครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย . 2538. หน้า 11.

² ไทย อัมพรัตน์, “ภูมิศาสตร์อำเภอควนขนุน” ในงานปีใหม่ จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2479. 2478. หน้า 182.

³ ล้วน เกลี้ยงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁴ เอื้อ แก้วบุญส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 2 ตำบลพนาทง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁵ หว่าง ชูบัว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, เขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁶ อิม แบบบเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

⁷ หิม อินสาย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

ของชุมชนทะเลน้อยไว้สรุปได้ว่า การทำนาในชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่มักทำไว้กินเอง เพราะพื้นที่ในการทำนานั้นมีน้อย การหว่านไถมักใช้วัว ใช้ควาย ส่วนใหญ่จะเป็นนาดำเพราะให้ผลผลิตดีกว่านาหว่าน พันธุ์ข้าวที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเพราะมีลำต้นสูง และใช้ปุ๋ยจากดินเขา โดยการหาบหรือไม่กี่บรรทุกเกี่ยวจากอำเภอเขาชัยสน เวลาเก็บข้าวใช้กะ เสร็จแล้วหาบข้าวกลับบ้าน ตั้งแต่ทำนาไม่เคยทำไว้ขายเลย ทุกอย่างพอมีพอกินไม่เดือดร้อน

จากความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายของชุมชนทะเลน้อย ตั้งแต่การตั้งอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 เป็นต้นมาก็มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นทั้งในแง่การผลิต การใช้ทรัพยากรจนเกินความจำเป็น และการทำลายสภาพแวดล้อม เช่นการไปหาปลาจำนวนมากขึ้น มีการล่านกที่ชุกชุมเพื่อขาย มีการทิ้งของลงในทะเลน้อย เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในเวลาต่อมา รูปแบบการผลิตจึงเปลี่ยนไป ดังที่ จัน มาเอียด¹ ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สรุปความได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยในอดีตชาวบ้านจะเป็นญาติกัน จับกุ้งจับปลามาได้จะแบ่งปันกันกิน การตั้งบ้านเรือนจึงตั้งติดกัน ต่อมาผู้คนในชุมชนมาขึ้นการออกทะเลไปจับปลาก็จับปลากันครั้งละมาก เพื่อขายในตลาดชุมชนใกล้เคียง นกที่เคยล่าเป็นอาหารก็มีการล่ามากเพื่อขายมากขึ้นโดยแปรรูปเป็นนกตากแห้ง ทำให้คนและสัตว์น้ำอื่นๆ ลดจำนวนลงจนทางราชการได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยขึ้น ใน ปี พ.ศ. 2518 ดังที่ สิทธิกร มากนวน ได้กล่าวถึงเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยไว้ว่า

ใน พ.ศ. 2517 กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ทำการสำรวจเพื่อต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติด้านป่าไม้และสัตว์ป่า จึงประกาศพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณนี้ คือ ท้องที่บางส่วนของ ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบลบ้านขาว ตำบลตะเคียน อำเภอรือโนด จังหวัดสงขลา และตำบลขนหาด ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด ตำบลควนชลิค อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ประมาณ 285,625 ไร่ หรือประมาณ 457 ตารางกิโลเมตร เป็น “เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย” ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับ ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2518²

¹ จัน มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเลขที่ 105 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2542

² สิทธิกร มากนวน. ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง. 2543. หน้า 25. (อัคราเนนา)

จากการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าขึ้นก็เพื่อต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรบริเวณนี้ไว้ หลังจากนั้นคนจึงเพิ่มจำนวนมากขึ้นอีกครั้งดังที่เห็นในปัจจุบัน แต่ก็มีปลาและนกบางชนิดที่สูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น ปลาลำพัน ปลาหมอบ เป็นต้น ชาวบ้านที่เคยมีอาชีพประมงบางคนต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่สุราษฎร์ธานีเพื่อจับปลาในเขื่อนรัชชประภาแทน ปลาร้าที่ขายอยู่ปัจจุบันก็ซื้อปลาคูสด ๆ มาจากที่อื่นเพื่อทำปลาร้าขาย ความเป็นอยู่เริ่มลำบากขึ้น แต่ก็มีการราชการเข้ามาส่งเสริมให้ทำหัตถกรรมกระจูดแทน รายได้ของชาวบ้านหลัก ๆ ในปัจจุบันจึงมาจากหัตถกรรมกระจูดและการท่องเที่ยว ผู้คนในชุมชนเริ่มไม่รู้จักกัน ประเพณีและความเชื่อในชุมชนถูกละเลย ระบบการพึ่งพากำลังจะหมดไปพร้อม ๆ กับการหลั่งไหลเข้ามาของผู้คนจากสังคมภายนอก

การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต วิถีชีวิต และวิถีสังคมของชาวบ้านทะเลน้อยดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบริเวณนี้ได้ค่อนข้างชัดเจนอันเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น สภาพสังคมเปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนน้อยลง โครงสร้างการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนการขยายตัวของชุมชน การย้ายถิ่นฐานของประชากร เป็นต้น องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยภาพรวม การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกองค์กรต่างให้ความสนใจในปัจจุบันเพราะเชื่อว่าในอดีตชุมชนสามารถยืนอยู่ด้วยตนเอง จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาอดีตของชุมชนว่าในอดีตชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างไร มีเงื่อนไขปัจจัยใดบ้างทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาเรื่อง การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่เริ่มตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) เป็นการศึกษาศรษฐกิจชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ในอดีตว่าชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีระบบและโครงสร้างการผลิตอย่างไร มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตเช่นไรที่ชุมชนสามารถดำรงอยู่ในอดีต ด้วยพื้นที่ในชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษชุมชนหนึ่งในลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ผู้คนมีวิถีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น ซึ่งมีพื้นที่ทางกายภาพเป็นป่าพรุที่เรียกว่า “แหล่งชุ่มน้ำ” กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ดังที่ นิธิ ฤทธิพรพันธุ์¹ ได้กล่าวเอาไว้ สรุปได้ว่า ที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยมีแห่งเดียว คือ ทะเลน้อยตามอนุสัญญาแรมซาร์ (The Ramsar Convention) ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ที่กำหนดในอิหร่าน เมื่อ พ.ศ. 2515 เป็นอนุสัญญาเกี่ยวกับที่ชุ่มน้ำ มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเป็นแหล่งอาศัยของนกเป็ดน้ำตามอนุสัญญานี้ เป็นที่

¹ นิธิ ฤทธิพรพันธุ์. คุณประโยชน์ของที่ชุ่มน้ำ WETLAND BENEFITS. 2541. หน้า 1.

ดกกลกันหลายประเทศ ซึ่งขณะนั้นมีถึง 600 แห่งทั่วโลก และทะเลน้อยของไทยก็เป็นแหล่งหนึ่ง ซึ่งกำลังประกาศเป็นที่ชุ่มน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์ดังกล่าวแล้ว

ด้วยเหตุที่ทะเลน้อยมีความสำคัญระดับนานาชาติ และเป็นที่ชุ่มน้ำแห่งเดียวของไทยที่เป็น แหล่งอาศัยของนกเป็ดน้ำจำนวนมากที่สุด และยังเป็นป่าพรุซึ่งเป็นที่พักตัวอ่อนของสัตว์น้ำ จึงนับ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำของทะเลสาบ แต่ในปัจจุบันโครงสร้างทางกาย ภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป ทะเลน้อยดินเงินมีมลภาวะทางน้ำมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลิต ของชุมชนทะเลน้อยเอง และชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลาโดยตรง จึงนับเป็นพื้นที่ที่น่าศึกษาเป็น อย่างยิ่งโดยเฉพาะในแง่การผลิตของชุมชน

แม้ว่าปัจจุบันจะมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อยบ้างแล้วก็ตามซึ่งล้วนเป็นงานวิจัยร่วม สมัยที่มีคุณภาพต่อการศึกษาชุมชนทะเลน้อย และชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างมาก แต่งานเหล่านี้ เป็นการศึกษาดูเฉพาะทางที่ยังไม่มีภาพในอดีตของชุมชนทะเลน้อยในแง่การผลิตและเศรษฐกิจได้ ชัดเจนนัก อีกทั้งไม่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของชุมชนทะเลน้อยในแง่วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น งานวิจัยของทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ ที่ได้ศึกษา เรื่อง “ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเล น้อย” ซึ่งได้ศึกษาถึงโครงสร้างหลักอย่างกว้าง ๆ ของชุมชนทะเลน้อยเท่านั้น แม้ว่าจะมีเศรษฐกิจ ชุมชนอยู่บ้าง แต่ยังไม่สามารถมองเห็นวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะ การผลิตของชุมชน และผลกระทบที่เกิดจากการผลิตในอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบันได้ ส่วนงานวิจัย ของสุนีย์ ทองไชร² ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การผลิตหัตถกรรมกระชูดำบตทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” นั้นได้ศึกษาเฉพาะหัตถกรรมกระชูดำนั้น รวมทั้ง สิทธิกร มากนวน³ ที่ได้ ศึกษาเรื่อง “ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง” แม้จะ พุดถึงเศรษฐกิจชุมชนในแง่การผลิตบ้างแล้วแต่มองในด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น ที่ไม่สามารถ เชื่อมโยงถึงการผลิตอื่น ๆ ในชุมชนทะเลน้อยในอดีตได้ นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยอื่นของ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งล้วนศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ของทะเลสาบ

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมือง ของ ประชาชนโครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538.

² สุนีย์ ทองไชร. การผลิตหัตถกรรมกระชูดำบตทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัด พัทลุง. 2539. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยทักษิณ. (อัดสำเนา)

³ สิทธิกร มากนวน. ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อยจังหวัด พัทลุง. 2543. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยทักษิณ. (อัดสำเนา)

สงขลา ซึ่งให้ภาพของผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนเท่านั้น แต่วิธีการผลิตของชุมชนในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ยังไม่มีผู้ศึกษาเอาไว้

การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 นั้นจึงมีความสำคัญที่ทำให้เห็นภาพชุมชนในอดีต โดยผู้วิจัยได้ยึดเอา พ.ศ. 2450 ซึ่งเป็นปีที่ตั้งอำเภอทะเลน้อย เป็นปีที่เริ่มการศึกษา ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยยังมีทรัพยากรที่สมบูรณ์ มีวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน มีความสัมพันธ์กับชุมชนแบบเครือญาติ ฯลฯ จนมาถึงสมัยที่มีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นช่วงที่มีวิธีการผลิตเพื่อการค้าเข้ามาในชุมชน จนทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามจำนวนทรัพยากรที่เหลืออยู่ จนมีการส่งเสริมการผลิตหัตถกรรมในเวลาต่อมา ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนี้อาจทำให้มองเห็นการคลี่คลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณนี้มาตั้งแต่อดีตอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาหลักฐานทางด้านเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้คนในท้องถิ่นมากำหนดลักษณะขอบเขตทางกายภาพโดยเฉพาะเจาะจง ที่ทำให้เห็นภาพ “ท้องถิ่น” บริเวณนี้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้การศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ จึงมีความสำคัญที่ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหว พัฒนาการของชุมชน ตลอดจนสามารถมองเห็นการคลี่คลายที่เปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่อดีตอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ

จากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อศึกษาปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต ซึ่งผลจากการศึกษาดังกล่าวจะเป็นองค์ความรู้ที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนสามารถนำไปปรับใช้และวางแผนแก้ไข ตลอดจนปรับปรุงพัฒนาชุมชนทะเลน้อยให้มั่นคงยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450- พ.ศ.2518) โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่เน้นองค์ความรู้พื้นฐานของสังคมท้องถิ่นซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาได้
2. ทำให้ทราบถึงวิธีการของการผลิตและผลกระทบจากการผลิตซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแก้ไขปัญาและพัฒนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป
3. สามารถนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้าไปเผยแพร่และปรับใช้กับการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายเคียงกันได้
4. สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น อาชีพท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงในเขตพื้นที่ 2 ตำบล ดังนี้

1.1. ตำบลทะเลน้อย มี 7 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.1.1. หมู่ที่ 1 บ้านเล
- 1.1.2. หมู่ที่ 2 บ้านเล
- 1.1.3. หมู่ที่ 3 บ้านบน
- 1.1.4. หมู่ที่ 4 บ้านบน
- 1.1.5. หมู่ที่ 5 บ้านปลายตรอก
- 1.1.6. หมู่ที่ 6 บ้านปลายตรอก
- 1.1.7. หมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว

1.2. ตำบลพนางตุง มี 11 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.2.1. หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อยหัวลานหัวนอน
- 1.2.2. หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อยหัวลาน
- 1.2.3. หมู่ที่ 3 บ้านควนพนางตุง
- 1.2.4. หมู่ที่ 4 บ้านชาคลอง
- 1.2.5. หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง
- 1.2.6. หมู่ที่ 6 บ้านไสกลิ้ง
- 1.2.7. หมู่ที่ 7 บ้านค่าย
- 1.2.8. หมู่ที่ 8 บ้านธรรมเถียร
- 1.2.9. หมู่ที่ 9 บ้านปากคลองเก่า

1.2.10. หมู่ที่ 10 บ้านธรรมเถียร

1.2.11. หมู่ที่ 11 บ้านไทรงาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1. ปัจจัยการที่มีผลต่อการผลิต

2.1.1. ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

2.1.2. ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ

2.2. วิธีการผลิต

2.2.1. กระบวนการผลิต ได้แก่ เครื่องมือในการผลิต การร่วมมือของชุมชนในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต

2.2.2. ลักษณะการผลิต ศึกษาใน 4 ประเด็น คือ

- กิจกรรมการเสาะหา ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุและการจับสัตว์น้ำ ตลอดจนการล่านกน้ำในทะเลสาบ

- กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์

- กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต ได้แก่ การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม

- งานหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ การทำเครื่องมือจับสัตว์

2.3. ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชน

2.3.2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ

2.3.3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผลิต หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ในการทำให้เกิดสิ่งของที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต สามารถยึดเป็นอาชีพของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัด

พทลง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อย จนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

ปัจจัยการผลิต หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการผลิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่เอื้อให้เกิดการผลิตของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ที่ดิน หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่บริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวบ้าน

แรงงาน หมายถึง แรงกาย ความรู้ ความคิด สติปัญญา และแรงใจที่ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้ทุ่มเทให้กับการผลิต

ทุน หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ เพื่อการผลิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ดำเนินรวบรวมและใช้ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการผลิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

วิธีการผลิต หมายถึง กระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

ผลกระทบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518 ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

ชุมชนทะเลน้อย หมายถึง กลุ่มคนที่ตั้งบ้านเรือนในบริเวณอ่าวทะเลน้อย ซึ่งมี 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาตุง ในเขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระหว่าง พ.ศ. 2450 ถึง พ.ศ. 2518

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัย และประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ จากการสังเกต และถ่ายภาพประกอบ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการ

บันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูลดังนี้

2.1. บุคคลที่มีภูมิลำเนาและความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณชุมชนทะเลน้อย ทั้งตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ไม่น้อยกว่าตำบลละ 20 คน

2.2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น ทั้ง 2 ตำบล ตำบลละไม่น้อยกว่า 20 คน

2.3. ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อย จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน โดยไม่จำกัดเพศ

3. ขั้นตอนการจัดกระทำกับข้อมูล

3.1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.2. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง มาถอดความโดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3. นำข้อมูลทั้งที่เก็บได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.4. วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขึ้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450- พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลการวิจัยเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

1. ความหมายของการผลิต

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

ท่านอง สิงคาลวณิช ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตหมายถึงการจัดเตรียมหรือการจัดทำให้เป็นผล ถ้าเป็นผลการผลิตทางการเกษตร ก็หมายถึง การจัดหรือการทำให้มีผลิตผลทางการเกษตร เช่น ข้าว ผัก เนื้อสัตว์ และ อย่างอื่นใดที่ต้องจัดหรือทำขึ้น เพื่อสนับสนุนให้มีการผลิตทางด้านการเกษตรได้ดีมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น เครื่องมือทุ่นแรง การชลประทาน ปุ๋ย เป็นต้น”¹

กาญจณี พลจันทร์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตหมายถึงการจ่ายในการซื้อสินค้าและบริการมาทำให้สินค้าอื่นมีประโยชน์มากขึ้น หรือผลิตสินค้าสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง”²

มณฑิร ประจวบดี ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิตเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นสินค้าและบริการโดยการใช้ปัจจัยการผลิต (factors of production) มารวมกันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สินค้าและบริการ”³

สุนิตย์ เป็นนามบอน ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การสร้างสินค้าและบริการขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตจะเกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรไปในลักษณะต่างๆ กันเพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นมีค่า สามารถสนองความต้องการได้

¹ ท่านอง สิงคาลวณิช. พัฒนาการเกษตร. 2523. หน้า 51.

² กาญจณี พลจันทร์. ภูมิเศรษฐศาสตร์. 2519. หน้า 4.

³ มณฑิร ประจวบดี. การบริหารการผลิต. 2530. หน้า 5.

มากขึ้น กล่าวโดยทั่วไป คือการประกอบอาชีพหรือการทำมาหากินของมนุษย์นั่นเอง ซึ่งล้วนแล้ว แต่เป็นเรื่องการแสวงหาหรือทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเลี้ยงชีวิตหรือการบริโภค”¹

อกินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของ มนุษย์ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งของ ปัจจัยสี่ สินค้าและบริการ เกิดจากการผลิต การผลิตจึงเป็นขบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพราะถ้าไม่ต้องการผลิตสินค้า (GOODS) ใด ๆ สอนองความต้องการของมนุษย์ ปัญหาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ จะไม่เกิดขึ้น และไม่จำเป็นต้องศึกษาวิชาทางเศรษฐศาสตร์²

อกินันท์ จันตะนี และคณะ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการ มาทำให้เกิดผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการ ตามความต้องการและรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่ทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น”³

อัมพร วิจิตรพันธ์ ได้ให้ความหมายการผลิตไว้ว่า “เป็นการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (GOODS) ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการแก่มนุษย์และสิ่งที่ผลิตขึ้นหรือให้ บริการนั้นเป็นประโยชน์...การผลิตเป็นกระบวนการพื้นฐานทางเศรษฐกิจ”⁴

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การผลิต หมายถึง การนำปัจจัย การผลิตต่าง ๆ มาทำให้เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการ แก่มนุษย์ การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิต ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

จรินทร์ เทศวานิช⁵ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

¹ สุนิตย์ เป็นนาคอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

² อกินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 53.

³ อกินันท์ จันตะนี และคณะ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2539. หน้า 54.

⁴ อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. 2522. หน้า 28-31.

⁵ จรินทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2531. หน้า 51-52.

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน สภาพธรรมชาติที่อยู่ใต้ดิน บนดิน และเหนือพื้นดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จึงควรใช้ให้ประหยัด สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และเกิดประโยชน์มากที่สุด

2. แรงงาน หมายถึง การทำงานทุกชนิด ที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการ รวมถึงแรงงานในด้านการใช้กำลังกายและกำลังความคิดของมนุษย์ แต่เป็นการทำงานที่ไม่ได้สร้างเศรษฐกิจและบริการอันก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การเล่นเกมพนัน การลักขโมยผิดกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจ

3. ทุน หมายถึง สินค้าประเภททุนหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการผลิต

4. การประกอบการ หมายถึง การจัดตั้งองค์การการผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ โดยนำปัจจัยในการผลิตทั้งสามประการข้างต้นมาประกอบกัน เพื่อมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุด

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำเอาทรัพยากรมาผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน ได้แก่ ที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ ฯลฯ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เป็นต้น
2. แรงงาน ได้แก่ สติปัญญา ความรู้ ความคิด แรงกาย และแรงใจที่มนุษย์ทุ่มเทให้แก่การผลิตสินค้าและบริการ
3. ทุน ได้แก่ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิต อื่น ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ
4. ผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมปัจจัยการผลิตทั้งสามประเภทที่กล่าวข้างต้น เพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ

สุนิตย์ เป้ณานบอน² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการย่อมต้องใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยนี้บางแห่งก็เรียกว่า ที่ดิน ซึ่งมีความหมายแทน

1. ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่ใช้ในกระบวนการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แร่ธาตุ ความชื้น เป็นต้น
2. แรงงาน หมายถึง แรงงานคนทั้งร่างกายและแรงความคิด ที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการที่สามารถสนองความต้องการได้

¹ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค. 2537. หน้า 2 - 3 .

² สุนิตย์ เป้ณานบอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

3. **ทุน** แยกได้ออกเป็น 2 อย่าง คือ ทุนที่เป็นทรัพย์สิน ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักรที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ทำให้เกิดสินค้าและบริการขึ้นมาอีกทีหนึ่ง รวมทั้งโรงงานและวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ และเงินทุน ได้แก่ จำนวนเงินที่มีไว้เพื่อซื้อหรือสร้างทุนที่เป็นทรัพย์สินหรือทรัพยากรอีกทีหนึ่ง เงินที่จ่ายไปเพื่อการนี้เรียกว่า การลงทุน

4. **การประกอบการ** ได้แก่ การจัดรวบรวมปัจจัยการผลิตอื่น ๆ มาทำให้มีการผลิตเกิดขึ้นผู้ดำเนินการในส่วนนี้ เรียกว่า ผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการผลิตขึ้นมา เป็นผู้มีความคิดริเริ่มเข้ารับการเสี่ยงภัย เพื่อทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมา มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ดำเนินการต่าง ๆ ในการผลิต

สมยศ นาวิการ¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. **ที่ดิน** หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนดินและใต้ดิน ซึ่งมนุษย์นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต
2. **แรงงาน** หมายถึง กำลังคน ที่ทำงานกับธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งซึ่งรวมถึงแรงงานของประชาชน ผู้จำหน่ายและคนงาน
3. **ทุน** หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนงานใช้ในการผลิตและขยาย เช่น เงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น
4. **ผู้ประกอบการ** หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่สั่งการปัจจัยการผลิตทั้งสามประการสำหรับการผลิตและการขายตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการใช้ที่ดิน แรงงาน และทุน ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตในทำนองเดียวกันว่า “ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ปัจจัยการผลิตประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ในการผลิตสินค้าแต่ละครั้งผู้ผลิตส่วนใหญ่มักจะเลือกใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุดและดีที่สุด”²

จากวรรณกรรมวิชาการที่ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตสรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ

¹ สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. 2530. หน้า 4-5 .

² อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 46.

3. ขั้นตอนการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวพ้อประมาณได้ดังนี้

ประเสริฐ วิทยารัฐ¹ ได้แบ่งขั้นตอนการผลิตออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตเบื้องต้น เป็นการแสวงหาอาหารโดยใช้เครื่องมือง่าย ๆ ที่สร้างขึ้นเอง เช่น การเก็บของป่ากิ่งลำสัตว์ การเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เป็นต้น
2. การผลิตแบบซับซ้อน เป็นการผลิตเพื่อการค้าเป็นสำคัญ เช่น การจับปลาเพื่อการค้า การเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า การเกษตรเพื่อการค้า เป็นต้น
3. การผลิตพัฒนา เป็นการผลิตที่อาศัยความรู้ทางวิชาการ และทางเทคโนโลยี เพื่อสนองต่อสังคม เช่น การอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การบริการ เป็นต้น

เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน² ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว สรุปลงได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ผลผลิตพื้นฐาน ได้แก่ การป่าไม้ การทำฟาร์มปศุสัตว์ การเหมืองแร่ การประมง
2. การแปรรูป ได้แก่ โรงงานแปรรูปอาหาร โรงพิมพ์
3. การกระจายผลผลิต ได้แก่ ธุรกิจของพ่อค้าคนกลางในการซื้อผลผลิตจากองค์การผลิตอื่น ๆ เพื่อไปจำหน่ายแก่ผู้บริโภคซึ่งอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ กัน เช่น การขายส่ง การขายปลีก เป็นต้น

4. การบริการ ได้แก่ การประกันภัย อาชีพทนายความ รักษาด้านการแพทย์ เป็นต้น

อารีย์ สิกขมาน³ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการผลิตไว สรุปลงได้ว่า ขั้นตอนการผลิตแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐม ได้แก่ การผลิตทางเกษตรกรรม ซึ่งมีการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ และการเพาะพันธุ์ปลา
2. การผลิตขั้นที่สอง ได้แก่ การนำผลผลิตในการผลิตขั้นปฐมมาดัดแปลงเพื่อการเก็บรักษา หรือผลิตเป็นสินค้าอื่น เช่น การนำมาหมักดอง ทำแห้ง บรรจุกระป๋อง ตัดเย็บ แกะสลัก ถลุงแร่ ทำเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น
3. การผลิตขั้นที่สาม ได้แก่ การผลิตด้านบริการเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้สินค้า

¹ ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

² สุนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. 2520. หน้า 45.

³ อารีย์ สิกขมาน . เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2533. หน้า 101.

ต่าง ๆ เช่น บริการการขนส่ง บริการด้านการเงินการค้า การประกันภัย การรักษาพยาบาล การสอน การพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ

สวาท เสนาณรงค์ และคณะ¹ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไว้ สรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ การเก็บสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและทำให้สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติได้เองแพร่หลายยิ่งขึ้น เป็นการผลิตแบบง่าย ๆ เช่น การเก็บของป่า การจับปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นทุติยภูมิ คือ การที่มนุษย์จะสร้างคุณค่าของสิ่งผ่านการผลิตขั้นปฐมภูมิมาแล้ว โดยเปลี่ยนลักษณะเพื่อให้ใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น อุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น
3. การผลิตตติยภูมิ คือ การบริการและการแลกเปลี่ยน ในการผลิตขั้นนี้ มนุษย์ไม่ได้เพิ่มคุณค่า โดยการเปลี่ยนรูปลักษณะสินค้า แต่มนุษย์ได้ให้บริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น ครู อนามัย แพทย์ เป็นต้น

คำรัสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธ์² ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิต แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นประถม หมายถึง การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ และการประมง
2. การผลิตขั้นมัธยม หมายถึง การนำวัตถุดิบอันเป็นผลผลิตของขั้นประถมมาใช้ในการผลิตโดยเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากเดิม
3. การผลิตขั้นอุดม หมายถึง งานด้านบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง เป็นการนำผลผลิตในขั้นมัธยมเคลื่อนย้ายไปสู่ผู้บริโภคตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตสามารถแบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน คือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ การเก็บสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ การประมง การผลิตขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ การนำวัตถุดิบในขั้นปฐมภูมิมาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น การอุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น และการผลิตขั้นตติยภูมิ หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง และรวมถึงการบริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์โดยตรง เช่น ครู อนามัย แพทย์ เป็นต้น

¹ สวาท เสนาณรงค์ และ คณะ . ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ . 2539. หน้า 54.

² คำรัสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธ์ . เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น . 2524. หน้า 29.

4 กิจกรรมการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึง กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมพอประมวลได้ดังนี้

นิยพวรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้ สรุปได้ว่า มนุษย์ในสมัยก่อนส่วนใหญ่มีวิธีผลิตอาหารแบบเก็บพืชผักจากป่า ลำสัตว์ป่า ตกปลา และหาของป่า เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ กระบอ ก หอก ลูกดอก ธนู หลุมพราง กับดัก ดาข่าย โป๊ะ เบ็ด ขวาน มีด ขาเบือ นอกจากนี้ยังใช้สุนัข ม้า อูฐ เรือ การเก็บผักหักฟันเป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจทางของสังคม ที่มีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับปริมาณทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง การเก็บรักษาอาหาร เป็นต้นกำเนิดของการผลิตอาหาร และการล่าสัตว์ เก็บผักสมัยนี้ก็ไม่ใช่ลักษณะเดียวกับเมื่ออดีตหมิ่นกว่าปี การเก็บผักตกปลา ลำสัตว์สมัยนี้อยู่เป็นหลักแหล่งตามที่ตนเองเห็นว่ามีทรัพยากรเพียงพอเท่านั้น

ทวี ทองสว่าง² ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สรุปได้ว่า เศรษฐกิจของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพ หรือ แบบเลี้ยงตัวเอง เป็นการประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายและแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การเพาะปลูก เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า เป็นการประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่าย โดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การขุดแร่ธาตุต่าง ๆ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แบบการค้า การพาณิชย์ การขนส่ง การอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง³ ได้กล่าวถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สรุปได้ว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพของมนุษย์จำแนกออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือแบบเลี้ยงตัวเอง คือ การประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคเองภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก สามารถจำแนกออกได้ เป็น 3 ประเภท คือ

1.1. การเก็บแบบดั้งเดิม เช่น การเก็บผลไม้ เผือก มัน น้ำผึ้ง ขางไม้ เปลือกไม้ จับปลา ลำสัตว์ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น

¹ นิยพวรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 16-17

² ทวี ทองสว่าง. หลักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. ม.ป.ป. หน้า 70-73.

³ สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. 2524. หน้า 95-97.

1.2. การเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมหรือการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยพืชพรรณตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.3. การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกกิ่งเคลื่อนที่ หรืออยู่ที่เดิม ทำการเพาะปลูกโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ปลูกในพื้นที่แคบ ๆ พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า อ้อย เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า คือ การประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ เป็นต้น

ประเสริฐ วิทยารัฐ¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้สามารถสรุปได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. การเก็บของป่าล่าสัตว์ เช่น การเก็บผลไม้ป่า เมล็ดพืช จับปลา จับสัตว์ เป็นต้น
2. การเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่รู้จักเลี้ยง เช่น แพะ แกะ วัว ควาย และม้า เป็นต้น
3. การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เป็นการเพาะปลูกเพื่ออาชีพมีวิธีการแบบง่าย ๆ ได้แก่ การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกแบบหลักแหล่ง

ผ่องศรี วนาสิน² ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมสรุปได้ว่า กลุ่มเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมมีลักษณะการดำรงชีวิต และขั้นของความเจริญแตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเก็บหาอาหารแบบดั้งเดิม เลี้ยงชีพด้วยการเก็บอาหารและสิ่งต่างๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้ รวมทั้งการล่าสัตว์และการตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ
2. กลุ่มปลูกพืชแบบดั้งเดิม กลุ่มนี้ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อยเพื่อเป็นอาหาร เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติสร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น
3. กลุ่มเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน กลุ่มนี้จะเลือกเลี้ยงสัตว์ที่จะเป็นประโยชน์ทั้งเพื่อการบริโภค และอุปโภค โดยไม่คำนึงถึงสัตว์ประเภทที่สามารถอยู่รอดด้วยการหาอาหารเอง แต่มีวิธีเพิ่มอาหารให้สัตว์เลี้ยงด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งอาหารอื่น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม หมายถึง กิจกรรมการผลิตแบบหาเลี้ยงชีพ ดำรงชีวิตด้วยการเก็บหาอาหาร การล่าสัตว์

¹ ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2529. หน้า 43-52.

² ผ่องศรี วนาสิน. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2524. หน้า 25.

ตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ และสิ่งต่าง ๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้รวมทั้งการปลูกพืชแบบดั้งเดิม และเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหาร เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติ สร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น

5. ผลกระทบจากการผลิต

งานวิจัยที่กล่าวถึงผลกระทบจากการผลิตไวพ้อประมวลได้ดังนี้

สุธี สังข์หิรัญ¹ ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนอุซูด ตำบลอุซูด อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีผลกระทบ 3 ลักษณะ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น มีรายได้สูงขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น มีภาระหนี้สินสูงขึ้น เป็นต้น
 2. ด้านสังคมวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง มีการพึ่งพากับชุมชนภายนอกมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น มีปัญหาทางด้านสังคมมากขึ้น เป็นต้น
 3. ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติเสื่อมโทรมลง มีระบบสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น เป็นต้น
- ทวี มาระเสนา² ได้ศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช พบว่ามีผลกระทบด้านต่าง ๆ สรุปได้ว่า ผลกระทบต่อผู้ผลิตทำให้เกิดพัฒนาฝีมือของผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ทำให้ผู้ผลิตมีอุปนิสัยและจิตใจที่ดีงาม ผลกระทบต่อครอบครัวส่งผลให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น ทำให้มีโอกาสได้อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันสูงขึ้นและเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาหัตถกรรมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ผลิตมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านทั้งในท้องถิ่นเดียวกันและท้องถิ่นอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมย่านลิพาท

¹ สุธี สังข์หิรัญ. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนอุซูด ตำบลอุซูด อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา. 2542. หน้า 131-132.

² ทวี มาระเสนา . การศึกษากาการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. 2537. หน้า 58-87.

นริศศรี แววกลัยหงษ์¹ ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ด้านเศรษฐกิจผู้ผลิตจะมีรายได้ตามลักษณะการประกอบการ โดยผู้ผลิตที่มีกิจการขนาดใหญ่ ได้เปรียบในการผลิตและการตลาด ทำให้มีรายได้มากกว่าผู้ผลิตที่มีกิจการงานที่รับจ้างทำ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยทำให้การหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่นคล่องตัวขึ้น บุตรธิดาได้รับการศึกษาสูงขึ้น ผู้เกี่ยวข้องมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น ทางด้านสังคมทำให้สังคมของท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการปรับปรุงระบบการทำงาน กระบวนการผลิต ให้มีประสิทธิภาพโดยการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ครอบครัวมีวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการประกอบอาชีพนี้ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

มาลิน ช่างเสียง² ศึกษาการผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่วัดบ่อข่าง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้มีขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นและเกิดมลภาวะมีกลิ่นกระจายไปทั่วชุมชน ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้รายได้ของครอบครัวดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น การว่างงานของชาวบ้านลดน้อยลง และผลกระทบทางด้านสังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางด้านครอบครัวและเครือญาติ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกันและชุมชนอื่นๆ

วรารณ์ มาเกิด³ ได้ศึกษาภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านบึงบัว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบใดๆ ที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นจากกิจกรรมต่างๆ ล้วนเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ เกื้อหนุน ส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัย ด้านทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการ รวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ ความแปลกใหม่ของการประกอบอาชีพ ที่ประกอบกิจกรรม ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิต เทคนิคการผลิต การจัดการ การกระจายรายได้ให้เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ค่านิยมต่างๆ ของประชาชนในชุมชนต่างๆ จากนั้นจะแพร่กระจายไปสู่ชุมชนรอบข้างอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นแนวการดำเนินชีวิตแบบใหม่ของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ต่อไป

¹ นริศศรี แววกลัยหงษ์. ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน. 2539. หน้า 51-57.

² มาลิน ช่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่วัดบ่อข่าง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสงขลา. 2539. หน้า 51-57.

³ วรารณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านบึงบัว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดกาฬสินธุ์. 2538. หน้า 121.

จิตร เสนะ¹ ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื้อที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ ทางเศรษฐกิจการประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีเงินออมมากขึ้น ลดภาระหนี้สิน มีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ลดการอพยพแรงงาน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินมากขึ้น และทางสังคมนั้น การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพง ทำให้ลดภาวะการว่างงานของชาวบ้าน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างชื่อเสียงให้แก่หมู่บ้าน ทำให้ลดการเกิดอาชญากรรม โจรผู้ร้าย เลิกยาเสพติด ไม่มีมั่วสุมอบายมุข ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมของหมู่บ้าน

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการผลิตที่สำคัญมี 3 ลักษณะ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พัฒนาการผลิต และทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชนนั้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

1. ที่ตั้ง อาณาเขต

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยพื้นที่ใน 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง ซึ่ง ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ² ได้กล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ของทะเลน้อยไว้ ซึ่งสรุปความได้ดังนี้ ชุมชนทะเลน้อยมีพื้นที่ทั้งหมด 180,000 ไร่ ซึ่งประกอบด้วย 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอควนขนุน ห่างจากตัวอำเภอ 12-15 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงทางด้านตะวันตกในเขตหมู่ที่ 5 ของตำบลทะเลน้อย เป็นแนวลงมาทางใต้ในตำบลนางตุงในเขต หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 3 และบางส่วนของหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 5 โดยเฉพาะหมู่ที่ 3 ของตำบลนางตุงพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นที่ราบสูง จากที่ราบสูงดังกล่าวค่อย ๆ ลาดลงไปหาทะเลน้อยจนกลายเป็นที่ราบลุ่มรอบ ๆ ทะเลน้อย ซึ่งเป็นทะเลสาบขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ 17,500 ไร่ ความลึกเฉลี่ย 1.5 เมตร ส่วนยาวที่สุด 300 เส้น ส่วนกว้างที่สุด 175 เส้น มีคลองนาเรียบเชื่อมต่อทะเลสาบสงขลาทางด้านทิศตะวันออก ที่ราบส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตตำบลทะเลน้อย ซึ่งมีคลองมาบพ้อ

¹ จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงอาชีพทอเสื้อ : ศึกษากรณิบ้านแพง ตำบลก้าแพง อำเภอโกสุมพิสัย . จังหวัดมหาสารคาม . 2534. หน้า 116.

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 15.

และคลองตะเคว้งไหลผ่านที่ราบลุ่มลงสู่ทะเลน้อย

อำเภอควนขนุน¹ ได้กล่าวถึงอาณาเขตของชุมชนทะเลน้อย ในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งชุมชนต่าง ๆ ตั้งอยู่รอบอ่าวทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ทะเลน้อย และทะเลสาบสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดพัทลุง

2. ประวัติความเป็นมา

ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาตั้งแต่อดีต อย่างน้อยสมัยสุโขทัย ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ² ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนทะเลน้อย สรุปความได้ว่า การกำหนดอายุสมัยของชุมชนทะเลน้อยคู่ได้จากวัดทะเลน้อย และวัดประดู่ทอง โดย วัดทะเลน้อยสร้างขึ้นมามีตั้งแต่ พ.ศ. 2154 ส่วนวัดท่าประดู่ทองนั้นสร้างใน พ.ศ. 2118 เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของชุมชนทะเลน้อย

เรื่องราวของชุมชนทะเลน้อยในอดีตนั้น ส่วนใหญ่มาจากการบอกเล่าของชาวบ้านสืบต่อกันมาเป็นนิทานพื้นบ้าน และตำนาน ดังที่ เกศราธรัตน์ เพชรรักษ์³ ได้กล่าวไว้ใน “สานส์หนูนทอง” ตอนหนึ่งสรุปความได้ว่า ทะเลน้อยเกิดจากปลักควายของนายแรง ซึ่งเป็นเศรษฐีบ้านชุมพล อำเภอสตงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของชุมชนทะเลน้อย นายแรงมีควายจำนวนมาก เมื่อได้ต้อนควายไปเลี้ยงบริเวณนั้น ในฤดูแล้งควายลงนอนในปลัก เนื่องจากควายมีจำนวนมากปลักจึงมีจำนวนมากเช่นกัน คนเลี้ยงควายของนายแรง จึงได้รายงานให้นายแรงฟังว่า บริเวณที่ควายปลักนั้นเหมือนทะเลน้อย ๆ ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณ นี้ว่า “ทะเลน้อย” ในเวลาต่อมากลายเป็นชุมชนทะเลน้อย

¹ อำเภอควนขนุน . สรุปข้อรายงานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 2536. หน้า 11

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 15.

³ เกศราธรัตน์ เพชรรักษ์ . “ภูมิปัญญาเรา : ทะเลน้อย”, ใน สานส์หนูนทอง . 2538. หน้า 6.

ชุมชนทะเลน้อยซึ่งหากแบ่งยุคสมัยของชุมชนทะเลน้อยตามการตั้งราชธานีของไทยแล้ว แบ่งเป็น 3 ยุค ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ¹ กล่าวไว้ สรุปได้ดังนี้คือ

2.1. สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยเมืองพัทลุงเดิมอยู่ที่ตำบลบางแก้ว เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง อำนาจของสุโขทัยก็แผ่ลงมาทางใต้ โดยเฉพาะในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หัวเมืองต่าง ๆ อยู่ใต้อำนาจของสุโขทัย รวมทั้งบางแก้ว เมื่อกษัตริย์สุโขทัย (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ?) ได้รับสั่งให้ทหารจากหัวเมืองต่าง ๆ มาตัดคันตะเคียนที่ทะเลน้อยเพื่อต่อเรือ โดยผ่านพระเจ้ากรุงสุโขทัยที่บางแก้ว แม้ปัจจุบันยังมีตอตะเคียนหลงเหลืออยู่มากมายในทะเลน้อย

2.2. สมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยาตอนกลางสันนิษฐานว่า ชุมชนน่าจะอยู่ 2 แห่ง คือ บริเวณวัดทะเลน้อยและบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทอง ซึ่งทั้งสองแห่งมีความอุดมสมบูรณ์ โดยบริเวณวัดทะเลน้อยมีที่ราบเหมาะแก่การทำนา และทั้งทะเลน้อยที่อยู่ใกล้เคียงก็มีปลาสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพ ส่วนบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทองซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปากประ ซึ่งมีที่ราบเหมาะแก่การทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์จึงทำให้เกิดชุมชนขึ้น

เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนเริ่มขยายตัวขึ้นตามลำดับการขยายตัวของชุมชนจะขยายตัวไปทางทิศตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ค่อย ๆ ยกตัวสูงขึ้น เมื่อเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ก็มีการสร้างวัดขึ้น คือ วัดประดู่หอม ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 2256 ในสมัยปลายอยุธยา ต่อมาชุมชนบริเวณสำนักสงฆ์ท่าประดู่ทอง มีปัญหาด้านอุทกภัย ชุมชนบริเวณนี้จึงร้างโรยเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงสำนักสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งตรงกันข้ามกับชุมชนซึ่งขยายตัวไปทางทิศตะวันตกซึ่งมีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ

2.3 สมัยรัตนโกสินทร์

ชุมชนทะเลน้อยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเศรษฐกิจก็ดีขึ้นจึงทำให้ผู้ร้ายชุกชุม ซึ่งจะมาจากที่อื่นโดยใช้เรือเป็นพาหนะ จนเป็นปัญหาในการปกครองเป็นอันมาก ดังที่ ล้อม ลิ้ม เฟื่องแก้ว ได้กล่าวถึง การย้ายอำเภอจากอำเภอปากประ มาตั้งเป็นอำเภอทะเลน้อย ความว่า

พ.ศ. 2450 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่ทะเลน้อย และเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นอำเภอทะเลน้อยได้ แบ่งพื้นที่การปกครองเสียใหม่ คือ ให้ยกตำบลตะเคียนชะ อำเภอบางแก้ว ตำบลทะเลน้อย ตำบลบ้านพร้าว และตำบลลำโรง รวม 5 ตำบล ในเขตอำเภอ

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 10.

เขาพังไกร เมืองนครศรีธรรมราช มาอยู่อำเภอทะเลน้อยพร้อมกับให้ยกตำบลมะกอกเหนือ ตำบลมะกอกใต้ ซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับอำเภอปากประ ไปขึ้นอำเภอกวางเมือง พ.ศ. 2453 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปที่ตำบลพนางตุง แต่ยังคงเรียกว่า อำเภอทะเลน้อย พ.ศ. 2460 กระทรวงมหาดไทยมีประกาศ ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2460 ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอทะเลน้อยเป็นอำเภอพนางตุง พ.ศ. 2466 กระทรวงมหาดไทยมีประกาศลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2466 ให้ย้ายที่ว่าการ อำเภอพนางตุง ไปที่ตำบลควนขนุน และให้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอควนขนุน มาจนบัดนี้¹

อย่างไรก็ดี ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ² สรุปตามคำบอกเล่าตามตำนานว่า ชุมชนทะเลน้อยเกิดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และมาสลายตัวไปหลังจากมีการตัดโค่นต้นตะเคียนในบริเวณทะเลน้อยจนเกิดความแห้งแล้ง และไฟป่าเผาผลาญ จนชาวบ้านที่อยู่บริเวณบ้านกลาง และบ้านกล้วย ซึ่งเป็นชุมชนแรก ๆ ของทะเลน้อย ต้องอพยพไปอยู่ในเขตนครศรีธรรมราช จนเวลาผ่านไป 100 ปี ความสมบูรณ์จึงได้กลับมาอีกครั้งประชาชนรุ่นหลานเหลน ของผู้อพยพไปนครศรีธรรมราช จึงได้กลับมายังถิ่นเดิม จนกลายเป็นชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบัน

3. อาชีพและความเป็นอยู่ของชุมชนทะเลน้อย

ชุมชนทะเลน้อย เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต เพราะมีทะเลน้อยเป็นแหล่งประมงที่สำคัญ มีป่าชายเลนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ อาชีพหลักของชาวทะเลน้อย คือ การทำประมง ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ทะเลน้อยเป็นแหล่งปลาที่มีความอุดมสมบูรณ์มาช้านาน โดยในอดีต จะมีผู้คนจากชุมชนอื่น ๆ เข้ามาจับปลาในทะเลน้อย ไม่ว่าจะเป็นจากอำเภอเมืองพัทลุง อำเภอสทิงพระ รวมทั้งอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา หรือแม้กระทั่งชาวอิสลามในตำบลหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ก็มาตั้งรกรากทำการประมงที่ทะเลน้อย

นอกจากทำการประมงแล้ว บริเวณที่เป็นพื้นที่ตำบลพนางตุง ยังมีการทำสวน ทำไร่ และทำนา ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า

² ล้อม ลิ้มเพ็ญแก้ว. “อำเภอควนขนุน”, ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2. 2529. หน้า 460-461.

² ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 10.

³ แหล่งเดิม. หน้า 21-22.

ประชากรได้ทำการถือครองที่ดินทั้งหมดประมาณ 40,000 ไร่ ในจำนวนนี้ได้ใช้ ในการทำการเกษตรประมาณร้อยละ 60 โดยในพื้นที่ราบทำนา ปลูกผัก พืชไร่ ในที่สูงก็ทำสวนยางพารา และไม้ยาง ไม้ยืนต้น ส่วนใหญ่อยู่ในหมู่ที่ 3, 5, 6, 7, 10, และ 11 การทำนาในตำบลพนางดุมมีทั้งการทำนาปรังและนาปี¹

หลังจากที่มีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยขึ้น ในปี พ.ศ. 2518 ทางราชการได้เริ่มเข้ามาส่งเสริม อาชีพหัตถกรรมกระชูดที่มีอยู่เดิมมากขึ้นทำให้เกิดอาชีพใหม่ของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยเพราะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นและสินค้าหัตถกรรมกระชูดจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังที่ สิทธิกร มากนวน ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทะเลน้อย ไว้ว่า

ทางราชการได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมทะเลน้อย เพื่อเป็นศูนย์การผลิตและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตจากกระชูด นอกจากนั้นทางศูนย์ยังได้สาธิตวิธีการผลิต ผลิตภัณฑ์จากกระชูดจากขั้นตอนเริ่มแรกจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปพร้อมที่จะนำออกจำหน่าย²

นอกจากนั้น สุณีย์ ทองไชย³ ยังได้กล่าวอีกเช่นเดียวว่า การผลิตสินค้าจากกระชูดปัจจุบันนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชุมชนทะเลน้อยจากอดีต ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า การทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระชูดเป็นอาชีพที่มีมาแต่เดิมนานแล้วแต่เพิ่งได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างจริงจังจนแทบกลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน มีการส่งเสริมการตลาด ตลอดจนการออกแบบที่สอดคล้องกับการใช้สอยมากขึ้น โดนการนำผลิตภัณฑ์กระชูดมาทำเป็นเครื่องใช้ในชีวิต

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม – เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 22.

² สิทธิกร มากนวน . ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง. 2543 . หน้า 67.

³ สุณีย์ ทองไชย. ศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกระชูดในตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. 2538. หน้า 70

ประจำวันมากขึ้น เช่น ที่รองแก้ว พัด ที่ใส่ของจดหมาย กระเป๋าลือ หมวก เป็นต้น จนชาวบ้านแบบที่สอดคล้องกับการใช้สอยมากขึ้น โคนการนำผลิตภัณฑ์กระจุกมาทำเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น ที่รองแก้ว พัด ที่ใส่ของจดหมาย กระเป๋าลือ หมวก เป็นต้น จนชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และสามารถขายทำรายได้ดีกว่าการสานเสื่อกระจุกอย่างเดียวเช่นในอดีต นักท่องเที่ยวมากขึ้นความต้องการในการซื้อก็มากขึ้นเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปแล้วการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยที่มาตั้งแต่อดีตนั้นมีทั้งการทำนา ทำประมง แปรรูปผลผลิตจากประมง เช่น การทำปลาเค็ม ปลาตากแห้ง ปลาร้า และหัตถกรรมกระจุก ซึ่งต่อมาได้พัฒนารูปแบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นก็มีการบริการต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น การทำร้านอาหาร การรับจ้างขับเรือนำนักท่องเที่ยวไปชมนกน้ำในทะเลน้อย เป็นต้น

4. ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ประชาชนในตำบลนางตงทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ส่วนในตำบลทะเลน้อยมีผู้นับถือพุทธเป็นส่วนใหญ่มีผู้นับถือศาสนาอื่น คือ ศาสนาอิสลามอยู่บ้างแต่มีจำนวนน้อยมาก ทั้งที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ประชาชนในชุมชนทะเลน้อย นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีต เพราะมีวัดทำประตูทองและวัดทะเลน้อยเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านในชุมชนมานานแล้ว เมื่อประชาชนนับถือศาสนาพุทธธรรมเนียมและประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนจึงมีความสอดคล้องกับศาสนาพุทธเกือบทั้งสิ้น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีชักพระ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการละเล่นตามประเพณี เช่น การเล่น “ขับซาก” การเล่น “มวยลา” การเล่น “มอญซ่อนผ้า” “อุบลลูกไก่” และ “วิ่งเปี้ยว” เป็นต้น ความเชื่อและประเพณีดังกล่าว บางอย่างยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบัน เช่น ประเพณี ทำบุญเดือนสิบ ซึ่งเป็นการรับส่งตายายโดยลูกหลานที่ไปอยู่ต่างจังหวัดจะกลับมาเยี่ยมบ้าน และร่วมทำบุญให้แก่ บุญการี ผู้ล่วงลับ นอกจากประเพณีแล้วยังมีความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ “ทวดตาขุนดำ” ความเชื่อเกี่ยวกับ “ทวดเจ้าแม่อุบล” เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันความเชื่อต่าง ๆ เริ่มลดลงบ้างแล้ว แต่ส่วนใหญ่ผู้คนในชุมชนยังมีพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เห็นอยู่ไม่ว่าการแก้บนทวด ความเชื่อในการดูฤกษ์ยามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว และชุมชน

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภานุ ธรรมสุวรรณ . ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย .2538. หน้า 31 –35.

กล่าวโดยสรุป ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่ง มีวิถีการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างพิเศษในบริเวณอ่าวทะเลน้อย มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เอื้อต่อการผลิตตั้งแต่อดีตสืบเนื่องต่อกันมา เป็นชุมชนที่เคยมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์และสามารถดำรงชีพสืบเนื่องกันมาจนมีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าใน พ.ศ. 2518 ทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างรวดเร็ว การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในอดีตก็เพื่อต้องการทราบว่า เดิมชุมชนมีการผลิตเช่นไร มีผลผลิตอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกอย่างไร ซึ่งผลจากการศึกษาจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

จากการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจเกี่ยวกับการผลิต ปิ้งจัญที่ผลิต และผลกระทบจากการผลิตซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัย เรื่องการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

บทที่ 3

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

(พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

ชุมชนทะเลน้อย ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา ในเขตพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อย และตำบลนางตุง เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างน้อยสมัยสุโขทัย มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีตเพราะมีทะเลน้อยเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญ มีป่าพรุที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ นอกจากนั้นชุมชนทะเลน้อยยังมีประเพณี สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีการผลิตมาช้านาน

ชุมชนทะเลน้อยในอดีตขึ้นอยู่กับแขวงนครศรีธรรมราช มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นจำนวนมาก มีสภาพเศรษฐกิจดี ต่อมาเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ต้องแยกพื้นที่การปกครองออกจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมาขึ้นอยู่กับจังหวัดพัทลุง และได้จัดตั้งเป็นอำเภอทะเลน้อย ใน พ.ศ. 2450 แต่เดิมชุมชนทะเลน้อยไม่มีเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมต่อกันระหว่างภายในและภายนอกหมู่บ้าน การติดต่อกับชุมชนภายนอกมีความยากลำบากต้องอาศัยการเดินทางเท้าและเส้นทางเดินเรือ ชาวบ้านมีอาชีพหลักที่สำคัญ 4 อาชีพ คือ ทำนา ทำสวนยางพารา หัตถกรรมกระชูด และการประมง โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ใช้วิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย พอมีพอกินเพื่อเลี้ยงครอบครัว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีการจ้างแรงงาน มีการแบ่งปันผลผลิตให้แก่กัน

หลังจากที่รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) เป็นต้นมา ได้พัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคทุกด้าน มีการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านหลายสาย โดยเฉพาะเส้นทางหลัก ได้แก่ ถนนพัทลุง-ควนขนุน - ทะเลน้อย, ถนน ลำปำ - ทะเลน้อย, และถนนโคกศักดิ์-หัวป่าเขียว มีผลในการสื่อสารติดต่อกับชุมชนภายนอกได้รวดเร็ว วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น การพัฒนารูปแบบการผลิตต่าง ๆ การส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมการตลาดอย่างจริงจัง จนกลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ได้แก่ อาชีพหัตถกรรมกระชูด การแปรรูปผลผลิตจากการประมง นอกจากนั้นจากการที่ถนนตัดผ่านหมู่บ้าน การรับรู้ข่าวสารมากขึ้น มีการติดต่อกับสังคมภายนอก รวมทั้ง การส่งบุตรหลานไปเรียนนอกชุมชน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการผลิตของชุมชนในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุดังกล่าวการเปลี่ยนแปลงการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ที่เคยมีวิถีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่เอื้อต่อการผลิตนั้นได้เปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็ว ชุมชนที่เคยอุดมสมบูรณ์ และสามารถดำรงชีวิตสืบเนื่องกันมาจนมีการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าใน พ.ศ. 2518 นั้นทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการลดลงของทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลิต ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องดังกล่าว โดยศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) โดยจำแนกประเด็นในการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต โดยสัมภาษณ์บุคคลซึ่งอยู่ในกลุ่มเป้าหมาย การสังเกต รวมทั้งการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยสามารถจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าวออกเป็น 2 ปัจจัยหลักๆ คือ ปัจจัยการผลิต และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ปัจจัยการผลิต

การผลิตหรือการประกอบอาชีพนั้น ต้องอาศัยสิ่งจำเป็นพื้นฐานหลายประการมาประกอบกันและเกิดเป็นผลผลิต จากการศึกษา การผลิตของชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 - พ.ศ. 2518 นั้นพบว่า มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญมี 4 ประการ คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ซึ่งผลจากการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1. ที่ดิน หมายถึง พื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรมและทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีได้แก่ พื้นดิน แหล่งน้ำ และ ป่าไม้ ซึ่งล้วนมีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะกล่าวทีละด้านดังนี้

1.1.1. พื้นดิน พื้นดินนับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ในกิจกรรมการผลิตหรือการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ด้านการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะการเพาะปลูกซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับชนิดของพืชที่นำมาปลูก จากการศึกษาพบว่า สภาพพื้นดินที่มีความเหมาะสมเพื่อการเกษตรกรรมนั้น ผู้วิจัยสามารถจำแนกออกเป็นเขต ดังนี้คือ

เขตพื้นที่ราบ พบว่าสภาพดินพื้นที่ราบจะเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน หรือประมาณร้อยละ 60-70 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปากประ พื้นที่ราบทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกของควนพนางคังที่ราบดังกล่าวมีสภาพเป็นดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในอดีต โดยใช้เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนาและเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการทำนาหว่านจะได้ผลผลิตที่สูง

มากดังที่ ผอม หมิ่นหนู¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงการทำนา สรุปได้ว่า การทำนาเมื่อ 50-60 ปีที่ผ่านมา ชาวนาทัวไปมักทำนาแบบนาหว่าน มีการทำนาปีละ 1 ครั้ง ไร่ที่ใช้เพื่อบำรุงดินกล้า ได้แก่ มูลค่างควาย หรือมูลสัตว์ที่เลี้ยงประเภทมูลวัวและมูลควาย ปริมาณข้าวที่ได้รับจะเพียงพอในการบริโภคตลอดปี หากมีเหลือจึงนำออกจำหน่ายในรูปข้าวเปลือก ประมาณ พ.ศ. 2517 ชาวนาบางส่วนเริ่มทำนาดินน้อยลง เนื่องจากปัญหาราคาข้าวตกต่ำลูกหลานชาวนาเองไม่นิยมทำนา มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้นจึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทน

เขตพื้นที่ราบลุ่ม พบว่า ที่ราบลุ่มหรือพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง ได้แก่ บริเวณพื้นที่รอบ ๆ ทะเลน้อย และพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อยที่เรียกว่า “พรุห้วยป่าเขียว” ในอดีตนั้นพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งที่อาศัยของนกนานาชนิดและสัตว์น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก ปลาหมกรม นอกจากนี้มีพืชน้ำขึ้นปกคลุมอีกหลายชนิด เช่น ต้นกก ต้นปรี๊ด ต้นกระชูด เป็นต้น ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการทำมาหากิน เกี่ยวกับการล่านก จับสัตว์น้ำ ทำหัตถกรรมจากต้นกระชูด นอกจากนี้ในบางบริเวณชาวบ้านก็ใช้พื้นที่การทำนา ที่เรียกว่า “การทำนาพรุ” แต่ปัจจุบันพรุกลายเป็นพื้นที่ดินแข็ง น้ำไม่ท่วมขังดังเดิม จึงกลายเป็นพื้นที่ทำนาหว่าน เช่นเดียวกับพื้นที่ราบอื่น ๆ ของชุมชน

เขตพื้นที่เนินควน พบว่า ตอนกลางของชุมชนนั้นเป็นเนินควนที่มีความสูงไม่มากนัก มีลักษณะเป็นแนวยาวเหนือ-ใต้ เรียกว่า “ควนพนางดุง” ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมา เป็นพื้นที่ป่าดิบ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ทำให้ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงนั้นสามารถหาประโยชน์จากป่าแห่งนี้ ได้แก่ การหาของป่า ล่าสัตว์ โคนไม้จากป่าเพื่อสร้างบ้าน หรือใช้ไม้บางชนิดเพื่อสร้างเรือหรือขุดเรือ การโค่นป่าของชาวบ้านนั้นเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ดังที่ สายแก้ว ทองคำ² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการโค่นป่าบริเวณควนพนางดุงเพื่อปลูกยางพาราไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางพาราเกิดขึ้นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2484 ยางที่ปลูกครั้งแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมือง ปลูกด้วยเมล็ดและผู้นำการปลูกยางเป็นคนแรก คือ พ่อค้าซื้อวัวควายเพื่อนำไปขายยังประเทศมาเลเซีย ปัจจุบันพื้นที่บนควนพนางดุงยังมีการปลูกยางพาราดังเดิม แต่ชาวบ้านจะเปลี่ยนพันธุ์ยางจากพันธุ์พื้นเมืองเป็นยางพันธุ์ใหม่ซึ่งให้ปริมาณน้ำยางมากกว่าเดิม

¹ ผอม หมิ่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2544.

² สายแก้ว ทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2544.

1.1.2. แหล่งน้ำ มีความสำคัญต่อการผลิตและการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยเป็นอย่างมาก แหล่งน้ำในชุมชนทะเลน้อย ได้แก่ ทะเลน้อย ลำคลอง ห้วย พรุ สภาพแหล่งน้ำในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปลา กุ้ง ปู นก และผลิตภัณฑ์พืชน้ำ จำพวก กระชูด กก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ทะเลน้อย เป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ กล่าวไว้สรุปว่า ทะเลน้อยมีเนื้อที่ ประมาณ 170,000 ไร่ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา ตอนในมีคลองนาเรียบ คลองบ้านกลาง คลองขวนเชื่อม ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน

ลำคลอง ชุมชนทะเลน้อยมีคลองหลายสายไหลผ่าน ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำสายสั้น ๆ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัดและที่สูงทางด้านตะวันตกของจังหวัดพัทลุง ไหลผ่านหมู่บ้านและลงสู่ทะเลสาบสงขลาด้านตะวันออก ได้แก่ คลองปากประ คลองป่าพะยอม คลองม้าบ่อ และคลองเคร้ง เป็นต้น ซึ่งคลองปากประนับเป็นคลองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดพัทลุง คลองจะให้ประโยชน์ในเรื่องน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นเส้นทางในการคมนาคมขนส่ง ดังที่ เสริม เผือกแสง² และเหมียบ หนูเปีย³ ชาวบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงการเดินเรือในคลองปากประ เมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2490 ชาวบ้านท่าช้าง บ้านท่าสำเภานือ บ้านท่าสำเภาใต้ ต้องโดยสารเรือแม่ลี้ที่วิ่งระหว่างท่าเรือระโนดกับท่าเรือประดู่เรียง เพื่อนำสินค้าจำพวกข้าวเปลือก กระสอบกระจูด ไปขาย ซึ่งขณะนั้นมีเรือวิ่ง ประมาณ 5-6 ลำ เช่น เรือเคช เรือนางนวล ซึ่งปัจจุบันได้ยกเลิกเส้นทางเดินเรือแล้ว

พรุ เป็นพื้นที่ทางทิศเหนือของชุมชน ได้แก่ พรุหัวป่าเขียว พรุควนขี้เสียน พรุควนเคร้ง ซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ป่าพรุมีทรัพยากรหลากหลายทางนิเวศวิทยา และเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งรวมของพืชและสัตว์

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมือง ของประชาชนโครงสร้างอำนาจของชุมชนรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 15.

² เสริม เผือกแสง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เหมียบ หนูเปีย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

จากรายงานการศึกษาของ อาระยา อัมระปาล¹ เกี่ยวกับนกและป่าพรุควนจีเลียน สรุปได้ว่า พรุควนจีเลียนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ดขาว ต้นกระจุต ต้นกก และทุ่งหญ้า เป็นแหล่งวางไข่ของนกนานาชนิดทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ กล้า สังข์ทอง² ชาวประมงหมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของพรุหัวป่าเขียว สรุปได้ว่า เดิมเป็นชาวบ้านเขาพังไกร และเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหัวป่าเขียว เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา ในระยะแรกๆ การตั้งบ้านเรือนบริเวณพรุหัวป่าเขียวมีน้อยเนื่องจากมีน้ำขังตลอดปี อาชีพของชาวบ้านในระยะแรก ได้แก่ การทำหัตถกรรมกระจุต และการประมงพื้นบ้าน ส่วนการทำนามีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากผลผลิตไม่ดี

1.1.3. ป่าไม้ ในชุมชนทะเลน้อย พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้บริเวณควนพนางตุง และป่าไม้ในพรุ ทำให้ชาวบ้านใช้ไม้บางชนิดมาสร้างบ้านเรือนและใช้ทำเครื่องมือประมง นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถประกอบอาชีพอื่นอีก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

1.2. แรงงาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิต จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทะเลน้อย มีลักษณะการใช้แรงงานอยู่ 2 ช่วง คือ แรงงานก่อน พ.ศ. 2500 และแรงงานหลัง พ.ศ. 2500 ดังรายละเอียดดังนี้

1.2.1. แรงงานก่อน พ.ศ. 2500 เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หมายถึง การผลิตเพื่อยังชีพแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น การจับปลา การล่าสัตว์ การหัตถกรรม เพื่อใช้ในครัวเรือนของตน หางของป่า ทำนา เป็นต้น แรงงานที่ใช้ในการผลิตมี 2 แบบ คือแรงงานคน และแรงงานสัตว์ กล่าวคือ

1.2.1.1. แรงงานคน แรงงานภายในครอบครัวมีความสำคัญต่อการผลิตแบบต่าง ๆ ดังที่ ถัด ชุ่นเซ่ง³ ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงการใช้แรงงานคนในครอบครัว สรุปได้ว่า การใช้แรงงานภายในครอบครัว เริ่มตั้งแต่การหักล้างถางพงที่ป่าให้เป็นที่นา การไถ การหว่าน หรือปักดำ จนถึงการเก็บเกี่ยว การนวดข้าว สีข้าว ดำข้าว ล้วนเป็นแรงงานจากคนภายในครอบครัว แรงงานหลักจะเป็นผู้นำครอบครัว ภรรยา ส่วนบุตรจะช่วยเหลือในบางกิจกรรมเท่านั้น

¹ อาระยา อัมระปาล . กองทุนสัตว์ป่าโลก . 2544. หน้า 7.

² กล้า สังข์ทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ ถัด ชุ่นเซ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 12 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ส่วนการทำงานบางประเภทที่ต้องใช้แรงงานเกินกำลังคนในครอบครัวเพื่อให้เสร็จทันเวลา เช่น การหักร้างฉางพง การปักดำ การเก็บเกี่ยว เป็นต้น จึงอาศัยแรงงานจากภายนอกครอบครัว ดังที่ เมฆ เมฆามวงศ์¹ ชาวบ้านตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง กล่าวถึง การออกปากกิน วานของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยเมื่อ 50 ปีที่แล้ว สรุปได้ว่า ญาติที่บ้านทะเลน้อยจะส่งข้าวมาขอ ความช่วยเหลือเมื่อข้าวสุก โดยออกปากผู้คนครั้งละ 10-20 คน ไปเกี่ยวข้าว บางครั้งจำเป็นต้องไป พักค้างคืน 3 วัน หรือช่วยในการเกี่ยวข้าวจนหมดจึงสามารถกลับบ้านได้โดยจะไม่รับค่าจ้าง โดย เจ้าของบ้านจะมอบปลาแห้ง ปลาเค็ม ปลาร้า หรือนกใส่เกลือเป็นของฝากกลับบ้าน

1.2.1.2. แรงงานสัตว์ มีบทบาทสำคัญมากโดยเฉพาะแรงงานจากวัว และควาย ดังที่ ผ่อง เชนครินทร์² และ กลาย ชุมปาน³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้แรงงานวัวและควาย เพื่อใช้ในการทำนาในอดีต สรุปได้ว่า ชาวนาเกือบทุกครัวเรือนอาศัยแรงงานวัวในการใช้ไถนา ครวดเทือก กล่าวคือ ในการไถนา ชาวนาจะใช้วัวลากเพื่อไถนาตั้งแต่เช้า เวลาประมาณ 08.00 น. จนถึงเที่ยงจึงเลิกไถ ปล่อยให้วัวกินหญ้าและไถอีกในวันต่อไป ในวัน หนึ่ง ๆ วัวสามารถไถได้วันละประมาณ 1 ไร่ วัวที่ใช้ไถส่วนมากเป็นวัวตัวที่ทำหมัน เนื่องจาก เป็นวัวที่มีความแข็งแรง อดทนต่อการทำงานหนัก สามารถไถนาได้ปริมาณมาก สำหรับควายนำ มาเหยียบที่นาพรวุ ทำให้หญ้า ปรีอ ให้ดินกลายเป็นโคลนตม ก่อนปักดำต้นกล้า วิธีทำดินโคลน ตมโดยฝูงควายนั้น เจ้าของควายจะใช้ควายหลายสิบตัวด้วยกัน บางคนอาจมีมากถึง 20-30 ตัว ให้ ควายฝูงเดินเวียนหลาย ๆ รอบ โดยเจ้าของเดินไล่ตามหลังเวียนจนกระทั่งดินกลายเป็นโคลนจึง หยุด ฝูงควายสามารถเวียนทำโคลนตมได้ทั้งวัน ถ้าหากต้องการปักดำอย่างรีบด่วน

นอกจากแรงงานสัตว์ที่เลี้ยงภายในครอบครัวแล้ว บางครั้งสามารถขอความช่วยเหลือจาก เพื่อนบ้านได้เช่นกัน ดังที่ เพิ่ม เกาะทอง⁴ และ รื่น คงนวน⁵ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าว

¹ เมฆ เมฆามวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ผ่อง เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ กลาย ชุมปาน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย, ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

⁴ เพิ่ม เกาะทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

⁵ รื่น คงนวน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ถึงการใช้แรงงานสัตว์ โดยขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน สรุปได้ว่า บางครั้งการทำนาจำนวนหลายไร่ วัว ควาย ภายในครอบครัว ไม่เพียงพอในการเตรียมพื้นที่ทำนา จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านที่เรียกว่า “ออกปาก” เช่น การออกปากไถนา ออกปากคราดนา ออกปากเวียนควาย เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่คิดค่าจ้างนับเป็นวัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ในช่วง 40-50 ปีที่ผ่านมา

1.2.2. แรงงานหลัง พ.ศ. 2500 การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ.2509) เป็นการเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการค้ำ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่แรงงานการผลิต การอยู่ร่วมกัน ความเชื่อและคุณค่า เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

การใช้แรงงานดั้งเดิม คือ แรงงานคนและสัตว์ มีการปรับเปลี่ยนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เช่น ระบบเกลต การขอแรง การออกปากกินวาน ซึ่งเป็นแรงงานที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ที่ไม่มีค่าจ้างแรงงานมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน กลายเป็นแรงงานที่มีค่าจ้างและค่าตอบแทน เช่น ออกปากจ้างดำนา เกี่ยวข้าว ขนเลี้ยงข้าว เป็นต้น อาจมีผลสืบเนื่องมาจากระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่มีเวลาพอที่จะช่วยเหลืองานเพื่อนบ้านโดย ไม่มีค่าตอบแทน ส่วนการใช้แรงงานสัตว์นั้นลดลงโดยมีแรงงานเครื่องจักรมาแทนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เทียง ปาละกุล¹ และถนอม พลูพร² ชาวบ้านธรรมเถียร ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้เครื่องจักรในการทำนาของชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2508 มีรถแทรกเตอร์ไถนาเข้ามาแทนในชุมชน มีการรับจ้างไถนาทั้งนาดำนาหว่าน ค่าจ้างไถนาหว่านไร่ละ 30 บาท และค่าจ้างไถนาดำไร่ละ 40 บาท เป็นราคาที่ไม่แพงแต่เพิ่มความรวดเร็วและสะดวกเพิ่มขึ้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวนาไถนาด้วยเครื่องจักรเพิ่มขึ้นทุกปี การเลี้ยงวัวเลี้ยงควายเริ่มลดลงทุกปี และหมดไปในที่สุดส่วนที่เหลือบ้างก็เลี้ยงไว้เพื่อขาย

อาจกล่าวได้ว่าแรงงานหลักในอดีตนั้น ได้แก่ แรงงานคนและสัตว์ และหลังจากใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มีการใช้แรงงานจากเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในวิถีการผลิตเพิ่มมากขึ้น

1.3. ทูน หมายถึง ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตแต่ละอาชีพ จากการศึกษา

¹ เทียง ปาละกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 8 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2544.

² ถนอม พลูพร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2544.

การผลิตของชุมชนทะเลน้อย ในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่า ชาวบ้านนำเครื่องมือมาใช้ในการผลิต โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นเองในชุมชน และเครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน กล่าวคือ

1.3.1. เครื่องมือที่สร้างขึ้นภายในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านผลิตเครื่องมือใช้เอง กล่าวคือ ลักษณะเครื่องมือที่ผลิต ก่อน พ.ศ. 2500 เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชน โดยเลือกวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

เครื่องมือทำนา เครื่องมือที่ชาวนาใช้ในการทำนาดังแต่อดีตจนถึงประมาณ พ.ศ. 2508 นั้น ชาวนาเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นใช้เอง และใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นหรือบริเวณใกล้บ้านดังที่ เทพ รัชแก้ว¹ ชาวบ้านโคกศักดิ์ ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงเครื่องมือในการทำนา ไว้สรุปได้ว่า เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการทำนา ได้แก่ คันไถ แยก หางขาม หัวหมูคราด โดยชาวนาจะทำเองด้วยไม้เนื้อเหนียว ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเกี่ยวข้าว ที่เรียกว่า “แกะ” โดยมีช่างภายในชุมชนเป็นผู้ผลิตและจำหน่าย สำหรับอุปกรณ์หาบข้าว คือ คานหาบ ก็จะทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนแฉก หรือสาแหรก ทำด้วยเชือกหาวย เป็นต้น

เครื่องมือประมง เครื่องมือที่ชาวประมงนำมาใช้กันในอดีต ส่วนใหญ่มักสร้างขึ้นเองภายในครอบครัวหรือจัดหาจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง ดังที่ คล้อย ทองหนู² และเผือก จันทรอินทร์³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ใช้กันมากเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา ในบริเวณทะเลน้อย สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการจับสัตว์น้ำ จะเป็นเครื่องมือที่คิดค้นสร้างขึ้นมาเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น ไซชนิดต่าง ๆ สุ่มที่ทำจากไม้ไผ่ โพงพาง โป๊ะโดยการนำลวดไม้ไผ่กันทางปลาเดิน อวน แห ถักทอด้วยเส้นด้าย และเครื่องมืออื่น ๆ อีกหลายชนิด สำหรับเรือที่นำออกหาสัตว์น้ำเป็นเรือขุดจากซุง มีขนาดเล็ก ประมาณ 2-3 คนนั่ง

หัตถกรรมกระจุค เครื่องมือที่ใช้ในการทำหัตถกรรมกระจุค ส่วนใหญ่อุปกรณ์เครื่องใช้ในการเตรียมก่อนสาน ประกอบด้วยที่สำหรับกดขนาดตามความยาวของกระจุค ที่สำหรับฝั่งและตากกระจุค แท่งไม้ ขนาด 35- 200 เซนติเมตรใช้เป็นที่รองทิมหรือทูปกระจุค สากปลายตัด

¹ เทพ รัชแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112/2 หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² คล้อย ทองหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เผือก จันทรอินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2544.

สำหรับทิมหรือทุบกระจุค ลูกกลิ้งทรงกระบอกคล้ายครกตำข้าวใช้กลิ้งทับกระจุค ภาชนะใช้สำหรับการขย้อมสี กรรไกรหรือมีดตัดหนดเพื่อใช้เมื่อสานเสร็จ จักรเย็บผ้า และน้ำดินสอพอง ซึ่งใช้ในการคลุกกระจุคก่อนตากแห้ง

1.3.2. เครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา การผลิตต่างๆเพื่อการค้ามากยิ่งขึ้น มีผลทำให้ต้องใช้เครื่องมือเพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากขึ้น ดังที่ เปรม ศรีทอง¹ ชาวบ้านตำบลพนางดุง กล่าวไว้สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ. 2508 นายทุนจากตัวจังหวัดพัทลุง นำรถแทรกเตอร์เข้าสู่ชุมชนครั้งแรก และไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ทั้งพื้นที่นาห่วนและพื้นที่นาดำ ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2517 รถไถนาแบบเดินตาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จักรลูกหมา” เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อยและได้รับความนิยมจากชาวนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความสะดวกออกแรงน้อย และไถได้รวดเร็วกว่าการไถด้วยสัตว์ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเลี้ยงวัวเพื่อใช้ในการไถนาเริ่มลดลง ในทำนองเดียวกันการประกอบอาชีพสานเสื่อกระจุค ซึ่งเดิมนั้นการทำให้ต้นกระจุคแบนก่อนที่จะนำมาสาน จำเป็นต้องทิมหรือตำด้วยสาก ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ช้าและยุ่งยาก ได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรที่รีดกระจุคแทน ดังที่ แดง สงทอง² และพร้ง คงแก้ว³ ชาวบ้านไสกลิ้ง ตำบลพนางดุง ได้กล่าวถึง การใช้เครื่องมือในการรีดกระจุคไว้ สรุปได้ว่า กลุ่มจัดทำกระจุคชุมชนทะเลน้อยได้รับสนับสนุนเครื่องรีดกระจุคจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน จำนวน 1 เครื่อง ทำให้การรีดกระจุคได้รวดเร็วกว่าเดิมมาก ส่วนในด้านการประมงชาวประมงได้พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยมากขึ้น โดยใช้เรือติดเครื่องยนต์ ในการจับสัตว์น้ำ และใช้อวนตาถี่ขึ้น เป็นต้น

นอกจากนั้นทุนอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญในการผลิต คือ เงินตราซึ่งระยะหลังระบบเงินตรามีความจำเป็นมากขึ้นในทุกอาชีพ เช่น การไถนาที่ต้องว่าจ้างรถแทรกเตอร์ การจัดซื้อปุ๋ยเคมี การว่าจ้างในการเกี่ยวข้าว เป็นต้น อาชีพการประมง มีการจัดซื้อเครื่องยนต์เรือ จัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เช่น แห อวน เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เงินตราเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

¹ เปรม ศรีทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบลพนางดุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² แดง สงทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลพนางดุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ พร้ง คงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลพนางดุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

1.4. ผู้ประกอบการ คำว่า “ผู้ประกอบการ” เป็นคำที่นิยมใช้กันในเรื่อง เศรษฐศาสตร์ โดยนักวิชาการในด้านนี้ต่างให้ความหมายในทิศทางเหมือนกัน พอจะประมวล ความหมายได้ว่าผู้ประกอบการ คือ “บุคคลที่จัดการ รวบรวมปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ” ซึ่งดูเหมือนจะเน้นหนักไปในทางอุตสาหกรรม แต่สำหรับ “ผู้ประกอบการ” ที่ผู้วิจัยใช้ในการ ศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การจัดการในอาชีพแบบชาวบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญา จากบรรพบุรุษ ความเชื่อพิธีกรรมมาเกี่ยวข้อง จากการศึกษาการจัดการต่ออาชีพของชาวบ้าน ทะเลน้อย ในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่าชาวบ้านทะเลน้อยในช่วงเวลาดังกล่าวได้มี อาชีพหลัก 4 อาชีพ คือ อาชีพการทำนา การตัดถอมกระชูด การทำสวนยาง และการประมง พื้นบ้าน มีการจัดการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.4.1. การทำนา เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนทะเลน้อย ซึ่งในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมา การทำนาของชาวบ้านในชุมชนมีเป้าหมายหลัก คือ การบริโภคภายในครอบครัว เหลือ จากบริโภคจึงนำไปขาย ดังที่ ตั้ง เกื้อชู¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงการเตรียมพื้นที่ในการทำ นา สรุปได้ว่า การทำนามีการเตรียมการ หลายขั้นตอน คือ

1.4.1.1. การเตรียมพื้นที่ ในการทำนาในชุมชน มี 2 แบบ คือ การทำนาหว่าน และ การทำนาดำ การเตรียมพื้นที่ทำนาหว่าน จะเริ่มประมาณเดือน พฤษภาคม ชาวบ้านเริ่มถากหญ้าริมนา เผาหญ้า ขุดคันนาให้สามารถขังน้ำได้ เมื่อฝนเริ่มตกให้ ดินในท้องนามีความชุ่มช้วนนาจึงเริ่มต้นการไถนา ซึ่งการไถนามี 3 ระยะ การไถครั้งแรก เรียกว่า ไถตะ หมายถึงการไถเพื่อพลิกแผ่นดิน ทำให้พืชหญ้าต่าง ๆ รากขาด หญ้าตาย หลังจาก ไถครั้งแรกผ่านไป 15 วัน ถึงไถครั้งที่ 2 เรียกว่า ไถแปร เป็นการไถเพื่อพลิกผิวดิน ทำให้ดินแตก ร่วนซุย การไถครั้งสุดท้ายเรียกว่า ไถกลบ หมายถึง การไถกลบเมล็ดข้าวที่หว่านลงไปในพื้นที่ ในอดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยใช้วัวคู่ในการไถนาเป็นวัวตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว สำหรับพื้นที่นา ดำนั้นจะทำบริเวณที่มีน้ำขังหรือพรุ การเตรียมดินเพื่อปักดำต้นกล้าชาวนาจะใช้ฝูงควายเหยียบพื้นที่ ให้เป็นโคลน หรือเรียกว่า “เวียนเทือก” การเตรียมดินก่อนปักดำต้นกล้า การเวียนเทือกโดยฝูง ควายวันหนึ่งอาจจะสามารถเตรียมพื้นที่ในการใช้ที่ดำนา ประมาณ 5 ไร่ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวน ควายในแต่ละฝูง

1.4.1.2. การเตรียมพันธุ์ข้าว ในอดีตชุมชนทะเลน้อยชาวนาจะ

¹ ตั้ง เกื้อชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62

หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

คัดเลือกพันธุ์ข้าวเอง ดังที่ ว่อน ทองใหม่¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงการคัดเลือกพันธุ์ข้าวสรุปได้ว่า การคัดเลือกพันธุ์ข้าวจะคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศว่าอยู่ใกล้หรืออยู่ไกลแหล่งน้ำ ฤดูกาล ลักษณะพื้นที่ว่าเป็นนาบริเวณที่ราบที่มีน้ำน้อย หรือนาบริเวณพรุซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีนัยบรือชนิด เช่น ข้าวนางกอง ข้าวนางญา ข้าวหอไม้ไผ่ ข้าวไข่มดริน ข้าวแก่นจันทร์ ข้าวคอดำ เป็นต้น พันธุ์ข้าวเหล่านี้มีอายุตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ไม่เท่ากัน ถ้าสามารถเก็บเกี่ยวได้เร็ว เรียกว่า “ข้าวเบา” นิยมปลูกบริเวณที่ราบใช้น้ำน้อย หากเก็บเกี่ยวช้า เรียกว่า “ข้าวหนัก” ซึ่งจะปลูกบริเวณที่ราบลุ่มหรือพรุ

ข้าวเบา เป็นข้าวที่ให้ผลผลิตตั้งแต่ปลูกประมาณ 4-5 เดือน ใช้ปลูกพื้นที่ราบมีน้ำไม่น้อยหรือในปีที่ฝนตกชุกไม่เป็นไปตามฤดูกาล เนื่องจากข้าวเบาต้องการน้ำน้อย เติบโตเร็วชาวนาสามารถเกี่ยวได้ตามฤดูกาล

ข้าวหนัก เป็นพันธุ์ข้าวที่มีอายุ ประมาณ 9-10 เดือน นับตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ชาวนาจะปลูกข้าวพันธุ์หนักในพื้นที่ราบลุ่ม น้ำขัง เนื่องจากให้ผลผลิตสูง ชาวนาโดยทั่วไปนิยมปลูกข้าวหนักมากกว่าข้าวเบา

สำหรับเมล็ดข้าวเปลือกที่จะใช้ทำพันธุ์ข้าว ชาวนาแต่ละครอบครัวจะเตรียมตั้งแต่การเก็บเกี่ยวข้าวปีที่ผ่านมา ซึ่ง คำ นาคเกลี้ยง² ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีการคัดเลือกพันธุ์ไว้พอสรุปได้ว่า ชาวนาจะคัดเลือกพันธุ์ข้าวในขณะที่ข้าวสุกเต็มที่ โดยเลือกเก็บรวงข้าวที่สมบูรณ์มากที่สุด คือ ลักษณะรวงข้าวยาวมีเมล็ดมาก เมล็ดข้าวเต็มไม่ลีบ รวมมัดเป็นเลียงข้าวขนาดใหญ่เพื่อให้แตกต่างจากเลียงข้าวทั่วไป ซึ่งเรียกว่า “เลียงข้าวปลูก” นำไปผึ่งแดดจนแห้ง จัดเก็บไว้ในเรือนข้าว โดยแยกจากเลียงอื่น ๆ เมื่อใกล้ฤดูกาลทำนา ชาวนาจะเอาข้าวปลูกมานวด และโรยข้าวเพื่อแยกเมล็ดลีบออกจากเมล็ดดี หลังจากนั้นจะเอาข้าวปลูกมาผัดข้าวด้วยกระดังเพื่อแยกข้าวอีกครั้งหนึ่งจึงนำไปหว่านหรือเพาะกล้า จึงนับว่าในอดีตชาวนาจะความพิถีพิถันต่อการเตรียมพันธุ์ข้าวเป็นอย่างยิ่ง สำหรับชาวนาบางรายไม่มีพันธุ์ข้าวก็อาจขอจากผู้ที่มีโดยไม่คิดมูลค่า หรือในบางกรณีต้องการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเดิมที่มีอยู่ก็ขอพันธุ์ข้าวชนิดอื่นจากเพื่อนบ้าน ก็สามารถแลกเปลี่ยนกันได้

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเริ่มเปลี่ยนแปลงสาเหตุที่สำคัญ คือ เมื่อชาวนาทำนาเพื่อขายมากขึ้น ผู้รับซื้อข้าวเปลือกหรือโรงสีกำหนดพันธุ์ข้าวเปลือกที่ต้องการซื้อในราคาสูงส่วนข้าวเปลือกพันธุ์พื้นเมืองได้ในราคาต่ำ ทำให้ชาวนาทั่วไปในชุมชนเริ่มใช้พันธุ์ข้าว

¹ ว่อน ทองใหม่ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² คำ นาคเกลี้ยง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ที่เจ้าของโรงสีต้องการ การเตรียมพันธุ์ข้าวของชาวนาจึงมีความสำคัญน้อยลง เนื่องจากพันธุ์ข้าวจะได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของโรงสี ได้แก่ ข้าวไข่มดรีน ข้าวช่อจังหวัด นอกจากนั้นทางราชการยังสนับสนุนพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ เช่น ข้าวพันธุ์ กข.7 ข้าวพันธุ์ กข.8 เป็นต้น

1.4.2. หัตถกรรมกระจุต ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้นำเอาต้นกระจุตมาใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน เริ่มเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากการสอบถามผู้สูงอายุในชุมชน มักตอบว่า รุ่น ปู่ รุ่นย่า ก็มีการนำต้นกระจุตมาใช้แล้ว โดยผลิตจำพวกกระสอบประเภทต่าง ๆ เสื้อ ชาวบ้านจะนำไปนำต้นกระจุตจากพรุที่อยู่ตอนเหนือทะเลสาบ บางครั้งเดินทางไปไกลถึงพรุควนเคร็งตอนเหนือ ซึ่งอยู่ในอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังที่พร้อม จันทรทอง¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเดินทางไปหาต้นกระจุตในอดีต สรุปได้ว่า พอเสร็จจากฤดูกาลทำนาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ผู้ชายจะนั่งเรือไปที่ตำบลควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ห่างจากทะเลน้อยประมาณ 10-15 กิโลเมตร ไปสร้างกระท่อมพักนำเสบียงอาหารไปอยู่ได้ประมาณ 6-7 วัน ตัดต้นกระจุตเต็มลำเรือจึงเดินทางกลับบ้าน สำหรับต้นกระจุตตัดเพื่อสามเสียนั้น ต้องเลือกต้นที่ลำต้นตรง ขนาดของลำต้นเท่าปากกาหรือดินสอ ระยะต่อมาการเดินทางไปตัดต้นกระจุตเพิ่มมากขึ้นและเกิดปัญหา ได้แก่ โจรผู้ร้าย การลอบเผาป่ากระจุต

เมื่อผลิตภัณฑ์เสื่อกระจุตกลายเป็นสินค้าที่สามารถจำหน่ายได้ ทำให้แหล่งกระจุตเริ่มขาดแคลน บางหมู่บ้านได้นำหัวกระจุตมาปลูก เรียกว่า “การทำนากระจุต” ดังที่ สุภาค อินทองคง² กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า ใน พ.ศ. 2475 นายสุข เฉชนครินทร์ กำนันตำบลพนางตุง ได้นำหัวกระจุตจากพรุควนเคร็งมาทดลองปลูกเป็นคนแรก จนถึง พ.ศ. 2504 การปลูกกระจุตบริเวณลุ่มทะเลน้อยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออก และด้านทิศใต้ของชุมชนทะเลน้อย ดังที่ ฉิ้น พูลพร³ ชาวบ้านทะเลน้อย ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำนากระจุต กล่าวไว้สรุปได้ว่า การปลูกกระจุตในพรุเหมือนกับการทำนาข้าว ซึ่งพื้นที่ปลูกกระจุตจะต้องมีน้ำขังตลอดปี ก่อนปลูกจะต้องตกแต่งพื้นที่ให้เรียบ ไม่ต้องยกคันนา นำหัวกระจุตมาปักเป็นกอ ซึ่งกอหนึ่ง ๆ มีกระจุตประมาณ 10-15 ต้น โดยปักห่างกันประมาณ 70-100 เซนติเมตร

¹ พร้อม จันทรทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² สุภาค อินทองคง. “กระจุต” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. 2529. หน้า 9-14.

³ ฉิ้น พูลพร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

คอยกำจัดวัชพืชที่ขึ้นในนากระดุมรวมทั้งศัตรูพืชอื่น ๆ จำพวกตักแตน หนู และนาถ ซึ่งมักจะถอนหัวหรือกัดกินต้นอ่อน ระยะประมาณ 1 ปี สามารถถอนกระดุมมาใช้งานได้ เหลือต้นอ่อนปลอ่ยไว้เก็บครั้งต่อไป นากระดุมแปลงหนึ่งๆสามารถถอนกระดุมได้ 8-10 ปี จึงมีการปลูกใหม่ ซึ่งหลังจากเห็นต้นกระดุมขึ้นหนาแน่นจนเกินไปและมีต้นตายมาก ดังที่ เคลื่อน นิ่มแก้ว¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยกล่าวถึงผลผลิตจากการทำนากระดุม สรุปได้ว่า การทำนากระดุมในระยะแรกๆ ให้ผลผลิตสูง สร้างรายได้ให้แก่ผู้ปลูก แต่บางครั้งอาจเกิดไฟไหม้สร้างความเสียหาย ในปัจจุบันต้นกระดุมส่วนใหญ่ต้องสั่งซื้อจากที่อื่น เช่น ตำบลท่าสะทอน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา และบ้านควนขาว ตำบลเกร็ง อำเภอยะเอยด จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4.3. การทำสวนยาง ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยปลูกยางมากบริเวณควนพนางตุง ซึ่ง เชียน ปาละกุล² ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงเหตุผลการปลูกยางในพื้นที่ดังกล่าวไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางบริเวณชุมชนทะเลน้อย เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ในแถบยุโรป ต้องการยางเป็นจำนวนมากเพื่อป้อนโรงงานยางเป็นผลให้ราคายางสูงขึ้นมากกว่าปกติ กล่าวกันว่าราคายางสูงถึงกิโลกรัมละ 25 บาท

การทำสวนยางของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยนอกจากมีเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว จากการศึกษาพบว่า เกิดจากชาวประมงบางส่วนอยากเปลี่ยนอาชีพจากการล่าสัตว์มาเป็นอาชีพเพาะปลูก เนื่องจากความสมบูรณ์ของทะเลเริ่มลดลง การหาสัตว์น้ำในทะเลเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ การทำสวนยางรอบควนพนางตุงจึงเกิดขึ้น การทำสวนยางของชาวบ้านในระยะแรก ด้วยการตัดโค่นไม้ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ จากนั้นทำการเผาและปรับพื้นที่ให้ราบ ขุดหลุมฝังเมล็ดยางลงในหลุมๆ ละ 2-3 เม็ด ยางที่ปลูกในระยะแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความแตกต่างกับยางพันธุ์ดีในปัจจุบัน บางพื้นเมืองต้นโตมาก เมื่อโตเต็มที่มีขนาดรอบลำต้นประมาณ 1.50 เมตร มีความทนทานต่อโรค แต่จะมีปริมาณน้ำยางต่อไร่ต่ำกว่ายางพันธุ์ดีมาก การปลูกยางในชุมชนทะเลน้อยในยุคแรกจะมีการปลูกกันเพียงเล็กน้อย ครอบครัวหนึ่งอาจมีเพียง 5-10 ไร่ ในพื้นที่ปลูกยางยังปลูกพืชชนิดอื่นอีกด้วย เช่น ไม้ยาง ไม้เทียม ไม้ทัง ไม้คำเสา เป็นต้น หรือผลไม้ประเภทต่างๆ เช่น ไม้ขนุน ไม้สะตอ ไม้เนียง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า สวนยางพารา

¹ เคลื่อน นิ่มแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² เชียน ปาละกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ในอดีตนอกจากจะได้รับผลผลิตจากสวนยางเพียงอย่างเดียวแล้วได้รับผลประโยชน์จากต้นไม้อื่นที่ปลูกแซมอีกด้วย

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพการทำสวนยาง เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพ โดยเน้นเป็นสินค้าส่งออก รัฐจึงให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การจ่ายเงินทดแทนเมื่อโค่นยางพื้นเมืองเพื่อปลูกยางพันธุ์ดี ส่งเสริมการดูแลและการบำรุง เช่น ใส่ปุ๋ย ยาปราบวัชพืช การกรีดยาง การทำยางแผ่น เป็นต้น ยางพันธุ์ดีจะให้น้ำยางในปริมาณสูงกว่ายางพันธุ์พื้นเมือง ทำให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การปลูกยางพันธุ์ดีจะคำนึงถึงหลักวิชาการเป็นสำคัญ ดังที่สวน เกลี้ยงแก้ว¹ ชาวบ้านทะเลน้อย กล่าวถึงประสบการณ์และวิชาการที่ใช้ในการปลูกยางพันธุ์ดีไว้ สรุปได้ว่า การปลูกยางพันธุ์ดีเจ้าของสวนยางจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามขั้นตอนของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางที่กำหนดไว้ ดังเช่น พันธุ์ยาง การปลูกยางพันธุ์ดีไม่สามารถใช้เมล็ดเป็นพันธุ์ดังเช่นที่เคยทำกันในสวนยางพันธุ์พื้นเมือง เจ้าของสวนยางจะต้องปลูกพันธุ์ตามที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางกำหนด และแนะนำ พันธุ์ยางที่ส่งเสริมในระยะแรก ได้แก่ พันธุ์ 600, 605 ต่อมาพันธุ์ยางมากขึ้น เช่น พันธุ์ 623, 235, 255 เป็นต้น เจ้าของสวนจะต้องซื้อตาข่ายพันธุ์ดีมาติดต่อกับตอพันธุ์พื้นเมืองเอง หรืออาจซื้อต้นตอที่ติดตาพันธุ์ดีไว้แล้ว

วิธีปลูกและการดูแลสวนยาง เจ้าหน้าที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นผู้กำหนดวิธีปลูกยางพันธุ์ดี นับตั้งแต่การปรับพื้นที่ให้โล่งเตียน ดังที่ ทศน์ คำช่วย² ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีปลูกและการดูแลสวนยาง สรุปได้ว่า การทำสวนยางแบบใหม่นี้ต้องโค่นไม้ที่มีอยู่เดิมทั้งประเภทไม้ผลและไม้อื่นๆ ทั้งหมดหากเจ้าของสวนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดก็จะถูกหักเงินอุดหนุนในบางส่วนที่ได้รับการดูแลและบำรุงรักษา เจ้าของสวนยางก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางอย่างเคร่งครัด เช่น การใส่ปุ๋ย การไถพรวนดิน การกำจัดวัชพืช เป็นต้น สำหรับปุ๋ยเจ้าของสวนยางต้องใช้ปุ๋ยบำรุงดินยางทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีที่ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่จะมาตรวจสอบสวนยางตามระยะเวลาที่กำหนดจนกว่าครบเวลาสามารถกรีดยางได้

¹ สวน เกลี้ยงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

² ทศน์ คำช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

การกรีดยาง ยางพันธุ์ดีสามารถกรีดยางได้เมื่ออายุ 6-7 ปี และสามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่ายางพื้นเมือง แต่ไม่สามารถกรีดยางได้ทุกวัน มักกรีดยางติดต่อกัน 3 วันเว้น 1 วัน หรือวันที่มีฝนตกจะหยุดการกรีดยาง เพราะน้ำฝนอาจทำให้เปลือกยางเน่าเกิดการเสียหาย การกรีดยางถูกตามหลักวิชาการสามารถได้ผลผลิตนานถึง 30 ปี

จะเห็นได้ว่าการทำสวนยางของชุมชนนั้น มีการพัฒนาตามลำดับในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ปลูก พันธุ์ยาง การบำรุงรักษา การกรีดยาง จนปัจจุบันพื้นที่สวนยางดงทั้งหมดเป็นสวนยางพาราพันธุ์ดี

1.4.4. การทำประมงพื้นบ้าน นิยมทำกันมากที่สุดในชุมชนทะเลน้อยตั้งแต่อดีตพื้นที่ทำการประมง ได้แก่ บริเวณทะเลน้อย และบริเวณพรตต่าง ๆ ทำการประมงเริ่มตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานขึ้นในชุมชนทะเลน้อย เนื่องจากมีสภาพของภูมิประเทศที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพการประมง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดังที่ แจ้ง ชูหนู¹ นับ ณ พัทลุง² และ ประจวบ เติรียมสกุล³ ชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึง การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า บริเวณบ้านหัวป่าเขียวพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นป่าพรุ มีลำคลอง และห้วย จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพประมง ในระยะแรกของการก่อตั้งชุมชนชาวบ้านบางส่วน จะอพยพมาจากอำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เดิมเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพประมง โดยสร้างเป็นที่พักประมาณ 5-7 วัน คือนำสัตว์น้ำที่หาได้กลับบ้าน หลังจากนั้นมีการเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยเป็นการถาวร

การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ในระยะแรกส่วนใหญ่ทำเพื่อยังชีพและทำควบคู่กับการประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น การทำนา การทำสวนยางพารา หรือการทำหัตถกรรมกระชูด ระยะต่อมาหลังจาก พ.ศ. 2500 ผลการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมลดลง จึงหันมาประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักกันมากขึ้น หลัง พ.ศ. 2510 ทรัพยากรน้ำมีแนวโน้มลดลง พื้นที่ในทะเลน้อยถูกทำลายไปมาก สาเหตุจากผลการที่ประชากรเพิ่มจำนวน

¹ แจ้ง ชูหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

² นับ ณ พัทลุง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544

³ ประจวบ เติรียมสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

ในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพื้นที่บริเวณป่าพรุถูกทำลายไปมาก ทำให้ทรัพยากรประมงไม่สมดุลกับชาวประมง ชาวประมงบางส่วนจึงพยายามปรับปรุงประสิทธิภาพของเรือและเครื่องมือในการทำประมง พร้อมทั้งเพิ่มเวลาในการจับสัตว์น้ำเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเร่งการทำลายทรัพยากรประมงมากขึ้น

ใน พ.ศ. 2518 พบว่าเกือบทุกครัวเรือนในชุมชนทะเลน้อยประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ผู้ประกอบส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพตั้งแต่กำเนิด โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษเป็นการสืบทอดต่อกันมาผ่านประสบการณ์ที่ยาวนาน นอกจากนั้นชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยบางส่วนยังไปประกอบอาชีพในทะเลสาบสงขลาในส่วนทะเลหลวง ดังที่ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ¹ ได้กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า จากภาวะการคืนรนของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านจึงออกไปประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบสงขลา และยังตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 60 คน เพื่อพัฒนาผู้ประกอบอาชีพประมง และเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือผลประโยชน์ของกลุ่มสมาชิกโดยตรง

นอกจากนั้นในช่วงปลาย พ.ศ. 2518 ชาวประมงบางส่วนหันมาเลี้ยงปลาน้ำจืด โดยขุดบ่อเลี้ยงปลา เช่น เลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาดุกเพียน ปลาไน เป็นต้น เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ หมุน ขุนฤทธิ์สง² และ เจือ มาเอียด³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงปลาเพื่อการค้า สรุปได้ว่า ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยได้เริ่มมาเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่ายมากขึ้น โดยนิยมเลี้ยงมากบริเวณบ้านชายคลอง หมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง และ บ้านหัวป่าเขียว หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของทรัพยากรที่ลดลงในทะเลน้อย และการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การประกอบกิจการของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยมีสำคัญในวิถีการผลิตของชุมชนเป็นอย่างมาก

¹ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน โครงสร้างอำนาจรอบอ่าวทะเลน้อย. 2538. หน้า 78-79.

² หมุน ขุนฤทธิ์สง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

³ เจือ มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เจ็ดห้าม่อลำสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

2. ปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อการผลิต

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผลิตโดยตรงของชุมชนทะเลน้อย ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ นอกจากนั้นยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิตอีกหลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมวัฒนธรรม และ ภาวะเศรษฐกิจ ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังนี้

2.1. โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ผลการศึกษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนทะเลน้อย ที่เอื้อต่อการผลิตของชาวบ้านนับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญได้แก่

2.1.1. ถนน เป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้ในการติดต่อกับสังคมภายนอกของชุมชนในอดีตได้แก่ เส้นทางเดิน ทางเกวียน ถนนลูกรัง ซึ่ง ถนนต่างๆ เริ่มได้รับการพัฒนาให้มีสภาพที่ดีขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ถนนสายหลักที่ใช้ในการเดินทางเข้าสู่ชุมชน และมีความสะดวกทุกฤดูกาลมีอยู่ 3 สาย คือ เส้นทางสายอำเภอเมือง – อำเภอควนขนุน- ทะเลน้อย มีสภาพเป็นถนนลาดยาง ระยะทาง 34 กิโลเมตร, เส้นทางสายที่ 2 เป็นทางหลวงโครงการเร่งรัด พัฒนาชนบทลำปำ-ปากประเหนือ-ทะเลน้อย ที่ตัดเลียบริมฝั่งทะเลสาบสงขลาถนนลาดยาง มีระยะทาง 20 กิโลเมตร และเส้นทางที่ 3 เป็นถนนโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทจากตัวเมืองพัทลุง-ควนขนุน-ทะเลน้อย สภาพถนนลาดยางมีระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร นอกจากนั้นมีถนนภายในชุมชนที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านต่างๆ อีกหลายเส้นทางที่ จัดสร้างตามโครงการพัฒนาชนบทของรัฐ ดังที่ พวง สุกแก้วณรงค์ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุบ้านธรรมเถียร ตำบลพนาสูง กล่าวถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ภายหลังจากการสร้างถนนสรุปได้ว่า ภายหลังจากการสร้างถนนเข้าสู่ทะเลน้อย หลายเส้นทางขึ้นนั้น เกิดความสะดวกในการเดินทางและขนส่งสินค้าเข้าสู่ชุมชน และนำผลิตภัณฑ์จากภายในชุมชนออกสู่ตลาดภายนอก ความสะดวกในการคมนาคมขนส่งดังกล่าวย่อมส่งผลต่อการผลิตของชาวบ้านในชุมชน

2.1.2 ไฟฟ้า เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ไฟฟ้าเข้ามามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ดังที่ พราก กาพวงศ์¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้ไฟฟ้าของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ทะเลน้อยเริ่มใช้ไฟฟ้าตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ และได้จัดหาเครื่องใช้ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว พัดลม โทรทัศน์ เป็นต้น นอกจากนั้นได้นำเอาไฟฟ้ามาใช้ประโยชน์ในการผลิตใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง เพื่อเพิ่มคุณภาพ และปริมาณการผลิต ได้แก่ การใช้

¹พวง สุกแก้วณรงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

²พราก กาพวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เครื่องรียางแผ่นโดยใช้มอเตอร์ไฟฟ้า หรือการทำหัตถกรรมกระชูดโดยใช้เครื่องรีดไฟฟ้า และเย็บ ด้วยจักรไฟฟ้า เพื่อเป็นอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ ดังที่ ธานิน ทองพูน¹ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ สรุปได้ว่า ชาวบ้านทะเลน้อยได้นำใช้เครื่องใช้ ไฟฟ้า ในการผลิตสินค้าประเภทต่างๆ มาเป็นเวลหลายปี เช่น การสูบน้ำในการทำนา เครื่องรียางแบบมอเตอร์ การเย็บผลิตภัณฑ์เสื่อกระชูด โดยการใช้จักรไฟฟ้า เป็นต้น การใช้ไฟฟ้าเพื่อช่วยในการผลิตทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่สูงกว่าเดิม

2.1.3 แหล่งน้ำทางการเกษตร ผลการศึกษาแหล่งน้ำทางการเกษตรพบว่า แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีเพียงพอและเป็นไปตามฤดูกาล ต่อมาระยะหลังสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติ และชาวบ้านที่ใช้น้ำในการประกอบอาชีพ เช่น บางปีน้ำท่วม บางปีฝนแล้ง และบางปีก็น้ำทะเลหนุน ทำให้เกษตรกรบางรายเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ดังที่ สว่าง บุญวัน² ชาวบ้านท่าช้าง ตำบลพนาสูง กล่าวถึงแหล่งน้ำทางการเกษตร ไว้สรุปได้ว่า ในอดีตประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ชาวนาที่ราบลุ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำ คือ ในฤดูฝนบางปีฝนตกติดต่อกันหลายวัน น้ำจากคลองต่างๆ จะไหลมาบรรจบกันที่คลองปากประทำให้ น้ำท่วมบ้านเรือน พื้นที่ทำนา และบ่อเลี้ยงปลา ได้รับความเสียหาย พอฤดูแล้งจะเกิดภาวะขาดแคลนน้ำในนาข้าว น้ำเค็มหนุนก็เกิดปัญหาอีกเช่นกัน ปัญหาเรื่องน้ำได้รับการแก้ไขในระยะเวลาต่อมา เมื่อราชการได้สร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้แก่ แหล่งเก็บน้ำบ้านค่าย โครงการชลประทานคลองปันเต ซึ่งสามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรกรรมได้ ประมาณ 3,000 ไร่ นอกจากนั้นระยะเวลาต่อมาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กก็มีเกือบทุกหมู่บ้าน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันมีแหล่งน้ำทางการเกษตรมีอย่างเพียงพอ จึงส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน

2.2. การเมือง การปกครอง เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของชุมชน ตั้งแต่อดีตจากการศึกษาชุมชนทะเลน้อย พบว่า เดิมทะเลน้อย เป็นพื้นที่ที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ยากต่อการปราบปรามทางราชการจึงได้ย้ายอำเภอเดิมจากบ้านปากประมาตั้งที่ทะเลน้อย ซึ่งในขณะนั้นเจ้าเมืองพัทลุงได้แต่งตั้งนายตำบล ที่เรียกว่า “หัวเมือง” มาช่วยทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎรในทุกด้าน ดังที่ ชัยวุฒิ พิชะกุล ได้กล่าวถึงหน้าที่ของนายตำบลไว้ว่า...

¹ ธานิน ทองพูน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

² สว่าง บุญวัน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544

ต้องระวังโจรผู้ร้ายโดยกวาดขัน และการทำมาหากินของพลเมือง คือ ถ้าถึงฤดูการทำนาเป็นหน้าที่ของนายตำบลที่ต้องบังคับให้ชาวนา ซึ่งมีการรวมกันอยู่ในทุ่งเดียวกัน ให้เจ้าของนาเหล่านั้น และมือปัดทำนาไขขึ้นมาครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จการหว่านไถปักดำแล้วก็ระดมคนทำรั้วล้อม ประมาณหนึ่งราว 2-3 ไร่ เรียกว่า "รั้วญา" สำหรับป้องกันสัตว์พาหนะทำอันตรายเข้าใกล้ในนา¹

ส่วนในระดับตำบลหนึ่งๆ นั้น หัวเมืองจะแต่งตั้งผู้ปกครองท้องที่ เรียกว่า "กำนันและผู้ใหญ่บ้าน" เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลด้านความสงบเรียบร้อยและด้านการทำมาหากิน ในอดีตนั้นกำนันจะเป็นบุคคลที่ได้รับการเคารพ ยกย่อง และศรัทธาของชาวบ้าน ดังที่ เศษ เชนครินทร์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงกำนันในอดีตสรุปได้ว่ากำนันในอดีตต้องเป็นคนนักเลง มีพวกในท้องถิ่นและต่างถิ่นมาก ถ้ามีการขโมยวัวควายในชุมชนก็สามารถติดตามเอามาคืนเจ้าของได้นอกจากนั้นกำนันต้องมีส่วนในการดูแลเรื่องพื้นที่ในการทำมาหากินของราษฎรอีกด้วย ดังที่ ช้วน บัวเพชร³ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหัวป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย กล่าวในเรื่องนี้สรุปได้ว่า พื้นที่ทำมาหากินในตำบลทะเลน้อย โดยเฉพาะพื้นที่บ้านหัวป่าเขียว เนื้อที่เกือบทั้งหมดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่ชาวบ้านเข้ามาจับจอง ราว พ.ศ. 2507 กำนันตำบลทะเลน้อยในขณะนั้นให้มีการจับสลากที่ดินทางฝั่งตะวันออกของคลองตะเคิง โดยแบ่งออกเป็นแปลงๆ ละ 25 ไร่ ต่อ 1 ครอบครัวให้เอกสารสิทธิในการทำมาหากิน ที่เรียกว่า "ใบ พ.ท. 6" และผลจากการจับสลากพื้นที่ดังกล่าวผู้ที่จับสลากได้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่น้อยที่มีอยู่เดิม ส่วนผู้ที่จับ สลากไม่ได้บางคนต้องออกจากพื้นที่เพื่อไปหาพื้นที่ทำกินแหล่งใหม่ นอกจากนั้นผู้ใหญ่ กำนันยังเป็น ผู้นำสำคัญในการสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านและชุมชน เป็นผู้นำในการสร้างและปรับปรุงท่าเรือเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่สำคัญของชุมชนกับชุมชนอื่นอีกด้วย

2.3 การคมนาคมคมนาคมสื่อสาร นับเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งต่อการผลิตเพราะทำให้ผลผลิตที่ได้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอกและภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการศึกษาพบว่า เส้นทางคมนาคมในชุมชนทะเลน้อยที่ส่งผลต่อการผลิต มี 2 เส้นทางคือทางน้ำและทางบก

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล, โบราณวิทยาเมืองพัทลุง, 2599, หน้า 83

² เศษ เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

³ ช้วน บัวเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2544

2.3.1 ทางน้ำ ชุมชนทะเลน้อยในอดีตและปัจจุบันอาศัยทางน้ำโดยใช้เรือในการเดินทางเพื่อนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยน ค้าขาย และติดต่อกันในด้านอื่น ๆ เส้นทางเดินเรือที่สำคัญ ได้แก่ เส้นทางเดินเรือกับอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยใช้เส้นทางเดินเรือผ่านทางคลองนางเรียบไปออกทะเลสาบสงขลา, เส้นทางเดินเรือกับอำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้คลองตะเคร็ง , เส้นทางเดินเรือกับตลาดปากคลอง ใช้คลองยวน ผ่านทางคลองปากประ และไปออกคลองประดู่เรียง ตลาดนัดบ่อนห้วยหมาก หรือตลาดนัดเมืองชัยบุรีใช้คลองปากประ ออกทางคลองท่าสำเภา การแลกเปลี่ยนผลผลิตและการค้าในอดีตนั้น โดยใช้เส้นทางน้ำนั้น มีความสะดวกและสามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ทุกชุมชน

2.3.2 ทางบกในอดีตมีการใช้น้อยกว่าทางน้ำ ได้แก่ การเดินเท้าและใช้เกวียนที่มีวัวหรือควายในการลากเกวียน สำหรับทางเท้าจะใช้ในช่วงหน้าแล้ง โดยใช้เส้นทางเดินตามคันนา เส้นทางริมคลอง หรือการเดินลัดผ่านป่าพรุ ดังเช่น การหาบสินค้าที่ผลิตได้ไปขายตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง หรือไปขายยังสถานีรถไฟบ้านขนอนหาดจังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนี้การเดินเท้าสามารถเดินไปค้าขายยังประเทศเพื่อนบ้าน ดังที่ แสง ชูสีอ่อน¹ อดีตพ่อค้าควายอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ได้กล่าวถึงการเดินเท้าเพื่อไปค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน สรุปได้ว่า ได้รับซื้อควายแถบตำบลทะเลน้อยและพรวนเคร็งโดยร่วมกับพ่อค้าที่อยู่ในอำเภอควนขนุน คือ นายเพิ่ม พัน ฤทธิ์คำ รับซื้อแล้วจึงไปขายโดยใช้ การเดินเท้าผ่านเส้นเทือกเขาบรรทัด ผ่านจังหวัดสตูล และเข้าเมืองไทรบุรี หรือรัฐไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย ระยะเวลาต่อมา มีการตัดถนนเชื่อมระหว่างชุมชนและหมู่บ้าน ขึ้นมาหลายสาย เช่น เส้นทางควนขนุน-ทะเลน้อย, ทะเลน้อย-ปากประ, โคกสัก-หัวป่าเขียว, ท่าสำเภา-พนังตุง เป็นต้น เส้นทางเหล่านี้เป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลผลิตและการค้าขายทั้งสิ้น

นอกจากนี้การคมนาคมทางบกที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่งที่ส่งผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย คือ เส้นทางรถไฟสายใต้ซึ่งผ่านตลาดปากคลอง เกิดเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยน ซึ่งมีผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ที่สำคัญคือ มีการนำวัวควายไปขายที่อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส และส่งต่อเข้าประเทศมาเลเซีย ดังที่ เลื่อน ชุมคง² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใช้เส้นทางรถไฟเพื่อค้าขายไว้ สรุปได้ว่า นายมะคัสปะหล่าเป็นพ่อค้าชาวปากีสถานมาแต่งงานกับหญิงไทยในอำเภอควนขนุน ได้เข้ามารับซื้อวัว ควาย ในชุมชนทะเลน้อยและพรวนเคร็ง งูวัวควาย มาขึ้นรถไฟที่ตลาดปากคลองเพื่อมาขายที่อำเภอสุไหงโก-ลก การ

¹แสง ชูสีอ่อน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2544.

²เลื่อน ชุมคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544

คมนาคมทางบกมีผลต่อปัจจัยการผลิตและนอกจากนี้ยังมีผลในการแลกเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อชุมชนอีกด้วย

2.4. สังคม วัฒนธรรม จากการศึกษพบว่า การผลิตหรือการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยจะมีการพึ่งพาอาศัย หรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

2.4.1 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน นับตั้งแต่อดีตการตั้งบ้านเรือนมักตั้งบ้านเป็นกลุ่มบ้านโดยแต่ละกลุ่มมีอาชีพเหมือนกัน ได้แก่ ริมทะเลน้อยเป็นหมู่บ้านประมง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปากประเป็นหมู่บ้านทำนา การตั้งบ้านเรือนแบบกลุ่มบ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ ดังที่ ยกอิง อรุณรัตน์¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านสรุปได้ว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยแต่ละกลุ่มบ้านจะมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด โดยเฉพาะด้านแรงงานการผลิต กรณีการทำนามักให้การช่วยเหลือกัน เช่น การหว่านข้าว การดำนา การเกี่ยวข้าว การหาบข้าว เป็นต้น ส่วนชาวประมงจะช่วยเหลือกันในเรื่องการผลิตเครื่องมือจับสัตว์ การต่อเรือ และการออกจับสัตว์น้ำในเวลากลางคืน

2.4.2 ความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลาง การผลิตเพื่อขายย่อมสัมพันธ์กับพ่อค้าและการลงทุน ดังที่ ชม ราชสงค์² พนักงานพิทักษ์ป่าทะเลน้อย กล่าวถึงการผลิตเพื่อขายในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ.2513 หลังจากเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชน ชาวนาสามารถนำข้าวเปลือกมาขายที่ตลาดปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง หรือ นำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน อาทิ สัตว์น้ำ เลือกระจุย ขางแผ่น ถูกลำมาขายแก่พ่อค้าในตลาดที่มีการค้าค้ำคั่งกว่า เช่น ตลาดปากคลอง ตลาดกวนขนุน หรือตลาดเทศบาลพัทลุง เป็นต้น นอกจากนี้สามารถจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นในการผลิตจากพ่อค้าในตลาด เช่น ขาวนาซื้อปุ๋ย เครื่องมือในการไถนา หรือชาวประมงมีการจัดซื้อเครื่องมือในการหาปลา เครื่องมือในการจับสัตว์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการเพิ่มผลผลิตให้ชุมชนทั้งสิ้น นอกจากนี้การติดต่อผ่านพ่อค้าคนกลางสามารถส่งผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปขาย และสั่งซื้ออุปกรณ์ต่างๆ จากต่างจังหวัดอีกด้วย

2.4.3 ความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ได้มีการส่งเสริม พัฒนา และช่วยสนับสนุนในเรื่องงบประมาณต่าง ๆ แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ ในเรื่องการผลิต ได้แก่ กลุ่มทำนา กลุ่มประมง กลุ่มทำสวนยาง กลุ่มหัตถกรรมกระจุย ในการผลิตเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้สูงขึ้น เช่น กลุ่มทำนบบ้านโคกสัก บ้านธรรมเสถียร หรือบ้านทะเลน้อย โดยเจ้าหน้าที่ทางอำเภอได้จัดอบรมเรื่องการใช้ปุ๋ย การปลูกข้าวพันธุ์ใหม่โดยการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ขาวนา ซึ่งได้รับ

¹ยกอิง อรุณรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนันตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2544.

²ชม ราชสงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

การสนับสนุนพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง หรือการทำสวนยางพาราได้รับการช่วยเหลือจาก กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นต้น ดังรายงานการ ศึกษาของประมาณ เทพสงเคราะห์ และ จ่านง แรกพินิจ¹ ได้กล่าวถึง การจัดตั้งกลุ่มการทำสวนยางพาราของชาวบ้านหมู่ที่ 6 บ้านโคกศักดิ์ และบ้านธรรมเสถียรไว้ สรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มทำสวนยางพารามีการปลูกยางพื้นเมืองมากกว่า 70 ปีแล้ว หลังจากนั้นหน่วยงานสงเคราะห์การทำสวนยางของรัฐบาลได้เข้ามาช่วยเหลือ เมื่อ พ.ศ.2488 ซึ่งขณะนั้นพื้นที่ปลูกยางไทยเฉลี่ย 20 ไร่พื้นที่ขนาดเล็กประมาณ 2-3 ไร่ และน้ำยางผลิต เป็นยางแผ่นขายก่อนออกจำหน่าย

2.5 ภาวะเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญมีต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตในชุมชนทะเลน้อยโดยสามารถจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ มีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 ระบบทุนนิยม อดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีความสัมพันธ์กันแบบระบบเครือญาติ ทำการผลิตเพื่อยังชีพ ดังที่ แห่ง ปิดเมือง² ชาวบ้านปากคลองเก่า ตำบลพงษ์ตุง กล่าวถึงระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ประมาณ พ.ศ.2480 มีการตั้งโรงสีไฟขนาดใหญ่ในตลาดปากคลอง จำนวน 7 โรง หลังการคมนาคมจากชุมชนทะเลน้อยมาถึงตลาดปากคลองที่สะดวกขึ้น ทำให้เกิดมีระบบทุนเข้าสู่ชุมชน โดยมีนายทุนเกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น การรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อส่งขายที่ ตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง การซื้อวัว ควาย เพื่อส่งขึ้นรถไฟไปขายยังประเทศมาเลเซียรับซื้อสัตว์น้ำมาขายที่ตลาดพัทลุง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น การรวบรวมผลผลิตจากชุมชนไปขายนั้น เป็นการเริ่มต้นของระบบทุนนิยมขึ้น นอกจากนั้นการค้าขายที่แสวงหาผลกำไร นับเป็นทุนนิยมอีกแบบหนึ่ง

2.5.2 ระบบการผลิตเพื่อขาย อดีตผู้คนในชุมชนทะเลน้อย มีการผลิตเพื่อยังชีพ มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในชุมชน การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนจึงมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ใช้เทคโนโลยีในการผลิต นอกจากนั้นมีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องในวิถีการค้าทางชีวิตมากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า กล่าวคือ หัตถกรรมเครื่องกระจุ้มมีการสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ เช่น ทำกระเป๋า หมวกเสื้อรองนั่งหรือนอนแบบต่างๆ การทำนามีการสร้างโรงสีข้าวขนาดกลางบริเวณบ้านธรรมเสถียร ตำบลพะนางตุงเพื่อสีข้าวและรับซื้อข้าว การผลิตเพื่อการค้า ชุมชนจะเน้นคุณภาพและปริมาณของผลผลิต โดยนำ

¹ประมาณ เทพสงเคราะห์ และจ่านง แรกพินิจ.การศึกษาภาวะภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน บริเวณพื้นที่ระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา. 2540.หน้า 72

²แห่ง ปิดเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

เทคโนโลยีมาช่วยร่วมด้วย ได้แก่ การทำกระจุก ใช้เครื่องมือรีดกระจุกและจักรเย็บไฟฟ้า การทำสวน ขางพาราใช้เครื่องผลิตยางแผ่นโดยใช้มอเตอร์ไฟฟ้า เป็นต้น

2.5.3 ระบบสถาบันการเงิน อดีตชุมชนทะเลน้อยไม่มีสถาบันการเงินภายในชุมชน สะสมเงินทองโดยการเก็บและซ่อนเอาไว้อย่างมิดชิด เช่น ใส่ในไหฝังดิน เก็บซ่อนไว้ในยุ้งข้าว เก็บซ่อนไว้ในที่นอน เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย การกู้ยืมเงินใช้แหล่งเงินทุนภายในชุมชน ซึ่งคิดดอกเบี้ยสูง และส่วนใหญ่ใช้ที่ดินในการประกอบอาชีพมาจำนอง การจัดตั้งธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงเทพ จำกัด และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในระยะเวลาดังกล่าว ดังที่ 'ไข่ ชูดำ'¹ และสนั่น ชูรักษ์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการตั้งสถาบันการเงินในอำเภอควนขนุนที่ส่งผลต่อการผลิตไว้ สรุปได้ว่า เมื่อมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นในอำเภอควนขนุนทำให้ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีรูปแบบการเก็บออมโดยใช้สถาบันการเงินมากขึ้น นอกจากนี้สถาบันการเงิน ยังส่งผลต่อการผลิต คือ เป็นแหล่งเงินทุนให้กับการกู้ยืมเพื่อลงทุนในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าการกู้ยืมภายในชุมชน เกิดการพัฒนาการผลิตทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

การมีสถาบันการเงินขึ้นในบริเวณใกล้เคียงในชุมชนจึงมีความสำคัญมากเพราะจะเป็นแหล่งสะสมเงินที่มั่นคง เป็นแหล่งเงินกู้ที่น่าเชื่อถือ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนการผลิต

¹ไข่ ชูดำ.ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

²สนั่น ชูรักษ์.ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

วิธีการผลิต

การศึกษาวิธีการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 2 ประเด็น คือ กระบวนการผลิต และลักษณะการผลิต ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการผลิต

จากการศึกษากระบวนการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่า กระบวนการผลิตประกอบด้วย 3 ประการหลัก ได้แก่ เครื่องมือในการผลิต ความร่วมมือของชุมชนในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต มีรายละเอียดดังนี้

1.1. เครื่องมือในการผลิต เครื่องมือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ การผลิตในแต่ละอาชีพมีการใช้เครื่องมือที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความจำเป็นที่ผู้ผลิตจะนำไปใช้ คือ

1.1.1 เครื่องมือในการทำนา การทำนาในอดีตหรือเมื่อ 60 กว่าปีที่ผ่านมา นอกจากชาวนาจะอาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์ในการทำนาแล้ว ยังมีการใช้เครื่องมืออื่นๆ อีกหลายชนิด ดังที่ เวช บัวนุ้ย¹ และ อ้น นกแก้ว² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยได้กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาในชุมชนทะเลน้อยไว้ สรุปได้ว่า เครื่องมือทำนาที่สำคัญมี 3 ประเภท คือ เครื่องมือในการไถนา เครื่องมือคราดนา เครื่องมือในการเกี่ยวข้าว

1.1.1.1. เครื่องมือในการไถนา การทำนาในอดีตชาวนาจำเป็นต้องจัดหาหรือจัดสร้างเครื่องไถนา เพื่อใช้ในการไถพลิกพื้นดินให้ร่วนซุยในการทำนาหว่านหรือไถให้ดินให้เป็นดินโคลนในการทำนาค้ำ ซึ่งส่วนประกอบของเครื่องไถนาดังกล่าว ได้แก่ คันไถ หางยาม หัวหมู และ แอก

คันไถ มีลักษณะตรงยาวในช่วงต้น ส่วนปลายจะค่อยๆ เียดขึ้น เรียกว่า “งอนไถ” คันไถ นิยมทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เพราะชาวนาสามารถใช้งานได้เป็นเวลาหลายปี เช่น ไม้ขนุนหรือไม้เต็ง เป็นต้น

หางยาม เป็นส่วนสุดท้ายของคันไถ มีลักษณะโค้ง เป็นส่วนที่ใช้จับเพื่อบังคับคันไถให้ตรงตัวในขณะที่ไถนา

หัวหมู เป็นส่วนที่วางบนพื้นดิน สำหรับไถพลิกหน้าดิน มีความยาวประมาณ 1 ศอก

¹ เวช บัวนุ้ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² อ้น นกแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

ส่วนหน้าสุดมีลักษณะแหลมมน ไว้สำหรับใส่ผลไม้ (ผลไม้ด้วยเหล็กหล่อ สำหรับแขวนมุดดินให้แตกและพลิกผิวดิน)

แอก ใช้วางบนคอวัวเทียมคู่ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งที่มีน้ำหนักเบา มีความยาวประมาณ 1 วา ส่วนปลายทั้งสองข้างเจาะรูใส่ไม้ ที่เรียกว่า “ลูกแอก” สำหรับสวมคร่อมคอวัว ปลายแอกมีลูกแอกเพื่อผูกเชือก และผูกโยงยึดเข้าหากันขณะไถนา เพื่อป้องกันแอกหลุดจากคอวัว

1.1.1.2 เครื่องมือคราด หลังจากไถนาเสร็จ ชาวนาส่วนใหญ่ต้องเอาหญ้าหรือสิ่งอื่นที่ไม่ต้องการออกจากแปลงนา เครื่องมือที่ใช้ เรียกว่า “คราด” ส่วนคราดอีกแบบหนึ่งใช้สำหรับคราดเหือก มีความยาวประมาณ 4 ฟุต ซึ่งคราดวางตามแนวยาวของตัวคราด จำนวน 20 ซี่ มีคันจับ การคราดเหือกแบบนี้ใช้วัวลากเช่นเดียวกับการไถนา

1.1.1.3 เครื่องมือเก็บเกี่ยวข้าว การเกี่ยวข้าวของชาวนาภายในชุมชนทะเลน้อยเมื่อ 70 ปีก่อน จะใช้แคะในการเกี่ยวเกี่ยวข้าว ดังที่ หิด ทิพย์เอียด¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงส่วนประกอบของแคะ สรุปได้ว่า แคะจัดทำโดยฝีมือของช่างภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ (1) กระดานแคะ ทำด้วยไม้เนื้ออ่อน (ไม้แคะ) โดยทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ส่วนด้านล่างของกระดานเป็นที่สำหรับติดตาแคะ ส่วนบนสำหรับด้ามแคะ (2) ตาแคะหรือคมแคะทำจากเหล็กใบเลื่อยมีความยาวประมาณ 4 เซนติเมตร (ขนาดเดียวกับกระดานแคะด้านล่าง) มีหูแหลมทั้งสองข้าง สำหรับติดตัวแคะ (3) ด้ามแคะ ติดกับกระดานแคะด้านบน ทำด้วยไม้ไผ่หั่นเล็กลง ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร

เครื่องมือทำนาชุมชนในระยะหลัง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลง คือการนำอุปกรณ์เทคโนโลยีมาใช้ ได้แก่ การใช้รถแทรกเตอร์ไถนา การใช้รถไถเดินตาม รถเกี่ยวข้าว และการใช้รถนวดข้าว ทำให้การใช้เครื่องมือแบบเดิมบางชนิดน้อยลงไป เช่น เครื่องไถ เครื่องคราด กานหาบ เป็นต้น

1.1.2 เครื่องมือการทำหัตถกรรมกระจูด การนำคันกระจูดมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยในอดีต พบว่า มีการใช้เครื่องมือในการจัดเตรียมกระจูด ก่อนนำกระจูดมาสานหลายชนิดและหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เครื่องมือที่ผลิตชาวบ้านคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นเองภายในชุมชน ดังที่ ปิ่น เชนครินทร์² และ ส่อง สัมปปลอด³

¹ หิด ทิพย์เอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² ปิ่น เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

³ ส่อง สัมปปลอด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยผู้มีประสบการณ์ในการทำเล็กระจุมาช้านาน ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตกระจุในหมู่บ้านไว้ สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการเตรียมต้นกระจุก่อนจัดสถานที่สำคัญ ได้แก่ (1) ที่สำหรับคัดความยาวของต้นกระจุ (2) ที่ตากหรือผึ่งต้นกระจุให้แห้ง ส่วนใหญ่มักใช้ลานบ้าน(3) แ่งไม้ใช้ในการรองทิมกระจุ (4) สากปลายตัด สำหรับทิมกระจุให้แบน หรืออาจเป็นลูกกลิ้งทรงกระบอกหล่อด้วยซีเมนต์ (5) ภาชนะที่ใช้ในการข้อมสัดต้นกระจุ ได้แก่ ปิ๊บ กะละมัง เตาสําหรับต้มเมื่อข้อมสั (6) มีดตัดหนวดกระจุ ส่วนในปัจจุบันเครื่องมืออย่างทันสมัยมากขึ้น เช่น มีการใช้เครื่องจักรเพื่อรีดต้นกระจุให้แบนแทนการทิมด้วยสาก การใช้จักรโรงงานเย็บกระจุ เป็นต้น

1.1.3. เครื่องมือในการทำสวนยางพารา จากการศึกษา การทำสวนยางพาราในชุมชนทะเลน้อย พบว่า มีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำสวนยางหลายชนิด ที่สำคัญมี 3 อย่าง คือ เครื่องมือกรีดยาง เครื่องมือรองรับน้ำยางและเก็บ และเครื่องมือผลิตยางแผ่น ดังที่ สลับ จันทรสุกรี¹ และ เอี่ยม คงนวล² ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงเครื่องมือต่าง ๆ ดังกล่าวคือ

1.1.3.1. เครื่องมือกรีดยาง การกรีดยางเพื่อเอาน้ำยางดิบต้องใช้เครื่องมือ ที่เรียกว่า“มีดกรีดยาง” ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ ชนิดปลายงอด้มที่ถือทำด้วยไม้ ซึ่งชาวสวนยางทั่วไปนิยมใช้ และชนิดคล้ายสิ่ว ด้มที่ถือทำด้วยไม้ เป็นแบบที่นิยมใช้น้อย เนื่องจากใช้เวลาในการกรีดด้มยางมากกว่าเครื่องมือชนิดแรก

1.1.3.2. เครื่องมือรองรับน้ำยางและเก็บ เมื่อมีการกรีดด้มยาง จำเป็นต้องจัดเตรียมเครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อรองรับน้ำยางให้พร้อม คือ

วางรองน้ำยาง มีลักษณะเป็นรางเล็ก ๆ ทำด้วยสังกะสี มีขนาดเท่าด้มซ้อนสังกะสีสำหรับติดได้รอยกรีด เพื่อรองรับน้ำยางที่ไหลลงด้วย

ถ้วยรองน้ำยาง ในอดีตชาวสวนยางนิยมใช้กะลามะพร้าว ในปัจจุบันใช้ถ้วยที่ทำด้วยดินเผาเคลือบภายใน ขนาดบรรจุ 200- 500 ลูกบาศก์เซนติเมตร

ลวดวางถ้วยรองน้ำยาง เพื่อวางถ้วยรองน้ำยางได้สะดวก และต้องทำเป็นห่วงสำหรับวางถ้วยให้ติดกับด้มยาง

¹ สลับ จันทรสุกรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544.

² เอี่ยม คงนวล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2544 .

ถังเก็บน้ำยางและถังรวมน้ำยาง ชาวบ้านนิยมใช้ถังแบบหูหิ้ว ขนาด 10-15 ลิตร สำหรับเก็บน้ำยาง เมื่อน้ำยางเต็มถังแล้วนำไปเทรวมในถังรวม ถังรวมมีหลายรูปแบบ แล้วแต่ความสะดวกในการขนส่ง อาจเป็นที่มีฝาปิด หรือใช้เกลลอนน้ำมันขนาด 50 ลิตร ทั้งนี้เพื่อวางที่ส่วนท้ายของรถจักรยานยนต์

ตะแกรงลวด นิยมใช้ตะแกรงทองเหลืองเนื่องจากไม่เป็นสนิม ในอดีตจะใช้กะลามะพร้าวที่มีขนาดใหญ่เจาะรูให้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 นิ้วแล้วใช้ฟางข้าวใส่ด้านใน ตะแกรงลวดจะกรองผงหยาบ ๆ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ หรือผงจากดินทราย เป็นต้น

ตะกง หรือชาวบ้านเรียกว่า “รางยาง” ที่นิยมใช้เป็นตะกงเดี่ยว ซึ่งทำด้วยอลูมิเนียม หรือสังกะสีที่ใช้ปั๊มผ่าซีก นำน้ำยางที่กรองและผสมน้ำแล้วตวงใส่ตะกงเพื่อทำเป็นยางแผ่น

เครื่องทำยางแผ่น ชาวบ้านทำน้ำยางดิบให้แข็งตัวโดยใช้กรดฟอร์มิค ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำยาฆ่ายาง” ในอดีตใช้ผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น มะนาว มะเฟือง เป็นต้น เมื่อน้ำยางดิบแข็งตัวแล้วทำให้เป็นยางแผ่นโดยใช้เครื่องมือรีดยาง ซึ่งมีลักษณะคล้ายเครื่องรีดปลาหมึก แต่มีขนาดใหญ่กว่าใช้มือหมุน มีลูกกลิ้งคู่ยาวประมาณ 50-60 เซนติเมตร มีที่เลื่อนให้ลูกกลิ้งทั้งสองเลื่อนมาเบียดกัน หรือให้ห่างได้ เครื่องรีดชุดหนึ่งจะมี 2 เครื่อง คือ เครื่องรีดเกลี้ยง 1 เครื่อง และเครื่องรีดดอก 1 เครื่อง ลูกกลิ้งทั้งสองที่รีดดอกนั้นมีร่องเป็นเกลียวรอบตัวและเต็มไปด้วยลูกกลิ้ง แต่ละร่องมีความยาว 2-3 มิลลิเมตร วนเอียงขนานทุกรอบ ปัจจุบันชาวสวนยางมีการผลิตยางแผ่นเป็นจำนวนมาก จึงเปลี่ยนมาใช้เครื่องรีดยางที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้า แทนการหมุนด้วยมือ

1.2 ความร่วมมือของชุมชนในการผลิต วิธีการผลิตในอดีตใช้แรงงานคนและสัตว์ ซึ่งมีระบบการพึ่งพากันในเรื่องแรงงานระหว่างชาวบ้านในชุมชน ประกอบกับวิธีการผลิตเดิมที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผลผลิตของแต่ละชุมชนจึงเกี่ยวเนื่องกับสภาพที่ตั้งภูมิศาสตร์ ความแตกต่างของผลผลิตนี้ทำให้เกิดการพึ่งพาแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนการผลิตดังกล่าวค่อย ๆ คลี่คลายเข้ามาพร้อมกับวิธีการผลิตเพื่อการค้า เป็นเหตุให้เกิดการจ้างงานแทรกตัวในระบบงานเดิม จากการศึกษาในชุมชนทะเลน้อย พบว่า ความร่วมมือของชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการผลิต แบ่ง เป็น 2 ระยะ คือ ความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก และความร่วมมือของชุมชนในระยะหลัง กล่าวคือ

1.2.1 ความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2510) ความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย ระยะแรกนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในระบบเครือญาติ และความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน

1.2.1.1 ความร่วมมือในระบบเครือญาติ เป็นความผูกพันทางสายโลหิต มีครูหมอ หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับเป็นต้นตระกูลและเป็นแกนกลางของความผูกพัน ต่อมาภายหลังมีคนนอกกลุ่มเครือญาติเข้ามาปะปนบ้างมีความใกล้ชิดกันกลายเป็นมีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ

ดังที่ แหม่ม สดขาว¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความร่วมมือในระบบเครือญาติของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนจะพึ่งพาอาศัยกันในทุกเรื่องและทุกด้านทุกมิติ ในวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ในกระบวนการผลิตมีการร่วมมือกันทุกกระบวนการผลิต ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีสภาพเดียวกัน เว้นแต่ความสัมพันธ์ในระบบอาวุโสมีความสัมพันธ์ในแนวตั้ง หรือมีความสัมพันธ์ในสภาพที่แตกต่างกัน

1.2.1.2 ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทะเลน้อย ในระยะนี้ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน มี 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต

ความร่วมมือด้านแรงงาน พบว่า ชาวบ้านในชุมชนพึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงานระหว่างญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน ในรูปการออกปาก-กินวาน ดังที่ ถัน รอดขำ² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความร่วมมือด้านแรงงานของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า ชุมชนจะพึ่งพาอาศัยด้านแรงงานซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้ที่ต้องการแรงงานจะออกปากหรือวาน หรือขอช่วยคนที่สนิทมาช่วยทำงาน ได้แก่ การทำนา นับตั้งแต่การเตรียมพื้นที่หว่านต้นกล้า ไถนา เก็บเกี่ยว การก่อสร้างบ้านเรือน และการขอแรงเนื่องจากการจัดงานประเพณีต่างๆ เช่น การบวชนาค การแต่งงาน เป็นต้น การแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดคำพูดที่สื่อความหมายแสดงถึงความร่วมมือกัน เช่น ไถนาวาน และการเก็บข้าวณาวาน เป็นต้น การออกปาก-กินวานไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการตอบแทนจะถือความสำเร็จของงานเป็นเกณฑ์ เนื่องจากการผลิตในยุคแรกต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับครรลองของธรรมชาติ

ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ และปลา การแลกเปลี่ยนผลผลิต ระยะนี้ในชุมชนทำในลักษณะการให้เปล่าและเริ่มซื้อขายกันบ้าง การแบ่งปันปลาถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเนื่องจากเป็นของหาง่ายและไม่ค่อยมีราคา ในกรณีข้าว การแบ่งปันจะเป็นกรณีพิเศษ เช่น เกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ผู้มีข้าวเหลือบริโภคจะแบ่งปันผู้ขาดแคลน ซึ่งจะได้รับการชดใช้คืนในปีถัดไปเป็นข้าวหรือค่าแรงงานก็ได้

1.2.2. ความร่วมมือของชุมชนในระยะหลัง (หลัง พ.ศ. 2510) ความร่วมมือในระยะนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมไปบ้าง โดยแบ่งลักษณะความร่วมมือออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต มีรายละเอียด ดังนี้

¹ แหม่ม สดขาว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

² ถัน รอดขำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

1.2.2.1 ความร่วมมือด้านแรงงาน การออกปาก-กินวาน ซึ่งเป็นระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบเดิมไม่อาจรองรับกิจกรรมการผลิตที่เพิ่มขึ้นได้ จึงเกิดระบบความร่วมมือแบบลงขอ^{*} ซึ่งมีลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ชัดเจนขึ้น ดังที่ จันทร ชุมคง¹ กล่าวถึงการขอแรงงาน สรุปได้ว่า เมื่อมีคนอื่นมาของานให้เรา เราต้องไปปลดขอ แรงงานแบบขอจะกำหนดหน่วยของแรงงานหรือระยะเวลาในการทำงานที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

1.2.2.2. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ผัก ผลไม้ ปลา มีการแบ่งปันให้แก่พอควร ดังที่ แห้ง ขุนเปี้ย² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในการแลกเปลี่ยนผลผลิตในระบุนี้ สรุปได้ว่า ผัก ปลา ระยะเวลาเป็นของที่หายากและมีราคา การให้แบ่งปันให้ตามความเหมาะสม ถ้าต้องการมากจะต้องซื้อขายกัน เป็นการเชื่อมต่อของความร่วมมือในระยะแรกและระยะหลัง

1.3 ความเชื่อและพิธีกรรม การผลิตแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ทำให้เกิดความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีต่างๆ ปฏิบัติติดต่อกันมาเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในอดีตปัจจุบันบางพื้นที่เสื่อมคลายลงไปจนเกือบหมด หลังจากได้รับเทคโนโลยียุคใหม่ พบว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีความเชื่อและพิธีกรรม ในอาชีพหลัก คือ

1.3.1 การประกอบอาชีพการทำนา ความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนามีดังนี้

1.3.1.1. ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ ชาวนาในอดีตเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้คุ้มครองข้าวซึ่งเรียกว่า “ขวัญข้าว” จึงทำให้มีวิธีปฏิบัติต่อเมล็ดข้าว โดยมีความสำนึกต่อบุญคุณ ครอบครัวชาวนาจะถือปฏิบัติตน เช่น การกินข้าวจะกินจนเกลี้ยงจาน การเกี่ยวข้าวในทุ่งนาต้องเกี่ยวให้หมดเพราะหากเหลืออยู่เชื่อกันว่าแม่โพสพจะเสียใจ การดำข้าวหรือการนวดข้าวจะไม่ให้เมล็ดข้าวหกเรียกราดพื้นดิน เป็นต้น หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ชาวนาจะมีการทำขวัญข้าว ดังที่ คำ จันทรชู³ ชาวบ้าน ตำบลทะเลน้อย ซึ่งเป็นหมอยาขวัญข้าวได้กล่าวถึงการทำขวัญข้าวไว้สรุปได้ว่า ผู้ทำพิธีขวัญข้าว คือ

^{*} ลงขอ หมายถึง การช่วยเหลือแรงงานผู้อื่น ซึ่งผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือจะต้องกลับมาชดใช้แรงงานเท่ากัน

¹ จันทร ชุมคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ 2544.

² แห้ง ขุนเปี้ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ 2544.

³ คำ จันทรชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ 2544.

หมอบทำขวัญข้าว โดยทั่วไปจะเป็นผู้เฒ่าในท้องถิ่น การทำพิธีมักทำในตอนเย็น หรือใกล้ค่ำ สำหรับเครื่องบูชาสำหรับทำขวัญข้าว ได้แก่ ไก่ อ้อย ข้าวสุก แป้ง น้ำหอม ค้าย 3 สี ขนมหางแดง ขนมหาว ถั่วงา ปลายี่ห้วมีหาง เหล้า ในแต่ละท้องถิ่นอาจใช้ไม่เหมือนกัน สำหรับบทสวดของหมอบในพิธีจะกล่าวถึงความเป็นมาของแม่โพสพตามความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมา

1.3.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่นา ชาวนาชุมชนทะเลน้อยมีความเชื่อว่าที่น่าย่อมมีเทวดาคุ้มครองรักษา ซึ่งเรียกว่า “เจ้าที่นา” ดังที่ เพ็ญ จันทร์สุกศรี¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวเจ้าที่นา สรุปได้ว่า หลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ประมาณเดือนหก หรือเดือนพฤษภาคม จึงมีการเซ่นไหว้เจ้าที่นา โดยนิยมนำกันในวันเสาร์หรือวันอังคาร เครื่องเซ่นไหว้ในพิธี ได้แก่ ไก่ ข้าวสุก ปลายี่ห้วมีหาง ขนมหางแดง ขนมหาว ถั่วงา สุรา น้ำ หรือสิ่งอื่น ที่ผู้ทำนบบานเอาไว้ ในการทำพิธีนั้นผู้ประกอบพิธีจะบูชาพระรัตนตรัย กล่าวขมนมเทวดา จากนั้นกล่าวเชิญเจ้าที่มารับเครื่องสังเวย ในการทำพิธีเพื่อให้เกิดความสบายใจ เป็นการตอบแทนบุญคุณเจ้าที่นาที่ได้ช่วยรักษาข้าวในนาให้ผลผลิตดี โดยปกติชาวนาจะไหว้เจ้าที่นาทุกปีหรือปีเว้นปี

1.3.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ชาวนาจะสังเกตธรรมชาติอยู่หลาย ๆ ด้าน เพื่อจะได้ทราบว่าจะธรรมชาติในปีนี้เป็นอย่างไรสามารถเตรียมการทำการนาได้อย่างถูกต้อง ดังที่ ฉุน ทองคำ² ชาวบ้านไสกลิ่ง ตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชุมชนทะเลน้อยในการสังเกตธรรมชาติ ที่เกิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำการนา คือ

สังเกตจากนกกระยาง หากมีนกกระยางเป็นฝูงในท้องฟ้าแสดงว่า ฝนจะเริ่มตก

สังเกตจากดอกขุมเห็ด ถ้าดอกขุมเห็ดบานตลอดทั้งช่อแสดงว่าฝนจะหยุดตก ชาวนาอาจหยุดการปักดำ หากปักดำต่อไปก็จะไม่ทันน้ำฝนเกิดความเสียหายต่อต้นกล้า

สังเกตหอยโข่ง โดยสังเกตไข่ของหอยโข่ง หากพบว่า หอยโข่งได้วางไข่ตามลำต้นไม้ในตำแหน่งสูงขึ้น แสดงว่าในปีนี้น้ำจะท่วมมาก หากวางไข่ในระดับต่ำ แสดงว่ามิน้ำน้อยกว่าปีที่แล้ว

สังเกตจากดอกต้นคล้าย* หากเห็นว่าต้นคล้ายเริ่มผลิดอก แสดงว่า ฝนจะเริ่มตก ชาวนาจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆเพื่อไถนา

¹ เพ็ญ จันทร์สุกศรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 6 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ฉุน ทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

* ต้นคล้าย หมายถึง พืชยืนต้นชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงสีเหลือง มีมากบริเวณลำน้ำ

สังเกตจากใบหญ้าครุน^{*} หากพบว่าใบหญ้าครุนมีกัวสองกัว แสดงว่า ปีน้น้ำจ้ำท่วมสองครั้ง ถ้าหญ้าครุนมีกัวเดียว แสดงว่า น้ำท่วมเพียงครั้งเดียว

สังเกตจาก กบ เขียด ร้อง หากได้ยินเสียงกบ หรือเขียด เริ่มร้อง จากทุ่งนา แสดงว่าฝนจะตกในไม่ช้า

สังเกตจากปูนา ถ้าหากพบว่า ปูนา คลานออกจากรูปู แสดงว่า ฝนจะตก

สังเกตจากดาว โดยชาวนาสังเกตตำแหน่งของดาวว่าวในตอนย่ำค่ำ หากดาวว่าวอยู่ในตำแหน่งตรงศรีษะ เรียกว่า ดาวเที่ยง ก็เชื่อว่าฝนจะหยุดตก แต่ถ้าหากว่าในตอนย่ำค่ำตำแหน่งของดาวว่าวอยู่ไม่ตรงศรีษะ เรียกว่า “ดาวยังไม่เที่ยง” เชื่อกันว่า ฝนตกอีกต่อไป

การสังเกตลักษณะต่างๆ ของธรรมชาติดังกล่าว เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ชาวนาในอดีตจะใช้ในการพิจารณาการตัดสินใจในการประกอบการทำนา ซึ่งระยะต่อมาเมื่อมีวิทยาการสมัยใหม่เข้ามา ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติต่างๆ ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ล้าหลัง และเป็นความเชื่อที่มลาย ทำให้ชาวনারุ่นต่อมาไม่พยายามที่จะศึกษา หรือนำปฏิบัติดังชาวนารุ่นเก่า

1.3.1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ชาวนาชุมชนทะเลน้อยในอดีตประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา มีความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามทุกขั้นตอนของการทำนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลในทางที่ดี โดยเริ่มตั้งแต่ฤกษ์แรกไถ ฤกษ์แรกปลูก ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยว และฤกษ์นำข้าวขึ้นเรือน ดังที่ แดง ทองยก¹ เจือ บุญญะญา² และเจิม มาเอียด³ ชาวบ้านตำบลพนางตุง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้สรุปว่า

ฤกษ์แรกไถ ชาวนาเชื่อกันว่าเป็นการเริ่มต้นการทำนา และเชื่อว่า ฤกษ์แรกไถมีความสำคัญมาก ในช่วงเดือนเจ็ด หรือเดือนมิถุนายน ฝนจะเริ่มตกทำให้ท้องนาเปียกชุ่มมีน้ำในท้องนา ชาวนาโดยทั่วไปจะเริ่มการไถนา จึงมีการถือฤกษ์กันหลายลักษณะ เช่น ชาวนาบางคนยึด

* หญ้าครุน เป็นพืชประเภทหญ้า ลำต้นเป็นข้อและปล้อง คล้ายหญ้าแฝก

¹ แดง ทองยก ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² เจือ บุญญะญา. ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เจิม มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

ถือเอาวันเกิดตัวเป็นวันแรกไถ เพราะมีความเชื่อกันว่าวันเกิดเป็นวันมงคล ของแต่ละคน บางคน ไม่ยึดถือวันเพียงบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบ โดยวิธีบนบานและเริ่มไถในรอบแปลงนา 3 รอบ ซึ่งการเอาฤกษ์เหล่านี้ชาวนาต่างเชื่อกันว่าสามารถทำนาได้ตลอดทั้งฤดูกาล โดยไม่เกิดการเจ็บป่วย หรืออุปสรรคอื่นใด

ฤกษ์แรกปลูก การเริ่มปลูกข้าวในพื้นที่ทั้งนาดำและนาหว่าน ชาวนาจะดูวันในวันแรกที่ปลูก มักใช้วันในเดือนข้างขึ้น และยึดวันคู่ เช่น ขึ้น 10 ค่ำ ขึ้น 12 ค่ำ เป็นต้น สำหรับในเดือนแรม จะยึดวันที่ เช่น แรม 9 ค่ำ แรม 11 ค่ำ เป็นต้น ซึ่งการเอาฤกษ์เหล่านี้เชื่อกันว่าสามารถปลูกข้าวได้เจริญงอกงามดี

ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อข้าวในนาสุกพร้อมที่จะเกี่ยว ก่อนเก็บเกี่ยวชาวนาจะดูวันในการเก็บเกี่ยวข้าว เลือกวันที่มี “ข้าวเมล็ดเต็ม” ซึ่งความเชื่อที่มีต่อวันแต่ละวันไม่เหมือนกัน เช่น เชื่อว่าขึ้น 1 ค่ำข้าวจะลีบ ขึ้น 5 ค่ำเชื่อว่าเจ็บมือเจ็บเท้า ขึ้น 5 ค่ำเชื่อว่า ข้าวไม่มีรวง ขึ้น 13 ค่ำเชื่อกันว่าข้าวเต็ม เป็นต้น

ฤกษ์เอาข้าวขึ้นยุ้ง ข้าวหรือเรือนข้าว ชาวนาจะมีความเชื่อว่าก่อนการเอาข้าวขึ้นยุ้งข้าว ซึ่งในแต่ละครอบครัวแตกต่างกันออกไปสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เช่น บางคนเชื่อกันว่าแรกเก็บข้าวในวันใดก็นำข้าวขึ้นเรือนในวันนั้น บางคนอาจใช้วันดับของเดือน คือ แรม 14 ค่ำ หรือแรม 15 ค่ำ บางคนมีการอธิษฐานขอเชิญแม่โพสพขึ้นบ้าน เหล่านี้เป็นต้น

จากความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการทำนาของชาวนาในอดีตนั้นจะมีเป้าหมายสำคัญ คือ ทำให้เกิดผลผลิตที่ดีสามารถมีข้าวกินตลอดปี และมีความปลอดภัยจากเหตุร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงการทำนา

2. ลักษณะการผลิต

การผลิตของชาวนาบ้านชุมชนทะเลน้อย มีความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ การผลิตในอดีตเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ และมีการปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาจนกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า จากการศึกษาการผลิตในช่วงเวลาประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา สรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมการเสาะหา กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต และงานหัตถกรรม

2.1 กิจกรรมการเสาะหา เป็นลักษณะการผลิตกิจกรรมหนึ่ง วิธีการผลิตแบบเสาะหา หมายถึง การเข้าไปแสวงหา การเก็บ การล่า ผลผลิตที่มีอยู่ตามแบบธรรมชาติ เช่น ป่า พรุ ลำคลอง ทะเล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการยังชีพ จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเสาะหาในชุมชนทะเลน้อย มี 3 วิธี ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ การจับสัตว์น้ำ และการล่านกในทะเลสาบ มีรายละเอียด กล่าวคือ

2.1.1 การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ สภาพป่าพรุของชุมชนทะเลน้อยใน

อดีตหรือ 70 ปีที่ผ่านมา ป่าพรุมีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น กลุ่มไม้เนื้อแข็ง กลุ่มไม้เนื้ออ่อน เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นที่ยู่ออาศัยของสัตว์ป่าจำพวกนก เสือปลา หนู สัตว์เลื้อยคลานต่างๆ โดยเฉพาะนกเป็นสัตว์ที่มีจำนวนมากที่สุด นับเป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์หลายด้านแก่ชุมชนโดยเฉพาะผลผลิตที่มีอยู่ในป่า ซึ่งชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อการดำรงชีพที่สำคัญได้แก่

2.1.1.1. ดันไม้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนเมื่อต้องการไม้ชนิดต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ก็อาศัยไม้จากป่าพรุ เช่น ไม้เพื่อการสร้างบ้านเรือนและทำเรือ ก็เลือกไม้ประเภทเนื้อแข็ง นำไม้เพื่อเผาถ่าน ทำฟืน เป็นต้น

2.1.1.2. หาของป่า จำพวกเห็ด หวาย น้ำผึ้ง และรังผึ้ง ซึ่งมีมากบริเวณริมฝั่งคลองขวน

2.1.1.3. ดันกก ดันกระจุต เพื่อมาจัดสานเป็นกระสอบต่างๆ และสานเป็นเสื่อ สำหรับปูนั่งหรือนอน

2.1.2 การจับสัตว์น้ำ ชาวบ้านใช้การเสาะหาเป็นการล่าเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก วิธีการจับสัตว์น้ำจึงเป็นวิธีการแบบง่ายๆ และหลากหลายวิธี ได้แก่ การโหละ, ทำบ่อหลอนสัตว์, การตกปลา, การวิดปลา

2.1.2.1 การโหละ หมายถึง การเอาไฟส่องแล้วจับสัตว์ด้วยเครื่องมือที่จัดเตรียมประเภทส้อม ฉมวก เหลน สัตว์ที่นิยมโหละ ได้แก่ ปลา กบ

โหละปลา เป็นวิธีการหาปลาแบบน้ำตื้นบริเวณกลางทุ่งนา ริมคลอง ริมห้วย หรือชายฝั่ง โดยเอาไฟส่องหาปลา ไฟที่ใช้ส่อง ได้แก่ ไฟจากได้ หรือไฟจากตะเกียงถ่านหิน ดังที่เชื่อน ช่างฮวด¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการโหละปลา สรุปได้ว่า การโหละปลาเป็นวิธีหาปลาตอนกลางคืน โดยจะส่องไฟตามบริเวณน้ำตื้นที่คาดว่าปลาอาศัยอยู่ เมื่อเห็นปลาแล้วจับส้อมหรืออาจใช้ฉมวก มีด แทน ชาวบ้านจะโหละปลาในคืนสี่หรือเดือน ปกติแล้วการหาปลาจะเดินเพียงคนเดียว เพื่อไม่ให้ปลาได้ยินเสียงเท้าแล้วว่ายหนี

การโหละกบ เป็นวิธีการหากบโดยใช้ไฟส่องหากบ เช่นเดียวกับการโหละปลา เครื่องมือที่ใช้ในการจับกบหรือตีกบ คือ ฉมวก หรือไม้ไผ่ การโหละกบจะทำในคืนฝนตก ในตอนต้นฤดูฝน ประมาณเดือนพฤษภาคมหรือหก กบจะส่งเสียงร้องไปทั่วทุ่งนา ห้วย คลอง บึง ผู้ที่โหละกบจะคอยฟังเสียงว่าอยู่บริเวณใด ก็จะเอาไฟฉาย ตะเกียงถ่านหิน หรือได้ ส่องหาบริเวณนั้น

* ขวน หมายถึง รังผึ้ง

¹ เชื่อน ช่างฮวด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เมื่อพบตัวกบใช้เครื่องมือสำหรับแทงกบที่เตรียมไว้ แทงกบเพียงเพื่อไม่ให้กระโดดหนี หรือกดกบให้ติดกับพื้นดินแล้วจับกบด้วยมือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน

2.1.2.2 บ่อหลอน หรือชาวบ้านเรียกว่า หมล้า หมายถึง พื้นที่ที่ทำขึ้นเพื่อหลอกล่อให้ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ เข้าไปอาศัย แล้วหาวิธีจับปลา ดังที่ ฉิม อ่อนแก้ว¹ และ เฉวียง หมื่นหนู² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการทำบ่อหลอน สรุปได้ว่า บ่อหลอนมักทำกัน 2 แบบ คือ แบบขุด และแบบไล่

แบบขุด หมายถึง การขุดดินเป็นบ่อมีความใหญ่ตามสมควร บริเวณตามลำคลอง บึง ปลายทุ่งนา หรือบึงใหญ่ ขุดทางเชื่อมระหว่างแหล่งน้ำและบ่อหลอนไว้ เพื่อให้สัตว์เข้าไปอาศัยโดยใช้กิ่งไม้ไผ่ลงไปโนบ่อให้หนาแน่น สัตว์จะอาศัยหลบสัตว์อื่น บางครั้งเจ้าของอาจนำเหยื่อไปโปรย เพื่อให้ปลาเข้าไปอาศัยอยู่มาๆ จึงจับปลาในบ่อโดยการปิดทางเชื่อม แล้ววิดน้ำจนแห้งหลังจากนั้นจะจับปลาที่อยู่ในบ่อขุด เมื่อจับปลาเสร็จแล้ว จะนำกิ่งไม้มากรองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อให้ปลาเข้ามาอยู่อีก และสามารถจับปลาได้ในครั้งต่อไป

แบบไล่ หมายถึง การนำกิ่งไม้จำนวนมากไปสุมในน้ำ เช่น ในห้วย ลำคลอง บึงหนอง ใช้ไม้เป็นเสาหลักปักไว้ พร้อมมัดให้แน่นเพื่อไม่ให้ไม้เหล่านั้นเคลื่อนไปกับกระแสน้ำ เป็นการสร้างที่อยู่ให้สัตว์ไปหลบซ่อนพักอาศัย เมื่อจะจับสัตว์ ใช้เรือ อวน มาล้อมกิ่งไม้ที่ไล่คั้งไม้ออกจนหมดแล้วใช้สวิง หรือใช้เครื่องมืออื่นๆ จับสัตว์ หลังจากจับปลาเสร็จแล้ว จะนำกิ่งไม้มากรองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อเป็นการหลอกล่อปลาเข้ามาอยู่อาศัยอีก และสามารถจับปลาในครั้งต่อไป ได้อีก

2.1.2.3 การตกปลา หมายถึง วิธีหาปลาแบบหนึ่ง โดยใช้เหยื่อล่อปลาให้กินเหยื่อและติดตาเบ็ด มี 3 วิธี คือ

การตกเบ็ด หมายถึง การหลอกล่อปลาให้กินเหยื่อจึงจับ อุปกรณ์ที่ใช้ในการตกเบ็ด ใช้เชือกผูกระหว่างตาเบ็ดกับปลายข้างหนึ่งของคันเบ็ด คันเบ็ดนิยมใช้ลวดไม้ไผ่ มีความยาวประมาณ 2.50 เมตร และ เหยื่อล่อปลา (ไส้เดือน, ลูกปู) วิธีการตกเบ็ด นำเหยื่อเกี่ยวตาเบ็ดแล้วทิ้งสายเบ็ดลงน้ำ คอยสังเกตรอยเบ็ดหรือฟุ้งเหนือน้ำ หากเกิดการกระตุก ต้องยกคันเบ็ดขึ้นเหนือน้ำโดยเร็ว หรือเรียกว่า “ยกเบ็ด” สัตว์น้ำจะติดเบ็ดหรือไม่ขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละบุคคล

¹ ฉิม อ่อนแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² เฉวียง หมื่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

การรงเบ็ด เป็นวิธีการหลอกปลาให้กินเหยื่อคล้ายกับการตกเบ็ด แต่มีส่วนที่แตกต่างกัน ดังที่ พร้อม แก้วทอง¹ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลพนางตุง กล่าวถึงการรงเบ็ด สรุปได้ว่าการรงเบ็ดใช้เวลากลางคืน อุปกรณ์ที่ใช้ คือ ตาเบ็ดผูกสายเชือกที่ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ผูกติดกับปลายคันเบ็ดที่ยาวประมาณ 1 เมตร ซึ่งใช้ลวดไม้ขนาดเล็ก หรือไม้ไผ่เหลากลม มีขนาดเท่านิ้วชี้ วิธีการรงเบ็ด นำเบ็ดที่จัดเตรียมเกี่ยวเหยื่อสำหรับล่อปลา จำพวกได้เดือนบกหรือลูกเขียด นำไปปักบริเวณริมน้ำ ให้เหยื่อล่อปลางมน้ำเพียงเล็กน้อย การปักเบ็ดโดยมีระยะห่างประมาณ 10 เมตร หรือตามความยาวที่เหมาะสม ปลาที่กินเหยื่อส่วนใหญ่จะเป็นปลาช่อน ใช้เหยื่อลูกเขียด ปลาถูกเหยื่อได้เดือน ผู้ที่รงเบ็ดจะเดินดูเบ็ดที่รงไว้ประมาณเที่ยงคืน และเก็บเบ็ดทั้งหมดในวันรุ่งขึ้น

การลากเบ็ด เป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งที่นิยม ดังที่ ผล มะลิกา² และ เลี่ยม แก้วทอง³ ชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการลากเบ็ดไว้ สรุปได้ว่า ผู้ที่จะลากเบ็ดจะต้องจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ คือ บริเวณที่จะลากเบ็ดเลือกหนองน้ำหรือแอ่งน้ำขนาดใหญ่ น้ำลึกพอประมาณ ตัดหรือถอนหญ้าบริเวณที่จะลากออกหมด บริเวณกึ่งกลางสร้างเป็นร้านไม้สำหรับนั่งเรียกว่า “ร้านเบ็ด” เบ็ดที่ใช้เรียกว่า “เบ็ดลาก” ตาเบ็ดจะทำขึ้นเฉพาะ มีขนาดโตและวางตาเบ็ดจุ่มกว่าตาเบ็ดตก คันเบ็ดทำด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็กทั้งลำ ยาวประมาณ 2-3 เมตร เหยื่อที่ใช้สำหรับเบ็ดลากจะใช้เขียดบก หรือเขียดที่อาศัยอยู่บนแผ่นดิน วิธีการเบ็ด ผู้ลากจะขึ้นนั่งบนร้านตอนย่ำค่ำ คอยฟังเสียงปลา ถ้าปลาช่อนมาสูบเหยื่อหรือเล่นน้ำใกล้ๆ ลานเบ็ด ก็เตรียมเกี่ยวเหยื่อให้พร้อม ทอดสายเบ็ดให้เหยื่อตกลง บริเวณลานที่ตัดหญ้า ให้เหยื่ออยู่ระดับน้ำ จากนั้นลากเหยื่อไปมา ตามแนวลานที่ตัดหญ้า ยกคันเบ็ดยั่วให้เหยื่อกระทบน้ำ เป็นจังหวะ ปลาช่อนที่อยู่บริเวณลานนั้น เมื่อเห็นเหยื่อก็กินเบ็ด ผู้ลากเบ็ดก็จะรวดคันเบ็ดทันที ปลาที่กินเบ็ดลากมักเป็นปลาช่อนขนาดใหญ่

¹ พร้อม แก้วทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ผล มะลิกา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

³ เลี่ยม แก้วทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

2.1.2.4. การวิดปลา เป็นวิธีการจับสัตว์น้ำอีกวิธีหนึ่ง การวิดปลา จะทำคันดินกั้นน้ำ แล้วใช้โพงวิดน้ำในบึงหรือหนองน้ำให้แห้งจนสามารถจับสัตว์น้ำได้ ดังที่ ล้อม ทองเต็ม¹ กล่าวถึงการวิดปลา สรุปได้ว่า การวิดปลาจะทำในฤดูแล้ง เนื่องจากปลาและสัตว์น้ำต่างๆจะมารวมกันในหนองน้ำ สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิดปลาจะใช้โพง โพงเป็นอุปกรณ์วิดปลา ทำด้วยไม้ไผ่สาน มีรูปร่างคล้ายเรือครึ่งท่อน ด้านหน้าเปิดเป็นปากโพง ส่วนบนเปิด ส่วนหลังรวบปิดสนิทมีโครงไม้ยึดสำหรับปากโพง ไม้ตรงปากโพงจะยึดเป็นด้ามยาวพอประมาณ ใช้สำหรับถือขณะวิดน้ำ การวิดปลาจะเลือกแหล่งน้ำที่คาดคะเนว่ามีปลาพอสมควรจึงจะตัดสินใจวิดปลา หรือเรียกว่าคุ้มกับค่าลงแรงวิดปลา หากเป็นหนองน้ำขนาดเล็ก การวิดปลาจะใช้คนเพียง 1-2 คน ก็สามารถวิดปลาได้ ส่วนกรณีวิดปลาในบึงขนาดใหญ่จะรวมกันจำนวนหลายๆคน อาจถึง 10 คน จะใช้ไม้กางเขนผูกกับโพงให้วิดน้ำเพื่อเป็นการผ่อนแรงและจะใช้จำนวนหลายๆ อัน เมื่อจับปลาได้จะมีการแบ่งปันกันตามสัดส่วน หากปลาในหนองมีมากอาจแบ่งให้เพื่อนที่มาช่วยจับปลาด้วย

2.1.3 การล่าในทะเลสาบ หรือน้ำในชุมชนทะเลน้อย มีหลายชนิด เช่น นก เป็ดน้ำ นกฟริก นกอีลุ้ม นกยาง เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการล่าที่นิยมใช้ คือ แร้ว และ ยางล่า

2.1.3.1. แร้ว เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในชุมชนทะเลน้อย จากการศึกษา พบว่า แร้วที่ใช้มี 2 ชนิด คือ แร้วดิน และ แร้วคอม้า

แร้วดิน เป็นแร้วที่ใช้ดักให้ติดขานก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ประเภทที่มี เฉพาะแร้วที่นำมาติดไว้บนพื้น หรือผูกติดไว้กับหลักที่เกาะนก แร้วประเภทแรกนิยมทำด้วยเส้น โยหางวัวหรือเส้นเอ็นผูกติดกับหลักที่นกบินไปเกาะจำนวนหลายๆ บ่วง หรือผูกติดกับหลักเล็กๆ หลักละ 1 บ่วง แล้วนำไปปักไว้ในทางหรือบริเวณที่นกมาหาอาหารกิน เมื่อนกเดินไปเดินมา แร้ว ก็จะติดขานก ก็สามารถจับนกได้ตามความต้องการ ส่วนแร้วอีกประเภทหนึ่งทำด้วยด้ายหรือเอ็น โดยทำบ่วงแร้วและลิ้นไว้ตรงกลาง และให้ขาข้างหนึ่งผูกติดไว้กับขานก (คานขก) ส่วนอีกข้าง หนึ่งผูกติดกับหลักหรือกิ่งไม้ ให้บ่วงแร้วพาดอยู่บนคานซึ่งเตรียมไว้ให้นกเกาะ และที่ปลายข้าง หนึ่งพาดอยู่บนคาน ซึ่งติดกับลิ้นของบ่วงแร้ว แล้วใช้ผลไม้หรืออาหารของนก ผูกไว้กับหลักซึ่ง อยู่ใกล้ๆคาน ซึ่งมีบ่วงแร้วพาดอยู่ เมื่อนกมาเกาะ คานซึ่งเจาะบ่วงแร้วไว้ก็จะทำให้คานซึ่งรองรับคานอันแรกเลื่อนตกลงต่ำ ทำให้ลิ้นของแร้วหลุด คานติด หรือคานขก ก็จะดึงบ่วงแร้วให้ติด ขานก สามารถจับนกได้ตามความต้องการ

¹ ล้อม ทองเต็ม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

แร้วค่อม้า เป็นแร้วที่ใช้ดักนกกินปลา เช่น นกเป็ดน้ำ นกอีลุ้ม นกพริก เป็นต้น ดังที่ เชี่ยม นิ่มนคร¹ และพร้อม สงจันทร์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึง แร้วค่อม้า สรุปได้ว่า แร้วค่อม้าทำด้วยด้ายเส้นเอ็นเส้นเล็กๆ ปลายข้างหนึ่งผูกติดกับกันแร้ว ซึ่งเป็นเรียวไม้ มีสปริงโตประมาณนิ้วก้อย คัดโค้งงอได้ ก่อนมาทางปลายเชือก อีกก้านหนึ่งผูกติดกับก้านไม้ไผ่เล็กๆ โตกว่าก้านรูปเล็กน้อย ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ถัดมาประมาณ หนึ่งในสามในห้าส่วน ของก้านไม้ไผ่หักงอ และโค้งมาประมาณเท่ากับช่วงแรก ดึงเชือกมาผูก ให้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า เชือกด้ายที่เหลือาบไปกับกันไม้และหนีบไว้กับปลายก้าน ซึ่งทำให้เป็นรอยแตกเล็กน้อยปลายด้ายปล่อยห้อยเป็นบ่วงแล้วย้อนมาผูกไว้กับก้านไม้ไผ่ติดกับตะขอลึกๆ ซึ่งปักอยู่ในดิน แล้วทำกะนังแร้ว คือหักกิ่งไม้ ใบไม้ ขวางช่องทางอื่น บังคับให้นกเดินทางช่องทางที่ปักแร้วไว้ เมื่อนกเดินมาก็จะสอดหัวเข้าไปในบ่วง เชือกด้ายจะดันให้ก้านไม้ไผ่หลุดจากตะขอคันแร้วก็จะตัวครัดเอาคอหรือขานกไว้

2.1.3.2.ยางดักนก ทำมาจากยางไม้ชนิดต่างๆ นำมาผสมเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความเหนียว ใช้สำหรับดักนกชนิดต่างๆ เช่นน้ำยางพารา น้ำยางต้นดินเป็ด น้ำมันยาง เป็นต้น การใช้ยางดักนกมีวิธีการใช้ 2 ลักษณะ คือ ยางดิน และยางปีก

ยางดิน วิธีการดัก คือนำยางไปวางรอบเรียวไม้ นำไปปักไว้ในที่ที่คาดว่าจะมีนกจะมาเกาะ เช่นที่นกจะมากินน้ำ หรือที่นกนอน ยางจะติดดินนกเมื่อนกมาเกาะทำให้ไม่สามารถบินต่อไปได้

ยางปีก เป็นยางที่ผสมให้เหลว และลื่นกว่ายางดิน นำไปพันรอบเรียวไม้ที่คาดว่านกจะมาเกาะ เช่น บนต้นไม้ จะติดปีกไม่สามารถบินได้

2.2 กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ โดยนำเอาวิชาการ เทคโนโลยี เข้ามาทำการผลิต เพื่อให้มีผลผลิตมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการค้า การทำการเกษตรสมัยใหม่เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อย ประมาณ พ.ศ. 2508 พร้อมกับความเจริญด้านอื่นๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า การศึกษา เป็นต้น ทำให้การเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นอาชีพหลัก มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิต ดังรายละเอียด กล่าวคือ

¹ เชี่ยม นิ่มนคร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² พร้อม สงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

2.2.1 การเพาะปลูก กิจกรรมการเพาะปลูกในชุมชนทะเลน้อย จากการศึกษาพบว่า ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ การทำนา และการทำสวนยางพันธุ์ดี

2.2.1.1.การทำนา วิธีการทำนาแบบใหม่ในชุมชนทะเลน้อย มีรายละเอียด คือ

การทำนาหว่าน เป็นวิธีการทำนามีมาในอดีต การทำนาแบบหว่านชาวนาจะทำเพียงปีละครั้ง ดังที่ เงิน พูลสง¹ และ ลาก ช่วยคำ² สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลพนางดุง สรุปได้ว่า การทำนาหว่านเริ่มตั้งแต่เดือนหกหรือเดือนพฤษภาคม และสามารถเกี่ยวข้าวได้ประมาณเดือนสาม หรือเดือนกุมภาพันธ์ ในเวลาต่อมาลักษณะการทำนาหว่านได้แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การทำนาหว่านแบบน้ำตม เป็นวิธีทำนาหว่านแบบใหม่ที่สามารถทำได้ ปีละ 2 ครั้ง โดยใช้พันธุ์ข้าวเบาะที่มีอายุประมาณ 3-4 เดือนสามารถเกี่ยวข้าวได้ นาหว่านนํ้าตมอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ หากไม่มีน้ำไม่สามารถทำได้ วิธีการทำนา ขั้นแรก คือ การสูบน้ำเข้าที่นาให้ดินเปียก ไถนา พลิกผิวดินและขังน้ำเข้าไว้ประมาณ 2-3 วัน หลังจากนั้น จะไถเป็นครั้งที่ 2 และคราดหญ้านำออกจากที่นา เมื่อเจ้าของนามีความพร้อมที่จะหว่านข้าว ไถเป็นครั้งที่ 3 เพื่อให้ดินมีสภาพเป็นโคลนตม พร้อมกับหว่านเมล็ดข้าว เมล็ดข้าวที่นำมาหว่านเป็นเมล็ดข้าวที่แช่น้ำและแตกหน่อ การหว่านเมล็ดข้าวนั้นต้องหว่านให้แน่น หลังจากหว่านข้าวประมาณ 20 วัน ต้นข้าวจะเจริญเติบโตจึงเปิดน้ำเข้าในนา ใส่ปุ๋ย ดูแลศัตรูต้นข้าว กำพรวนและแมลงต่างๆ และอาจถอนบางต้นที่ไม่งอกงามทิ้งเพื่อไม่ให้ต้นหนาแน่นจนเกินไป เรียกว่า “การแบ่งข้าว” นำไปซ่อมในบางส่วนที่ไม่เจริญงอกงาม จนข้าวออกรวงและสุกจึงเก็บเกี่ยว

การทำนาค้า ขั้นตอนการทำเหมือนในอดีต ส่วนที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ได้แก่ การทำเทือกก่อนปักดำต้นกล้า ที่ใช้รถแทรกเตอร์แบบจานหมุนแทนการเวียนเทือก และการนำพันธุ์ข้าวซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรแนะนำมาปลูกแทนข้าวพันธุ์พื้นเมืองเดิม ได้แก่ ข้าวพันธ์ กข แบบต่างๆ ปัจจุบันพื้นที่นาค้ามีอยู่น้อย เนื่องจากสถานที่พรตื้นเขิน ชาวนาส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปทำนาหว่าน

ขั้นตอนการทำนาแบบใหม่ไม่ได้แตกต่างไปจากการทำนาแบบดั้งเดิมมากนัก มีขั้นตอนการเตรียมการไถ การหว่าน การปักดำ การดูแลรักษาการเก็บเกี่ยวอยู่เหมือนเดิม แต่จะมี

¹ เงิน พูลสง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

² ลาก ช่วยคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

การใช้เครื่องมือ เครื่องจักร และนำเอาหลักวิชาการต่างๆ ที่ได้รับนำมาใช้ในการทำนา กล่าวคือ การไถ การหว่าน การปักดำ มีรายละเอียดดังนี้

การไถนา การไถนาด้วยวัวหรือควายลดลง ชาวนาส่วนมากจะจ้างไถนาด้วยรถแทรกเตอร์ เนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็ว และไถเพียง 2 ครั้งก็สามารถที่จะหว่านข้าวได้แล้ว รถแทรกเตอร์เข้าสู่ชุมชน ประมาณ พ.ศ. 2508 โดยนายทุนจากตัวเมืองพัทลุง รถแทรกเตอร์หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรไถนา” สามารถไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ในระยะแรกเป็นรถไถแบบจานลาก ใช้ไถเฉพาะพื้นที่ดินแห้งได้เพียงอย่างเดียว ต่อมาอีกประมาณ 2 ปี ได้นำจักรไถนาชนิดไถดินเปียกหรือดินพรุได้เข้ามา ข้อแตกต่างระหว่างการไถรถแทรกเตอร์กับการไถด้วยไถไม้ คือ รถแทรกเตอร์ สามารถไถได้อย่างรวดเร็ว ดินที่ไถลึกสามารถทำให้หญ้าหรือวัชพืชอื่นๆ ตายหมดเรียบ ก้อนดินหรือที่เรียกว่า “ขี้ไถ” จะก้อนเล็ก ๆ สำหรับการไถด้วยไถไม้นั้น ขี้ไถจะมีขนาดโต ร่องไถไม่ลึกทำให้หญ้าหรือวัชพืชบางชนิดไม่ตาย เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชาวนาในยุคนี้ไถนาด้วยรถแทรกเตอร์เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นเวลาที่ใช้ไถแตกต่างกันมาก ประมาณ พ.ศ. 2516 มีการนำไถชนิดใหม่เข้ามาเรียกว่า “ควายเหล็ก” ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรลูกหมา” เป็นรถไถนาชนิดเดินตาม มีขนาดเล็กราคาไม่สูง และสามารถไถนาได้ผลดี เช่นเดียวกับรถแทรกเตอร์ ทำให้ชาวนาที่มีที่นาเป็นของตัวเองส่วนมากจะซื้อเป็นของตัวเองเพื่อใช้ไถนาและรับจ้างไถนาผู้อื่น

การหว่าน การหว่านข้าวยังคงใช้วิธีการแบบเดิม คือ หว่านข้าวด้วยมือ ใช้แรงงานผู้หญิงและผู้ชาย สำหรับเมล็ดข้าวก่อนนำไปหว่านจะคลุกข้าวกับสารเคมีเพื่อป้องกันสัตว์จำพวกมด แมลง หนู นก มาทำลาย ชาวนาอาจหว่านข้าวถึง 2 ครั้ง เมื่อหว่านครั้งแรกเกิดความแห้งแล้งทำให้ข้าวนาหว่านไม่งอก หรือเรียกว่า “ข้าวตายนิ่ง”

การปักดำ การปักดำต้นกล้าแตกต่างจากวิธีการปักดำแบบนาหว่านในบางเรื่อง ดังเช่น การปักดำต้นกล้ามีระยะชิดกัน การเพิ่มผลผลิตจะใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้ต้นกล้าเจริญงอกงาม ต้นกล้าที่ปักดำเตรียมเอาไว้เอง หากจะแบ่งจากชาวนาอื่นก็เป็นการซื้อขาย แรงงานในการปักดำนั้นนอกเหนือจากแรงงานภายในครัวเรือนแล้ว ต้องจ้างแรงงานเป็นรายวัน หรือแรงงานแบบออกปากดำนาที่ให้ค่าตอบแทน เรียกว่า “ออกปากจ้าง” การดำนาในพรุจะมีค่าแรงที่สูงกว่าการดำนาทั่วไป

การดูแลรักษา การดูแลรักษาในการผลิตข้าวแบบใหม่ มีความแตกต่างกันกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม แต่การดูแลรักษาต้นข้าวการทำนาแบบใหม่มีความจำเป็นมาก เนื่องจากชาวนามีความต้องการให้ข้าวมีคุณภาพสูง จึงมีการดูแลรักษาต้นข้าวเป็นอย่างดี เช่น การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การบำรุงรักษา เป็นต้น

การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ศัตรูพืชที่สำคัญของต้นข้าว ได้แก่ หนู แมลง ปูนา โรคชนิดต่างๆ นก ส่วนจำพวกพืช ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่เติบโตพร้อมกับต้นข้าว เช่น หญ้าขน

หญ้าหว่าย เป็นต้น การกำจัดศัตรูข้าวทั้งประเภทพืชและสัตว์ชาวนาจะใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูข้าวโดยวิธีต่างๆ เช่น การฉีดพ่น การละลายลงไปใต้น้ำ ส่วนพื้นที่ในพรุชาวนาจะปล่อยน้ำให้ไหลเต็มนา ทำให้หญ้าปะปนกับต้นข้าวตายและเน่าเปื่อยกลายเป็นปุ๋ยให้ต้นข้าว จะเห็นได้ว่าต้นข้าวในพรุจะมีความเจริญงอกงามกว่าต้นข้าวทั่วไป

การบำรุงต้นข้าว การผลิตข้าวแบบสมัยใหม่ชาวนาใช้ปุ๋ยเคมี เพราะมีความเชื่อว่า ปุ๋ยเคมีจะทำให้ต้นข้าวงอกงามและมีผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ยบำรุงต้นข้าวในระยะแรกๆ ชาวนาสามารถเก็บเกี่ยวได้ในปริมาณสูง ระยะหลังชาวนาจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยในจำนวนต่อไร่สูงขึ้นทุกปี จึงสามารถได้ผลผลิต จึงอาจนับว่าเป็นการเพิ่มต้นทุนที่การผลิตสูง ทำให้ชาวนาประสบปัญหาขาดทุน และเลิกทำนาในที่สุด

การเก็บเกี่ยว การเก็บข้าวแบบใหม่ มีการเก็บเกี่ยว 2 วิธี คือ การเก็บเกี่ยวโดยใช้เกะ และการเก็บเกี่ยวโดยใช้รถตัดข้าว

การเก็บเกี่ยวโดยใช้เกะ ชาวนาส่วนมากทำนาปี การเกี่ยวข้าวโดยการจ้าง คือการจ้างเก็บเป็นรายวัน และจ้างเก็บตามจำนวนเลียงข้าวที่เก็บได้ เช่น ข้าว 100 เลียงค่าจ้าง 100 บาท เป็นต้น การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยคนที่นิยมกันมากในระยะแรกๆ เนื่องจากสามารถเก็บเกี่ยวได้เสร็จเร็วและทำนาเป็นครั้งที่สองต่อไป

การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว รถเกี่ยวข้าวในระยะแรกชาวบ้านเรียกว่า “รถตัดข้าว” รถเกี่ยวข้าวสามารถเกี่ยวข้าวได้ต่อวันจำนวนหลายไร่ต่อวัน ดังที่ กิมเลียง ผูกพัน¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึง การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว สรุปได้ว่า การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถจะได้ข้าวปริมาณมากและรวดเร็ว ข้าวที่ตัดจะถูกนวดเป็นข้าวเปลือกพร้อมบรรจุกระสอบ ในขณะที่รถกำลังตัดข้าว ทำให้ชาวนาจำนวนมากสนใจ เป็นวิธีการเกี่ยวข้าวที่รวดเร็ว โดยเจ้าของรถคิดราคาตัดข้าวเป็นไร่ เช่น ข้าวนาปีไร่ละ 300 บาท ข้าวนาปรังไร่ละ 250 บาท รถเหล่านี้จะเดินทางมาจากภาคกลาง เช่น พิจิตร โขง รามบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมาจากผู้ว่าในท้องถิ่นเพื่อความปลอดภัยและการหางานที่สะดวก สิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของบ้านที่พัก

การผลิตข้าวสมัยใหม่ดังกล่าวแล้วนั้น แม้จะมีวิธีและขั้นตอนการผลิตที่คล้ายกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม แต่ผลการผลิตที่ได้รับนั้นต่างกัน วิธีการผลิตแบบใหม่จะมีผลการผลิตที่สูงกว่า เพราะชาวนาได้นำเอาวิทยาการและเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เช่น การคัดเลือกพันธุ์ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้แรงงานเครื่องจักร เป็นต้น การผลิตแบบใหม่มีการลงทุนที่สูงกว่าบางที่ก็ใช้ทุนที่สูง

¹ กิมเลียง ผูกพัน ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

แต่ได้รับผลผลิตที่ต่ำกว่า บางปีราคาข้าวเปลือกต่ำโอกาสที่ชาวนาจะขาดทุนจึงเกิดขึ้น และเป็นปัญหาหนึ่งของชาวนาที่กลายเป็นปัญหาของประเทศ

2.2.1.2. การทำสวนยางพาราพันธุ์ดี นำต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาติดต่อกับยางพันธุ์ดี หรือได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เช่น พันธุ์ยาง 600 605 623 หรือ 235 เป็นยางพันธุ์ใหม่ที่ให้ปริมาณน้ำยางที่สูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองเดิมชาวสวนเริ่มปลูก ประมาณ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา การปลูกยางพันธุ์ดีดังกล่าวจึงมีขั้นตอนและวิธีปลูก ที่แตกต่างกันไปจากเดิม นับตั้งแต่ การเตรียมพื้นที่ ระยะการปลูก การขุดหลุม คัดเลือกพันธุ์ยาง การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการผลิตยางเพื่อจำหน่าย

การเตรียมพื้นที่ พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดี จะต้องเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และน้ำไม่ท่วมขัง ดินที่มีความเหมาะสมในการปลูก ได้แก่ ดินร่วน และดินราบเชิงควน เกษตรกรชาวสวนยาง ได้จัดเตรียมพื้นที่ในขั้นแรก คือ โคนต้นยางพันธุ์เดิม หรือ ต้นไม้อื่น ๆ สำหรับพื้นที่ปลูกใหม่ปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนโดยใช้ไฟเผาใช้รถแทรกเตอร์ขุดตอไม้หรือใช้ไฟเผา เกษตรกรบางรายอาจจะไถเพื่อพรวนดินให้ผิวยาวก่อนการขุดหลุม กำจัดแมลงและสัตว์ เช่น ปลวก ที่อาจมาทำลายต้นกล้าโดยการวิธีฉีดสารเคมี

ระยะการปลูก ก่อนนำยางพันธุ์ดีมาปลูกในสวน มีการเตรียมพื้นที่ เพื่อหาระยะการปลูก ได้แก่

พื้นที่ลาดหรือพื้นที่ควนเขา การปลูกมักใช้ระยะระหว่างต้นให้ถี่ และระยะระหว่างแถว คือ ขานดินที่เป็นขั้น ๆ ให้ห่าง เช่น กว้าง 2.5 เมตร ยาว 9 เมตร กว้าง 3 เมตร ยาว 7 เมตร หรือ กว้าง 3 เมตร ยาว 8 เมตร กรณีเป็นสวนยางขนาดเล็ก เช่น สวนยางจำนวนพื้นที่ 5 – 6 ไร่ และต้องการปลูกพืชอื่นเสริม เช่น พืชล้มลุกจำพวก ถั่วเขียว พริก กรณีนี้อาจปลูกต้นยางแบบรั้วแถวเดียวห่างกันประมาณ 14 เมตร และต้นยางแต่ละต้นปลูกห่างกันประมาณ 2 เมตร หรือ อาจใช้แถวคู่ก็ได้การปลูกแบบรั้วแถวคู่ นั้นสามารถแก้ปัญหาต้นยางเอียงได้

พื้นที่ราบ ปลูกยางแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยใช้ระยะหลุมปลูกเช่น กว้าง 4 เมตร ยาว 5 เมตร , กว้าง 4.5 เมตร ยาว 5 เมตร หรือ กว้าง 3.5 เมตร ยาว 6 เมตร

การขุดหลุม หลุมที่ขุดจะมีขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ก้นหลุมแคบกว่าปากหลุมเล็กน้อย หลุมอาจมีลักษณะกลมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ โดยปกติในเนื้อที่ 1 ไร่ สามารถปลูกยางได้ประมาณ 50 – 70 ต้น

พันธุ์ยาง พันธุ์ยางที่จัดเตรียมในการปลูก นิยมใช้ 3 ลักษณะ คือ ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นตอติดตา หรือยางตาเขียว และ ต้นติดตา

ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นกล้าที่จะใช้ปลูกมี 3 ขนาด คือ ต้นกล้าขนาดเล็ก ต้นกล้าขนาดกลาง ต้นกล้าขนาดใหญ่ ต้นกล้าที่เหมาะสมการปลูก คือ ต้นกล้าขนาดกลาง เนื่องจากสะดวกใน

การขุด ถอน และการขนย้ายที่จะนำไปปลูกและก่อนจะปลูกลูกนั้นจะต้องคัดส่วนยอดซึ่งมีเปลือกสีเขียวออกและตรงที่ตัดยอดออกจะจุ่มด้วยขี้ผึ้งเหลวเพื่อป้องกันน้ำเลี้ยงในลำต้นระเหยออก

ต้นตอติดตา คือ ต้นตอที่ติดตาแต่ตายยังไม่แตกยอดการนำไปปลูกปฏิบัติเช่นเดียวกับการถอนต้นกล้า ควรระวังตาที่ติดไม่ให้ชำ ก่อนปลูกลงหลุมตัดยอดให้เหลือเพียง 10 – 15 เซนติเมตร

ต้นติดตา คือ ต้นติดตาที่ตากออกเป็นต้นสูงประมาณ 1 เมตร การขุด การถอน การย้าย และการปลูกจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายแพงกว่าต้นกล้าเล็ก ๆ เช่น หลุมที่ขุดในการปลูกจะต้องใหญ่และลึกกว่าหลุมปกติ

การบำรุงรักษา ขางพันธุ์ดีเจ้าของสวนจะบำรุงรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ การดูแลรักษาต้นยางในระยะแรกนั้นสำคัญที่สุด เพราะทำให้ต้นยางเติบโตเร็ว สามารถกรีดได้ภายใน 5 หรือ 6 ปี และจะได้น้ำยางมาก การบำรุงรักษาดังกล่าว คือ

การปราบวัชพืช วัชพืชต่าง ๆ จะแย่งอาหารและคลุมดินยางอ่อนทำให้ต้นยางเติบโตช้าหรืออาจตายได้ เช่น หญ้าคา และเป็นศัตรูสำคัญต่อต้นยาง เจ้าของสวนยางกำจัดวัชพืชให้หมดสิ้นโดยใช้การถางหรือใช้ยากำจัดวัชพืช ใช้พืชตระกูลถั่วลงแทน คือ ต้นถั่วเช่น ไทรหมา , เปอแลเรีย หรือ คาโลโปโกเนียม พืชคลุมดังกล่าวจะช่วยคลุมดิน รักษาความชื้น และสามารถเพิ่มธาตุอาหารต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนั้นพืชคลุมดินยังป้องกันไม่ให้หญ้าและวัชพืชสามารถงอกหรือเติบโตได้อีก

การใส่ปุ๋ย มีความจำเป็นมาก ทั้งนี้เพื่อให้ต้นยางสมบูรณ์เต็มที่เติบโตเร็ว เจ้าของสวนจะรับปุ๋ยจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพัทลุง หรือการจัดซื้อตามท้องตลาด วิธีการใส่ปุ๋ยต้นยาง ต้นยางในอายุ 3 ปีแรก จะใส่ปุ๋ยโดยวิธีหว่าน ภายในวงกลมใต้ร่มใบของต้นยางใช้จอบหรือคราดสับเบาๆ เพื่อให้ปุ๋ยคลุกกับผิวดิน สำหรับต้นยางที่มีอายุ 4 ปีขึ้นไป ใส่ปุ๋ยโดยการฝังในหลุม แนวชายพุ่มของต้นยาง หรือหว่านก็ได้

การป้องกันโรคและศัตรูของต้นยาง โรคที่เกิดแก่ต้นยางมีหลายอย่าง ส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อรา ได้แก่ โรครากขาว โรครากแดง โรครากเหลือง โรคใบยางเป็นรูไหม้ โรคใบร่วง โรคเปลือกเน่า วิธีการป้องกันรักษาโรคเชื้อรา ดังกล่าว คือ การกำจัดความชื้นโดยรอบต้นยาง และการใช้ยาซึ่งมีอยู่หลายชนิด ส่วนสัตว์ที่ทำความเสียหายให้กับต้นยาง คือ ปลวก สำหรับวิธีป้องกันกำจัดปลวก โดยการใช้ยากำจัดปลวก ซึ่งมีจำหน่ายโดยทั่วไป

การกรีดยาง ขางพันธุ์ดีสามารถให้ผลผลิตสูง หรือกรีดได้เมื่ออายุ 7 ปี แม้ว่ายางเหล่านี้สามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่าขางพันธุ์พื้นเมืองแต่ไม่สามารถกรีดยางได้ทุกวัน ส่วนจะกรีดได้คราวละกี่วันขึ้นอยู่กับความยาวของหน้ายางหรือรอยแผลที่ลงบนรอยกรีดยาง หากหน้ายางยาวครึ่งหนึ่งของเส้นรอบวงหรือลำต้นต้องกรีดวันเว้นวัน ถ้าหากหน้ายางยาวหนึ่งในสามของเส้นรอบวงหรือลำต้นสามารถกรีดได้ สามวันเว้นหนึ่งวันการทำยางแผ่น ชาวสวนยางในชุมชนทะเลน้อย จะนำน้ำยางสดมาทำเป็นยางแผ่น เนื่องจากการผลิตยางที่มีขั้นตอนการทำไม่ยุ่งยาก และใช้ทุนน้อย

ดังที่ เจิม แก้วบุญส่ง¹ และ ทิน สุขคง² ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีการทำยางดิบไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนการทำยางมี 5 ขั้นตอน คือ (1) นำน้ำยางที่ได้มาจากสวนกรองใส่ตะแกรงลวดเพื่อกรองเศษของเปลือกไม้ ใบไม้ หรือดินทราย เติมน้ำลงไปประมาณ 1 เท่า เพื่อลดความเข้มข้นของยาง ผสมให้เป็นเนื้อเดียวกัน (2) นำน้ำยางที่กรองและผสมแล้วตวงใส่ตะกุง ซึ่งทำด้วยอลูมิเนียมหรือสังกะสี สามารถบรรจุน้ำยางได้ประมาณ 6-7 ลิตร (3) ทำให้ง่ายจับตัวกันเป็นก้อนโดยการผสมกรดฟอร์มิคกับน้ำให้เจือจางเพียง 1% เทลงในน้ำยางแล้วรีบคนให้ทั่วปล่อยทิ้งไว้ (4) เมื่อง่ายที่ใส่ตะกุงจับตัวเป็นก้อนดีแล้ว นำตะกุงยางคว่ำลงบนโต๊ะที่สะอาด ใช้นิ้วกดหรือมือกดให้แบนตลอดแผ่นเสร็จแล้ว นำไปแช่น้ำเพื่อไล่น้ำกรด (5) การนำยางไปผึ่งแดดเป็นราวไม้ไผ่หรือลวดเนื้อไม้แข็งหลังจากแห้ง แล้วนำไปเก็บก่อนที่จะนำไปขายพ่อค้าต่อไป

ปัจจุบันเจ้าของสวนยางพาราบางรายไม่ได้ทำยางดิบแบบก่อนแต่จะนำน้ำยางที่กรี๊ดได้ไปขายน้ำยางสดให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและได้รับเงินทันที จึงทำให้ชาวสวนยางจำนวนมากนิยมขายน้ำยางสดเพิ่มมากขึ้น

การผลิตยางเพื่อจำหน่าย ในอดีตชาวสวนยางขนาดย่อมจะนิยมขายยางดิบแก่พ่อค้าเร่และพ่อค้าย่อยภายในชุมชน ดังที่ เฟื่อง พร้าวยเอียด³ และ สวน สังข์เหลือ⁴ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึง การจำหน่ายยาง สรุปได้ว่า มีชาวสวนยางบางส่วนได้นำยางดิบไปขายแก่พ่อค้าที่ตลาดปากคลองซึ่งได้ราคาที่สูงกว่าพ่อค้าในชุมชน สำหรับราคายางไม่แน่นอนจะแปรผันตามราคารายในตลาดโลก หรือขึ้นอยู่กับคุณภาพของยางที่ชาวสวนเป็นผู้ผลิต

2.2.2. การเลี้ยงสัตว์ ชุมชนทะเลน้อยเชื่อว่าการเลี้ยงสัตว์มานานแล้ว จากการศึกษากการเลี้ยงสัตว์ในช่วง พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518 พบว่าชาวบ้านมีการเลี้ยงสัตว์กันโดยทั่วไป โดยมีเป้าหมายในการเลี้ยง คือ เพื่อใช้แรงงานและเพื่อเป็นอาหาร เฉพาะสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานนั้นได้แก่ วัว และควาย ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร ได้แก่ สุกร เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น

¹ เจิม แก้วบุญส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

² ทิน สุขคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2544.

³ เฟื่อง พร้าวยเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

⁴ สวน สังข์เหลือ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

2.2.2.1 การเลี้ยงสัตว์ในช่วงแรก (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2510) การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงาน ได้แก่ วัว และควาย กล่าวคือ การเลี้ยงวัวนั้นมีความสำคัญ ชาวนาทุกครัวเรือนเลี้ยงวัวไว้ที่บ้านอย่างน้อยครอบครัวละ 2-3 ตัว เพื่อใช้ในการไถนา ส่วนลูกวัวที่เพิ่มขึ้นมา นำไปใช้ในการฝึกหัดไถนาหรือขายเพื่อได้เงินบางส่วนมาใช้ในการดำรงชีวิต จากการศึกษาพบว่า การเลี้ยงวัวในเวลาดังกล่าวนั้น จะอาศัยหญ้าจากพรุและปล่อยให้สัตว์หากินเองบริเวณทุ่งนา ดังที่เจียน มณีคุณย์¹ ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงการเลี้ยงวัว สรุปได้ว่า วัวที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมืองมีความแข็งแรงทนทานต่อโรค การเลี้ยงโดยปล่อยให้กินเองตามทุ่งนา หรือบริเวณพื้นที่พรุ แต่ต้องระวังจรเข้จะมากัดกินวัว ในตอนเย็นต้องต้อนวัวกลับมานอนที่บ้าน โดยสร้างเป็นเรือนนอนเรียกว่า “คอกวัว” สำหรับบางคนจะสร้างรั้วรอบที่ดิน เพื่อปล่อยให้วัวอาศัยและกินหญ้าไม่ต้องให้ความสนใจมากนัก เรียกว่า “ล้อมวัว”

การเลี้ยงควายนั้น จะแตกต่างจากการเลี้ยงวัว กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของฝูงควายในอดีตนั้นต้องเป็นผู้นำทอถักหรือผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชนเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มโจรไม่กล้าไปลักขโมย การเลี้ยงควายเพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ใช้ลากหวนในการขนเลี้ยงข้าว ลากไม้ เวียนเทือกหรือเหยียบดินจนกลายเป็นโคลนตมก่อนปักดำต้นกล้า สำหรับการเลี้ยงควายโดยปล่อยฝูงควายให้หากินตามธรรมชาติ โดยใช้พื้นที่บริเวณพรุทะเลน้อยในการเลี้ยง ดังที่เส็ง ดุ๊กสังข์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงควายในพรุทะเลน้อยเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมาไว้สรุปได้ว่า ในอดีตนั้นมีการเลี้ยงควายฝูงแต่ละฝูงอาจมีถึง 80-100 ตัว โดยปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติบริเวณพรุโดยรอบๆ ทะเลน้อย แต่ละฝูงจะสร้างคอก เพื่อให้ฝูงควายได้อาศัยในช่วงน้ำท่วม หรือประมาณช่วงเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม การทำคอกควายบริเวณพรุทำได้โดย ขุดดินถมให้สูงกว่าระดับน้ำ และมีพื้นที่ให้ฝูงควายเข้าไปอาศัยอยู่ได้ รอบๆ ข้างกันเป็นรั้วโดยรอบมีประตูเข้าออกเพียง

1 ช่วง นอกจากเป็นคอกควายแล้วยังเป็นพื้นที่ในการจับควายเพื่อขายอีกด้วย

การเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร สัตว์เลี้ยงที่ใช้เป็นอาหารมีหลายชนิด ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการเลี้ยงที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น กลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ริมทะเล หรือริมคลองจะมีการเลี้ยงเป็ด หมู่บ้านบริเวณควนพนางตุงส่วนใหญ่จะมีการเลี้ยง ไก่ และตุกร การเลี้ยงในช่วงนี้เป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารหรือเลี้ยงเพื่อความสวยงาม การเลี้ยงเพื่อการค้าขายนั้นไม่มากนัก

¹ เจียน มณีคุณย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

² เส็ง ดุ๊กสังข์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

2.2.2.2. การเลี้ยงสัตว์ในระยะที่สอง (พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2518)

ลักษณะการเลี้ยงสัตว์ในช่วงนี้ มีความแตกต่างไปจากเดิม นั่น คือ เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นสำคัญ จึงทำให้วิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา ปริมาณสัตว์ที่เลี้ยงจะแตกต่างกันไปจากเดิม

การเลี้ยงวัวเพื่อให้แรงงานมีความจำเป็นลดลง เนื่องจากแรงงานจากเครื่องจักรกลแทนได้แก่รถไถนา มาใช้ในการทำนาทั้งนาดำและนาหว่าน ทั้งสามารถทำงานได้อย่างรวดเร็ว คิดค่าจ้างไม่แพง แต่อย่างไรก็ตามชาวนายังคงเลี้ยงวัวอยู่เหมือนเดิม และเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น แต่เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้า ดังที่ ชอบ ศรีนุ่น¹ และ ไผ่ คงจันทร์² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงวัวหลังจากมีเครื่องจักรเข้ามาในการทำนาไว้ สรุปได้ว่า ชาวนาเลี้ยงวัวเพิ่มมากขึ้น บางครอบครัวอาจมี 8-10 ตัว ส่วนมากเป็นวัวเพศเมีย เพราะต้องการนำลูกไปขาย การเลี้ยงนั้นนอกจากเลี้ยงในทุ่งนาแล้วมีการเก็บฟางข้าวไว้ให้วัว การปลูกหญ้าให้วัวต้องการให้วัวโตเร็ว และขายได้ในราคาสูง

การเลี้ยงควายเพื่อให้แรงงานก็ลดความจำเป็นลงเช่นเดียวกับวัว และเป็นช่วงที่ฝูงควายลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วมาก ถึงควายมีราคาสูงขึ้นแต่พื้นที่เลี้ยงในพรุแคบลงเพราะถูกชาวบ้านเข้าจับจองพื้นที่มากขึ้น จึงเกิดปัญหาต่างๆ เช่น ฝูงควายเหยียบย่ำต้นกล้า การขยายพื้นที่ทำนายนอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่า บุตรหลานเจ้าของควายส่วนใหญ่หลังจากไปเรียนในสถานศึกษานอกชุมชนแล้วไม่สนใจที่จะเลี้ยงควายต่อไปเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ๆ หรือไม่ก็ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจึงย้ายไปตั้งถิ่นฐานต่างจังหวัด

การเลี้ยงสัตว์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลานี้ อีกอย่างหนึ่ง คือ การเลี้ยงปลา ทั้งนี้เนื่องจากการจับปลาในแหล่งน้ำต่างๆ ได้น้อยลง ปลาที่เลี้ยงกันมาก เช่น ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลานิล เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ คล้อย เพชรคง³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการเลี้ยงปลาดุก สรุปได้ว่า ในระยะแรกนั้นใช้ลูกปลาดุกที่หาได้จากแหล่งน้ำมาเลี้ยงในบ่อดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์ใช้อาหารเลี้ยงปลาจากอาหารที่สามารถหาได้ คือ ข้าวต้ม รำข้าว และอาหารสำเร็จรูปเพียงเล็กน้อย ในระยะแรกมีการเลี้ยงประมาณ 5-6 เดือนก็สามารถจับปลาที่เลี้ยงได้ นับเป็นการเลี้ยงที่ไม่ต้องลงทุนมาก

¹ ชอบ ศรีนุ่น ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

² ไผ่ คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

³ คล้อย เพชรคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

อย่างไรก็ตามการเลี้ยงสัตว์ในชุมชนทะเลน้อยนั้น มุ่งเน้นการบริโภคภายในครัวเรือน และเป็นรายได้เสริม ชาวบ้านในชุมชนที่เลี้ยงเพื่อการค้าจริง ๆ มีน้อย วิธีการเลี้ยงส่วนใหญ่เลี้ยงแบบธรรมชาติ ทำให้ดูแลจัดการจึงไม่ค่อยดี มักให้หากินตามธรรมชาติ ไม่มีแปลงหญ้าเพื่ออาหารสัตว์ และขาดความสนใจในด้านสุขภาพสัตว์เท่าที่ควร จึงมักพบว่า วัว ควาย มักเป็นโรคต่างๆ เช่น โรคคอบวม โรคปากเปื่อย และโรคพยาธิ เป็นต้น

2.3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต เป็นวิธีการเปลี่ยนวัตถุดิบ ที่จัดหามาได้ในชุมชน จากสภาพเดิมไปสู่อีกสภาพหนึ่ง เพื่อการเก็บไว้ใช้ประโยชน์ภายในครอบครัว หรือเพื่อการค้าขาย ตามความต้องการของผู้ผลิต นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า ผลผลิตของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ชุมชนบริเวณเชิงเขา หรือบริเวณควนพนางสูง ผลผลิตที่มีมาก ได้แก่ ของป่า สัตว์ป่า หวาย ผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น ส่วนผลผลิตของชุมชนที่ใกล้แหล่งน้ำหรือทะเล ผลผลิตที่สำคัญได้แก่ สัตว์น้ำ ประเภทกุ้ง ปลา หอย ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำมีสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์นับแต่อดีต ชาวบ้านในชุมชนจึงสามารถเลี้ยงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร นอกเหนือจากนั้นก็สามารถเปลี่ยนสภาพสัตว์น้ำ เป็นอาหารอีกหลายลักษณะ เช่น การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม เป็นต้น

2.3.1. การทำปลาร้า เป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้ ชนิดหนึ่งที่ทำมาจากปลาน้ำจืด และมีมาเป็นเวลานาน ดังที่ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้กล่าวถึงการทำปลาร้าในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ สรุปได้ว่า ปลาร้าภาคใต้มีวิธีการทำไม่เหมือนปลาร้าภาคอื่นๆ ที่สามารถใช้ปลาหลายชนิด และมีวิธีทำแบบต่างๆ ไม่ซับซ้อน ในขั้นแรก คือ ทำความสะอาดปลาโดยการผ่าตัวปลา และดึงเอาอวัยวะภายในออก ปล่อยทิ้งไว้ให้พองขึ้นอีกรอบ หลังจากนั้นจึงใช้เกลือหมัก การหมักปลา มี 3 วิธี คือ (1) นำปลาไปใส่ภาชนะคลุมเกลือ ปิดฝาหมักทิ้งไว้ 1-2 วัน จึงนำไปตากแดด 3-4 วัน (2) ใช้เกลือเม็ดยัดใส่ในท้องปลา หมักทิ้งไว้แล้วนำไปตากแดด (3) ละลายน้ำเกลือใส่ภาชนะ เอาปลาแช่น้ำประมาณ 2 วัน และนำขึ้นตากแดด 3-4 วัน ซึ่งเป็นการทำปลาร้าของชาวภาคใต้ทั่วไป ส่วนการทำปลาร้าในชุมชนทะเลน้อย จะมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากที่อื่นทำให้ปลาร้าของทะเลน้อยมีชื่อเสียงกว่าที่อื่น และกลายเป็นสินค้ามาจนถึงปัจจุบันนี้ จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านชุมชนทะเลน้อยที่มีชื่อเสียงในการทำร้า คือ บ้านหัวป่าเขียว และบ้านทะเลน้อย เป็นหมู่บ้านที่ทำปลาร้าตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดมาสู่ลูกหลานจนเกิดความชำนาญ

¹ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. “ปลาร้า” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529.

จากการสัมภาษณ์ ย้อย เสืองาม¹ ชาวบ้านห้วยป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย ผู้ทำปลาร้ามา 30 ปี จนมีชื่อเสียงได้กล่าวถึงกรรมวิธีการทำปลาร้า สรุปได้ว่า ปลาที่นำมาทำ คือ ปลาดุกเนื้ออ่อน หรือ ปลาดุกอุย ทั้งนี้เพราะปลาดุกเนื้ออ่อนมีเนื้อยุ่นนุ่ม กลิ่นหอม รสหวานมัน และไม่มีกลิ่นคาว คัดเลือกเฉพาะที่ตัวใหญ่ ตั้งแต่ 5 นิ้วขึ้นไป และมีความยาวลำตัวขนาด 8-10 นิ้ว ผิวหนังมีสี เหลือง ลำตัวไม่มีรอยแผล

วิธีการทำปลาดุกร้า นำปลาที่คัดเลือกแล้วนั้น มาตัดส่วนหัวของปลาทิ้ง ตั้งเครื่องใน ทุก ส่วนของปลานั้นออกหมด และนำไปล้างจนสะอาด ใช้เกลืออัดในลำตัวและใช้เกลือปนทารอบๆ ตัวปลา นำไปบรรจุในภาชนะที่เตรียมไว้ ได้แก่ โอ่ง ไห เนียง โดยการวางสลับหัวสลับหาง กันเป็นชั้น ปิดฝาภาชนะดังกล่าว นำปลาหมักทิ้งไว้ 3-4 วัน มาล้างด้วยน้ำและตากแดด 2-3 วัน หลังจากนั้นนำปลามาตาก น้ำค้าง ประมาณ 3 คืน ใช้ท่อนไม้ทับปลาให้แบน เพื่อขับน้ำในตัวปลาและ เพื่อความสวยงาม และขึ้นสูดท้ายน้ำน้ำตาลโตนด และน้ำผึ้งรวงเล็กน้อยผสมแล้วเกี่ยวจนเข้ม ทา ตัวปลาบางๆ และนำปลาไปวางซ้อนในภาชนะดั้งเดิม ปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 10-15 วัน สามารถ นำปลาไปบริโภคหรือนำไปจำหน่ายได้

การทำปลาร้าของทั้งสองหมู่บ้านในชุมชนทะเลน้อย มีความแตกต่างจากที่อื่นในด้านวิธีการผลิต การคัดเลือกและความอร่อย จนกลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง และสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน

2.3.2. ปลาเค็ม เป็นวิธีการถนอมอาหารประเภทปลาวิธีหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ได้รู้จักวิธีการทำปลาเค็มมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และเรียกปลาเค็มว่า “ปลาใส่เกลือ”

วิธีการทำปลาเค็ม ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักวิธีการทำปลาเค็ม ดังที่ แก้ว ใหม่เกื้อ² ชาวบ้าน ตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงการทำปลาเค็มในหมู่บ้านของชุมชนทะเลน้อยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไว้ สรุปได้ว่า การทำปลาเค็มมีขั้นตอนต่างๆ คือ (1) การคัดเลือกตัวปลา ปลาที่มีขนาดตัวเล็ก จะนำมาทำปลาเค็ม ได้แก่ ปลาทราย ปลาตะเพียนทราย ปลาแก้มขี้ ปลาชะโอน ปลาตะกรับ ปลานิล ส่วนปลาขนาดใหญ่ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด จะทำปลาร้า ใช้ปลาตัวโตๆ ที่นำมาผ่า เป็นริ้วๆ แล้วตากแห้ง (2) ทำความสะอาดตัวปลา ปลามีเกล็ดต้องขอดเกล็ดปลาออกตั้งเครื่องใน ปลาออกจนหมดพร้อมล้างจนสะอาดและผ่าปลาตามความยาวของตัวปลาออกเป็น 2 ส่วน

¹ ย้อย เสืองาม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2544.

² แก้ว ใหม่เกื้อ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2544.

ติดกันพับให้แบน (3) ใช้เกลือบดละเอียดหรือเกลือเม็ดโรยให้ทั่วใส่ภาชนะทิ้งไว้ประมาณ 1 คืน
(4) นำปลาออกล้างด้วยน้ำสะอาดพร้อมนำผิวด้านนอก ประมาณ 3 หรือ 4 ครั้ง ก็สามารถเก็บปลาไว้เพื่อบริโภคหรือออกจำหน่ายได้

ปัจจุบันการทำปลาเค็มของชุมชนทะเลน้อย ยังเป็นที่รู้จักของชุมชนอื่นๆ โดยทั่วไปและเป็นสินค้าอีกอย่างหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

2.3.3. กุ้งส้ม เป็นอาหารประเภทหมักดอง นิยมทำกันมากในท้องถิ่นที่มีกุ้งชุม เช่น อำเภอปากพะยูน ตำบลลำปำ อำเภอเมือง และตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น การทำกุ้งส้มนอกจากเป็นการถนอมอาหารไว้บริโภคนอกฤดูกาลแล้ว ยังสามารถผลิตจำหน่ายเป็นสินค้าอีกด้วย

วิธีการทำกุ้งส้ม มีวิธีการทำที่ง่าย สะดวก และรวดเร็ว ดังที่ ทองคำ คงไข¹ และ ชื่น พูลเอียด² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย ได้กล่าวถึงวิธีการทำกุ้งส้มของชาวบ้านทะเลน้อย สรุปได้ว่า กุ้งที่นำมาทำกุ้งส้มต้องมีลักษณะเดียวกัน คือ กุ้งตัวเล็ก ๆ เนื้อนุ่มใส นำกุ้งดังกล่าวใส่ตะแกรงล้างให้สะอาด นำไปใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ คือ ไหหรือโอ่ง ใส่เกลือพอประมาณ ใช้ไม้กวนอีกครั้ง หลังจากนั้นปิดฝาภาชนะให้แน่น ทิ้งไว้ประมาณ 15-20 วัน เมื่อเปิดภาชนะกุ้งจะมีสีแดงอมส้ม สามารถนำมาปรุงเพื่อรับประทานได้

วิธีการปรุงกุ้งส้มเพื่อรับประทาน โดยใช้ปรุงด้วย พริกสด หอมแดง และน้ำมะนาว นอกจากนั้นอาจนำมาดัดแปลงเพื่อปรุงเป็นอาหารอื่นๆ เช่น นึ่ง คั่วกะทิ เป็นต้น ปัจจุบันการทำกุ้งส้มของชุมชนทะเลน้อยจะมีผู้ผลิตน้อยราย เนื่องจากปริมาณกุ้งที่จับได้จากทะเลน้อยมีจำนวนน้อยลงมาก

2.4. งานหัตถกรรม เป็นกิจกรรมการผลิตในชุมชนทะเลน้อย ที่นอกจากจะให้คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยในลักษณะต่าง ๆ แล้วยังมีคุณค่าต่อเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ซึ่งช่วยลดปัญหาการว่างงานในหมู่บ้าน และสอนให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถผลิตงานโดยใช้ฝีมือเองขึ้นภายในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทะเลน้อย มีงานหัตถกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในชุมชน ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ และทำเครื่องมือจับสัตว์ มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1. การทอเสื่อกระจูด หรือการสานกระจูด มีการผลิตกันหลาย

¹ ทองคำ คงไข ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² ชื่น พูลเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

หมู่บ้านในชุมชนทะเลน้อย ดังที่ ห่อง วิเชียรบุตร¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการทอกระชูด สรุปได้ว่า ชุมชนทะเลน้อยมีผู้ประกอบการเกี่ยวกับหัตถกรรมกระชูดมากที่สุด ผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านมาจักสานจากคันกระชูด ในอดีตนั้นนิยมนำมาสานเป็นกระสอบ เสื้อประเภทต่างๆ ปัจจุบันนำมาสานเป็นกระเป๋าลือ หมวก จานรองแก้ว หรืออุปกรณ์เครื่องใช้อื่นๆ คันกระชูดที่นำมาจักสานเดิมชาวทะเลน้อยต้องไปนำคันกระชูดจากตำบลควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทางเรือผ่านคลองเคร็ง และต่อมาก็นำกระชูดมาปลูกกลายเป็นการทำนากระชูด ดังที่ สุภาศย์ อินทองคง² กล่าวถึงการปลูกกระชูดในชุมชน สรุปได้ว่า ใน พ.ศ. 2472 นายสุข เชน นครินทร์ ได้ริเริ่มนำกระชูดจากแหล่งธรรมชาติมาทดลองปลูกที่ชุมชนทะเลน้อย จนในปี พ.ศ. 2504 การปลูกกระชูดบริเวณที่ลุ่มชายฝั่งทะเลน้อยมีขึ้นอย่างกว้างขวางทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออก และด้านทิศใต้ ขั้นตอนการทอเสื่อกระชูด เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมาถึงปัจจุบันมีขั้นตอนที่แตกต่างกันน้อยมาก ดังที่ หลบ แก้วเศษ³ ได้กล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในการทอเสื่อกระชูดไว้ สรุปได้ว่า การทอเสื่อกระชูดประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมกระชูด การสาน การตกแต่ง และการเก็บรักษา

2.4.1.1. การเตรียมกระชูด ชาวบ้านทะเลน้อยมีขั้นตอนเตรียม คือ เมื่อได้กระชูดมาจากแหล่งแล้ว นำกระชูดเข้ามาที่สำหรับคัดเลือกหรือแยกความสั้นยาวโดยนำกระชูดมาทีละกำและดึงคันที่ยาวกว่าไปวางรวมอีกทีหนึ่งเรียกการคัดกระชูดวิธีนี้ว่า “โชะกระชูด” จากนั้นใช้มีดตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก นำกระชูดที่คัดเลือกแล้วคลุกน้ำโคลนดินสอพองในรางน้ำที่เตรียมไว้ เมื่อได้แล้วจะนำมาตากแห้ง 2-3 วัน แล้วเก็บเข้าที่ทิ้งไว้ 4-5 วัน เพื่อให้คันกระชูดคลายตัว หลังจากนั้นจะใช้เกาคันกระชูดไปตากน้ำค้าง 1 คืน เพื่อให้คันกระชูดลื่นสะดวกในการทอ จากนั้นนำไปทอที่ละมัดให้แบนด้วยสากดำข้าวหั่วตัด ใช้เท้าทั้งสองเหยียบมัดกระชูดไว้เดินหน้าลอยหลัง ทอกระชูดให้แบนตามต้องการ จากนั้นแก้มัดออกปอกกาบโคน เก็บเข้าที่เพื่อสานต่อไป

2.4.1.2 การสาน ใช้สถานที่ภายในบ้าน ชานเรือน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ นำกระชูดที่เตรียมไว้มาสานเป็นลายต่างๆ ตามความสามารถและความต้องการของผู้สาน

¹ ห่อง วิเชียรบุตร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 6 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2544.

² สุภาศย์ อินทองคง. “กระชูด: หัตถกรรมพื้นบ้าน” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. พ.ศ. 2529 หน้า 9.

³ หลบ แก้วเศษ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544.

โดยปกติจะสานด้วยลายสองถ้าสานเป็นสี่เหลี่ยมจะเริ่มต้นจากริมแต่ถ้าเป็นภาชนะจะเริ่มต้นจากกึ่งกลาง ทำนั้งสานที่สะดวก คือ นั่งขัดสมาธิและนั่งชันเข่าข้างเดียว เมื่อสานต้องให้ปลายคันและโคนคัน สลับกันมีจะนั้นจะทำให้เสียรูปได้ จากการศึกษาพบว่า ชาวทะเลน้อยมีการสานกระจูดเป็นลาย ต่างๆ ไม่น้อยกว่า 20 ลาย เช่น ลายสอง ลายสาม ลายดอกจันทร์ ลายก้านต่อดอก ลายก้างปลา เป็นต้น

2.4.1.3 การตกแต่ง งานสานเสื่อกระจูดเป็นงานที่เกือบจะพูดได้ว่า เสร็จเรียบร้อยคร่าวเดียวตกแต่งเพียงเล็กน้อย คือ การเก็บพับริมอย่างที่ชาวบ้านทะเลน้อยเรียกว่า “เม้น” การเก็บริมหรือเรียกว่า พับริม พบว่า มี 2 แบบ คือ แบบพับกลับและแบบซ่อนริม

2.4.1.4 การเก็บรักษา เสื่อที่สานเสร็จเรียบร้อยแล้วจะถูกเก็บเอาไว้ที่ร่ม ไม่ให้ถูกฝน เพราะถ้าถูกฝนจะเป็นเชื้อราได้

2.4.2. การต่อเรือ พบว่าเรือเป็นพาหนะสำคัญของชุมชนทะเลน้อยมานานับ 100 ปี โดยได้ใช้เรือเพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น เพื่อการเดินทาง ขนส่งสินค้า หรือประกอบอาชีพ การประมง จากการศึกษาพบว่า เรือที่นำมาใช้ในอดีต หรือ ก่อน พ.ศ. 2500 เป็นเรือที่นำท่อนไม้ มาขุดเป็นตัวเรือ เรียกว่า เรือขุด หรือเรือมาด มีขนาดเล็ก ได้แก่ เรือพาย เรือแจวหรือเรือถ่อ

นับจาก พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เริ่มมีการประกอบตัวเรือให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อใช้ในการ เดินทาง ขนส่งสินค้า หาสัตว์ทะเล ซึ่งมีประโยชน์มากกว่าเดิม เรียกว่า “เรือหางยาว”

2.4.2.1. วิธีและขั้นตอนในการขุดเรือ ซึ่ง ช่วน จันทรชู¹ และ ล่อง ขวัญเอียด² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย อดีตนายช่างขุดเรือ ได้กล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในการ ขุดเรือในอดีต สรุปได้ว่า ขั้นตอนสำคัญ คือ (1) การเลือกไม้จะเลือกต้นไม้ที่มีลำต้นตรง ไม้ที่ นิยมกันมาก คือ ไม้ตะเคียนทอง เนื่องจากเป็นไม้เนื้อเหนียวไม้แตกร้าว ส่วนไม้ชนิดอื่นๆ ได้แก่ ไม้พะยอม ไม้ขนุนป่า ไม้กระบาก หรือไม้ยาง และก่อนที่จะโค่นต้นไม้ต้องตั้งเครื่องบูชา รุกขเทวดา (2) ร่างโครงสร้างเรือ (โกนเรือ) ช่างจะเลือกหน้าไม้ด้านตรง ถากหน้าไม้ให้เรียบ พร้อมวัดหน้าไม้ตามรูปร่างของเรือ และตัดส่วนที่เหลือทิ้งแต่ต้องเว้นให้มากกว่าความยาวส่วน ของลำเรือไม่น้อยกว่า 3 คอก (3) ขุดเป็นรูปเรือโดยแบ่งเนื้อไม้ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัว ส่วนกลาง ส่วนท้าย ตีเส้นเป็นรูปแฉมเรือโดยส่วนท้ายเรือจะเล็กกว่าส่วนหัว จะฟันและเจาะ ส่วนกลางเป็นจุดเริ่ม แล้วจึงขยายไปสู่หัวเรือและส่วนท้ายของเรือจนเป็นรูปเรือโกน ใช้ขวานฟัน

¹ ช่วน จันทรชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2544.

² ล่อง ขวัญเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544.

ด้านข้างทั้งสองด้าน จากหัวถึงท้ายเรือ กว่าเรือลงพื้นส่วนด้านหลังและปรับแต่งด้านล่างเป็นรูปท้องเรือ (4) เจาะรูลูกดันโดยให้รูห่างกัน 1 รู ต่อระยะ 1 ศอก ตลอดลำเรือ เมื่อเจาะเป็นที่เรียบร้อยแล้วหยายลำเรือขึ้นโดยใช้ไฟลนภายในลำเรือ เมื่อลำเรือร้อนจึงใช้คานจัด คานคืด เบะแถมเรือให้กว้างออกใต้ลูกดันไม่ระก่าอุดรูทั้งหมด หลังจากนั้นตกแต่งท้องเรือให้หนา บางตามที่ช่างต้องการ (5) วางกงเรือโดยเริ่มต้นตัวเรือจากท้ายเรือไปสู่หัวเรือ การวางกงแต่ละตัวมีช่วงห่างกันประมาณ 1 ศอก (6) การลาพอน คือการใช้น้ำมันยาง ชันผง และปูนแดงผสมกันจนเหนียวนำไปคลุก “หมัน” โดยเปลือกเสม็ด ค้ายคิน หรือผ้าขี้ริ้ว ตอกอัดตามรอยแตก เรียกว่า “ตอกหมัน” และใช้น้ำมันยางป่าผสมปูนแดงชะโลมให้ทั่วทุกส่วนของเรือ ปล่อยทิ้งไว้จนแห้งจึงสามารถปล่อยเรือลงสู่พื้นน้ำได้

2.4.2.2. วิธีการขั้นตอนในการต่อเรือหางยาว ดังที่ เขียว ศรีคงแก้ว²

ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อาชีพช่างต่อเรือ ได้กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการต่อเรือหางยาวไว้ สรุปได้ว่า การต่อเรือหางยาวมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ (1) การวางกระดูกงู ใช้ไม้ที่หนาและกว้าง มีความยาวเท่ากับเรือ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ที่เท่ากันกลาทางด้านข้างให้เรียบไปทางหัวเรือและท้ายเรือ ส่วนปลายจะหนาสุดทำเป็นรูปสามเหลี่ยม (2) ตั้งกงเรือ ตัวกงทำด้วยไม้กระดานหนา ต่อเป็นรูปโค้ง นำมาวางบนกระดูกงูแต่ละตัวห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตรตลอดลำเรือ และใช้ไม้โครงที่มีขนาด กว้าง 2 นิ้ว ยาว 4 นิ้ว ตีตะปูยึดติดบนกงเรือ เพื่อให้เรือมีความแข็งแรง (3) การต่อลำเรือ ใช้ไม้กระดานที่มีความยาวเท่ากับเรือมาประกบทั้งสองข้าง โดยไม้กระดานแผ่นแรกจะต้องต่อกับกระดูกงูแล้วต่อเรียงขึ้นมาตามลำดับ ตอกตาปูบนกระดานทุกแผ่นเพื่อให้ยึดติดกับกงเรือ กระดานแผ่นสุดท้ายเชื่อมต่อกับไม้ขนาดกว้าง 2 นิ้ว ยาว 2 นิ้ว และติดบนขอบบนสุดของเรือ ทั้งนี้เพื่อให้แคมเรือมีความคงทนแข็งแรง (4) ตกแต่งปรับปรุงทุกส่วนของตัวเรือให้เรียบร้อยและใช้ยาอุดรอยต่อ รอยร้าวทั้งหมด ซึ่งยาอุดเรือประกอบด้วย น้ำมันยาง ชีชัน ซึ่งยางไม้ชนิดหนึ่ง กระสอป่านฉีกเป็นชิ้นเล็ก ๆ นำมาผสมและเคี่ยวให้มีความเหนียวก่อนจะนำไปใช้ เรือหางยาวยังคงมีใช้กันในปัจจุบันนี้ แต่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่นติดตั้งเครื่องยนต์ เป็นต้น

1.3. เครื่องมือจับสัตว์ การผลิตเครื่องมือจับสัตว์ในชุมชนทะเลน้อยมีหลายชนิด ซึ่งในกลุ่มทะเลสาบสงขลามีลักษณะการผลิตเครื่องมือจับสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกัน อาจมีบางพื้นที่ที่แตกต่างกันบ้างซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ แหล่งน้ำ ลักษณะสัตว์ และความเชื่อของท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า ในการจับสัตว์ในอดีตประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา มีเป้าหมายเพื่อการบริโภค

² เขียว ศรีคงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 3 ตำบลพนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ภายในครอบครัวเป็นหลัก หรือทำการประมงเพื่อยังชีพ ซึ่งจะสอดคล้องกับการผลิตเครื่องมือเพื่อใช้ในการจับสัตว์ เป็นการสร้างเครื่องมือแบบง่าย ๆ วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไซ โพงพาง คันขบ เบ็ด กระบอก หลุมวัง แคน แห กัด เซงเลง สวิง อวน เป็นต้น เครื่องมือแต่ละชนิดสร้างให้เหมาะสมกับแหล่งน้ำและสัตว์น้ำที่ต้องการ บริเวณสาขาน้ำลากล่องเครื่องมือที่ใช้มาก ได้แก่ เซงเลง คันขบ สำหรับบริเวณพรุเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ไซ กระบอก หลุมวัง เบ็ด การผลิตเครื่องมือในชุมชนทะเลน้อยที่กลุ่มชาวประมงนิยมใช้ที่สำคัญ ๆ มี 3 ชนิด คือ แห กัด และ ไซ กล่าวคือ

1.3.1 แห เป็นเครื่องมือที่ใช้กันมากที่สุดในชุมชนทะเลน้อย ดังที่ น่วม ทองเต็ม¹ และ พร้อม นวลแก้ว² อดีตชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงลักษณะของแหและการใช้แหเพื่อจับสัตว์น้ำ สรุปได้ว่า แหสมัยก่อนมักใช้เชือกด้ายดิบผูกร้อยเป็นรูปตาสี่เหลี่ยมรูปกระโจมขนาดใหญ่ คือ มีความยาวความสูงจากดินแหประมาณ 8-9 สอก มีช่องตาข่าย (ตาแห) ขนาดประมาณ ครึ่งนิ้ว จำนวน 450 – 500 ตา ใช้ลูกถ่วงน้ำหนักดินแห ประมาณ 4 กิโลกรัม สายระโดหรือเชือกสำหรับเหวี่ยงแหลงในพื้นน้ำ ยาวประมาณ 7-8 สอก การจับปลาโดยใช้แหโดยเหวี่ยงแหลงไปในพื้นน้ำที่เรียกว่า “การทอดแห” การทอดแหต้องอาศัยความชำนาญจึงสามารถจับสัตว์น้ำได้ ชาวประมงในอดีตจะใช้เรือแจว เรือพาย เป็นพาหนะในการสำรวจแหล่งที่อยู่ของปลาในทะเลน้อยหรือในลากล่องที่มีน้ำนิ่งจึงทอดแหได้ ปลาที่จับ ได้แก่ ปลาชะโด ปลาส่อน นอกจากใช้การทอดแหในการหาปลาเป็นหลักแล้ว ยังใช้วิธีอื่นอีกหลายวิธี เช่น การทอดแหกึ่ง การลอยทุ่น การเที่ยวแห เป็นต้น ดังที่ คล้อย เพชรคง³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึง การทอดแหกึ่ง การลอยทุ่น การเที่ยวแห สรุปได้ว่า

1.3.1.1. การทอดแหกึ่งจะใช้แหที่ไม่ทบดิน ตาแหมีขนาดเล็กแน่นและตาแบบมีเงี่ยง ความยาวจากกระโจมถึงดินแหประมาณ 7-8 สอก ลูกถ่วงดินเป็นเหล็กหรือตะกั่วแบบหัวงูโซ่หนักประมาณ 4 กิโลกรัม สายระโดยาวประมาณ 5-6 สอก การทอดกึ่งสามารถทำได้ทั้งกลางวันและกลางคืน โดยทั่วไปนิยมทอดบริเวณริมฝั่ง หรือบริเวณที่มีน้ำตื้น โดยทั่วไปสังเกตพื้นน้ำในบริเวณพื้นที่ที่มีปลาและกึ่ง พร้อมเหวี่ยงแหลงไปในน้ำ ลอยๆ ดึงแหขึ้นสู่ลำเรือ และจับปลาตัวเล็กๆ และกึ่ง จากนั้นนำกุ้งใส่ภาชนะที่เตรียมไว้

¹ น่วม ทองเต็ม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² พร้อม นวลแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

³ คล้อย เพชรคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

1.3.1.2. การลอยทุ่น เป็นวิธีจับกุ้ง โดยใช้เหยื่อเสียบไว้กับทุ่น ลอยน้ำ อุปกรณ์ในการลอยทุ่น ชาวประมงมักใช้แหขนาดมาตรฐาน 1 ปาก ทุ่นมักใช้รากลำพู ไม้ระกำ ไม้หนูน ก้านสาธุ ซึ่งเป็นไม้ที่ลอยน้ำได้ เชือกยาวประมาณ 12-15 ศอก สำหรับผูกกับ ทุ่นและอีกด้านหนึ่งผูกกับตะปู สำหรับเสียบเหยื่อ และเหยื่อที่นิยมใช้เป็นเนื้อมะพร้าว ที่หมักกับ น้ำโคลนประมาณ 3-4 คืบ จนมีกลิ่นเหม็น ซึ่งกุ้งจะชอบเหยื่อที่มีกลิ่นเหม็น ท่าเลที่เหมาะสมในการ ลอยทุ่นจะเป็นที่โล่งแจ้ง คลื่นลมสงบ เมื่อวางทุ่นลอยที่เสียบเหยื่อล่องไปในน้ำ ชาวประมงจะ เตรียมแหไว้ในวงศอก กอสังเกตุทุ่นลอยในหัวเรือ เมื่อกุ้งเข้ามาเกาะหรือกินเหยื่อที่เสียบไว้ ทุ่น ลอยก็จะกระตุกเป็นสัญญาณว่ากุ้งกำลังจับเหยื่อกิน ชาวประมงจะทอดหรือเหวี่ยงลงครอบทุ่น กุ้งจะติดแห และสามารถจับกุ้งได้ทันที

1.3.1.3. การเหวี่ยงแห เป็นวิธีจับกุ้งก้ามกราม โดยใช้เหยื่อเสียบให้ กุ้งมากิน แล้วใช้แหทอดเพื่อให้ครอบไม้ที่เสียบเหยื่อปักล่อไว้ การเหวี่ยงแหเป็นวิธีการหลังจาก เทียวลุ่ม เป็นวิธีจับกุ้งก้ามกรามโดยใช้เหยื่อเสียบให้กุ้งมากินและจับกุ้งด้วยลุ่ม เนื่องจากสามารถ จับกุ้งได้ดีกว่า อุปกรณ์ในการเหวี่ยงแห ได้แก่ แห 1 ปาก ก้านเหว ซึ่งทำจากไม้ไผ่ผ่าเสี้ยว ชาว ประมงประมาณ 3 ศอก เหลาส่วนโคนให้กลมขนาดเท่านิ้วก้อยสำหรับเสียบล่อเหยื่อ เหยื่อล่อกุ้ง นิยม ใช้เนื้อมะพร้าวแก่ที่หมักขี้โคลน เพื่อให้เกิดกลิ่นเหม็น ชาวประมงใช้การเหวี่ยงแหในที่โล่งแจ้ง มีพืชน้ำจำพวกสาหร่ายขึ้นเล็กน้อย เป็นพื้นที่น้ำตื้นมองเห็นดินโคลนในน้ำ ปักก้านเหวที่มีเหยื่อ ล่อไว้ ใช้แหล่งเหวี่ยงคลุมก้านเหว กุ้งก้ามกรามที่เข้ามากินเหยื่อล่อจะติดแหและสามารถจับ กุ้งได้

1.3.2 กัด เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ชาวประมงทะเลน้อยได้ใช้ในการดักสัตว์ น้ำ ในอดีตจะดักกัดด้วยเชือกด้ายดิบเป็นช่องตาข่าย ติดต่อกันเป็นผืน ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า “หัว” โดยเฉพาะตาข่ายของกัดจะมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สามารถจับสัตว์น้ำ ได้ทุกชนิด ดังที่ ไ่่ บัวแดง¹ หลับ วรเดช² และ กลิ่น นวลแก้ว³ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย

¹ ไ่่ บัวแดง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² หลับ วรเดช ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

³ กลิ่น นวลแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

กล่าวถึงลักษณะของกักที่ใช้ในการดักสัตว์น้ำในทะเลน้อยในอดีตสรุปได้ว่า กักประกอบด้วย อุปกรณ์ที่สำคัญ คือ

1.3.2.1. เนื้อกัก หรือตัวกัก จะถักด้วยเส้นเอ็นและใช้อุปกรณ์เฉพาะที่เรียกว่า “ไม้ซุน” ขนาดของตาข่ายขึ้นอยู่กับขนาดและชนิดของปลา โดยทั่วไปประมาณ 1 นิ้ว ความกว้างของผืนกักขึ้นอยู่กับความลึกของน้ำ หรือประมาณ กว้าง 3-4 คอก ยาวประมาณ 3-4 วา เมื่อนำมาต่อกัน จะได้กักประมาณ 1 ชุด หรือ 1 หัว

1.3.2.2 เชือกคร่าวบนและคร่าวล่าง เป็นเชือกเส้นใหญ่สำหรับขึงด้านบนและด้านล่างของผืนกัก

1.3.2.3. ท่อนลอย ทำด้วยก้านสาธู ไม้ระกำ หรือไม้ทองหลางรวมทั้งไม้ชนิดอื่นที่มีน้ำหนักเบาและลอยน้ำ ใช้ผูกติดกับผืนกักโดยใช้เชือกคร่าวบน ห่างกันท่อนละ 1 คืบ

1.3.2.4. ลูกถ่วง ใช้ถ่วงน้ำหนักในผืนกักจึงนิยมใช้ลูกตะกั่วผูกติดกับเชือกคร่าวล่าง โดยผูกให้มีระยะห่างกันลูกละ 2 คืบ

1.3.2.5. เสาหลักสำหรับผูกยึดกับผืนกัก ทั้ง 2 ด้าน ใช้ไม้ไผ่เหลากลมปลายแหลม สามารถที่จะปักลงในดินโคลนในน้ำได้หรืออาจผูกมัดกับต้นไม้ในบริเวณที่วางกัก ชาวประมงมักเลือกเส้นทางเดินของปลา บริเวณที่มีน้ำลึกประมาณ 1 วา น้ำนิ่ง การวางกักสามารถทำได้ทั้งกลางวันและกลางคืน และวางได้เกือบทุกฤดูกาล ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยนิยมวางกักเนื่องจาก มีความสะดวกและใช้แรงงานคนเพียงคนเดียวก็สามารถกระทำได้ บางคนสามารถวางกักได้ครั้งละ 4-5 หัว ก็ยังมี

1.3.3. ไช เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน สร้างขึ้นมาเพื่อดักจับสัตว์ ไชมีใช้ในลุ่มทะเลสาบสงขลามานเป็นเวลานาน ไชที่ใช้ทุกชนิดทำด้วยไม้ไผ่ ยกเว้น ไชน้ำเต้าทำจากผลน้ำเต้า ไชมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับการใช้เป็นสำคัญ อุดม หนูทอง และสุทริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์² กล่าวถึงแบบของไชและการใช้ดักสัตว์น้ำ สรุปได้ว่า ไชมีหลายชนิด คือ

1.3.3.1. ไชนาง มีขนาดปานกลาง กล้ายนาง เปิดช่องบนตลอด ช่วงข้างและช่วงล่างโค้ง กันด้วยตอกแบนและผูกถี่ ๆ มีงาไม้ผูกปิดอยู่ด้านบน ใช้ดักสัตว์ที่ผ่านช่องน้ำ

1.3.3.2. ไชนั่ง เป็นไชที่ทำปากและงาไว้ด้านข้าง มีหลายขนาด เมื่อดักสัตว์จะตั้งอยู่ในแนวคิ่ง ซึ่งแตกต่างจากไชอื่นๆ

1.3.3.3. ไชลาว มีลักษณะคล้ายกระสอบ หัวสอบท้ายเปิด มีปากและงาอยู่ด้านข้าง ตรงช่วงกลางตอกเล็กและผูกถี่ ใช้ดักสัตว์น้ำขนาดเล็ก

² อุดม หนูทอง และสุทริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ “ไช” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3. 2529. หน้า 1104-1105.

1.3.3.4. ใสน้ำเต้า ทำจากผลน้ำเต้าแก่ ตัดตรงส่วนใกล้ขั้วแล้วทะลวงเอาเนื้อผลออกเจาะเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า สำหรับให้ปลาเข้าและติดงา ทำเป็นใสดักปลา ส่วนบนตรงรอยตัดทำฝาปิดและอาจผูกเชือกไว้สำหรับหิ้ว

1.3.3.5. ใสร้า มีขนาดดกเล็กมาก ผูกถักมีลักษณะคล้ายใส่หัวหมู ใสดักกุ้งขนาดเล็ก (กุ้งร้า) และฝูงปลาเล็กๆ

1.3.3.6. ใส่หัวหมู ขนาดโตปานกลาง ถักด้วยดกเล็กกลม ปากกว้างท้ายเรียว ตรงส่วนปากมีงา มีปั้งเปิดปิดได้ ใสดักสัตว์น้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก เกือบทุกฤดูกาล

1.3.3.7. ใสนู เป็นใส่ที่ทำแบบง่ายปากบาน ท้ายสอบ ช่วงปากไม่มีงา แต่มีประตูดกผูกโยงไว้กับคันบังคับและสลัก เมื่อสัตว์น้ำเข้าใส่และถูกสลักประตูดกจะปิดสามารถจับปลาและกุ้งได้

1.3.3.8. ใส่ชก หรือชาวประมงทะเลน้อยเรียกว่า “ใสนอน” หรือ “ใส่หลอก” มีลักษณะทรงกลมยาว ประมาณ 1 เมตร กว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ตัวใส่ทำด้วยไม้ไผ่เหลากลมด้านใน มีงา 2 ชั้น ซึ่ง เริ่ม กรงไกรจักร¹ และ พร้ม เอกชาติปัญญา² ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการใส่ชกไว้สรุปได้ว่า ใส่ชกชาวบ้านทะเลน้อยนิยมใส่กันมาก บางรอบครัวมี 20-30 ลูก การดักใส่ชกก็จะนำไปวางไว้ที่น้ำนิ่ง ที่มีกอหญ้าหรือมีพืชน้ำปกคลุมปกไม้ ขนาบกับตัวใส่เพื่อป้องกันน้ำพัดพา พร้อมใส่ไม้ปักทั้งสองข้างเพื่อไล่สัตว์น้ำให้เข้าใส่ ชาวประมงมักใส่ใส่ไปวางในตอนเย็น ตอนเช้าวันรุ่งขึ้น จึงยกใส่ขึ้นเพื่อจับสัตว์น้ำที่ติดใส่ แล้วนำใส่ไปตากผึ่งแดดให้แห้ง ยกวันบางคนอาจนำไปไว้ที่เดิมโดยไม่ผึ่งแดด ปัจจุบันตัวใส่ชาวประมงนิยมหุ้มด้วยกัตหรืออวน

สำหรับการใส่ของชุมชนทะเลน้อยนั้นมีหลายรูปแบบ โดยแต่ละแบบนั้นจะเหมาะสมกับพื้นที่ นอกจากนั้นใส่ยังเป็นเครื่องมือทำมาหากินที่สำคัญของชาวบ้านและมีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำอีกด้วย

¹ เริ่ม กรงไกรจักร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

² พร้ม เอกชาติปัญญา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ผลกระทบจากการผลิต

การศึกษาผลกระทบจากการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านมีลักษณะการผลิตแบบยังชีพ ได้แก่ การล่าสัตว์ หาของป่า หัตถกรรมกระชูด การทำนา และทำประมงพื้นบ้าน ระยะต่อมาการผลิตได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงการผลิตดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถจำแนกผลกระทบที่เกิดขึ้นออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์ต้องทำมาหากิน ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตในชุมชนขึ้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย คือ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกออก 2 ประการ คือ

1.1. รายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากแต่เดิมชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีการผลิตแบบยังชีพ ได้แก่ การทำนาหว่าน ปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยฤดูกาลตามธรรมชาติ แรงงานคนและสัตว์ภายในครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ผลิตสร้างขึ้นเอง ดังที่ แหม่ม สุดขาว¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงรายได้ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย สรุปได้ว่า การผลิตส่วนใหญ่ในชุมชนอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ การทำหัตถกรรมกระชูดอาศัยกระชูดที่มีอยู่บริเวณพรุรอบ ๆ ทะเลน้อย การผลิตดังกล่าวชาวบ้านจะได้ผลผลิตที่ต่ำ การนำออกจำหน่ายจะได้รายได้ที่ไม่สูงมากนัก ความเป็นอยู่ในช่วงนั้นเป็นแบบพออยู่พอกินใช้ชีวิตชีวิตที่เรียบง่าย

หลังจากรัฐบาลได้กำหนดนโยบายของรัฐเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชนบทให้ดีขึ้น ตามแผนพัฒนาชนบทครั้งแรกใน พ.ศ. 2485 - พ.ศ. 2500 ได้มีการตั้งกรรมการหมู่บ้านให้มีหน้าที่ส่งเสริมอาชีพและแก้ปัญหาอาชีพของราษฎร และแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509 ในระยะเวลาต่อมา โดยมีนโยบายด้านการเกษตร มีการกระจายรายได้เพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ทำการเกษตร ถ่ายทอดเทคโนโลยี และสิ่งสาธารณูปโภคอื่น ๆ ส่งผลให้การผลิตในชุมชนทะเลน้อยเพิ่มขึ้น รายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ความเป็นอยู่ของมีสภาพการดำเนินชีวิตดีขึ้น สามารถหาสิ่งต่าง ๆ มาอำนวยความสะดวกแก่ตัวเองและครอบครัวเพิ่มมากขึ้น

1.2. รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานทำให้ชุมชนทะเลน้อยเปลี่ยนแปลงระบบการจ่ายที่เพิ่มจากเดิม ซึ่งในอดีตการจ่ายมีน้อย มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องอำนวยความสะดวกที่มากขึ้น ซึ่งผลจากการมีไฟฟ้า ประปา และการคมนาคมขนส่ง

¹ แหม่ม สุดขาว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2544.

การแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชุมชนอื่น ตามระบบทุนนิยม เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นแบบชุมชนเมืองซึ่งมีความนิยมในเรื่องวัตถุมากขึ้น เช่น โทรศัพท์ ตู้เย็น รถยนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายในเรื่องเครื่องแต่งกาย ค่าเล่าเรียนบุตร ตามแบบสังคมเมือง เพื่อปรับตัวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ดังที่ แดง เหมือนพรรณราย¹ ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวไว้สอดคล้องว่า อดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยเกือบจะไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ เลย เมื่อมีถนนหนทาง มีความสะดวกสบายด้านอื่นๆ มากขึ้น ชาวบ้านพยายามหาสิ่งอำนวยความสะดวกมาใช้ในครอบครัว และหลายครอบครัว ส่งลูกหลานไปเรียนในตัวเมืองพัทลุง ซึ่งส่งผลให้เกิดค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นด้วย ดังนั้นมาตรฐานรายได้รายจ่ายที่สูงขึ้น นอกจากจะส่งผลถึงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชนแล้ว ยังส่งผลถึงระบบการผลิตที่ต้องพัฒนาทั้งปริมาณและคุณภาพด้วย

2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ในอดีตชุมชนทะเลน้อยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีการผลิตเพื่อยังชีพ จึงมีวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับการผลิตแบบดั้งเดิมมาเป็นนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมการผลิต แต่จากการเปลี่ยนแปลงการผลิต มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรม ที่สำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ กล่าวคือ

2.1. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนในอดีตพบว่า มีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิดของสมาชิกภายในครอบครัว ซึ่งทุกคนล้วนมีบทบาทหน้าที่ชัดเจน เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ไปไถนา หาบข้าว ผู้หญิงมีหน้าที่เตรียมข้าวปลูก นวดข้าว ตำข้าว เด็กผู้ชายมีหน้าที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เด็กผู้หญิงจะมีหน้าที่ช่วยแม่เตรียมหุงหาอาหาร ปลูก ยา ตา ขยาย ฝ้ายบ้านและอาจช่วยดูแลเด็กเล็กๆ เป็นต้น การผลิตทุกขั้นตอนทุกคนในครอบครัวจะช่วยเหลือแรงงานกันอย่างเต็มที่ ซึ่งก่อให้เกิดความสนิทสนม ผูกพันกลมเกลียวซึ่งกันและกัน ผู้ที่เป็นลูกจะได้รับการถ่ายทอดวิธีการผลิตอย่างใกล้ชิดตั้งแต่เล็กๆ โตขึ้นสามารถประกอบอาชีพได้ส่วนใหญ่ในชุมชนจะอยู่แบบครอบครัวขยาย ปลูก ยา ตา ขยาย พ่อ แม่ ลูก จะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีบางครอบครัวที่แยกครอบครัวไปแต่จะปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ไม่ไกลมากนักหรืออาจอยู่ในพื้นที่เดียวกับพ่อแม่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงมีแบบมั่นคงเหนียวแน่น มีความเคารพนับถือ ปลูก ยา ตา ขยาย เพราะได้เลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กๆ อย่างใกล้ชิด แต่หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า แรงงานคนและสัตว์มีความจำเป็นน้อยลง ความเป็นครอบครัวใหญ่มีความจำเป็นน้อยลงด้วย เพราะไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวในการผลิตน้อยลง ขาดการถ่ายทอดและสืบทอดวิธีการผลิต

¹ แดง เหมือนพรรณราย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

เนื่องจากเด็กไม่มีหน้าที่ชัดเจน ความสัมพันธ์จึงไม่เหนียวแน่นเหมือนในอดีต ความใกล้ชิดสนิท
เนื่องจากเด็กไม่มีหน้าที่ชัดเจน ความสัมพันธ์จึงไม่เหนียวแน่นเหมือนในอดีต ความใกล้ชิดสนิท
สนมที่ก่อให้เกิดความเคารพนับถือผู้สูงอายุจึงคลายลงไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ พัทธา สายหู¹
กล่าวถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีผลต่อการผลิต สรุปได้ว่า สังคมไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 80
เป็นสังคมชนบท ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวเดิวนี้นี้หลายแห่งไม่เหมือนจากเดิม การที่ถูก
ได้ศึกษาเล่าเรียน บางรายทิ้งพ่อแม่ไปหากินในเมืองก็ดี การที่คนรุ่นหลังได้เดินทางไปพบเห็น
โลกภายนอก เพราะการคมนาคมและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นก็ดี การที่ไม่มียาชีพในภูมิลำเนาเดิม
ต้องเดินทางไปหางานในเมืองแทนที่จะทำไร่ทำนาอยู่กับพ่อแม่เหล่านี้มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ใน
ครอบครัวชนบท วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทที่มีการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรและการแลกเปลี่ยน
เปลี่ยนผลผลิตมากขึ้น

2.2. ความสัมพันธ์ของชุมชน การผลิตแบบดั้งเดิมต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในชุมชนจึงต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง
ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การออกปาก การขอมือ การทำนาหว่าน เป็นต้น ดังที่ ไช่ ชูดำ² ชาวบ้าน
ตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงความสัมพันธ์ในชุมชน สรุปได้ว่า กิจกรรมต่างๆ ในชุมชนล้วนต้อง
อาศัยการพึ่งพา ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนแรงงานกันทั้งสิ้น การผลิตแบบใหม่ที่อาศัยแรงงาน
น้อยลง นำเทคโนโลยีมาใช้ การประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น เพื่อนบ้านใกล้เคียงมีหน้าที่ที่
แตกต่างกันออกไป เวลาที่ต้องใช้ในการทำงานมากขึ้น การพึ่งพาแรงงานจากเพื่อนบ้านจึงลดลง
และการเข้าร่วมกิจกรรมและการช่วยเหลือในชุมชนจึงลดลงด้วย ถ้ามีการใช้แรงงานบ้างก็ว่าจ้าง
กันเป็นค่าแรงรายวัน รวมทั้งในระยะหลัง หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาให้การช่วยเหลือในด้านวิชา
การและงบประมาณมากขึ้น ระบบการพึ่งพากันในชุมชนจึงค่อยๆ ลดลง

2.3. การลงแขก เป็นการแลกเปลี่ยนด้านแรงงานในยุคระหว่างญาติพี่น้อง
และเพื่อนบ้านในรูปออกปาก-กินวาน กล่าวคือ ผู้ที่ต้องการแรงงานจะขอความช่วยเหลือหรือ
ขอช่วยคนสนิทมาช่วยกันทำงาน และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือเมื่อเขาต้องการ กิจกรรมที่
ชาวบ้านในชุมชนลงแขก ได้แก่ การจับปลา การทำนา และการเก็บกระชูด เป็นต้น การ
เปลี่ยนแปลงวิธีการลงแขกมีการเปลี่ยนแปลงพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบการค้า

¹ พัทธา สายหู. กลไกทางสังคม. 2540 หน้า 244-245.

² นาหว่าน หมายถึง เจ้าของที่นาให้บุคคลอื่นทำนาและแบ่งผลผลิตคนละครึ่ง

³ ไช่ ชูดำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

กล่าวคือ การลงแขก หรือระบบการออกปาก-กินวานซึ่งเป็นระบบแลกเปลี่ยนแบบเดิมไม่อาจรองรับกิจกรรมการผลิตได้ เกิดระบบการแลกเปลี่ยนแบบลงขอ ซึ่งลักษณะการแลกเปลี่ยนจะชัดเจนขึ้น คือเมื่อมีคนมาขอแรงให้ก็ต้องไปปลดขอด้วยแรงงานที่เท่ากัน มีการกำหนดหน่วยของแรงงานที่ชัดเจนมากขึ้น

2.4 ระบบเกลอ เป็นระบบความสัมพันธ์ทางด้านสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย เนื่องจากสังคมดั้งเดิมต้องมีการแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน การต้องสร้างเครือข่าย เกี่ยวข้องกับบุคคลต่างกัน เพื่อเสริมสร้างพลังการผลิตหรือเพื่อปกป้องศักดิ์ศรี ตลอดจนเสริมสร้างบารมีในฐานะผู้ผลิต ซึ่งส่วนมากชาวบ้านจะมี “อ้ายเกลอ” หรือ “อีเกลอ” กันคนละหลาย ๆ คน ดังที่ ขงยุทธ ปลอดภัย¹ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงระบบเกลอสรุปได้ว่า ชาวทะเลน้อยส่วนใหญ่มีเกลอแถบตำบลปากคลอง ตำบลโตนดคว้น อำเภอควนขนุน และแถบอำเภอสรีบรรพต เรียกว่า “อ้ายเกลอเขา อ้ายเกลอเล” จะมีการมาเยี่ยมเกลอกันปีละ 1-2 ครั้ง แถบศรีบรรพต หรืออ้ายเกลอเขา จะนำเอากล้วยตาก ทุเรียนกวนเงาะ ลางสาด มาฝาก ส่วนทางทะเลน้อย หรืออ้ายเกลอเล ก็จะเอากุ้งหวาน ปลาจ๋า ปลาเค็มไปฝาก ในช่วงฤดูการทำนาเกลอก็จะนำญาติหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาช่วยทำนา หรือช่วยในด้านทำประมง เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการทำมาหากิน และมีปัจจัยอื่นเข้ามาเปลี่ยนแปลงในระบบ เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางการสื่อสาร การเคลื่อนย้ายที่อยู่ของชาวบ้านในชุมชนมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลเปลี่ยนไปด้วยปัจจุบันระบบเกลอจึงลดความสำคัญลง

2.5 ระบบเครือญาติ สังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมการตั้งบ้านเรือนแบบใกล้ชิดเป็นกลุ่มและมักเป็นกลุ่มเครือญาติ แต่บางครอบครัวที่ไม่ใช่ญาติก็มีพฤติกรรมปฏิบัติต่อกันเสมือนญาติ หรือความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ ระบบญาติเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนเป็นปึกแผ่นและเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนในยุคแรก ระบบญาติอาจเกิดจากการหาเลี้ยงชีพที่เหมือนกัน เช่น ทำนาใกล้กัน ไปหาปลาด้วยกัน หรือ ไปเก็บกระจูดด้วยกัน เป็นต้น นอกจากการช่วยเหลือในด้านการแลกเปลี่ยนแรงงานแล้วในช่วงเวลาที่มีประเพณีต่างๆ งานเทศกาล หรือมีกิจกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นอย่างกระชั้นชิด เช่น งานศพ ก็จะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนที่มีความรู้เรื่องช่างไม้ ก็จะช่วยทำโลงศพ บ้านใดมีของใช้ในบ้านก็จะนำไปช่วยเหลือกันตามอัธยาศัย เช่น

¹ ขงยุทธ ปลอดภัย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ ผู้สัมภาษณ์, องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ขมิ้น ตะไคร้ พริก ครก สากกะเบือ หรือมิดเพื่อช่วยทำอาหาร เป็นต้น โดยทั่วไปเพื่อนบ้านที่อยู่ห่างกันในรัศมี 5 หลังคาเรือน ก็จะช่วยเหลือกันจนกระทั่งเสร็จงาน และมีความรู้สึกที่ร่วมกันว่า ดีใจหรือเสียใจ การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายอย่างเห็นได้ชัดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อการค้า การช่วยเหลือกันจะใช้ระบบเงินตราเข้ามาแทน แต่ในกลุ่มญาติสนิทยังคงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนัก

3. ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการกำหนดรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น การประกอบอาชีพ การตั้งบ้านเรือน เป็นต้น การดำรงชีวิตของผู้คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อลักษณะของสังคม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย แบ่งออกได้ 4 ประการ คือ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

3.1. ระบบภูมิทัศน์ อดีตลักษณะภูมิทัศน์ทั่วไปของชุมชนทะเลน้อย มีสภาพพื้นที่ที่สวยงาม มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ป่าพรุ หุ่นา ชายฝั่งทะเล และแหล่งน้ำ โดยเฉพาะทะเลน้อยมีความสวยงามมากที่สุด พื้นผิวน้ำเต็มไปด้วยบัวชนิดต่าง ๆ บริเวณรอบ ๆ เป็นป่ากระจุคเป็นที่อาศัยของแหล่งนกน้ำนานาชนิด ทั้งที่ประจำถิ่นและการอพยพเข้ามาตามฤดูกาล หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบเดิมไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ในช่วง พ.ศ. 2515 มีการนำทรัพยากรมาใช้มากขึ้น เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่

3.1.1. การทำนา ชาวนาเริ่มขยายพื้นที่เพื่อต้องการผลผลิตที่สูง เกิดการจับจองพื้นที่ป่าพรุ มีการถางป่าจุดไฟเผาในช่วงหน้าแล้ง

3.1.2. การทำหัตถกรรมกระจุค เนื่องจากปริมาณกระจุคที่ใช้สูงขึ้นทุกปี การถอนกระจุคเพื่อนำไปใช้เป็นจำนวนมากและบางครั้งมีการลักลอบเผาทุ่งกระจุคเพื่อหาสัตว์จำพวกเต่า ส่งผลให้กระจุคไม่เพียงพอ และเป็นการทำให้ระบบภูมิทัศน์ลดลง

3.1.3. การทำประมง การใช้เครื่องอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการจับสัตว์ ได้แก่ เรือหางยาว อวนลาก มักจะสร้างความเสียหายให้กับพืชน้ำชนิดต่าง ๆ เช่น บัว หญ้า น้ำตื้นกระจุค เป็นต้น นับเป็นการทำลายแหล่งอาศัยของนกน้ำ และทำให้นกต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น

อาจสรุปได้ว่าการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีส่วนทำให้ระบบภูมิทัศน์ของชุมชนเสื่อมลง

3.2. ระบบนิเวศน์ เป็นระบบที่สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันทำให้เกิดภาวะสมดุลธรรมชาติ การเสียสมดุลทำให้มีผลกระทบต่อการผลิต จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ระบบนิเวศน์ในชุมชนทะเลน้อยเปลี่ยนไป ได้แก่

3.2.1. ประชากร การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วในชุมชนทะเลน้อยจะมีผลให้ความต้องการผลิตเพื่อการบริโภค อุปโภค ให้เพียงพอแก่ความต้องการ

ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนถูกใช้ไปมากขึ้น และผลจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดมลภาวะ ได้แก่ ขยะประเภทต่าง ๆ อุงพลาสติก ทำให้เหลือเศษวัสดุที่ยากจะทำลาย ซึ่งชุมชนทะเลน้อยบริเวณ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 ตำบลพนางดุง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งบ้านเรือนในทะเลน้อย การทิ้งขยะมูลฝอย อูจาระ ปัสสาวะ และของเสียจากครัวเรือนลงในทะเลน้อย ทำให้ระบบนิเวศน์เสียไป

3.2.2. การผลิตเพิ่มขึ้น ความจำเป็นต้องเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น การผลิตเชื้อกระจุคเพิ่มขึ้นทำให้มีการทิ้งน้ำเสียอมกระจุคลงแหล่งน้ำ การผลิตปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม ทำให้ส่งกลิ่นเหม็นและเศษของปลาจากการผลิตทิ้งสู่แหล่งน้ำ การผลิตยางแผ่นบริเวณควนพนางดุง ปล่อยน้ำเสียจากการผลิตลงพื้นดินและแหล่งน้ำ เป็นต้น การผลิตจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลทำให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุล

3.3 ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นผลกระทบต่อการผลิตในชุมชนทะเลน้อย พบว่า ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนทะเลน้อยที่มีผลกระทบต่อการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ พืช และสัตว์

3.3.1. ทรัพยากรดิน ผลกระทบจากการผลิตในชุมชนทะเลน้อย คือ ดินพรุที่เกิดจากการทับถมของตะกอนดิน ดังที่ ประมาณ เทพสงเคราะห์ และจำนงค์ แรกพิณิจ¹ ได้กล่าวถึง ดินพรุที่มีผลกระทบต่อการผลิต สรุปได้ว่า ลักษณะพื้นที่พรุบริเวณชุมชนทะเลน้อย และพรุควนเคื่อง มีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ

3.3.1.1. มีสภาพการระบายน้ำตามธรรมชาติที่ไม่ดี -ระดับน้ำได้ดินตื้น มีน้ำขังเกือบตลอดเวลา หรือเป็นเวลานานหลายเดือนในรอบปี

3.3.1.2. เป็นดินที่มีฤทธิ์เป็นกรดจัด ความอุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติต่ำมักขาดธาตุอาหารเสริม ได้แก่ ทองแดง และสังกะสี

3.3.1.3. มีการสะสมของชั้นอินทรีย์วัตถุ ซึ่งสภาพและความหนาของชั้นอินทรีย์วัตถุจะแตกต่างกันออกไป ถ้าชั้นอินทรีย์วัตถุจะหนามากตั้งแต่ชั้นบนลงไปคุณค่าของดินในแง่การเกษตรและวิศวกรรมก็ยิ่งด้อยค่าลง ลำบากต่อการพัฒนาปรับปรุงยิ่งขึ้น หากมีการพัฒนามีการระบายน้ำส่วนเกินที่จะทำให้เกิดการทรุดตัว ไม่เหมาะสำหรับการก่อสร้าง เพราะความสามารถรับน้ำหนักต่ำ

¹ประมาณ เทพสงเคราะห์และจำนงค์ แรกพิณิจ. การศึกษาภาวะทางภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนบริเวณพื้นที่ระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา. 2540 .

3.3.1.4. บริเวณพรุทะเลน้อยเป็นดินประเภทกรดซัลเฟต ซึ่งจะ
ให้กรดกำมะถันเมื่อสัมผัสกับอากาศ เป็นดินที่ไม่เหมาะกับการเกษตร แต่ควรอนุรักษ์ดินพรุไว้
และป้องกันไม่ให้เกิดกรดกำมะถัน

3.3.1.5. อินทรีย์วัตถุที่อยู่ในสภาพเน่าเปื่อย จะให้เกิดสไปซ์เน่า
คาร์บอนไดออกไซด์ และกรดต่างๆ ทำให้เกิดเป็นกรดจัด เป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของ
สัตว์น้ำ

3.3.2. ทรัพยากรน้ำ บริเวณชุมชนทะเลน้อยมีทรัพยากรน้ำที่ก่อให้เกิด
ประโยชน์ 2 แหล่ง คือ

3.3.2.1. แหล่งน้ำบนผิวดิน มีความสำคัญที่สุด ซึ่งมีผลกระทบ
ต่อการดำรงชีวิตของ พืช และสัตว์ จำเป็นต้องมีการพัฒนา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิต

3.3.2.2. น้ำใต้ผิวดิน ในพื้นที่บริเวณพรุจะมีมาก จึงมีสภาพไม่
เหมาะกับการปลูกพืชทั่วไป

3.3.3. พืช ที่มีผลกระทบต่อการผลิตที่สำคัญในชุมชนทะเลน้อย ได้แก่
เสม็ดขาว และกระจุค กล่าวคือ

3.3.3.1. เสม็ดขาว พบบริเวณพรุบริเวณรอบ ๆ ทะเลน้อย
ด้านทิศตะวันตก ด้านทิศใต้ และทางทิศตะวันออกของบ้านควนเค็ง ในอดีตใช้เปลือกทำไม้จุก
ไฟนำมาผสมกับน้ำมันยาง ถัดมาทำเสาเข็ม นำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และใช้เผาถ่าน
เนื่องจากต้นเสม็ดเป็นไม้เนื้อแข็งยากแก่การตัดฟัน จึงมีการเผาโคนต้นก่อนตัด ทำให้ต้นกล้าตาย
จำนวนมาก ปัจจุบันเสม็ดลดลงแม้ว่าเสม็ดจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างต่ำ แต่การลดปริมาณ
อย่างรวดเร็วก็มีผลกระทบต่อการผลิต นอกจากนี้เสม็ดขาวยังมีคุณค่าทางนิเวศวิทยาควรสงวนไว้
และนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมการผลิตของชาวบ้านในชุมชน

3.3.3.2. กระจุค บริเวณชุมชนทะเลน้อย พบกระจุคที่สำคัญ
2 ชนิด คือ กระจุคหนู ซึ่งลักษณะคล้ายหญ้าทรงกระเทียม มีความสูง 40- 60 เซนติเมตร และ
กระจุคปลุก ซึ่งใช้ทำเสื่อ บริเวณกระจุคที่หญ้าขึ้นปะปนสามารถใช้เลี้ยงวัว ถวายได้ ปัจจุบัน
กระจุคลดลงอย่างรวดเร็วชาวบ้านต้องเร่งการปลูกและสั่งซื้อจากชุมชนอื่น

3.3.4. สัตว์ ในชุมชนทะเลน้อยมีสัตว์หลายชนิดทั้งที่มีคุณค่าในการผลิต
ได้แก่ นกชนิดต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ผลผลิตในชุมชนสามารถจำหน่ายได้

¹ สมบูรณ์ อรุณรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ ผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหาร
ส่วนตำบลทะเลน้อย 8 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม
พ.ศ. 2544.

แต่สัตว์บางส่วนก็ทำลายผลผลิต เช่น หนู นกเป็ดน้ำ นกอีโง้ง หรือชาวบ้านเรียกว่านกพริก จะเป็นศัตรูข้าวที่ร้ายแรงและทำให้ผลผลิตลดลง

3.4. สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน จากเดิมชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานน้อยมาก เมื่อมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น ทั้งการคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า และประปา ชาวบ้านมีความสะดวกและทันสมัยมากขึ้น ดังที่ สมบูรณ์ อรุณรัตน์¹ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย กล่าวไว้สรุปว่า เมื่อมีไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านครั้งแรก ชาวบ้านต่างกระตือรือร้นในการซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ เพื่อให้ได้รับความสะดวกสบายที่เพิ่มขึ้นแล้ว ก็ยังบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น ๆ ด้วย ส่วนใหญ่จะหาซื้อจากตลาดควนขนุนและตลาดพัทลุง นอกจากนั้นการสร้างสถานีอนามัยขึ้นที่ตำบลทะเลน้อยส่งผลให้ชาวบ้านได้รับการดูแลสุขภาพพยาบาลในกรณีเจ็บป่วย ได้สะดวกขึ้น

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสามารถเป็นเครื่องชี้วัดถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างหนึ่งของชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินได้พัฒนาขึ้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น นอกจากนั้นการมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่ถาวรแข็งแรง สะอาดมีระเบียบเรียบร้อย มีถนนทำให้การเดินทางสะดวกสามารถติดต่อภายในและภายนอกชุมชนได้ และไฟฟ้าทำให้ชาวบ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น

บทที่ 4

พลวัตการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ.2450-พ.ศ.2518)

1. การผลิตของชุมชนทะเลน้อย

การผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย มีความแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ การผลิตในอดีตเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ และมีการปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาจนกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า จากการศึกษาอาชีพและการผลิตในช่วงเวลาดังกล่าว สรุปได้เป็น 4 ลักษณะ คือ การเสาะหา การเกษตร การทำประมง การแปรรูปผลผลิต และงานหัตถกรรม

1. การเสาะหา

เป็นลักษณะการผลิตกิจกรรมหนึ่ง วิธีการผลิตแบบเสาะหา หมายถึง การเข้าไปแสวงหา การเก็บ การล่า ผลผลิตที่มีอยู่ตามแบบธรรมชาติ เช่น ป่าพรุ ลำคลอง ทะเล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการยังชีพ

การเสาะหาในชุมชนทะเลน้อย มี 3 วิธี ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ การจับสัตว์น้ำ และการล่าในทะเลสาบ

1.1 การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ

สภาพป่าพรุของชุมชนทะเลน้อยในอดีตหรือ 70 ปีที่ผ่านมา (ประมาณทศวรรษที่ ๒๔๕๐) ป่าพรุมีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หลายชนิด เช่น กลุ่มไม้เนื้อแข็ง กลุ่มไม้เนื้ออ่อน เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าจำพวกนก เสือปลา หนู สัตว์เลื้อยคลานต่างๆ โดยเฉพาะนกเป็นสัตว์ที่มีจำนวนมากที่สุด นับเป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์หลายด้านแก่ชุมชนโดยเฉพาะผลผลิตที่มีอยู่ในป่า ซึ่งชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อการดำรงชีพที่สำคัญ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนเมื่อต้องการไม้ชนิดต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ก็อาศัยไม้จากป่าพรุ เช่น ไม้เพื่อการสร้างบ้านเรือนและทำเรือก็เลือกไม้ประเภทเนื้อแข็ง นำไม้เพื่อเผาถ่าน ทำฟืน เป็นต้น

หาของป่า จำพวกเห็ด หวาย น้ำผึ้ง และรังผึ้ง ซึ่งมีมากบริเวณริมฝั่งคลองขวน (ขวน หมายถึง รังผึ้ง) เพื่อนำมาบริโภคและส่วนที่เหลือใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขาย

ต้นกก ต้นกระจุต เพื่อมาจัดสานเป็นกระสอบต่างๆ และสานเป็นเสื่อ สำหรับปูนั่งหรือนอน

1.2 การจับสัตว์น้ำ

ชาวบ้านใช้การเสาะหาเป็นการล่าเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก วิธีการจับสัตว์น้ำจึงเป็นวิธีการแบบง่ายๆ และหลากหลายวิธี ได้แก่ การโหละ ทำบ่อหลอนสัตว์ การตกปลา การวิดปลา

(1) การโหละ หมายถึง การเอาไฟส่องแล้วจับสัตว์ด้วยเครื่องมือที่จัดเตรียมประเภทตุ้ม ฦวมก เหลน สัตว์ที่นิยมโหละ ได้แก่ ปลา กบ

โหละปลา-เป็นวิธีการหาปลาแบบน้ำตื้นบริเวณกลางทุ่งนา ริมคลอง ริมห้วย หรือชายฝั่ง โดยเอาไฟส่องหาปลา ไฟที่ใช้ส่อง ได้แก่ ไฟจากไต้หรือไฟจากตะเกียงถ่านหิน ดังที่เชื่อนเซ่งฮวด ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยกล่าวถึงการโหละปลาว่า การโหละปลาเป็นวิธีหาปลาตอนกลางคืน โดยจะส่องไฟตามบริเวณน้ำตื้นที่คาดว่าปลาอาศัยอยู่ เมื่อเห็นปลาแล้วจับตุ้มหรืออาจใช้ฦวมกมัดแทง ชาวบ้านจะโหละปลาในคืนสี่หรือเดือน ปกติแล้วการหาปลาจะเดินเพียงคนเดียว เพื่อไม่ให้ปลาได้ยินเสียงเท้าแล้วว่ายหนี

โหละกบ-เป็นวิธีการหากบโดยใช้ไฟส่องหากบ เช่นเดียวกับการโหละปลา เครื่องมือที่ใช้ในการจับกบหรือตีกบ คือ ฦวมกหรือไม้ไผ่ การโหละกบจะทำในคืนฝนตก ในตอนต้นฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคมหรือหก กบจะส่งเสียงร้องไปทั่วทุ่งนา ห้วย คลอง บึง ผู้ที่โหละกบจะคอยฟังเสียงว่าอยู่บริเวณใด ก็จะเอาไฟฉาย ตะเกียงถ่านหิน หรือไต้ ส่องหาบริเวณนั้น เมื่อพบตัวกบใช้เครื่องมือสำหรับแทงกบที่เตรียมไว้ แทงกบเพียงเพื่อไม่ให้กระโดดหนี หรือกดกบให้ติดกับพื้นดินแล้วจับกบด้วยมือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน

(2) บ่อหลอน (ชาวบ้านเรียกว่า ‘หมล่ำ’) หมายถึง พื้นที่ที่สร้างขึ้นเพื่อหลอกล่อให้ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ เข้าไปอาศัย แล้วหาวิธีจับปลา ดังที่ชาวบ้านทะเลน้อย กล่าวถึงวิธีการทำบ่อหลอนว่า บ่อหลอนมักทำกัน 2 แบบ คือ แบบขุด และแบบโสะ

บ่อหลอนแบบขุด หมายถึง การขุดดินเป็นบ่อมีความใหญ่ตามสมควร บริเวณตามลำคลอง บึงปลายทุ่งนา หรือบึงใหญ่ ขุดทางเชื่อมระหว่างแหล่งน้ำและบ่อหลอนไว้ เพื่อให้สัตว์เข้าไปอาศัยโดยใช้กิ่งไม้ไผ่ส่งไปในบ่อให้หนาแน่น สัตว์จะอาศัยหลบสัตว์อื่น บางครั้งเจ้าของอาจนำเหยื่อไปโปรย เพื่อให้ปลาเข้าไปอาศัยอยู่มากๆ จึงจับปลาในบ่อโดยการปิดทางเชื่อม แล้ววิดน้ำจนแห้งหลังจากนั้นจะจับปลาที่อยู่ในบ่อขุด เมื่อจับปลาเสร็จแล้วจะนำกิ่งไม้มากองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อให้ปลาเข้ามาอยู่อีก และสามารถจับปลาได้ในครั้งต่อไป

บ่อหลอนแบบโสะ หมายถึง การนำกิ่งไม้จำนวนมากไปสุมในน้ำ เช่น ในห้วย ลำคลอง บึงหนอง ใช้ไม้เป็นเสาหลักปักไว้ พร้อมมัดให้แน่นเพื่อไม่ให้ไม้เหล่านั้นเคลื่อนไปกับกระแสน้ำ เป็นการสร้างที่อยู่ให้สัตว์ไปหลบซ่อนพักอาศัย เมื่อจะจับสัตว์ ใช้เรือ อวน มาล้อมกิ่งไม้ที่โสะ คึงไม้ออกจนหมดแล้วใช้สวิงหรือใช้เครื่องมืออื่นๆ จับสัตว์ หลังจากจับปลาเสร็จแล้วจะนำกิ่งไม้มา

กองสุมไว้เช่นเดิม เพื่อเป็นการหลอกล่อปลาเข้ามาอยู่อาศัยอีก และสามารถจับปลาในครั้งต่อไปได้อีก

(3) การตกปลา หมายถึง วิธีหาปลาแบบหนึ่ง โดยใช้เหยื่อล่อปลาให้กินเหยื่อและติดตามเบ็ด การตกเบ็ด หมายถึง การหลอกล่อปลาให้กินเหยื่อจึงจับ อุปกรณ์ที่ใช้ในการตกเบ็ดใช้เชือกผูก ระหว่างตาเบ็ดกับปลายข้างหนึ่งของคันเบ็ด คันเบ็ดนิยมใช้ลวดไม้ไผ่มีความยาวประมาณ 2.50 เมตร และเหยื่อล่อปลา (ไส้เดือน, ลูกปู) วิธีการตกเบ็ด นำเหยื่อเกี่ยวตาเบ็ดแล้วทิ้งสายเบ็ดลงน้ำ คอยสังเกตปลายเบ็ดหรือท่อนเหนือหน้า หากเกิดการกระตุกต้องยกคันเบ็ดขึ้นเหนือหน้าโดยเร็ว หรือ เรียกว่า “ยกเบ็ด” สัตว์น้ำจะติดเบ็ดหรือไม่ขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละบุคคล

การทงเบ็ด เป็นวิธีการหลอกล่อปลาให้กินเหยื่อคล้ายกับการตกเบ็ด แต่มีส่วนที่แตกต่างกัน ดังที่พร้อม แก้วทงค์ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลพนางตุง กล่าวถึงการทงเบ็ดว่า การทงเบ็ดใช้ เวลากลางคืน อุปกรณ์ที่ใช้คือตาเบ็ดผูกสายเชือกที่ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ผูกติดกับปลาย คันเบ็ดที่ยาวประมาณ 1 เมตร ซึ่งใช้ลวดไม้ขนาดเล็ก หรือไม้ไผ่เหลากลม มีขนาดเท่านิ้วชี้ วิธีการ ทงเบ็ด นำเบ็ดที่จัดเตรียมเกี่ยวเหยื่อสำหรับล่อปลา จำพวกไส้เดือนบกหรือลูกเขียด นำไปปัก บริเวณริมน้ำ ให้เหยื่อล่อปลางมน้ำเพียงเล็กน้อย การปักเบ็ดโดยมีระยะห่างประมาณ 10 เมตร หรือตามความยาวที่เหมาะสม ปลาที่กินเหยื่อส่วนใหญ่จะเป็นปลาช่อน ใช้เหยื่อลูกเขียด ปลาตุ๊ก ใช้เหยื่อไส้เดือน ผู้ที่ทงเบ็ดจะเดินดูเบ็ดที่ทงไว้ประมาณเที่ยงคืน และเก็บเบ็ดทั้งหมดในวันรุ่ง

การลากเบ็ด เป็นการหาปลาอีกวิธีหนึ่งที่นิยม ดังที่ชาวประมงตำบลทะเลน้อยกล่าวถึงการ ลากเบ็ดไว้ว่า ผู้ที่จะลากเบ็ดจะต้องจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ คือบริเวณที่จะลากเบ็ดเลือก หนองน้ำหรือแอ่งน้ำขนาดใหญ่ น้ำลึกพอประมาณ คัดหรือถอนหญ้าบริเวณที่จะลากออกหมด บริเวณกึ่งกลางสร้างเป็นร้านไม้สำหรับนั่ง เรียกว่า “ร้านเบ็ด” เบ็ดที่ใช้เรียกว่า “เบ็ดลาก” ตาเบ็ด จะทำขึ้นเฉพาะ มีขนาดโตและวางตาเบ็ดจุ่มกว่าตาเบ็ดตก คันเบ็ดทำด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็กทั้งลำ ยาว ประมาณ 2-3 เมตร เหยื่อที่ใช้สำหรับเบ็ดลากจะใช้เขียดบก หรือเขียดที่อาศัยอยู่บนแผ่นดิน วิธีการ เบ็ดผู้ลากจะขึ้นนั่งบนร้านตอนย่ำค่ำ คอยฟังเสียงปลา ถ้าปลาช่อนมาสูบเหยื่อหรือเล่นน้ำใกล้ๆ ลานเบ็ด ก็เตรียมเกี่ยวเหยื่อให้พร้อม ทอดสายเบ็ดให้เหยื่อตกลง บริเวณลานที่ตัดหญ้าให้เหยื่ออยู่ ระดับน้ำ จากนั้นลากเหยื่อไปมา ตามแนวลานที่ตัดหญ้า ยกคันเบ็ดยั่วให้เหยื่อกระทบน้ำเป็น จังหวะ ปลาช่อนที่อยู่บริเวณลานนั้น เมื่อเห็นเหยื่อก็กะเข้ากินเบ็ด ผู้ลากเบ็ดก็จะรวดคันเบ็ดทันที ปลาที่กินเบ็ดลากมักเป็นปลาช่อนขนาดใหญ่

¹ จิ้ม อ่อนแก้ว บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และ เถวียง หมื่นหนู บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 25 มิถุนายน 2544.

(4) การวิดปลา เป็นวิธีการจับสัตว์น้ำอีกวิธีหนึ่ง โดยจะทำคันดินกั้นน้ำแล้วใช้โพงวิดน้ำในบึงหรือหนองน้ำให้แห้งจนสามารถจับสัตว์น้ำได้ การวิดปลาจะทำในฤดูแล้ง เนื่องจากปลาและสัตว์น้ำต่างๆจะมารวมกันในหนองน้ำ สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิดปลาจะใช้โพง ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่สาน มีรูปร่างคล้ายเรือครึ่งท่อน ด้านหน้าเปิดเป็นปากโพง ส่วนบนเปิด ส่วนหลังรวบปิดสนิท มีโครงไม้ยึดสำหรับปากโพง ไม้ตรงปากโพงจะยึดเป็นค้ำยาวพอประมาณ ใช้สำหรับถือขณะวิดน้ำ การวิดปลาจะเลือกแหล่งน้ำที่คาดคะเนว่ามีปลาพอสมควรจึงจะตัดสินใจวิดปลา หรือเรียกว่าค้ำกับค่าลงแรงวิดปลา หากเป็นหนองน้ำขนาดเล็กการวิดปลาจะใช้แรงงานเพียง 1-2 คน ก็สามารถวิดปลาได้ ส่วนกรณีวิดปลาในบึงขนาดใหญ่จะรวมกันจำนวนหลาย ๆ คน บางครั้งอาจถึง 10 คน จะมีการใช้ไม้กางหยางผูกกับโพงให้วิดน้ำเพื่อเป็นการผ่อนแรงและจะใช้จำนวนหลาย ๆ อัน เมื่อจับปลาได้จะมีการแบ่งปันกันตามสัดส่วน หากปลาในหนองมีมากอาจแบ่งให้เพื่อนที่มาช่วยจับปลาด้วย¹

1.3 การล่านก

นกน้ำในชุมชนทะเลน้อยมีหลายชนิด เช่น นกเป็ดน้ำ นกพริก นกอีตุ้ม นกยาง เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการล่านกที่นิยมใช้ คือ แร้ว และยางล่านก

(1) การดักแร้ว แร้วเป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในชุมชนทะเลน้อย จากการศึกษาพบว่าแร้วที่ใช้มี 2 ชนิด คือแร้วดิน และแร้วค่อม้า

การดักแร้วดิน แร้วดินเป็นแร้วที่ใช้ดักให้ติดขานก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่มีเฉพาะแร้วที่นำมาติดไว้บนพื้น หรือผูกติดไว้กับหลักที่เกาะนก แร้วประเภทแรกนิยมทำด้วยเส้นใยหางวัวหรือเส้นเอ็นผูกติดกับหลักที่นกบินไปเกาะจำนวนหลายๆ บ่วง หรือผูกติดกับหลักเล็กๆหลักละ 1 บ่วง แล้วนำไปปักไว้ในทางหรือบริเวณที่นกมาหาอาหารกิน เมื่อนกเดินไปเดินมาแร้วก็จะติดขานก ก็สามารถจับนกได้ตามความต้องการ

แร้วอีกประเภทหนึ่งทำด้วยด้ายหรือเอ็น โดยทำบ่วงแร้วและลื่นไว้ตรงกลาง และให้ขาข้างหนึ่งผูกติดไว้กับคานติด (คานขก) ส่วนอีกข้างหนึ่งผูกติดกับหลักหรือกิ่งไม้ ให้บ่วงแร้วพาดอยู่บนคานซึ่งเตรียมไว้ให้นกเกาะ และที่ปลายข้างหนึ่งพาดอยู่บนคานซึ่งติดกับดินของบ่วงแร้ว แล้วใช้ผลไม้หรืออาหารของนกผูกไว้กับหลักซึ่งอยู่ใกล้ๆคานซึ่งมีบ่วงแร้วพาดอยู่ เมื่อมีนกมาเกาะคานซึ่งเกาะบ่วงแร้วไว้ ก็จะทำให้คานซึ่งรองรับคานอันแรกเลื่อนตกลงต่ำ ทำให้ลื่นของแร้วหลุด คานติดหรือคานขกก็จะดึงบ่วงแร้วให้ติดขานก สามารถจับนกได้ตามความต้องการ

¹ ล้อม ทองเต็ม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 25 มิถุนายน 2544

การดักแร้วค่อม แร้วค่อมเป็นแร้วที่ใช้ดักนกกินปลา เช่น นกเป็ดน้ำ นกอีลุ่ม นกพริก เป็นต้น แร้วชนิดนี้ทำด้วยด้ายเส้นเอ็นเส้นเล็ก ๆ ปลายข้างหนึ่งผูกติดกับคันแร้ว ซึ่งเป็นเรียวไม้มีสปริงโตประมาณนิ้วก้อย ดัดโค้งงอได้ก่อนมาทางปลายเชือก อีกก้านหนึ่งผูกติดกับก้านไม้ไผ่เล็กๆ โตกว่าก้านรูปเล็กน้อยยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ถัดมาประมาณหนึ่งในสามในห้าส่วน ของก้านไม้ไผ่หักงอและโค้งมาประมาณเท่ากับช่วงแรก ดึงเชือกมาผูกให้เป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า เชือกด้ายที่เหลือาบไปกับก้านไม้และหนีบไว้กับปลายก้าน ซึ่งทำให้เป็นรอยแตกเล็กน้อยปลายด้ายปล่อยห้อยเป็นบ่วง แล้วข้อมาผูกไว้กับก้านไม้ไผ่ติดกับตะขอลึก ๆ ซึ่งปักอยู่ในดิน แล้วทำกะนั่งแร้วคือหักกิ่งไม้ ใบไม้ ขวางช่องทางอื่นบังคับให้นกเดินทางช่องทางที่ปักแร้วไว้ เมื่อนกเดินมาก็จะสอดหัวเข้าไปในบ่วง เชือกด้ายจะดันให้ก้านไม้ไผ่หลุดจากตะขอคันแร้วก็จะตัวด้รัดเอาคอหรือขา นกไว้

(2) การดักยาง ขางดักนกทำมาจากยางไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น น้ำยางพารา น้ำยางต้นดินเป็ด น้ำมันยาง เป็นต้น นำมาผสมเข้าด้วยกันทำให้เกิดความเหนียว ใช้สำหรับดักนกชนิดต่าง ๆ การใช้ขางดักนกมีวิธีการใช้ 2 ลักษณะ คือ ขางดิน และขางปัก

การดักยางดิน-วิธีการดักคือ นำยางไปวางรอบเรียวไม้ นำไปปักไว้ในที่ที่คาดว่าจะมีนกจะมาเกาะ เช่น ที่นกจะมากินน้ำ หรือที่นกนอน ขางจะติดดินนกเมื่อนกมาเกาะทำให้ไม่สามารถบินต่อไปได้

การดักยางปัก-ขางดักปักเป็นขางที่ผสมให้เหลวและลื่นกว่าขางดิน นำไปพันรอบเรียวไม้ที่คาดว่าจะมาเกาะ เช่น บนต้นไม้ จะติดปักไม่สามารถบินได้

1.2. การเกษตร

จากการศึกษาพบว่าการเกษตรเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ ในช่วงปลายทศวรรษ 2500 มีการนำเอาวิชาการและเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ เข้ามาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้น พร้อมกันนี้ก็มีการพัฒนาอื่น ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า การศึกษา เป็นต้น ทำให้การเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ต้องมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิต

ก. การเพาะปลูก ประกอบด้วย การทำนา และการทำสวนยาง

1 ทำนา

1.1 การทำนาก่อนทศวรรษที่ 2500

¹ เข้ม นิ่มนกร และ พร้อม สงจันทร์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 25 มิถุนายน 2544.

การทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนทะเลน้อย ซึ่งในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2500 การทำนาของชาวบ้านในชุมชนมีเป้าหมายหลัก คือ เพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเป็นหลักเหลือจากบริโภคจึงนำไปขาย

ชาวนาดำบลพนางตุ่งเล่าว่า การทำนาในชุมชนมี 2 แบบ คือ การทำนาหว่าน และ การทำนาดำ การเตรียมพื้นที่ทำนาหว่านจะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม

การเตรียมดิน ชาวบ้านจะเริ่มถากหญ้าริมนา เผาหญ้า จุดคันนาให้สามารถขังน้ำได้ เมื่อฝนเริ่มตกให้ดินในท้องนามีความชุ่มชื้นชาวนาจึงเริ่มดำเนินการไถนา ในอดีตชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยใช้วัวคู่ในการไถนา เป็นวัวตัวผู้ 1 ตัว และตัวเมีย 1 ตัว การไถนามีอยู่ 3 ระยะ การไถครั้งแรก เรียกว่า “ไถคะ” หมายถึงการไถเพื่อพลิกผิวดิน ทำให้พืชหญ้าต่าง ๆ รากขาดตาย หลังจากไถครั้งแรกผ่านไป 15 วัน จึงไถครั้งที่ 2 เรียกว่า “ไถแปร” เป็นการไถเพื่อทำให้ดินแตก่วนขึ้น ส่วนการไถครั้งสุดท้ายเรียกว่า “ไถกลบ” หมายถึง การไถกลบเมล็ดข้าวที่หว่านลงบนผืนนา¹

สำหรับพื้นที่นาดำนั้นจะทำบริเวณที่มีน้ำขังหรือพรุ การเตรียมดินเพื่อปักดำต้นกล้านั้นชาวนาจะใช้ฝูงควายเหยียบพื้นที่ให้เป็นโคลน ซึ่งเรียกว่า “เวียนเทือก” เป็นการเตรียมดินก่อนปักดำต้นกล้า การเวียนเทือกโดยฝูงควาย วันหนึ่ง ๆ อาจจะสามารถเตรียมพื้นที่ได้ถึง 5 ไร่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนควายในแต่ละฝูง

การเตรียมพันธุ์ข้าว ในอดีตชุมชนทะเลน้อยชาวนาจะคัดเลือกพันธุ์ข้าวเอง โดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศว่าอยู่ใกล้หรืออยู่ไกลแหล่งน้ำ คุณลักษณะพื้นที่ว่าเป็นที่นาในบริเวณที่ราบที่มีน้ำน้อย หรือนาบริเวณที่พรุซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี พันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีนัยร้อยชนิด เช่น ข้าวนางกอง ข้าวนางยา ข้าวช่อไม้ไผ่ ข้าวไข่มดริน ข้าวแก่นจันทร์ ข้าวคอดำ เป็นต้น พันธุ์ข้าวเหล่านี้มีอายุตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยวไม่เท่ากัน ถ้าสามารถเก็บเกี่ยวได้เร็ว เรียกว่า “ข้าวเบา” นิยมปลูกบริเวณที่ราบใช้น้ำน้อย หากเก็บเกี่ยวได้ช้าเรียกว่า “ข้าวหนัก” ซึ่งจะปลูกบริเวณที่ราบลุ่มหรือที่พรุ

ข้าวเบา เป็นข้าวที่ให้ผลผลิตตั้งแต่ปลูกประมาณ 4-5 เดือน ใช้ปลูกพื้นที่ราบมีน้ำไม่น้อยหรือในปีที่ฝนตกซ้ำไม่เป็นไปตามฤดูกาล เนื่องจากข้าวเบาต้องการน้ำน้อย เติบโตเร็ว ชาวนาสามารถเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาล

ข้าวหนัก เป็นพันธุ์ข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยวช้าประมาณ 9-10 เดือน นับตั้งแต่ปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ชาวนาจะปลูกข้าวพันธุ์หนักในพื้นที่ราบลุ่ม น้ำขัง เนื่องจากข้าวหนักจะให้ผลผลิตสูง และเหมาะสมกับพื้นที่ของบ้านทะเลน้อย ชาวนาโดยทั่วไปจึงนิยมปลูกข้าวหนักมากกว่าข้าวเบา

¹ ดัง เกื้อชู บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางตุ่ง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 2 มิถุนายน 2544

คัดเลือกพันธุ์ข้าวสำหรับเมล็ดข้าวเปลือกที่จะใช้ทำพันธุ์ข้าวนั้น ชาวนาแต่ละครอบครัวจะเตรียมการตั้งแต่การเก็บเกี่ยวข้าวปีที่ผ่านมา โดยจะคัดเลือกพันธุ์ข้าวในขณะที่ข้าวสุกเต็มที่ เลือกเก็บเอาเฉพาะรวงข้าวที่สมบูรณ์มากที่สุด คือ ลักษณะรวงข้าวยาวมีเมล็ดมาก เมล็ดข้าวเต็มไม่ลีบ รวมมัดเป็นเลียงข้าวขนาดใหญ่ เพื่อให้แตกต่างจากเลียงข้าวทั่วไป ซึ่งเรียกว่า “เลียงข้าวปลูก” นำไปผึ่งแดดจนแห้ง จัดเก็บไว้ในเรือนข้าว โดยแยกจากเลียงอื่น ๆ เมื่อใกล้ฤดูกาลทำนา ชาวนาจะเอาข้าวปลูกมานวด และโรยข้าวเพื่อแยกเมล็ดลีบออกจากเมล็ดที่สมบูรณ์ หลังจากนั้นจะเอาข้าวปลูกมาผัดด้วยกระดังเพื่อแยกข้าวอีกครั้งหนึ่ง ก่อนนำไปหว่านหรือเพาะกล้าต่อไป สำหรับชาวนาบางรายไม่มีพันธุ์ข้าวก็อาจขอจากผู้ที่มีโดยไม่คิดมูลค่า หรือในบางกรณีต้องการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเดิมที่มีอยู่ก็ขอพันธุ์ข้าวชนิดอื่นจากเพื่อนบ้าน ก็สามารถแลกเปลี่ยนกันได้

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2510 เป็นต้นมา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุสำคัญก็คือ เมื่อชาวนาทำนาเพื่อขายมากขึ้น ผู้รับซื้อข้าวเปลือกหรือโรงสีกำหนดพันธุ์ข้าวเปลือกที่ต้องการซื้อในราคาสูง ส่วนข้าวเปลือกพันธุ์พื้นเมืองได้ในราคาต่ำ ทำให้ชาวนาทั่วไปในชุมชนเริ่มใช้พันธุ์ข้าวที่เจ้าของโรงสีต้องการ การเตรียมพันธุ์ข้าวของชาวนาจึงมีความสำคัญน้อยลง เนื่องจากพันธุ์ข้าวจะได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของโรงสี ได้แก่ ข้าวไข่มดรีน ข้าวข่อยจังหวัด นอกจากนั้นทางราชการยังสนับสนุนพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ เช่น ข้าวพันธุ์ กข. 7 ข้าวพันธุ์ กข. 8 เป็นต้น¹

1.2 การทำนาหลังทศวรรษที่ 2500

วิธีการทำนาแบบใหม่ (หลังทศวรรษที่ 2500) ในชุมชนทะเลน้อยมีรายละเอียด คือ

การทำนาหว่าน จากเดิมชาวนาจะทำนาหว่านเพียงปีละครั้ง คือเริ่มตั้งแต่เดือนหกหรือช่วงเดือนพฤษภาคม สามารถเกี่ยวข้าวได้ประมาณเดือนสาม หรือช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ การทำนาหว่านแบบน้ำตม ซึ่งเป็นวิธีทำนาหว่านแบบใหม่ที่สามารถทำได้ปีละ 2 ครั้ง โดยใช้พันธุ์ข้าวเบาที่มีอายุประมาณ 3-4 เดือน ก็สามารถเกี่ยวเกี่ยวได้ นาหว่านน้ำตมอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ หากไม่มีน้ำไม่สามารถทำได้ ขั้นตอนของการทำนาแบบนี้คือ เริ่มจากการสูบน้ำเข้าที่นาให้ดินเปียก แล้วไถนาพลิกผิวดินและขังน้ำเข้าไว้ประมาณ 2-3 วัน หลังจากนั้นจะไถเป็นครั้งที่ 2 และคราดหญ้าออกจากที่นา เมื่อเจ้าของนามีความพร้อมที่จะหว่านข้าว จะไถนาอีกเป็นครั้งที่ 3 เพื่อให้ดินมีสภาพเป็นโคลนตม พร้อมกับหว่านเมล็ดข้าว เมล็ดข้าวที่นำมาหว่านเป็นเมล็ดข้าวที่แช่น้ำและแตกหน่อ การหว่านเมล็ดข้าวนั้นต้องหว่านให้แน่น หลังจากหว่านข้าวประมาณ 20 วัน ต้นข้าวจะเจริญเติบโตจึงเปิดน้ำเข้าในนา ใส่ปุ๋ย ดูแลศัตรูต้นข้าว กำพรวนและแมลงต่าง ๆ และอาจถอน

¹ คำ นาคเกลี้ยง บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 28

บางคันที่ไม่งอกงามทิ้งเพื่อไม่ให้ต้นหนาแน่นจนเกินไป เรียกว่า “การแบ่งข้าว” นำไปซ่อมในบาง ส่วนที่ไม่เจริญงอกงาม จนข้าวออกรวงและสุกจึงได้เวลาเก็บเกี่ยว

การทำนาด้วยมือมีขั้นตอนการทำเหมือนในอดีต ส่วนที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ได้แก่ การ ทำเทือกก่อนปักดำต้นกล้า ที่มีการใช้รถแทรกเตอร์แบบจานหมุนแทนการเวียนเทือก และการนำ พันธุ์ข้าวซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรแนะนำมาปลูกแทนข้าวพันธุ์พื้นเมืองเดิม ได้แก่ ข้าวพันธุ์ กข แบบต่าง ๆ ในปัจจุบันพื้นที่นาเดิมมีอยู่น้อย เนื่องจากสถานที่พำนักเงินชวนาส่วนใหญ่จึงเปลี่ยน ไปทำนาหว่านแทน

โดยทั่วไปแล้วขั้นตอนการทำนาแบบใหม่กับการทำนาแบบดั้งเดิมไม่ได้แตกต่างกันมาก นัก ขั้นตอนการเตรียมการไถ การหว่าน การปักดำ การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวมีอยู่เหมือนเดิม แต่จะมีการเปลี่ยนไปใช้เครื่องมือที่เป็นเครื่องจักรกล และนำเอาหลักวิชาการต่างๆ ที่ได้รับนำมาใช้ ในการทำนามากขึ้น พอเปรียบเทียบให้เห็นได้ดังนี้

การไถนาด้วยวัวหรือควายลดลง ชวนาส่วนมากจะจ้างไถนาด้วยรถแทรกเตอร์ เนื่องจากมี ความสะดวกรวดเร็ว และไถเพียง 2 ครั้ง ก็สามารถที่จะหว่านข้าวได้แล้ว รถแทรกเตอร์เข้าชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2508 โดยนายทุนจากตัวเมืองพัทลุง รถแทรกเตอร์หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรไถนา” ที่กล่าวถึงนี้สามารถไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ในระยะแรกเป็นเพียงรถไถนาแบบจานลาก ใช้ไถ เฉพาะพื้นที่ดินแห้งได้เพียงอย่างเดียว ต่อมาอีกประมาณ 2 ปี ได้มีการนำจักรไถนาชนิดไถดินเปียก หรือดินพุดได้เข้ามา

ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการไถรถแทรกเตอร์กับการไถนาแบบดั้งเดิม คือ รถ แแทรกเตอร์สามารถไถนาได้อย่างรวดเร็ว ดินที่ไถลึกสามารถทำให้หญ้า หรือวัชพืชอื่น ๆ ตายหมด เรียบ ก้อนดินหรือที่เรียกว่า “ขี้ไถ” จะมีขนาดละเอียด สำหรับการไถนาแบบดั้งเดิมนั้น ขี้ไถดังกล่าว จะมีขนาดโต ร่องไถไม่ลึกทำให้หญ้าหรือวัชพืชบางชนิดไม่ตาย เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชวนาใน ยุคนี้ไถนาด้วยรถแทรกเตอร์เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในเรื่องเวลาที่ใช้ไถก็แตกต่างกันมาก ช่วงปลายทศวรรษ 2510 ได้มีการนำไถชนิดใหม่เข้ามา เรียกว่า “ควายเหล็ก” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถจักรลูก หมา” เป็นรถไถนาชนิดเดินตาม มีขนาดเล็กและราคาไม่สูงนัก แต่สามารถไถนาได้ผลดีเช่นเดียวกับรถแทรกเตอร์ ทำให้ชวนาที่มีที่นาเป็นของตัวเองส่วนมากจะซื้อเป็นของตัวเอง เพื่อใช้ไถนา และรับจ้างไถนาผู้อื่น

การหว่านข้าวยังคงใช้วิธีการแบบเดิม คือ หว่านข้าวด้วยมือ ใช้ทั้งแรงงานผู้หญิงและผู้ชาย แต่ในระยะหลัง เมล็ดข้าวที่จะนำไปหว่านมีการคลุกสารเคมีเพื่อป้องกันสัตว์จำพวกมด แมลง หนอน เข้าทำลาย อย่างไรก็ตาม ชวนาอาจต้องหว่านข้าวถึง 2 ครั้ง หากว่าในการหว่านครั้งแรกเกิดความแห้งแล้ง ทำให้ข้าวนาหว่านไม่งอกที่เรียกว่า “ข้าวตายนิ่ง”

การปักดำต้นกล้าแบบเดิมจะแตกต่างจากวิธีการปักดำแบบนาหว่านในบางเรื่อง ดังเช่น การปักดำต้นกล้ามีระยะชิดกันมากกว่า การเพิ่มผลผลิตจะใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้ต้นกล้าเจริญงอกงาม ต้น

กล้าที่ปักดำเตรียมเอาไว้เองหากจะแบ่งจากชาวนาอื่นก็เป็นการซื้อขาย แรงงานในการปักดำนั้น นอกเหนือจากแรงงานภายในครัวเรือนแล้ว ต้องจ้างแรงงานเป็นรายวัน หรือแรงงานแบบออกปากดำนาที่ให้ค่าตอบแทน เรียกว่า “ออกปากจ้าง” ซึ่งการดำนาในนาพรุจะมีค่าแรงที่สูงกว่าการดำนาทั่วไป

การป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญของต้นข้าว ได้แก่ นก หนู แมลง ปูนา และโรคชนิดต่างๆ ส่วนจำพวกพืช ได้แก่ หญ้าชนิดต่างๆ ที่เจริญเติบโตพร้อมกับต้นข้าว เช่น หญ้าขน หญ้าหาว เป็นต้น การกำจัดศัตรูข้าวทั้งประเภทพืชและสัตว์ชาวนาจะใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูข้าว โดยวิธีต่างๆ เช่น การฉีดพ่น การละลายลงไปใต้น้ำ ส่วนในพื้นที่นาพรุชาวนาจะปล่อยน้ำให้ไหลเต็มท้องนา ทำให้ต้นหญ้าปะปนอยู่ตายลง และน้ำเปื้อนกลายเป็นปุ๋ยให้ต้นข้าว จึงมักเห็นได้ว่าต้นข้าวในพรุจะมีความเจริญงอกงามกว่าต้นข้าวในพื้นที่ทั่วไป

การบำรุงรักษาในการผลิตข้าวแบบใหม่ มีความแตกต่างกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม การดูแลรักษาต้นข้าวการทำนาแบบใหม่มีความจำเป็นมาก เนื่องจากชาวนามีความต้องการให้ข้าวมีคุณภาพสูง จึงมีการดูแลรักษาต้นข้าวเป็นอย่างดี เช่น มีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเป็นการบำรุงต้นข้าวให้ต้นข้าวงอกงามและมีผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ยบำรุงต้นข้าวในระยะแรกๆ ส่งผลให้ชาวนาสามารถเก็บเกี่ยวได้ในปริมาณสูง แต่ในระยะหลังชาวนาจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยในปริมาณต่อไร่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี จึงสามารถได้ผลผลิตที่พออยู่ได้ จึงนับได้ว่าเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตให้สูงขึ้น ทำให้ชาวนาประสบปัญหาขาดทุน และต้องเลิกทำนาในที่สุด

การเก็บเกี่ยวข้าวแบบใหม่มี 2 วิธี คือ การเก็บเกี่ยวโดยใช้เกะ และการเก็บเกี่ยวโดยใช้รถตัดข้าว

การเก็บเกี่ยวโดยใช้เกะ ยังคงใช้ในกลุ่มที่ทำนาปี มักมีการจ้างแรงงานเก็บเกี่ยวเป็นรายวัน และจ้างเก็บตามจำนวนเลียงข้าวที่เก็บได้ เช่น ข้าว 100 เลียงค่าจ้าง 100 บาท เป็นต้น การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยคนแบบนี้เป็นที่นิยมกันมากในระยะแรก ๆ เนื่องจากสามารถเก็บเกี่ยวได้เสร็จเร็วทันการทำนาในครั้งที่สองต่อไป

การเก็บเกี่ยวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว ในระยะแรกชาวนาเรียกว่า “รถตัดข้าว” สามารถเกี่ยวข้าวได้ต่อวันจำนวนหลายไร่ต่อวัน จะได้ข้าวปริมาณมากและรวดเร็ว ข้าวที่ตัดจะถูกนวดเป็นข้าวเปลือกพร้อมบรรจุกระสอบในขณะที่รถกำลังตัดข้าว ทำให้ชาวนาจำนวนมากสนใจ เป็นวิธีการเกี่ยวข้าวที่รวดเร็ว โดยเจ้าของรถคิดราคาตัดข้าวเป็นไร่ เช่น ชาวนาปีไร่ละ 300 บาท ชาวนาปรังไร่ละ 250 บาท รถเหล่านี้จะเดินทางมาจากภาคกลาง เช่น พิษณุโลก ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมาอาศัยกับผู้นำในท้องถิ่นเพื่อความปลอดภัยและการหางานที่สะดวก พอสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของบ้านที่พัก

การผลิตข้าวสมัยใหม่ดังกล่าวแล้วนั้น แม้ว่าจะมีวิธีและขั้นตอนการผลิตที่คล้ายกับการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม แต่ผลการผลิตที่ได้รับนั้นวิธีการผลิตแบบใหม่จะมีผลการผลิตที่สูงกว่า เพราะ

ชาวนาได้นำเอาวิทยาการและเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เช่น การคัดเลือกพันธุ์ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้แรงงานเครื่องจักร เป็นต้น แต่การมีต้นทุนที่สูงกว่าจึงเสี่ยงต่อการขาดทุนสูง ถ้าหากเกิดได้ผลผลิตน้อยหรือราคาข้าวตกต่ำ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชาวนามาโดยตลอด

(2) ทำสวนยาง

พื้นที่ในการปลูกยางพาราส่วนใหญ่ของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยจะอยู่ในบริเวณควนพนางคูด การปลูกยางพาราบริเวณชุมชนทะเลน้อย มีขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2480 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ในแถบยุโรป ต้องการยางเป็นจำนวนมากเพื่อป้อนโรงงานยางเป็นผลให้ราคายางสูงขึ้นมากกว่าปกติ กล่าวกันว่าราคายางสูงถึงกิโลกรัมละ 25 บาท ราคายางพาราที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมโหฬารนั้นทำให้ชาวทะเลน้อยได้ให้ความสนใจกับพืชเศรษฐกิจตัวนี้กันมาก

การทำสวนยางพาราของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยนอกจากมีเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเกิดจากชาวประมงบางส่วนอยากเปลี่ยนอาชีพจากการล่าสัตว์มาเป็นอาชีพเพาะปลูก เนื่องจากความสมบูรณ์ของทะเลเริ่มลดลง การหาสัตว์น้ำในทะเลเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ การทำสวนยางพารารอบควนพนางคูดจึงเกิดขึ้น การทำสวนยางของชาวบ้านในระยะแรก ด้วยการตัดโค่นไม้ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ จากนั้นทำการเผาและปรับพื้นที่ให้ราบ ขุดหลุมฝังเมล็ดยางพาราลงในหลุม ๆ ละ 2-3 เม็ด ยางพาราที่ปลูกในระยะแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีความแตกต่างกันกับยางพันธุ์ดีในปัจจุบัน ยางพื้นเมืองต้นโตมาก เมื่อโตเต็มที่มีขนาดรอบลำต้นประมาณ 1.50 เมตร มีความทนทานต่อโรค แต่จะมีปริมาณน้ำยางต่อไร่ต่ำกว่ายางพันธุ์ดีมาก การปลูกยางพาราในชุมชนทะเลน้อยยุคแรกๆ (ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2480-กลางทศวรรษที่ 2500) จะมีการปลูกกันเพียงเล็กน้อย ครอบครัวหนึ่งอาจมีเพียง 5-10 ไร่ ในพื้นที่ปลูกยางยังปลูกพืชชนิดอื่นอีกด้วย เช่น ไม้ยาง ไม้เทียม ไม้ทั้ง ไม้ดำเสา เป็นต้น หรือผลไม้ประเภทต่างๆ เช่น ไม้ขนุน ไม้สะตอ ไม้เนียง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า สวนยางพาราในอดีตนอกจากจะได้รับผลผลิตจากสวนยางเพียงอย่างเดียวแล้วได้รับผลประโยชน์จากต้นไม้อื่นที่ปลูกแซมอีกด้วย¹

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพการทำสวนยาง เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพ โดยเน้นเป็นสินค้าส่งออก รัฐจึงให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การจ่ายเงินทดแทนเมื่อโค่นยางพื้นเมืองเพื่อปลูกยางพันธุ์ดี ส่งเสริมการดูแลและการบำรุง เช่น ใส่ปุ๋ย ยาปราบวัชพืช การกรีดยาง การทำยางแผ่น เป็นต้น ยางพันธุ์ดีจะให้น้ำยางในปริมาณสูงกว่ายางพันธุ์พื้นเมือง ทำให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปลูกยางพันธุ์ดีจะคำนึงถึงหลักวิชาการเป็นสำคัญ

¹ เชื้อน ปาละกุล บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 7 ตำบลพนางคูด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ล้วน เกลี้ยงแก้วเล่าประสบการณ์ในการปลูกยางว่า การปลูกยางพันธุ์ดีเจ้าของสวนยางจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามขั้นตอนของของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางที่กำหนดไว้ ดังเช่น พันธุ์ยาง การปลูกยางพันธุ์ดีไม่สามารถใช้เมล็ดเป็นพันธุ์ดังเช่นที่เคยทำกันในสวนยางพันธุ์พื้นเมือง เจ้าของสวนยางพาราจะต้องปลูกพันธุ์ตามที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางกำหนด และแนะนำ พันธุ์ยางที่ส่งเสริมในระยะแรก ได้แก่ พันธุ์ 600, 605 ต่อมาพันธุ์ยางมากขึ้น เช่น พันธุ์ 623, 235, 255 เป็นต้น โดยเจ้าของสวนจะต้องซื้อตาข่ายพันธุ์ดีมาติดต่อกับตอพันธุ์พื้นเมืองเอง หรืออาจซื้อต้นตอที่ติดตาพันธุ์ดีไว้แล้ว¹

วิธีปลูกและการดูแลสวนยาง เจ้าหน้าที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เป็นผู้กำหนดวิธีปลูกยางพันธุ์ดี นับตั้งแต่การปรับพื้นที่ให้โล่งเตียน การทำสวนยางแบบใหม่นี้ต้องโค่นไม้ที่มีอยู่เดิม ทั้งประเภทไม้ผลและไม้อื่นๆ ทั้งหมดหากเจ้าของสวนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดก็จะถูกหักเงินอุดหนุนในบางส่วนที่ได้รับการดูแลและบำรุงรักษา เจ้าของสวนยางก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางอย่างเคร่งครัด เช่น การใส่ปุ๋ย การไถพรวนดิน การกำจัดวัชพืช เป็นต้น สำหรับปุ๋ยเจ้าของสวนยางต้องใช้ปุ๋ยบำรุงดินยางทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีที่ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่จะมาตรวจสอบสวนยางตามระยะเวลาที่กำหนดจนกว่าครบเวลาสามารถกรีดยางได้

การกรีดยาง ยางพันธุ์ดีสามารถกรีดยางได้เมื่ออายุ 6-7 ปี และสามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่ายางพื้นเมือง แต่ไม่สามารถกรีดยางได้ทุกวัน มักกรีดยางติดต่อกัน 3 วันเว้น 1 วัน หลัก

วิชาการสามารถได้ผลหรือวันที่มีฝนตกจะหยุดการกรีดยาง เพราะน้ำฝนอาจทำให้เปลือกยางเน่าเกิดการเสียหาย การกรีดยางถูกตามผลิตนานถึง 30 ปี

ในปัจจุบันนิยมนำต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาติดต่อกับยางพันธุ์ดี ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เช่น พันธุ์ยาง 600 605 623 หรือ 235 ยางพันธุ์ใหม่จะให้ปริมาณน้ำยางที่สูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองเดิม และชาวสวนเริ่มปลูกมาตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา การปลูกยางพันธุ์ดีดังกล่าวจึงมีขั้นตอนและวิธีปลูก ที่แตกต่างกันไปจากเดิม นับตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ ระยะการปลูก การขุดหลุม การคัดเลือกพันธุ์ยาง การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการผลิตยางเพื่อจำหน่าย ดังรายละเอียด คือ.

พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีจะต้องมีความเหมาะสม น้ำต้องไม่ท่วมขัง สภาพดินที่มีความเหมาะสมในการปลูก ได้แก่ ดินร่วน และเป็นดินที่ราบเชิงควน ในระยะแรกเกษตรกรชาวสวนยางต้องจัดเตรียมพื้นที่ คือ โค่นต้นยางพันธุ์เดิมหรือต้นไม้อื่น ๆ ปรับพื้นที่ให้โล่งเตียนโดยใช้ไฟเผาหรือใช้รถแทรกเตอร์ขุดปรับพื้นที่ เกษตรกรบางรายอาจจะไถเพื่อพรวนดินให้ผิวร่วนก่อนการขุดหลุม กำจัดแมลงและสัตว์ เช่น ปลวก ที่อาจมาทำลายต้นกล้าโดยการวิธีฉีดสารเคมี

¹ ล้วน เกลี้ยงแก้ว บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 20 มกราคม 2544.

ก่อนนำยางพันธุ์ดีมาปลูกในสวน ต้องเพื่อหาระยะการปลูก ได้แก่ พื้นที่ลาดหรือพื้นที่ควนเขา การปลูกมักใช้ระยะระหว่างต้นให้ถี่ และระยะระหว่างแถว คือ ขานดินที่เป็นขั้น ๆ ให้ห่าง เช่น กว้าง 2.5 เมตร ยาว 9 เมตร กว้าง 3 เมตร ยาว 7 เมตร หรือ กว้าง 3 เมตร ยาว 8 เมตร กรณีที่เป็นสวนยางขนาดเล็ก เช่น สวนยางจำนวนพื้นที่ 5-6 ไร่ และต้องการปลูกพืชอื่นเสริม เช่น พืชล้มลุกจำพวกกล้วย พริก กรณีนี้อาจปลูกต้นยางแบบรั้วแถวเดียวห่างกันประมาณ 14 เมตร และต้นยางแต่ละต้นปลูกห่างกันประมาณ 2 เมตร หรืออาจใช้แถวคู่ก็ได้การปลูกแบบรั้วแถวคู่ นั้นสามารถแก้ปัญหาต้นยางเอียงได้

พื้นที่ราบจะปลูกยางแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยใช้ระยะหลุมปลูกเช่น กว้าง 4 เมตร ยาว 5 เมตร กว้าง 4.5 เมตร ยาว 5 เมตร หรือ กว้าง 3.5 เมตร ยาว 6 เมตร

ขุดหลุมให้มีขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ถิ่นหลุมแคบกว่าปากหลุมเล็กน้อย หลุมอาจมีลักษณะกลมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ โดยปกติในเนื้อที่ 1 ไร่ สามารถปลูกยางได้ประมาณ 50-70 ต้น

พันธุ์ยางจัดเตรียมในการปลูก นิยมใช้ 3 ลักษณะ คือ ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นตอดิตตา หรือยางตาเขียว และ ต้นติดตา

ต้นกล้ายางพันธุ์ดี ต้นกล้าที่จะใช้ปลูกมี 3 ขนาด คือ ต้นกล้าขนาดเล็ก ต้นกล้าขนาดกลาง ต้นกล้าขนาดใหญ่ ต้นกล้าที่เหมาะสมการปลูก คือ ต้นกล้าขนาดกลาง เนื่องจากสะดวกในการขุดถอน และการขนย้ายที่จะนำไปปลูกและก่อนจะปลูกลนั้น จะต้องตัดส่วนยอดซึ่งมีเปลือกสีเขียวออก ตรงที่ตัดยอดออกจะจุ่มด้วยขี้เถ้าเพื่อป้องกันน้ำเลี้ยงในลำต้นระเหยออก

ต้นตอดิตตา คือ ต้นตอที่ติดตาแต่ตายังไม่แตกยอดการนำไปปลูกปฏิบัติเช่นเดียวกับการถอนต้นกล้า และควรระวังตาที่ติดไม่ให้ชำ ก่อนปลูกลงหลุมตัดยอดให้เหลือเพียง 10-15 เซนติเมตร

ต้นติดตา คือ ต้นติดตาที่ตาออกเป็นต้นสูงประมาณ 1 เมตร การขุด การถอน การย้าย และการปลูกจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายแพงกว่าต้นกล้าเล็ก ๆ เช่น หลุมที่ขุดในการปลูกจะต้องใหญ่และลึกกว่าหลุมปกติ

การบำรุงรักษา ยางพันธุ์ดีเจ้าของสวนจะบำรุงรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ การดูแลรักษาต้นยางในระยะแรกนั้นสำคัญที่สุด เพราะทำให้ต้นยางเติบโตเร็ว สามารถกรีดได้ภายใน 5 หรือ 6 ปี และจะได้น้ำยางมาก การบำรุงรักษาดังกล่าว คือ การปราบวัชพืช วัชพืชต่าง ๆ จะแย่งอาหารและคลุมดินยางอ่อนทำให้ต้นยางเติบโตช้าหรืออาจตายได้ เช่น หญ้าคา และเป็นศัตรูสำคัญต่อต้นยาง เจ้าของสวนยางกำจัดวัชพืชให้หมดสิ้นโดยใช้การถางหรือใช้ยากำจัดวัชพืช ใช้พืชตระกูลถั่วลงแทน คือ ต้นถั่วขึ้นโตรชมา เปอลาเรียหรือคาโลโปโกเนียม พืชคลุมดังกล่าวจะช่วยคลุมดิน รักษาความชื้น และสามารถเพิ่มธาตุอาหารต่างๆ อีกด้วย นอกจากนั้นพืชคลุมดินยังป้องกันไม่ให้หญ้าและวัชพืชสามารถงอกหรือเติบโตได้อีก

การใส่ปุ๋ยมีความจำเป็นมาก ทั้งนี้เพื่อให้ต้นยางสมบูรณ์เต็มที่ เติบโตเร็ว เจ้าของสวนจะรับปุ๋ยจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพัทลุง หรือการจัดซื้อตามท้องตลาด วิธีการใส่ปุ๋ยต้นยางต้นยางในอายุ 3 ปีแรก จะใส่ปุ๋ยโดยวิธีหว่านภายในวงกลมใต้ร่มใบของต้นยางใช้จอบหรือคราดสับเบาๆ เพื่อให้ปุ๋ยคลุกกับผิวดิน สำหรับต้นยางที่มีอายุ 4 ปีขึ้นไป ใส่ปุ๋ยโดยการฝังในหลุม แนวชายพุ่มของต้นยางหรือหว่านก็ได้

โรคที่เกิดแก่ต้นยางมีหลายอย่าง ส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อรา ได้แก่ โรครากขาว โรครากแดง โรครากเหลือง โรคใบยางเป็นรูไหม้ โรคใบร่วง โรคเปลือกเน่า วิธีการป้องกันรักษาโรคเชื้อราดังกล่าว คือ การกำจัดความชื้นโดยรอบต้นยาง และการใช้ยาซึ่งมีอยู่หลายชนิด ส่วนสัตว์ที่ทำความเสียหายให้กับต้นยางคือปลวก มีวิธีป้องกันกำจัดปลวกโดยการใช้ยากำจัดปลวกซึ่งมีจำหน่ายโดยทั่วไป

ยางพันธุ์ดีสามารถให้ผลผลิตสูงและจะกรีดได้เมื่อครบอายุ 7 ปี แม้ว่ายางเหล่านี้สามารถให้ผลผลิตที่สูงกว่ายางพันธุ์พื้นเมืองก็ตาม แต่ไม่สามารถกรีดยางได้ทุกวัน ส่วนจะกรีดได้คราวละกี่วันขึ้นอยู่กับความยาวของหน้ายาง หรือรอยแผลที่ลงบนรอยกรีดยาง หากหน้ายางยาวครึ่งหนึ่งของเส้นรอบวง หรือลำต้นต้องกรีดวันเว้นวัน ถ้าหากหน้ายางยาวหนึ่งในสามของเส้นรอบวงหรือลำต้นสามารถกรีดได้สามวันเว้นวัน

ในการทำยางแผ่นขาวสวนยางในชุมชนทะเลน้อย จะนำน้ำยางสดมาทำเป็นยางแผ่น เนื่องจากการผลิตยางที่มีขั้นตอนการทำไม่ยุ่งยากและใช้ทุนน้อย ชาวบ้านตำบลพนางตุง กล่าวถึงวิธีการทำยางดิบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ

- (1) นำน้ำยางที่ได้มาจากสวนกรองใส่ตะแกรงลวด เพื่อกรองเศษของเปลือกไม้ ใบไม้ หรือดินทราย เติมน้ำลงไปประมาณ 1 เท่า เพื่อลดความเข้มข้นของยาง คนผสมให้เป็นเนื้อเดียวกัน
- (2) นำน้ำยางที่กรองและผสมแล้วตวงใส่ตะกง ซึ่งทำด้วยอลูมิเนียมหรือสังกะสี ตะกงใบหนึ่งสามารถบรรจุน้ำยางได้ประมาณ 6-7 ลิตร
- (3) ทำให้ง่ายจับตัวกันเป็นก้อนโดยการผสมกรดฟอร์มิคกับน้ำ ให้เจือจางเพียง 1% เทลงในน้ำยางแล้วรีบคนให้ทั่ว แล้วปล่อยทิ้งไว้
- (4) เมื่อง่ายที่ใส่ตะกงจับตัวเป็นก้อนดีแล้วนำตะกงยกลงมาลงบนโต๊ะที่ละแผ่น ใช้ไม้กลิ้งหรือมือกดให้แบนตลอดแผ่น เสร็จแล้วนำไปแช่น้ำเพื่อไล่น้ำกรด
- (5) การนำยางไปผึ่งแดดเป็นราวไม้ไผ่หรือลวดเนื้อไม้แข็ง หลังจากแห้งแล้วนำไปเก็บก่อนที่จะนำไปขายให้กับพ่อค้าต่อไป

¹ เจิม แก้วบุญส่ง บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 10 พฤษภาคม 2544 และ ทิน สุขคง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 10 มีนาคม 2544.

ปัจจุบันเจ้าของสวนยางพาราบางรายไม่ได้ทำยางดิบแบบก่อนแต่จะนำน้ำยางที่กรีดได้ไปขายน้ำยางสดให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและได้รับเงินทันที จึงทำให้ชาวสวนยางจำนวนมากนิยมขายน้ำยางสดเพิ่มมากขึ้น ในอดีตชาวสวนยางขนาดย่อมจะนิยมขายยางดิบแก่พ่อค้าเร่และพ่อค้าย่อยภายในชุมชน ชาวบ้านตำบลพนาางตุง เล่าถึงการจำหน่ายยางว่า ชาวสวนยางบางส่วนยังคงนำยางดิบไปขายแก่พ่อค้าที่ตลาดปากคลอง ซึ่งได้ราคาที่สูงกว่าพ่อค้าในชุมชน สำหรับราคาขายที่ขายได้จะขึ้นอยู่กับคุณภาพของยางที่ชาวสวนผลิตและราคาท้องในขณะนั้น

2. การเลี้ยงสัตว์

ชาวชุมชนทะเลน้อยเชื่อว่าการเลี้ยงสัตว์มานานแล้ว มีการเลี้ยงสัตว์กันโดยทั่วไปโดยมีเป้าหมายในการเลี้ยง คือ เพื่อใช้แรงงาน และเพื่อเป็นอาหาร เฉพาะสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อใช้แรงงานนั้นได้แก่ วัวและควาย ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร ได้แก่ สุกร เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น

2.1 การเลี้ยงสัตว์ในช่วงก่อนทศวรรษ 2510

การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้แรงงาน ได้แก่ วัวและควาย กล่าวคือ ชาวนาทุกครัวเรือนจะเลี้ยงวัวไว้ที่บ้านอย่างน้อยครอบครัวละ 2-3 ตัว เพื่อใช้ในการไถนา ส่วนลูกวัวที่เพิ่มขึ้นอาจนำไปใช้ในการฝึกหัดไถนา หรือขายเพื่อได้เงินบางส่วนมาใช้ในการดำรงชีวิต วัวที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมือง มีความแข็งแรงทนทานต่อโรค มีการเลี้ยงโดยปล่อยให้กินเองตามทุ่งนา หรือบริเวณพื้นที่พรุ แต่ต้องระวังจระเข้จะมากัดกินวัว ในตอนเย็นต้องด้อนวัวกลับมานอนที่บ้าน ซึ่งสร้างเป็นเรือนนอน เรียกว่า “คอกวัว” สำหรับบางคนอาจจะสร้างรั้วรอบที่ดิน แล้วปล่อยให้วัวอาศัยและกินหญ้าไม่ต้องให้ความสนใจมากนัก เรียกว่า “ล้อมวัว”

ในส่วนของการเลี้ยงควายจะแตกต่างจากการเลี้ยงวัว กล่าวคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของฝูงควายในอดีตนั้นต้องเป็นผู้นำท้องถิ่น หรือผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชนเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มโจรจะไม่กล้าไปลักขโมย การเลี้ยงควายนี้นับว่าวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ใช้ลาก “हनูน” ในการขนเลี้ยงข้าว ลากไม้ “เวียนเทือก” (การใช้ควายเหยียบดินจนกลายเป็นโคลนตมก่อนปักดำคันกล้า) สำหรับการเลี้ยงควายมักปล่อยฝูงควายให้หากินตามธรรมชาติ โดยใช้พื้นที่บริเวณพรุทะเลน้อยในการเลี้ยง ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย เล่าถึงการเลี้ยงควายในพรุทะเลน้อยเมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา (ช่วงทศวรรษที่ 2480) ไว้ว่า ในอดีตนั้นมีการเลี้ยงควายฝูง แต่ละฝูงอาจมีถึงจำนวนตั้งแต่ 80-100 ตัว โดยปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติบริเวณพรุโดยรอบ ๆ ทะเลน้อย มีการสร้างคอกเพื่อให้ฝูงควายได้อาศัยในช่วงน้ำท่วม หรือประมาณช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม การทำคอกควายบริเวณพรุทำได้โดยขุดดินถมให้สูงกว่าระดับน้ำ และมีพื้นที่ให้ฝูงควายเข้าไปอาศัยอยู่ได้ รอบ ๆ ข้างกันเป็นรั้วโดยรอบมีประตูเข้าออกเพียง 1 ช่วง นอกจากเป็นคอกควายแล้วยังเป็นพื้นที่ในการจับควายเพื่อขายอีกด้วย ส่วนการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารนั้นก็มีอยู่หลายชนิด ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการเลี้ยงที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น กลุ่ม

บ้านที่ตั้งอยู่ริมทะเล หรือริมคลองจะมีการเลี้ยงเปิด หมู่บ้านบริเวณความพนาสูงส่วนใหญ่จะมีการเลี้ยง ไก่ และสุกร การเลี้ยงในช่วงนี้เป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารหรือเลี้ยงเพื่อความสวยงาม การเลี้ยงเพื่อการค้าขายนั้นไม่มากนัก

2.2 การเลี้ยงสัตว์ในช่วงหลังทศวรรษ 2510

ลักษณะการเลี้ยงสัตว์ในช่วงนี้ เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นสำคัญ จึงทำให้วิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา และปริมาณสัตว์ที่เลี้ยงแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ

การเลี้ยงวัวเพื่อใช้แรงงานมีความจำเป็นลดลง เนื่องจากแรงงานจากเครื่องจักรกลแทน ได้แก่ รถไถนาแบบต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ในการทำนาทั้งนาดำและนาหว่าน ซึ่งสามารถทำงานได้อย่างรวดเร็ว คิดค่าจ้างไม่แพง อย่างไรก็ตาม ชาวนายังคงเลี้ยงวัวอยู่เหมือนเดิม และสัตว์เลี้ยงชนิดนี้ก็กลับเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น แต่เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้า ดังที่ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเลี้ยงวัวหลังจากมีเครื่องจักรเข้ามาในการทำนาไว้ว่า ชาวนาเลี้ยงวัวเพิ่มมากขึ้น บางครอบครัวอาจมี 8-10 ตัว ส่วนมากเป็นวัวเพศเมียเพราะต้องการนำลูกไปขาย การเลี้ยงนั้นนอกจากเลี้ยงในทุ่งนาแล้วมีการเก็บฟางข้าวไว้ให้วัว การปลูกหญ้าให้วัวต้องการให้วัวโตเร็ว และสามารถขายได้ในราคาสูง

การเลี้ยงควายเพื่อใช้แรงงานก็ลดความจำเป็นลงเช่นเดียวกับวัว และเป็นช่วงที่ฝูงควายลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วมาก ถึงแม้ว่าควายมีราคาสูงขึ้นแต่พื้นที่เลี้ยงในพรุแคบลงเนื่องจากชาวบ้านเข้าจับจองพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ฝูงควายเหยียบย่ำต้นกล้าและส่งผลต่อการขยายพื้นที่ทำนา นอกจากนั้นบุตรหลานเจ้าของควายส่วนใหญ่หลังจากไปเรียนในสถานศึกษานอกชุมชนแล้วไม่สนใจที่จะเลี้ยงควายต่อไป โดยเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆแทน หรือไม่ก็ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจึงย้ายไปตั้งถิ่นฐานต่างจังหวัด

อย่างไรก็ตามการเลี้ยงสัตว์ในชุมชนทะเลน้อยนั้น มุ่งเน้นการบริโภคภายในครัวเรือน และเป็นรายได้เสริม ชาวบ้านในชุมชนที่เลี้ยงเพื่อการค้าจริง ๆ มีน้อย วิธีการเลี้ยงส่วนใหญ่เลี้ยงแบบธรรมชาติ ทำให้ดูแลจัดการจึงไม่ค่อยดีนัก มักให้หากินตามธรรมชาติ ไม่มีแปรงหญ้าเพื่ออาหารสัตว์ และขาดความสนใจในด้านสุขาภิบาลสัตว์เท่าที่ควร จึงมักพบว่า วัวควาย มักเป็นโรคต่างๆ เช่น โรคคอบวม โรคปากเปื่อย และโรคพยาธิ เป็นต้น

1.3. การทำประมง

เนื่องจากบริเวณทะเลน้อยและบริเวณพื้นที่พรุต่างๆ มีสภาพของภูมิประเทศที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพการประมง ชาวประมงตำบลทะเลน้อย เล่าถึง การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนทะเลน้อย บริเวณบ้านหัวป่าเขียวซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นป่าพรุ ลำคลอง และห้วยเหมาะแก่การประกอบอาชีพประมง ในระยะแรกของการก่อตั้งชุมชน ชาวบ้านบางส่วนได้อพยพมาจากอำเภอหัวไทร และอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เริ่มจากผู้

คนแถบที่ว่ำนนั้นมักจะเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพประมง โดยมีการสร้างที่พักชั่วคราวประมาณ 5-7 วัน ก็นำสัตว์น้ำที่ทำได้กลับบ้าน หลังจากนั้นมาจึงจะมีการเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยเป็นการถาวร

การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ในระยะแรกส่วนใหญ่ทำเพื่อยังชีพและทำควบคู่กับการประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น การทำนา การทำสวนยางพารา หรือการทำหัตถกรรมจากกระจูด ระยะต่อมาหลังจากทศวรรษที่ 2500 มาแล้ว ปรากฏว่าผลการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมลดลง จึงหันมาประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักกันมากขึ้น หลังทศวรรษที่ 2510 ทรัพยากรน้ำมีแนวโน้มลดลง พื้นที่ในทะเลน้อยถูกทำลายไปมาก สาเหตุจากผลการที่ประชากรเพิ่มจำนวนในชุมชนอย่างรวดเร็ว และพื้นที่บริเวณป่าพรุถูกทำลายไปมาก ทำให้ทรัพยากรประมงไม่สมดุลกับชาวประมง

ภาวะที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชาวประมงบางส่วนจึงพยายามปรับปรุงประสิทธิภาพของเรือและเครื่องมือในการทำประมง พร้อมทั้งเพิ่มเวลาในการจับสัตว์น้ำเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเร่งการทำลายทรัพยากรประมงมากขึ้น

ในปลายทศวรรษ 2510 เป็นต้นมาเราจะพบว่าจากภาวะการคืนรนของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อยที่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านบางส่วนจึงออกไปประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบสงขลา และยังคงกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 60 คน เพื่อพัฒนาผู้ประกอบอาชีพประมง และเป็นกลุ่มที่ช่วยดูแลผลประโยชน์ของกลุ่มสมาชิกโดยตรง

นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวชาวประมงส่วนหนึ่งก็หันมาเลี้ยงปลาน้ำจืด โดยขุดบ่อเลี้ยงปลา เช่น เลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาดู ปลาตะเพียน ปลาไน เป็นต้น เป็นการเลี้ยงเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ โดยนิยมเลี้ยงมากบริเวณบ้านชายคลอง หมู่ที่ 4 นางตุง และ บ้านหัวป่าเขียว หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย

ชาวประมงในอดีตจะใช้เรือแจว เรือพาย เป็นพาหนะในการสำรวจแหล่งที่อยู่ของปลาในทะเลน้อยหรือในลำคลองที่มีน้ำนิ่งจึงทอดแหได้ ปลาที่จับ ได้แก่ ปลาชะโด ปลาช่อน นอกจากใช้การทอดแหในการหาปลาเป็นหลักแล้ว ยังใช้วิธีอื่นอีกหลายวิธี เช่น การทอดแหกุ้ง การลอยทุ่น การเหี่ยวแห เป็นต้น

การทอดแหกุ้ง จะใช้แหที่ไม่ทบดิน ตาแหมีขนาดเล็กแน่นและตาแบบมีเงี่ยง ความยาวจากกระโถมถึงดินแหประมาณ 7-8 สอก ลูกถ่วงดินเป็นเหล็กหรือตะกั่วแบบห่วงโซ่หนักประมาณ 4 กิโลกรัม สายระดวยาวประมาณ 5-6 สอก การทอดกุ้งสามารถทำได้ทั้งกลางวันและกลางคืน โดยทั่วไปนิยมทอดบริเวณริมฝั่ง หรือบริเวณที่มีน้ำตื้น โดยทั่วไปสังเกตพื้นน้ำในบริเวณพื้นที่ที่มีปลาและกุ้ง พร้อมเหวี่ยงแหลงไปในน้ำ ค่อย ๆ ดึงแหขึ้นสู่ลำเรือ และจับปลาตัวเล็ก ๆ และกุ้ง จากนั้นนำกุ้งใส่ภาชนะที่เตรียมไว้

การลอยทุ่น เป็นวิธีจับกุ้ง โดยใช้เหยื่อเสียบไว้กับทุ่นลอยน้ำ อุปกรณ์ในการลอยทุ่น ชาวประมงมักใช้แหขนาดมาตรฐาน 1 ปาก ทุ่นมักใช้รากลำพู ไม้ระกำ ไม้หนูน ก้านสาธุ ซึ่งเป็นไม้ที่ลอย

น้ำได้ เชือกยาวประมาณ 12-15 ศอก สำหรับผูกกับทุ่น และอีกด้านหนึ่งผูกกับตะปู สำหรับเสียบเหยื่อ และเหยื่อที่นิยมใช้เป็นเนื้อมะพร้าว ที่หมักกับน้ำโคลนประมาณ 3-4 คืน จนมีกลิ่นเหม็นซึ่งกุ้งจะชอบเหยื่อที่มีกลิ่นเหม็น ทำเลที่เหมาะสมในการลอบทุ่นจะเป็นที่โล่งแจ้งคลื่นลมสงบ เมื่อวางทุ่นลอบที่เสียบเหยื่อล่องไปในน้ำ ชาวประมงจะเตรียมแหไว้ในวงศอก คอยสังเกตทุ่นลอบในหัวเรือ เมื่อกุ้งเข้ามาเกาะหรือกินเหยื่อที่เสียบไว้ ทุ่นลอบก็จะกระตุกเป็นสัญญาณว่ากุ้งกำลังจับเหยื่อกิน ชาวประมงจะทอดหรือเหวี่ยงลงครอบทุ่น กุ้งจะติดแห และสามารถจับกุ้งได้ทันที

การเทียวแห เป็นวิธีจับกุ้งก้ามกราม โดยใช้เสียบเหยื่อให้กุ้งมากิน แล้วใช้แหทอดเพื่อให้ครอบไม้ที่เสียบเหยื่อปักล่อไว้ การเทียวแหเป็นวิธีการหลังจากเทียวสุ่ม เป็นวิธีจับกุ้งก้ามกรามโดยใช้เหยื่อเสียบให้กุ้งมากินและจับกุ้งด้วยสุ่ม เนื่องจากสามารถจับกุ้งได้ดีกว่า อุปกรณ์ในการเทียวแหได้แก่ แห 1 ปาก ก้านเทียว ซึ่งทำจากไม้ไผ่ผ่าเสี้ยวยาวประมาณ 3 ศอก เหลาส่วนโคนให้กลมขนาดเท่านิ้วก้อยสำหรับเสียบล่อเหยื่อ เหยื่อล่อกุ้ง นิยมใช้เนื้อมะพร้าวแก่ที่หมักกับโคลน เพื่อให้เกิดกลิ่นเหม็น ชาวประมงใช้การเทียวแหกุ้งในที่โล่งแจ้ง มีพืชน้ำจืดพวกสาหร่ายขึ้นเล็กน้อย เป็นพื้นที่น้ำตื้นมองเห็นดิน โคลนในน้ำ ปักก้านเทียวที่มีเหยื่อล่อไว้ ไขแหลงเหวี่ยงคลุมก้านเทียว กุ้งก้ามกรามที่เข้ามากินเหยื่อล่อจะติดแหและสามารถจับกุ้งได้

ในระยะเวลาช่วงหลังทศวรรษที่ 2510 มีลักษณะการทำประมงที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ การเลี้ยงปลา ทั้งนี้เนื่องจากการจับปลาในแหล่งน้ำต่าง ๆ ได้น้อยลง ปลาที่เลี้ยงกันมาก เช่น ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลานิล เป็นต้น การเลี้ยงปลาดุกในระยะแรกนั้น จะใช้ลูกปลาที่หาได้จากแหล่งน้ำมาเลี้ยงในบ่อดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์ ใช้อาหารเลี้ยงปลาจากอาหารที่สามารถหาได้ คือ ข้าวต้ม รำข้าว และอาหารสำเร็จรูปเพียงเล็กน้อย ในระยะแรกมีการใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 5-6 เดือนก็สามารถจับปลาที่เลี้ยงได้ นับเป็นการเลี้ยงที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าโดยไม่ต้องลงทุนมากนัก

1.4. การแปรรูปผลผลิต

การแปรรูปผลผลิตเป็นวิธีการเปลี่ยนวัตถุดิบ ที่จัดหามาได้ในชุมชนจากสภาพเดิมไปสู่อีกสภาพหนึ่ง เพื่อการเก็บไว้ใช้ประโยชน์ภายในครอบครัว หรือเพื่อการค้าขายตามความต้องการของผู้ผลิต นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า ผลผลิตของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ชุมชนบริเวณเชิงเนินควน หรือผลผลิตของชุมชนบริเวณควนพนางตุง ได้แก่ ของป่า สัตว์ป่า หวาย และผลไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนผลผลิตที่สำคัญของชุมชนที่ใกล้แหล่งน้ำหรือทะเล ได้แก่ สัตว์น้ำ ประเภทกุ้ง ปลา หอย ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำมีสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์นับแต่อดีต ชาวบ้านในชุมชนจึงสามารถเลี้ยงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร นอกเหนือจากนั้นก็สามารถเปลี่ยนสภาพสัตว์น้ำ เป็นอาหารอีกหลายลักษณะ เช่น การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม เป็นต้น

1.4.1. ทำปลาร้า

ปลาร้าเป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้ ชนิดหนึ่งที่ทำมาจากปลาน้ำจืด และมีมาเป็นเวลานาน ปลาร้าของภาคใต้มีวิธีทำแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ในขั้นแรก คือ ทำความสะอาดปลาโดยการผ่าตัวปลา และดึงเอาอวัยวะภายในออก ปล่อยทิ้งไว้ให้พองขึ้นอีกรอบ หลังจากนั้นจึงใช้เกลือหมัก การหมักปลามี 3 วิธี คือ

- (1) นำปลาไปใส่ภาชนะคลุมเกลือปิดฝาหมักทิ้งไว้ 1-2 วัน จึงนำไปตากแดด 3-4 วัน
- (2) ใช้เกลือเม็ดขัดใส่ในท้องปลา หมักทิ้งไว้แล้วนำไปตากแดด
- (3) ละลายน้ำเกลือใส่ภาชนะ เอาปลาแช่น้ำประมาณ 2 วัน และนำขึ้นตากแดด 3-4 วัน¹

ส่วนการทำปลาร้าในชุมชนทะเลน้อยจะมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากที่อื่น ทำให้ปลาร้าของทะเลน้อยมีชื่อเสียงกว่าที่อื่น และกลายเป็นสินค้ามาจนถึงปัจจุบันนี้ จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านชุมชนทะเลน้อยที่มีชื่อเสียงในการทำร้า คือ บ้านหัวป่าเขียว และบ้านทะเลน้อย เป็นหมู่บ้านที่ทำปลาร้าตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดมาสู่ลูกหลานจนเกิดความชำนาญ

ชาวบ้านหัวป่าเขียวได้เล่าถึงกรรมวิธีการทำปลาร้าของชุมชนว่า ปลาที่นำมาร้า คือ ปลาดุกเนื้ออ่อนหรือปลาดุกอุย ทั้งนี้เพราะปลาดุกเนื้ออ่อนมีเนื้อนุ่ม กลิ่นหอม รสหวานมันและไม่มีกลิ่นคาว คัดเลือกเฉพาะที่ตัวใหญ่ ตั้งแต่ 5 นิ้วขึ้นไป และมีความยาวลำตัวขนาด 8-10 นิ้ว ผิวหนังมีสีเหลือง ลำตัวไม่มีรอยแผล

วิธีการทำปลาดุกร้า ปลาที่คัดเลือกแล้วนั้นมาตัดส่วนหัวของปลาทิ้ง ตั้งเครื่องในทุกส่วนของปลานั้นออกหมด และนำไปล้างจนสะอาด ใช้เกลืออัดในลำตัวและใช้เกลือป่นทารอบ ๆ ตัวปลา นำไปบรรจุในภาชนะที่เตรียมไว้ได้แก่ โอ่ง ไห เนียง โดยการวางสลับหัวสลับหางกันเป็นชั้น ปิดฝาภาชนะดังกล่าวนำปลาหมักทิ้งไว้ 3-4 วัน มาล้างด้วยน้ำและตากแดด 2-3 วัน หลังจากนั้นนำปลามาตากน้ำค้างประมาณ 3 คืน ใช้ท่อนไม้ทิ่มปลาให้แบน เพื่อขับน้ำในตัวปลาและเพื่อความสวยงาม ขั้นสุดท้ายใช้น้ำตาลโตนดและน้ำผึ้งรวงเล็กน้อยผสมแล้วเคี่ยวจนเข้มข้น ทาตัวปลาบางๆและนำปลาไปวางซ้อนในภาชนะดั้งเดิม ปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 10-15 วัน สามารถนำปลาไปบริโภคหรือนำไปจำหน่ายได้

1.4.2 ทำปลาเค็ม

ปลาเค็มเป็นวิธีการถนอมอาหารประเภทปลาวิธีหนึ่ง ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย ได้รู้วิธีการทำปลาเค็มมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และเรียกปลาเค็มว่า “ปลาใส่เกลือ” วิธีการทำปลาเค็มชาวบ้านส่วนใหญ่รู้วิธีการทำปลาเค็ม ที่มีขั้นตอนต่างๆ คือ

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2529 หน้า 2041-2042.

(1) การคัดเลือกตัวปลา ปลาที่มีขนาดตัวเล็กจะนำมาทำปลาเค็ม ได้แก่ ปลาทราย ปลาตะเพียนทราย ปลาแก้มช้ำ ปลาชะโอน ปลาดูกระป๋อง ปลานิล ส่วนปลากขนาดใหญ่ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด จะทำปลารั่ว ซึ่งจะใช้เวลาตัวโตๆ ที่นำมาผ่าเป็นริ้วๆ แล้วตากแห้ง

(2) ทำความสะอาดตัวปลา ปลาที่มีเกล็ดต้องขอดเกล็ดปลาออก ดึงเครื่องในปลาออกจนหมด พร้อมล้างจนสะอาดและผ่าปลาตามความยาวของตัวปลาออกเป็น 2 ส่วนติดกันพับให้แบน

(3) ใช้เกลือป่นเคลือบหรือเกลือเม็ดโรยให้ทั่วใส่ภาชนะทิ้งไว้ประมาณ 1 คืน

(4) นำปลาลอกล้างด้วยน้ำสะอาดพร้อมนำผึ่งแดดประมาณ 3 หรือ 4 ครั้ง ก็สามารถเก็บปลาไว้เพื่อบริโภคหรือออกจำหน่ายได้

ปัจจุบันการทำปลาเค็มของชุมชนทะเลน้อย ยังเป็นที่รู้จักของชุมชนอื่นๆ โดยทั่วไปและเป็นสินค้าอีกอย่างหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

1.4.3 ทำกุ้งส้ม

กุ้งส้มเป็นอาหารประเภทหมักดองที่นิยมทำกันมาก การทำกุ้งส้มนอกจากเป็นการถนอมอาหารไว้บริโภคนอกฤดูกาลแล้ว ยังสามารถผลิตจำหน่ายเป็นสินค้าอีกด้วย วิธีการทำกุ้งส้ม มีวิธีการทำที่ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ดังที่ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยได้เล่าถึงวิธีการทำกุ้งส้มของชาวบ้านทะเลน้อยว่า กุ้งที่นำมาทำกุ้งส้มต้องเป็นกุ้งตัวเล็ก ๆ เนื้อนิ่มใส นำกุ้งดังกล่าวใส่ตะแกรงล้างให้สะอาด นำไปใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ คือ โห หรือโอ่ง ใส่เกลือพอประมาณใช้ไม้คน หลังจากนั้นปิดฝาภาชนะให้แน่น ทิ้งไว้ประมาณ 15-20 วัน เมื่อเปิดภาชนะกุ้งจะมีสีแดงอมส้ม สามารถนำมาปรุงเพื่อรับประทานได้ โดยวิธีการปรุงกุ้งส้มเพื่อรับประทานให้อร่อย ต้องปรุงด้วยพริกสด หอมแดง และน้ำมะนาว นอกจากนั้นอาจนำมาดัดแปลงเพื่อปรุงเป็นอาหารอื่นๆ เช่น นึ่ง ต้มกะทิ เป็นต้น ปัจจุบันการทำกุ้งส้มของชุมชนทะเลน้อยจะมีผู้ผลิตน้อยราย เนื่องจากปริมาณกุ้งที่จับได้จากทะเลน้อยมีจำนวนน้อยลงมาก

1.5. งานหัตถกรรม (เลื้อยกระชูด)

อาชีพที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งของชาวทะเลน้อยคือการทำหัตถกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากหัตถกรรมกระชูด ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยได้นำเอาต้นกระชูดมาใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน โดยผลิตจำพวกเสื่อ กระสอบ และงานฝีมือประเภทอื่น ๆ ชาวบ้านจะนำไปนำต้นกระชูดจากพรุที่อยู่ตอนเหนือทะเลสาบ บางครั้งเดินทางไปไกลถึงพรุควนเคร็งตอนเหนือ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

พร้อม จันทร์ทองเล่าถึงการเดินทางไปหาต้นกระชูดในอดีต (ก่อนทศวรรษที่ 2500) ว่าพอเสร็จจากฤดูกาลทำนาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ผู้ชายจะนั่งเรือไปที่ตำบลควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ห่างจากทะเลน้อยประมาณ 10-15 กิโลเมตร ไปสร้างกระท่อมพักนำเสบียงอาหารไปอยู่ได้ประมาณ 6-7 วัน ตัดต้นกระชูดเต็มลำเรือจึงเดินทางกลับบ้าน สำหรับต้นกระชูดตัดเพื่อสานเสื่อนั้น ต้องเลือกต้นที่ลำต้นตรง ขนาดของลำต้นเท่าปากกาหรือดินสอ ระยะต่อ

มาการเดินทางไปตัดคันกระชูดเพิ่มมากขึ้นและเกิดปัญหา ได้แก่ ใจผู้ร้าย การลอบเผาป่ากระชูด เมื่อผลิตภัณฑ์เสื้อกระชูดกลายเป็นสินค้าที่สามารถจำหน่ายได้ ทำให้แหล่งกระชูดเริ่มขาดแคลน บางหมู่บ้านได้นำหัวกระชูดมาปลูก เรียกว่า “การทำนากระชูด”¹

พ.ศ. 2475 นายสุข เดชนครินทร์ กำนันตำบลพนาสูง ได้นำหัวกระชูดจากพรควนเกร็งมาทดลองปลูกเป็นคนแรกจนถึง พ.ศ. 2504 การปลูกกระชูดบริเวณลุ่มทะเลน้อยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออก และด้านทิศใต้ของชุมชนทะเลน้อย¹

ลักษณะการปลูกกระชูดในที่พริกก็เหมือนกับการทำนาข้าว ซึ่งพื้นที่ปลูกกระชูดจะต้องมีน้ำขังตลอดปี ก่อนปลูกจะต้องตกแต่งพื้นที่ให้เรียบ ไม่ต้องยกคันนา นำหัวกระชูดมาปักเป็นกอๆ ซึ่งกอหนึ่งๆ ใช้กระชูดประมาณ 10-15 ต้น ปักห่างกันประมาณ 70-100 เซนติเมตร คอยกำจัดวัชพืชที่ขึ้นในนากระชูด รวมทั้งศัตรูพืชอื่น ๆ จำพวกด้กัแตน หนู และนาก ซึ่งมักจะถอนหัวหรือกัดกินต้นอ่อน ระยะประมาณ 1 ปี ก็สามารถถอนกระชูดมาใช้งานได้ เหลือต้นอ่อนปล่อยไว้เก็บครั้งต่อไป นากระชูดแปลงหนึ่งๆสามารถถอนกระชูดได้ 8-10 ปี จึงมีการปลูกใหม่ ซึ่งหลังจากเห็นต้นกระชูดขึ้นหนาแน่นจนเกินไปและมีต้นตายมาก

เคลื่อน นิมแก้ว กล่าวถึงผลผลิตจากการทำนากระชูดว่า การทำนากระชูดในระยะแรกๆ จะให้ผลผลิตสูง สร้างรายได้ให้แก่ผู้ปลูกอย่างงาม แต่บางครั้งอาจเกิดไฟไหม้สร้างความเสียหาย ในปัจจุบันต้นกระชูดส่วนใหญ่ต้องสั่งซื้อจากที่อื่น เช่น ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลสะกอม อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา และบ้านควนขาว ตำบลเกร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนทะเลน้อยมีงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในชุมชน ได้แก่ การทอเสื้อกระชูด ชาวบ้านตำบลทะเลน้อยเล่าถึงการทอเสื้อกระชูดว่า ชุมชนทะเลน้อยมีผู้ประกอบการเกี่ยวกับหัตถกรรมกระชูดมากที่สุด ผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านมาจักสานจากต้นกระชูด ในอดีตนั้นนิยมนำมาสานเป็นกระสอบ เสื้อประเภทต่าง ๆ ปัจจุบันนำมาสานเป็นกระเป๋าถือ หมวก จานรองแก้ว หรืออุปกรณ์เครื่องใช้อื่นๆ ต้นกระชูดที่นำมาจักสานเดิมชาวทะเลน้อยต้องไปนำต้นกระชูดจากตำบลควนเกร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทางเรือผ่านคลองเกร็ง และต่อมาก็นำกระชูดมาปลูกกลายเป็นการทำนากระชูด

ขั้นตอนการทอเสื้อกระชูดเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา (ทศวรรษที่ 2490) กับปัจจุบัน (หลังทศวรรษที่ 2500) มีขั้นตอนที่แตกต่างกันน้อยมาก ขั้นตอนต่างๆในการทอเสื้อกระชูด ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมกระชูด การสาน และการตกแต่ง

¹ พร้อม จันทรทอง บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 28 สิงหาคม 2544.

การเตรียมกระจุค เมื่อได้กระจุคมาจากแหล่งแล้ว ชาวบ้านจะนำกระจุคเข้ามาที่สำหรับคัดเลือก หรือแยกความสั้นยาว โดยนำกระจุคมาทีละกำและดัดต้นที่ยาวกว่าไปวางรวมอีกที่หนึ่ง เรียกการคัดกระจุควิธีนี้ว่า “โชะกระจุค” จากนั้นใช้มีดตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก นำกระจุคที่คัดเลือกแล้วคลุกน้ำโคลนดินสอพองในรางน้ำที่เตรียมไว้ เมื่อได้แล้วจะนำมาตากแห้ง 2-3 วัน แล้วเก็บเข้าที่ทิ้งไว้ 4-5 วัน เพื่อให้ต้นกระจุคคลายตัว หลังจากนั้นจะใช้ก็เอาต้นกระจุคไปตากน้ำค้าง 1 คืน เพื่อให้ต้นกระจุคสิ้นสะควกในการทุบ จากนั้นนำไปทุบที่ละมัดให้แบนด้วยสากคำข้าวห้าวตัด ใช้เท้าทั้งสองเหยียบมัดกระจุคไว้คั่นหน้า ถอยหลัง ทุบกระจุคให้แบนตามต้องการ จากนั้นแก้มคอกปอกกาบโคน เก็บเข้าที่เพื่อสานต่อไป

การสาน ขั้นตอนการสานจะใช้สถานที่ภายในบ้าน ชานเรือน หรือลานบ้านที่มีพื้นเรียบ นำกระจุคที่เตรียมไว้มาสานเป็นลายต่าง ๆ ตามความสามารถ และความต้องการของผู้สาน โดยปกติจะสานด้วยลายสองถ้าสานเป็นสี่เหลี่ยมจะเริ่มต้นจากริมแต่ถ้าเป็นภาชนะจะเริ่มต้นจากกึ่งกลางทำนังสานที่สะควก คือ นั่งขัดสมาธิและนั่งชันเข่าข้างเดียว เมื่อสานต้องให้ปลายต้นและโคนต้นสลับกัน มิฉะนั้นจะทำให้เสียรูปได้ ในปัจจุบันชาวทะเลน้อยมีการสานกระจุคเป็นลายต่างๆ ไม่น้อยกว่า 20 ลาย เช่น ลายสอง ลายสาม ลายดอกจันทน์ ลายก้านต่อดอก ลายก้างปลา เป็นต้น

การตกแต่ง ขั้นตอนสุดท้ายคือ การเก็บพับริมอย่างที่ชาวบ้านทะเลน้อยเรียกว่า “เม้น” การเก็บริบหรือเรียกว่า พับริม ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพับริบกลับและแบบช้อนริบ

2. แรงงานในชุมชนทะเลน้อย

2.1 แรงงานก่อนทศวรรษที่ 2500

เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หมายถึง การผลิตเพื่อเลี้ยงชีพแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น การจับปลา การล่าสัตว์ การตัดถกรวมเพื่อใช้ในครัวเรือนของตน หาของป่า ทำนา เป็นต้น แรงงานที่ใช้ในการผลิตมี 2 แบบ คือแรงงานคนและแรงงานสัตว์

แรงงานคน แรงงานภายในครอบครัวมีความสำคัญต่อการผลิตแบบต่าง ๆ การใช้แรงงานภายในครอบครัว เริ่มตั้งแต่การหักร้างถางพงที่ป่าให้เป็นพื้นที่นา การไถ การหว่าน หรือปักดำ จนถึง การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว สีข้าว ตำข้าว ล้วนเป็นแรงงานจากคนภายในครอบครัว แรงงานหลักจะเป็นผู้นำครอบครัว ภรรยา ส่วนบุตรจะช่วยเหลือในบางกิจกรรมเท่านั้น

ส่วนการทำงานบางประเภทที่ต้องใช้แรงงานเกินกำลังคนในครอบครัวเพื่อทำให้เสร็จทันเวลา เช่น การหักร้างถางพง การปักดำ การเก็บเกี่ยว เป็นต้น จึงอาศัยแรงงานจากภายนอกครอบครัว¹ เล่าถึงการออกปากของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยเมื่อ 50 ปีที่แล้ว สรุปได้ว่า ญาติที่บ้านทะเลน้อย

¹ เหมม เหมมานวงศ์ บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง 12 มิถุนายน 2544

จะส่งข้าวมาขอความช่วยเหลือเมื่อข้าวสุก โดยออกปากผู้คนครั้งละ 10-20 คน ไปเกี่ยวข้าว บางครั้งจำเป็นต้องไปพักค้างคืน 3 วัน หรือช่วยในการเกี่ยวข้าวจนหมดจึงสามารถกลับบ้านได้โดยจะไม่รับค่าจ้าง โดยเจ้าของบ้านจะมอบปลาแห้ง ปลาเค็ม ปลาร้า หรือนกใส่เกลือเป็นของฝากกลับบ้าน

แรงงานสัตว์ มีบทบาทสำคัญมากโดยเฉพาะแรงงานจากวัวและควาย ชาวนาเกือบทุกครัวเรือนอาศัยแรงงานวัวในการไถนา คราดเทือก กล่าวคือ ในการไถนา ชาวนาจะใช้วัวลากเพื่อไถนาตั้งแต่เช้าจนสายจึงเลิกไถ ปลอ่ยให้วัวกินหญ้าและไถอีกในวันต่อไป ในวันหนึ่งๆวัวสามารถไถได้วันละประมาณ 1 ไร่ วัวที่ใช้ไถส่วนมากเป็นวัวตัวที่ท่าหมั่น เนื่องจากเป็นวัวที่มีความแข็งแรงอดทนต่อการทำงานหนัก สามารถไถนาได้ปริมาณมาก สำหรับควายนำมาเหยียบที่นาพรุ ทำให้หญ้า ปรีอ ให้ดินกลายเป็นโคลนตม ก่อนปักดำต้นกล้า วิธีทำดินโคลนตมโดยฝูงควายนั้น เจ้าของควายจะใช้ควายหลายสิบตัวด้วยกัน บางคนอาจมีมากถึง 20-30 ตัว ให้ควายฝูงเดินเวียนหลายรอบ โดยเจ้าของเดินไล่ตามหลังเวียนจนกระทั่งดินกลายเป็นโคลนจึงหยุด ฝูงควายสามารถเวียนทำโคลนตมได้ทั้งวัน ถ้าหากต้องการปักดำอย่างรีบด่วน

นอกจากแรงงานสัตว์ที่เลี้ยงภายในครอบครัวแล้ว บางครั้งสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้เช่นกัน บางครั้งการทำนาจำนวนหลายไร่ วัว ควาย ภายในครอบครัว ไม่เพียงพอในการเตรียมพื้นที่ทำนา จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านที่เรียกว่า “ออกปาก” เช่น การออกปากไถนา ออกปากคราดนา ออกปากเวียนควาย เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่คิดค่าจ้างนับเป็นวัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวนาชุมชนทะเลน้อย ในช่วง 40-50 ปีที่ผ่านมา

2.2 แรงงานหลังทศวรรษที่ 2500

การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ.2509) เป็นการเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการค้า ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจไทยในด้านต่างๆ ทั้งในแง่แรงงานการผลิต การอยู่ร่วมกัน ความเชื่อและคุณค่า เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

การใช้แรงงานดั้งเดิม คือ แรงงานคนและสัตว์ มีการปรับเปลี่ยนเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เช่น ระบบเกลต การขอแรง การออกปาก ซึ่งเป็นแรงงานที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ที่ไม่มีค่าจ้างแรงงานมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน กลายเป็นแรงงานที่มีค่าจ้างและค่าตอบแทน เช่น ออกปากจ้างดำนา เกี่ยวข้าว ขนเลียงข้าว เป็นต้น อาจมีผลสืบเนื่องมาจากระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องจึงไม่มีเวลาพอที่จะช่วยเหลืองานเพื่อนบ้านโดย ไม่มีค่าตอบแทน ส่วนการใช้แรงงานสัตว์นั้นลดลงโดยมีแรงงานเครื่องจักรมาแทนที่เพิ่มขึ้น

ช่วงปลายทศวรรษที่ 2510 มีรถแทรกเตอร์ไถนาเข้ามาแทนในชุมชน มีการรับจ้างไถนาทั้งนาดำนาหว่าน ค่าจ้างไถนาหว่านไร่ละ 30 บาท และค่าจ้างไถนาดำไร่ละ 40 บาท เป็นราคาที่ไม่แพงแต่เพิ่มความเร็วและสะดวกเพิ่มขึ้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาวนาไถนาด้วยเครื่องจักรเพิ่มขึ้นทุกปี การเลี้ยงวัวเลี้ยงควายเริ่มลดลงทุกปี และหมดไปในที่สุดส่วนที่เหลือบ้างก็เลี้ยงไว้เพื่อขาย

อาจกล่าวได้ว่าแรงงานหลักในอดีตนั้น ได้แก่ แรงงานคนและสัตว์ และหลังจากใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มีการใช้แรงงานจากเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในวิธีการผลิตเพิ่มมากขึ้น

3. เครื่องมือการผลิตของชุมชนทะเลน้อย

การผลิตของชุมชนทะเลน้อย ในช่วง พ.ศ.2450–2518 ชาวบ้านนำเครื่องมือมาใช้ในการผลิต โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นเองในชุมชน และเครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน

3.1 เครื่องมือการผลิตก่อนทศวรรษที่ 2500

เครื่องมือที่สร้างขึ้นภายในชุมชน ชาวบ้านผลิตเครื่องมือใช้เอง กล่าวคือ ลักษณะเครื่องมือที่ผลิต เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชน โดยเลือกวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

3.1.1 เครื่องมือทำนา เครื่องมือที่ชาวนาใช้ในการทำนาค้นแต่อดีตจนถึงประมาณ ก่อนทศวรรษที่ 2500 นั้น ชาวนาเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องมือต่างๆ ขึ้นใช้เอง และใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น หรือบริเวณใกล้บ้าน เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการทำนา ได้แก่ คันไถ แยก หางยาม หัวหมู คราด โดยชาวนาจะทำเองด้วยไม้ เนื้อเหนียว ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเกี่ยวข้าว ที่เรียกว่า “เกะ” โดยมีช่างภายในชุมชนเป็นผู้ผลิตและจำหน่าย สำหรับอุปกรณ์หาบข้าว คือ คานหาบ ก็จะทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนแฉก หรือสาแหรก ทำด้วยเชือกหวาย เป็นต้น

3.1.2 เครื่องมือประมง เครื่องมือที่ชาวประมงนำมาใช้กันในอดีต ส่วนใหญ่มักสร้างขึ้นเองภายในครอบครัวหรือจัดหาจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ใช้กันมากเมื่อช่วงก่อนทศวรรษที่ 2500 ในบริเวณทะเลน้อยนั้น จะเครื่องมือที่ชาวบ้านคิดค้นสร้างขึ้นเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น ไซชนิดต่าง ๆ สุ่มที่ทำจากไม้ไผ่ โพงพาง โป๊ะ โดยการนำลวดไม้ไผ่กันทางปลาเดิน อวนแห ถักทอด้วยเส้นด้าย และเครื่องมืออื่นๆอีกหลายชนิด

การผลิตเครื่องมือประมงในชุมชนทะเลน้อยมีหลายชนิด ซึ่งในกลุ่มทะเลสาบสงขลามิลักษณะการผลิตเครื่องมือจับสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกัน อาจมีบางพื้นที่ที่แตกต่างกันบ้างซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ แหล่งน้ำ ลักษณะสัตว์ และความเชื่อของท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่าในการจับ

สัตว์ในอดีตประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา (ก่อนทศวรรษที่ 2500) มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเป็นหลัก หรือทำการประมงเพื่อยังชีพ ซึ่งจะสอดคล้องกับการผลิตเครื่องมือเพื่อใช้ในการจับสัตว์ เป็นการสร้างเครื่องมือแบบง่ายๆ ใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไซ โพงพาง คันยอ เบ็ด กระบอก หลุมว้าง แคน แห กัด เซงเลง สวิง อวน เป็นต้น เครื่องมือแต่ละชนิดสร้างให้เหมาะสมกับแหล่งน้ำ และสัตว์น้ำที่ต้องการ บริเวณสายน้ำลำคลองเครื่องมือที่ใช้มาก ได้แก่ เซงเลง คันยอ สำหรับบริเวณเพรเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ไซ กระบอก หลุมว้าง เบ็ด การผลิตเครื่องมือในชุมชนทะเลน้อยที่กลุ่มชาวประมงนิยมใช้ที่สำคัญๆ มี 3 ชนิด คือ แห กัด และไซ

แห เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้กันมากที่สุดในชุมชนทะเลน้อย ดังที่น่วม ทองเต็ม และพร้อม นวลแก้ว อดีตชาวประมงตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงลักษณะของแหและการใช้แหเพื่อจับสัตว์น้ำว่า แหสมัยก่อนมักใช้เชือกด้ายดิบผูกร้อยเป็นรูปตาสี่เหลี่ยมรูปกระ โจฉขนาดใหญ่ คือ มีความยาว ความสูงจากดินแหประมาณ 8-9 สอก มีช่องตาข่าย (ตาแห) ขนาดประมาณ ครึ่งนิ้ว จำนวน 450-500 ตา ใช้ลูกถ่วงน้ำหนักดินแหประมาณ 4 กิโลกรัม สายระโคหรือเชือกสำหรับเหยียงแหลงในพื้นน้ำยาวประมาณ 7-8 สอก การจับปลาโดยใช้แหยิงแหลงไปในพื้นน้ำที่เรียกว่า “การทอดแห” การทอดแหต้องอาศัยความชำนาญ จึงสามารถจับสัตว์น้ำได้

กัด เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ชาวประมงทะเลน้อยได้ใช้ในการดักสัตว์น้ำ ในอดีตจะดักกัดด้วยเชือกด้ายดิบเป็นช่องตาข่ายติดต่อกันเป็นผืน ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า “หั่ว” โดยเฉพาะตาข่ายของกัดจะมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สามารถจับสัตว์น้ำได้ทุกชนิด ดังที่ไล่ชา บ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงลักษณะของกัดที่ใช้ในการดักสัตว์น้ำในทะเลน้อยในอดีตว่า กัด ประกอบด้วยอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ

เนื้อกัดหรือตัวกัด จะถักด้วยเส้นเอ็นและใช้อุปกรณ์เฉพาะที่เรียกว่า “ไม้ขุ่น” ขนาดของตาข่ายขึ้นอยู่กับขนาดและชนิดของปลา โดยทั่วไปประมาณ 1 นิ้ว ความกว้างของผืนกัดขึ้นอยู่กับความลึกของน้ำ หรือประมาณ กว้าง 3-4 สอก ยาวประมาณ 3-4 วา เมื่อนำมาต่อกัน จะได้กัดประมาณ 1 ชุด หรือ 1 หั่ว

เชือกคร่าวบนและคร่าวล่าง เป็นเชือกเส้นใหญ่สำหรับจึงด้านบนและด้านล่างของผืนกัด ทุ่นลอย ทำด้วยก้านสาขู ไม้ระกำ หรือไม้ทองหลางรวมทั้งไม้ชนิดอื่นที่มีน้ำหนักเบาและลอยน้ำ ใช้ผูกติดกับผืนกัดโดยใช้เชือกคร่าวบน ห่างกันทุ่นละ 1 คืบ

ลูกถ่วง ใช้ถ่วงน้ำหนักในผืนกัดจึงนิยมใช้ลูกตะกั่วผูกติดกับเชือกคร่าวล่าง โดยผูกให้มีระยะห่างกันลูกละ 2 คืบ

เสาหลักสำหรับผูกยึดกับผืนกัดทั้ง 2 ด้าน ใช้ไม้ไผ่เหลากลม ปลายแหลม สามารถที่จะปักลงในดินโคลนในน้ำได้หรืออาจผูกมัดกับต้นไม้ในบริเวณที่วางกัด ชาวประมงมักเลือกเส้นทาง การเดินของปลา บริเวณที่มีน้ำลึกประมาณ 1 วา น้ำนิ่ง การวางกัดสามารถทำได้ทั้งกลางวันและกลางคืน และวางได้เกือบทุกฤดูกาล ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยนิยมวางกัด เนื่องจาก มีความ

สะดวกและใช้แรงงานคนเพียงคนเดียวก็สามารถทำได้ บางคนสามารถวางกักได้ครั้งละ 4-5 หัว ก็ยังมี

ไซ เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน สร้างขึ้นมาเพื่อดักจับสัตว์ ไซมีใช้ในลุ่มทะเลสาบสงขลามานาน ไซที่ใช้ทุกชนิดทำด้วยไม้ไผ่ ยกเว้นไซน้ำเต้าทำจากผลน้ำเต้า ไซมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับการใช้เป็นสำคัญ

ไซมีหลายชนิด คือ

1. ไซนาง มีขนาดปานกลางคล้ายขนาง เปิดช่องบนตลอด ช่วงข้างและช่วงล่างโค้ง กันด้วยดอกลูกและผูกถี่ ๆ มีงาไม้ผูกปิดอยู่ด้านบน ใช้ดักสัตว์ที่ผ่านช่องน้ำ
2. ไซนั่ง เป็นไซที่ทำปากและงาไว้ด้านข้าง มีหลายขนาด เมื่อดักสัตว์จะตั้งอยู่ในแนวตั้ง ซึ่งแตกต่างจากไซอื่นๆ
3. ไซลาว มีลักษณะคล้ายกระสอบ หัวสอบท้ายเปิด มีปากและงาอยู่ด้านข้าง ตรงช่วงกลางดอกลูกและผูกถี่ ใช้ดักสัตว์น้ำขนาดเล็ก
4. ไซน้ำเต้า ทำจากผลน้ำเต้าแก่ ตัดตรงส่วนใกล้ขั้วแล้วทะลวงเอาเนื้อผลออกเจาะเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า สำหรับให้ปลาเข้าและติดงา ทำเป็นไซดักปลา ส่วนบนตรงรอยตัดทำฝาปิดและอาจผูกเชือกไว้สำหรับหัว
5. ไซรำ มีขนาดดอกลูกเล็กมาก ผูกถี่มีลักษณะคล้ายไซหัวหมู ใช้ดักกุ้งขนาดเล็ก (กุ้งรำ) และฝูงปลาเล็กๆ
6. ไซหัวหมู ขนาดโตปานกลาง กันด้วยดอกลูกกลม ปากกว้างท้ายเรียว ตรงส่วนปากมีงา มีปั้งเปิดปิดได้ ใช้ดักสัตว์น้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก เกือบทุกฤดูกาล

7. ไซหนู เป็นไซที่ทำแบบง่ายปากบาน ท้ายสอบ ช่วงปากไม่มีงา แต่มีประตูกดลูกโยงไว้กับกันบังคับและสลัก เมื่อดักสัตว์น้ำเข้าไซและถูกสลักประตูกดจะปิด สามารถจับปลาและกุ้งได้

8. ไซยก หรือชาวประมงทะเลน้อยเรียกว่า “ไซนอน” หรือ “ไซหลอก” มีลักษณะทรงกลมยาว ประมาณ 1 เมตร กว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ตัวไซทำด้วยไม้ไผ่เหลากลมด้านใน มีงา 2 ชั้น¹

ชาวบ้านทะเลน้อยกล่าวถึงการใช้อย่างไรว่า ไซยกชาวบ้านทะเลน้อยนิยมใช้กันมาก บางครอบครัวมี 20-30 ลูก การดักไซยกก็จะนำไปวางไว้ที่น้ำนิ่ง ที่มีกอหญ้าหรือมีพืชน้ำปกคลุมปกไม้ขนาดบับตัวไซเพื่อป้องกันน้ำพัดพา พร้อมใช้ไม้ปักทั้งสองข้างเพื่อไล่สัตว์น้ำให้เข้าไซ ชาวประมงมักใช้ไซไปวางในตอนเย็น ตอนเช้าวันรุ่งขึ้น จึงยกไซขึ้นเพื่อจับสัตว์น้ำที่ติดไซ แล้วนำไซ

¹ อุดม หนูทอง และสุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์ “ไซ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 2529. หน้า 1104-110.

ไปตากผึ่งแดดให้แห้ง ยกเว้นบางคนอาจนำไปไว้ที่เดิมโดยไม่ผึ่งแดด ปัจจุบันตัวไซชาวประมงนิยมหุ้มด้วยกัทหรืออวน

สำหรับการใช้ไซของชุมชนทะเลน้อยนั้นมีหลายรูปแบบ โดยแต่ละแบบนั้นจะเหมาะสมกับพื้นที่ นอกจากนั้นไซยังเป็นเครื่องมือทำมาหากินที่สำคัญของชาวบ้านและมีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำอีกด้วย

เรือ เรือเป็นพาหนะสำคัญของชุมชนทะเลน้อยมานับ 100 ปี โดยได้ใช้เรือเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น เพื่อการเดินทาง ขนส่งสินค้า หรือประกอบอาชีพการประมง จากการศึกษาพบว่า เรือที่นำมาใช้ในอดีต หรือก่อนทศวรรษที่ 2500 เป็นเรือที่นำท่อนไม้มาขุดเป็นตัวเรือ เรียกว่าเรือขุดหรือเรือมาด สำหรับเรือที่นำออกหาสัตว์น้ำเป็นเรือขุดจากซุงที่มีขนาดเล็ก ประมาณ 2-3 คนนั่ง ได้แก่ เรือพาย เรือแจวหรือเรือต่อ

(นับจากทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา เริ่มมีการประกอบตัวเรือให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อใช้ในการเดินทาง ขนส่งสินค้า หาสัตว์ทะเล ซึ่งมีประโยชน์มากกว่าเดิมเรียกว่า “เรือหางยาว”)

วิธีและขั้นตอนในการขุดเรือ ซึ่งชาวบ้านทะเลน้อย อดีตนายช่างขุดเรือ กล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการขุดเรือในอดีตว่า ขั้นตอนสำคัญ คือ

(1) การเลือกไม้จะเลือกต้นไม้ที่มีลำต้นตรง ไม้ที่นิยมกันมาก คือ ไม้ตะเคียนทอง เนื่องจากเป็นไม้เนื้อเหนียวไม่แตกร้าว ส่วนไม้ชนิดอื่นๆ ได้แก่ ไม้พะยอม ไม้ขนุนป่า ไม้กระบาก หรือไม้ยาง และก่อนที่จะโค่นต้นไม้ต้องตั้งเครื่องบูชารุกขเทวดา

(2) ร่างโครงสร้างเรือ (โคลนเรือ) ช่างจะเลือกหน้าไม้ด้านตรง ถากหน้าไม้ให้เรียบ พร้อมวัดหน้าไม้ตามรูปร่างของเรือ และตัดส่วนที่เหลือทิ้งแต่ต้องเว้นให้มากกว่าความยาวส่วนของลำเรือไม่น้อยกว่า 3 ศอก

(3) ขุดเป็นรูปเรือโดยแบ่งเนื้อไม้ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหัว ส่วนกลาง ส่วนท้าย ตีเส้นเป็นรูปแฉกเรือโดยส่วนท้ายเรือจะเล็กกว่าส่วนหัว จะฟันและเจาะส่วนกลางเป็นจุดเริ่ม แล้วจึงขยายไปสู่หัวเรือและส่วนท้ายของเรือจนเป็นรูปเรือโคลน ใช้ขวานฟันด้านข้างทั้งสองด้าน จากหัวถึงท้ายเรือ คว่ำเรือลงฟันส่วนด้านหลังและปรับแต่งด้านล่างเป็นรูปท้องเรือ

(4) เจาะรูลูกดันโดยให้รูห่างกัน 1 รู ต่อระยะ 1 ศอก ตลอดลำเรือ เมื่อเจาะเป็นที่เรียบร้อยแล้วแล้วหยางลำเรือขึ้นโดยใช้ไฟลนภายในลำเรือ เมื่อลำเรือร้อนจึงใช้คานจัด คานดีด แบะแฉกเรือให้กว้างออกใส่ลูกดันไม้ระกำอุดรูทั้งหมด หลังจากนั้นตกแต่งท้องเรือให้หนา บางตามที่ต้องการ

(5) วางกงเรือโดยเริ่มดันตัวเรือจากท้ายเรือไปสู่หัวเรือ การวางกงแต่ละตัวมีช่วงห่างกันประมาณ 1 ศอก

(6) การลาพอน คือการใช้น้ำมันยาง ชันผง และปูนแดงผสมกันจนเหนียวนำไปคลุก “หมัน” โดยเปลือกเสม็ด ด้ายดิน หรือผ้าจี๊วว์ ตอกอัดตามรอยแตก เรียกว่า “ตอกหมัน” และใช้น้ำ

มันยางป่าสมปุนแดงชะโลมให้ทั่วทุกส่วนของเรือ ปล่อยทิ้งไว้จนแห้งจึงสามารถปล่อยเรือลงสู่พื้นน้ำได้

3.1.3 เครื่องมือทำหัตถกรรมกระชูด เครื่องมือที่ใช้ในการทำหัตถกรรมกระชูด ส่วนใหญ่ อุปกรณ์เครื่องใช้ในการเตรียมก่อนสาน ประกอบด้วยที่สำหรับคัดขนาดตามความยาวของกระชูด ที่สำหรับฝั่งและตากกระชูด แท่งไม้ ขนาด 35- 200 เซนติเมตรใช้เป็นที่ยึดทิ่มหรือทุบกระชูด สาก ปลายตัดสำหรับทิ่มหรือทุบกระชูด ลูกกลิ้งทรงกระบอกกล้ายครกค้ำข้าวใช้กลิ้งทับกระชูด ภาชนะ ใช้สำหรับการย้อมสี กรรไกรหรือมีดตัดหนวดเสือใช้เมื่อสานเสร็จ จักรเย็บผ้า และน้ำคั้นสอพอง ซึ่งใช้ในการคลุกกระชูดก่อนตากแห้ง)

3.2 เครื่องมือการผลิตหลังทศวรรษที่ 2500

เครื่องมือที่นำมาจากภายนอกชุมชน ตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา การผลิตต่างๆ ทำเพื่อการค้ามากยิ่งขึ้น มีผลทำให้ต้องใช้เครื่องมือเพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากขึ้น ปลายทศวรรษที่ 2510 นายทุนจากตัวจังหวัดพัทลุง นำรถแทรกเตอร์เข้าสู่ชุมชนครั้งแรก และไถนาได้วันละหลายสิบไร่ ทั้งพื้นที่นาห่วนและพื้นที่นาดำ หลังจากนั้น (ช่วงปลายทศวรรษที่ 2510 นั้นเอง) รถไถนาแบบเดินตาม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จักรลูกหมา” เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อยและได้รับความนิยมจากชาวนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความสะดวกออกแรงน้อย และไถได้รวดเร็วกว่าการไถด้วยสัตว์ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเลี้ยงวัวเพื่อใช้ในการไถนาเริ่มลดลง

นับจากทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา เริ่มมีการประกอบตัวเรือให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อใช้ในการเดินทาง ขนส่งสินค้า หาสัตว์ทะเล ซึ่งมีประโยชน์มากกว่าเดิมเรียกว่า “เรือหางยาว”

วิธีการขั้นตอนในการต่อเรือหางยาว ดังที่ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย อาชีพช่างต่อเรือ ได้กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการต่อเรือหางยาวไว้ว่า การต่อเรือหางยาวมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

(1) การวางกระดูกงู ใช้ไม้ที่หนาและกว้าง มีความยาวเท่ากับเรือ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ที่เท่ากันกลาทางด้านข้างให้เรียวไปทางหัวเรือและท้ายเรือ ส่วนปลายจะหนาสุดทำเป็นรูปสามเหลี่ยม

(2) ตั้งกงเรือ ตัวกงทำด้วยไม้กระดานหนา ต่อเป็นรูปโค้ง นำมาวางบนกระดูกงูแต่ละตัว ห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตรตลอดลำเรือ และใช้ไม้โครงที่มีขนาด กว้าง 2 นิ้ว ยาว 4 นิ้ว ตีตะปูยึดติดบนกงเรือ เพื่อให้เรือมีความแข็งแรง

(3) การต่อลำเรือ ใช้ไม้กระดานที่มีความยาวเท่ากับเรือมาประกบทั้งสองข้าง โดยไม้กระดานแผ่นแรกจะต้องต่อกับกระดูกงูแล้วต่อเรียงขึ้นมาตามลำดับ ตอกตะปูบนกระดานทุกแผ่น เพื่อให้ยึดติดกับกงเรือกระดานแผ่นสุดท้ายเชื่อมต่อกับไม้ขนาดกว้าง 2 นิ้ว ยาว 2 นิ้ว และติดบนขอบบนสุดของเรือ ทั้งนี้เพื่อให้แครงเรือมีความคงทนแข็งแรง

(4) ตกแต่งปรับปรุงทุกส่วนของตัวเรือให้เรียบร้อยและใช้ยาอุดรอยต่อ รอยรั่วทั้งหมด ซึ่งยาอุดเรือประกอบด้วย น้ำมันยาง ขี้ชัน ซึ่งยางไม้ชนิดหนึ่ง กระสอบป่านฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ นำมาผสม

และเชื่อว่าให้มีความเหนียวก่อนจะนำไปใช้ เรือหางยาวยังคงมีใช้กันในปัจจุบันนี้ แต่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่นติดตั้งเครื่องยนต์ เป็นต้น¹

การประกอบอาชีพสานเสื่อกระจูด ซึ่งเดิมนั้นการทำให้ต้นกระจูดแบนก่อนที่จะนำมาสาน จำเป็นต้องต้มหรือดัดด้วยสาก ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ช้าและยุ่งยาก ได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรที่รีดกระจูดแทน กลุ่มจัดทำกระจูดชุมชนทะเลน้อยได้รับสนับสนุนเครื่องรีดกระจูดจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน จำนวน 1 เครื่อง ทำให้การรีดกระจูดได้รวดเร็วกว่าเดิมมาก ส่วนในด้านการประมงชาวประมงได้พัฒนาเครื่องมือให้ทันสมัยมากขึ้น โดยใช้เรือติดเครื่องยนต์ ในการจับสัตว์น้ำ และใช้อวนตาถี่ขึ้น เป็นต้น¹

ในระยะหลังระบบเงินตรามีความจำเป็นมากขึ้นในทุกอาชีพ เช่น การไถนาที่ต้องว่าจ้างรถแทรกเตอร์ การจัดซื้อปุ๋ยเคมี การว่าจ้างในการเกี่ยวข้าว เป็นต้น อาชีพการประมงมีการจัดซื้อเครื่องยนต์เรือ จัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น แห อวน เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เงินตราเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการจัดหาเครื่องมือสำหรับการประกอบอาชีพในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

4. การใช้ที่ดินของชุมชนทะเลน้อย

ที่ดิน หมายถึงพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรมและทรัพยากรอื่น ๆ ที่มี ได้แก่ พื้นดิน แหล่งน้ำ และ ป่าไม้ ซึ่งล้วนมีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พื้นดินนับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ในกิจกรรมการผลิตหรือการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะการเพาะปลูกซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์พร้อมทั้งสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับชนิดของพืช

เขตพื้นที่ราบ-สภาพดินพื้นที่ราบจะเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน หรือประมาณร้อยละ 60-70 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปากประ พื้นที่ราบทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของควนพนางตุงที่ราบดังกล่าวมีสภาพเป็นดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในอดีต โดยใช้เป็นพื้นที่ใช้ในการทำนาและเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการทำนาหว่านจะได้ผลผลิตที่สูงมาก

¹ เชี่ยว ศรีคงแก้ว บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 3 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 27 สิงหาคม 2544

¹ พริ้ง คงแก้ว ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 10 มิถุนายน 2544 และแดง สงทอง บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544

การทำงานเมื่อ ก่อนทศวรรษที่ 2500 ชาวนาทัวไปมักทำนาแบบนาหว่าน มีการทำนาปีละ 1 ครั้ง ปุ๋ยที่ใช้เพื่อบำรุงดินกล้า ได้แก่ มูลค่างควาหรือมูลสัตว์ที่เลี้ยงประเภทมูลวัวและมูลควาย ปริมาณข้าวที่ได้รับจะเพียงพอในการบริโภคตลอดปี หากมีเหลือจึงนำออกจำหน่ายในรูป ข้าวเปลือก ช่วงปลายทศวรรษที่ 2510 ชาวนาบางส่วนเริ่มทำนาลดน้อยลง เนื่องจากปัญหาราคาข้าว ตกต่ำลุลกลานชาวนาเองไม่นิยมทำนา มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้นจึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทน

ที่ราบลุ่มหรือพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง ได้แก่ บริเวณพื้นที่รอบๆ ทะเลน้อย และพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อยที่เรียกว่า “พรุห้วยป่าเขียว” ในอดีตนั้นพื้นที่ดังกล่าว เป็นแหล่งที่อาศัยของนกนานา ชนิดและสัตว์น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก ปลาทูม นอกจากนั้นมีพืชน้ำขึ้นปกคลุมอีกหลายชนิด เช่น ต้นกก ต้นปรี๊ด ต้นกระจุย เป็นต้น ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการทำมาหากิน เกี่ยวกับการล่านก จับสัตว์น้ำ ทำหัตถกรรมจากต้นกระจุย นอกจากนั้นในบางบริเวณชาวบ้านก็ใช้พื้นที่การทำนา ที่เรียกว่า “การทำนาพรุ” แต่ปัจจุบันพรุกลายเป็นพื้นที่ดินเงิน น้ำไม่ท่วมขังดังเดิม จึงกลายเป็นพื้นที่ทำนาหว่าน เช่นเดียวกับพื้นที่ราบอื่นๆ ของชุมชน

ตอนกลางของชุมชนนั้นเป็นเนินควนที่มีความสูงไม่มากนัก มีลักษณะเป็นแนวยาวเหนือใต้ เรียกว่า “ควนพนางตุง” ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมา เป็นพื้นที่ป่าดิบ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ทำให้ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงนั้น สามารถหาประโยชน์จากป่าแห่งนี้ได้แก่ การหาของป่า ลำสัตว์ โคนไม้จากป่าเพื่อสร้างบ้านหรือใช้ไม้บางชนิดเพื่อสร้างเรือหรือชุดเรือ การโค่นป่าของชาวบ้านนั้นเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น

การปลูกยางพาราเกิดขึ้นครั้งแรกทศวรรษที่ 2480 ยางที่ปลูกครั้งแรกเป็นยางพันธุ์พื้นเมือง ปลูกด้วยเมล็ดและผู้แนะนำการปลูกยางเป็นคนแรก คือ พ่อค้าซื้อวัวควายเพื่อนำไปขายยังประเทศ มาเลเซีย ปัจจุบันพื้นที่บนควนพนางคงยังมีการปลูกยางพาราดังเดิม แต่ชาวบ้านจะเปลี่ยนพันธุ์ยาง จากพันธุ์พื้นเมืองเป็นยางพันธุ์ใหม่ซึ่งให้ปริมาณน้ำยางมากกว่าเดิม'

แหล่งน้ำ มีความสำคัญต่อการผลิตและการประกอบอาชีพของชุมชนทะเลน้อยเป็นอย่างมาก แหล่งน้ำในชุมชนทะเลน้อย ได้แก่ ทะเลน้อย ลำคลอง ห้วย พรุ สภาพแหล่งน้ำในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปลา กุ้ง ปู นก และผลิตภัณฑ์พืชน้ำ จำพวก กระเจ็ด กก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ทะเลน้อยมีเนื้อที่ประมาณ 170,000 ไร่ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลาตอนในมีคลองนาเรียม คลองบ้านกลาง คลองขวนเชื่อม ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วย

¹ สายแก้ว ทองคำ บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อําเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 12 มีนาคม 2544

ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน² ชุมชนทะเลน้อยมีคลองหลายสายไหลผ่าน ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำสายสั้น ๆ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัดและที่สูงทางด้านตะวันตกของจังหวัดพัทลุง ไหลผ่านหมู่บ้านและลงสู่ทะเลสาบสงขลาด้านตะวันออก ได้แก่ คลองปากประ คลองป่าพะยอม คลองมาบพ้อ และคลองเคร็ง เป็นต้น ซึ่งคลองปากประนับเป็นคลองที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดพัทลุง คลองจะให้ประโยชน์ในเรื่องน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นเส้นทางในการคมนาคมขนส่ง

ทศวรรษที่ 2490 ชาวบ้านท่าช้าง บ้านท่าสำเภาเหนือ บ้านท่าสำเภาใต้ ต้องโดยสารเรือเมล์ที่วิ่งระหว่างท่าเรือระโนดกับท่าเรือประดู่เรียง เพื่อนำสินค้าจำพวกข้าวเปลือก กระสอบกระจุก ไปขาย ซึ่งขณะนั้นมีเรือวิ่ง ประมาณ 5-6 ลำ เช่น เรือเคซ เรือนางนวล ซึ่งปัจจุบัน ได้ยกเลิกเส้นทางเดินเรือแล้ว

พรุเป็นพื้นที่ทางทิศเหนือของชุมชน ได้แก่ พรุควนขี้เสียน พรุควนเคร็ง พรุห้วยป่าเขียว ซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ป่าพรุมีทรัพยากรหลากหลายทางนิเวศวิทยา และเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งรวมของพืชและสัตว์

พรุควนขี้เสียนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ดขาว ต้นกระจุก ต้นกก และทุ่งหญ้า เป็นแหล่งวางไข่ของนกนานาชนิดทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ¹

กล่าว สักทอง ชาวประมงบ้านห้วยป่าเขียวเล่าว่า เดิมเป็นชาวบ้านเขาพังไกร และเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านห้วยป่าเขียว เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา (ทศวรรษที่ 2490) ในระยะแรกๆ การตั้งบ้านเรือนบริเวณพรุห้วยป่าเขียวมีน้อยเนื่องจากมีน้ำขังตลอดปี อาชีพของชาวบ้านในระยะแรก ได้แก่ การทำหัตถกรรมกระจุก และการประมงพื้นบ้าน ส่วนการทำนามีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากผลผลิตไม่ดี

ป่าไม้ ในชุมชนทะเลน้อย พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้บริเวณควนพนางตุง และป่าไม้ในพรุ ทำให้ชาวบ้านใช้ไม้บางชนิดมาสร้างบ้านเรือนและใช้ทำเครื่องมือประมง นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถประกอบอาชีพอื่นอีก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

² ทวีศักดิ์ ล้อมถัม และภาณุ ธรรมสุวรรณ ลักษณะสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ของประชาชนโครงสร้างอำนาจของชุมชนรอบอ่าวทะเลน้อย 2538 หน้า 15.

¹ อาระยา อัมระपाल กองทุนสัตว์ป่าโลก 2544. หน้า 7.

5. ความเชื่อและพิธีกรรม (ในการทำนา) ของชุมชนทะเลน้อย

การผลิตแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ทำให้เกิดความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีต่างๆ ปฏิบัติติดต่อกันมา เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมบางพื้นที่เสื่อมคลายลงไปจนเกือบหมด หลังจากได้รับเทคโนโลยียุคใหม่

5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพ

ชาวนาในอดีตเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้คุ้มครองข้าวซึ่งเรียกว่า “ขวัญข้าว” จึงทำให้มีวิถีปฏิบัติต่อเมล็ดข้าวโดยมีความสำนึกต่อบุญคุณ ครบครันชาวนาจะถือปฏิบัติตน เช่น การกินข้าวจะกินจนเกลี้ยงจาน การเกี่ยวข้าวในทุ่งนาต้องเกี่ยวให้หมดเพราะหากเหลืออยู่เชื่อกันว่าแม่โพสพจะเสียใจ การดำข้าวหรือการนวดข้าวจะไม่ให้เมล็ดข้าวหกเรี่ยราดพื้นดิน เป็นต้น หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ชาวนาจะมีการทำขวัญข้าว ดังที่หมอทำขวัญข้าวชาวทะเลน้อยได้กล่าวถึงการทำขวัญข้าวไว้ว่า ผู้ทำพิธีขวัญข้าว คือหมอทำขวัญข้าว โดยทั่วไปจะเป็นผู้เฒ่าในท้องถิ่น การทำพิธีมักทำในตอนเย็นหรือใกล้ค่ำ สำหรับเครื่องบูชาสำหรับทำขวัญข้าว ได้แก่ ไก่ อ้อย ข้าวสุก แป้ง น้ำหอม ค้าย 3 สี ขนมหแดง ขนมหขาว ถั่วงา ปลาหมี่ห้วมีหาง เหล้า ในแต่ละท้องถิ่นอาจใช้ไม่เหมือนกัน สำหรับบทสวดของหมอในพิธีจะกล่าวถึงความป็นมาของแม่โพสพตามความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมา

5.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่นา

ชาวนาชุมชนทะเลน้อยมีความเชื่อว่าที่น่าย่อมมีเทวดาคุ้มครองรักษา ซึ่งเรียกว่า “เจ้าที่นา” ดังที่ชาวบ้านตำบลพนางตุงกล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวเจ้าที่นาว่า หลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ประมาณเดือนหก หรือเดือนพฤษภาคม จึงมีการเซ่นไหว้เจ้าที่นา โดยนิยมทำกันในวันเสาร์หรือวันอังคาร เครื่องเซ่นไหว้ในพิธี ได้แก่ ไก่ ข้าวสุก ปลาหมี่ห้วมีหาง ขนมหแดง ขนมหขาว ถั่วงา สุรา น้ำ หรือสิ่งอื่น ที่ผู้ทำนบบานเอาไว้ ในการทำพิธีนั้นผู้ประกอบพิธีจะบูชาพระรัตนตรัย กล่าวขุมนุมเทวดา จากนั้นกล่าวเชิญเจ้าที่มารับเครื่องสังเวย ในการทำพิธีเพื่อให้เกิดความสบายใจ เป็นการตอบแทนบุญคุณเจ้าที่นาที่ได้ช่วยรักษาข้าวในนาให้ผลผลิตดี โดยปกติชาวนาจะไหว้เจ้าที่นาทุกปีหรือปีเว้นปี

5.3 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ

ชาวนาจะสังเกตธรรมชาติอยู่หลายๆ ด้าน เพื่อจะได้ทราบว่าธรรมชาติในปีนี้เป็นอย่างไร สามารถเตรียมการทำได้ถูกต้อง ดังที่ชาวบ้านไสกลิ้ง ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชุมชนทะเลน้อยในการสังเกตธรรมชาติ ที่เกิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการการทำนา คือ

สังเกตจากนกกระยาง หากมีนกกระยางเป็นฝูงในท้องฟ้าแสดงว่า ฝนจะเริ่มตก

สังเกตจากดอกขุมเห็ด ถ้าดอกขุมเห็ดบานตลอดทั้งข้อแสดงว่าฝนจะหยุดตก ชาวนาอาจหยุดการปักดำ หากปักดำต่อไปก็จะไม่ทันน้ำฝนเกิดความเสียหายต่อต้นกล้า

สังเกตหอยโข่ง โดยสังเกตไข่ของหอยโข่ง หากพบว่า หอยโข่งได้วางไข่ตามลำต้นไม้ในตำแหน่งสูงขึ้น แสดงว่าในปีนี้น้ำจะท่วมมาก หากวางไข่ในระดับต่ำ แสดงว่าปีนี้น้ำน้อยกว่าปีที่แล้ว

สังเกตจากดอกต้นกล้วย (พืชขึ้นต้นชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงสีเหลือง มีมากบริเวณลำน้ำ) หากเห็นว่าต้นกล้วยเริ่มผลิดอก แสดงว่าฝนจะเริ่มตก ชาวนาจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อไถนา

สังเกตจากใบหญ้าครุน (เป็นพืชประเภทหญ้า ลำต้นเป็นข้อและปล้องคล้ายหญ้าแฝก) หากพบว่าใบหญ้าครุนมีกึ่งสองกึ่ง แสดงว่าปีนี้น้ำจ้ำท่วมสองครั้ง ถ้าหญ้าครุนมีกึ่งเดียวแสดงว่าน้ำท่วมเพียงครั้งเดียว

สังเกตจากเสียงร้องของกบเขียด หากได้ยินเสียงกบหรือเขียดเริ่มร้องจากทุ่งนา แสดงว่าฝนจะตกในไม่ช้า

สังเกตจากปูนา ถ้าหากพบว่าปูนาคลานออกจากรูแสดงว่าฝนจะตก

สังเกตจากดาว โดยชาวนาสังเกตตำแหน่งของดาวว่าวในตอนย่ำค่ำ หากดาวว่าวอยู่ในตำแหน่งตรงศรีษะเรียกว่าดาวเที่ยง ก็เชื่อว่าฝนจะหยุดตก แต่ถ้าหากว่าในตอนย่ำค่ำตำแหน่งของดาวว่าวอยู่ไม่ตรงศรีษะ เรียกว่า “ดาวยังไม่เที่ยง” เชื่อกันว่าฝนตกอีกต่อไป

การสังเกตลักษณะต่างๆของธรรมชาติดังกล่าว เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลา ยาวนาน ชาวนาในอดีตจะใช้ในการพิจารณาการตัดสินใจในการประกอบการทำนา ซึ่งระยะต่อมา เมื่อมีวิทยาการสมัยใหม่เข้ามา ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติต่าง ๆ ถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ล้าหลังและเป็นความเชื่อที่งมงาย ทำให้ชาวนารุ่นต่อมาไม่พยายามที่จะศึกษาหรือนำปฏิบัติดังชาวนารุ่นเก่า

5.4 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

ชาวนาชุมชนทะเลน้อยในอดีต (ก่อนทศวรรษที่ 2500) มีความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามทุกขั้นตอนของการทำนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลในทางที่ดี โดยเริ่มตั้งแต่ฤกษ์แรกไถ ฤกษ์แรกปลูก ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยว และฤกษ์นำข้าวขึ้นเรือน ดังที่ชาวบ้านตำบลพนางดุง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

ฤกษ์แรกไถ-ชาวนาเชื่อกันว่าเป็นการเริ่มต้นการทำนา และเชื่อว่า ฤกษ์แรกไถมีความสำคัญมาก เมื่อเข้าสู่เดือนเจ็ด หรือช่วงเดือนมิถุนายน ฝนจะเริ่มตกทำให้ท้องนาเปียกชุ่มมีน้ำในท้องนา ชาวนาโดยทั่วไปจะเริ่มการไถนา มีการถือฤกษ์กันหลายลักษณะ เช่น ชาวนาบางคนยึดถือเอาวันเกิดตัวเป็นวันแรกไถ เพราะมีความเชื่อกันว่าวันเกิดเป็นวันมงคล ของแต่ละคน บางคนไม่ยึดถือวันเพียงบอกกล่าวให้เจ้าที่นาทราบ โดยวิธีบนบานและเริ่มไถนารอบแปลงนา 3 รอบ ซึ่งการเอาฤกษ์เหล่านี้ชาวนาต่างเชื่อกันว่าสามารถทำนาได้ตลอดทั้งฤดูกาล โดยไม่เกิดการเจ็บป่วยหรืออุปสรรคอื่นใด

ฤกษ์แรกปลูก-การเริ่มปลูกข้าวในพื้นที่ทั้งนาดำและนาหว่าน ชาวนาจะดูวันในวันที่แรกปลูก มักใช้วันในเดือนข้างขึ้นและยึดวันคู่ เช่น ขึ้นสิบค่ำ ขึ้นสิบสองค่ำ เป็นต้น สำหรับในเดือนแรม จะยึดวันที่ เช่น แรมเก้าค่ำ แรมสิบเอ็ดค่ำ เป็นต้น ซึ่งการถือเอาฤกษ์เหล่านี้เชื่อกันว่าสามารถปลูกข้าวได้เจริญงอกงามดี

ฤกษ์แรกเก็บเกี่ยว-เมื่อข้าวในนาสุกพร้อมที่จะเกี่ยว ก่อนเก็บเกี่ยวชาวนาจะดูวันในการเก็บเกี่ยวข้าว โดยเลือกวันที่มี “ข้าวเมล็ดเต็ม” ซึ่งความเชื่อที่มีต่อวันแต่ละวันไม่เหมือนกัน เช่น เชื่อว่าขึ้นหนึ่งค่ำ-ข้าวจะลืบ ขึ้นห้าค่ำ-เชื่อว่าเจ็บมือเจ็บเท้า ขึ้นห้าค่ำ-เชื่อว่าข้าวไม่มีรวง ขึ้นสิบสามค่ำ-เชื่อกันว่าข้าวเต็ม เป็นต้น

ฤกษ์เอาข้าวขึ้นเรือนข้าว-ชาวนาจะมีความเชื่อว่าการเอาข้าวขึ้นขังข้าว ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษแตกต่างกันออกไป เช่น บางคนเชื่อว่า แรกเก็บข้าวในวันใดก็จะนำข้าวขึ้นเรือนในวันนั้น บางคนอาจใช้วันดับของเดือน คือ แรมสิบสี่ค่ำ หรือ แรมสิบห้าค่ำ บางคนมีการอธิษฐานขอเชิญแม่โพสพขึ้นบ้าน เป็นต้น¹

6. ความร่วมมือในการผลิตของชุมชน

ความร่วมมือของชุมชนทะเลน้อยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ความร่วมมือของชุมชนในระยะก่อนทศวรรษที่ 2510 และความร่วมมือของชุมชนในระยะหลังทศวรรษที่ 2510 กล่าวคือ

6.1 ความร่วมมือของชุมชนในระยะก่อนทศวรรษที่ 2510

แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในระบบเครือญาติ และความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน

6.1.1. ความร่วมมือในระบบเครือญาติ

การผลิตเพื่อยังชีพของชุมชนในอดีตมีความสัมพันธ์กันแบบใกล้ชิดของสมาชิกภายในครอบครัว ซึ่งทุกคนล้วนมีบทบาทหน้าที่ชัดเจน เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ไปไถนา หาบข้าว ผู้หญิงมีหน้าที่เตรียมข้าวปลูก นวดข้าว ตำข้าว เด็กผู้ชายมีหน้าที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เด็กผู้หญิงจะมีหน้าที่ช่วยแม่เตรียมหุงหาอาหาร ปู ยา ตา ยาย เฝ้าบ้านและอาจช่วยดูแลเด็กเล็ก ๆ เป็นต้น การผลิตทุกขั้นตอนทุกคนในครอบครัวจะช่วยเหลือแรงงานกันอย่างเต็มที่

ในระบบเครือญาติของชุมชนดั้งเดิมนั้น จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเครือญาติ แต่บางครอบครัวที่ไม่ใช่ญาติก็มีพฤติกรรมปฏิบัติต่อกันเสมือนญาติ หรือเป็นความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ ระบบญาติเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนในยุคเก่า โดยอาจมีที่มาจากการหาเลี้ยงชีพที่เหมือนกัน เช่น ทำนาใกล้กัน ไปหาปลาด้วยกัน หรือ ไปเก็บกระจูดด้วยกัน เป็นต้น นอกจากการช่วยเหลือในด้าน การแลกเปลี่ยนแรงงานแล้วในช่วงเวลาที่มีประเพณีต่าง ๆ งานเทศกาล หรือมีกิจกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นอย่างกระตือรือร้น เช่น งานศพ ก็จะมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนที่มีความรู้เรื่องช่างไม้ก็จะ

¹ แดง ทองยก เจือ บุญญะญา และเจิม มาเอียค เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง 20 มิถุนายน 2544

ช่วยทำโลงศพ บ้านใดมีของใช้ในบ้านก็จะนำไปช่วยเหลือกันตามอัธยาศัย เช่น ขมิ้น ตะไคร้ พริก ครก สากกะเบือ หรือมีดเพื่อช่วยทำอาหาร เป็นต้น โดยทั่วไปเพื่อนบ้านที่อยู่ในรัศมีใกล้เคียง ก็จะช่วยเหลือกันจนกระทั่งเสร็จงาน และมีความรู้สึกทุกข์สุขร่วมกัน

ความร่วมมือในระบบเครือญาติของชาวชุมชนทะเลน้อย เป็นความผูกพันทางสายโลหิต มีครูหมอบรรพบุรุษผู้ล่วงลับเป็นแกนกลางของความผูกพัน ต่อมาในภายหลังแม้ว่ามีคนนอกกลุ่มเครือญาติเข้ามาปะปนอยู่บ้างก็ตาม ชาวชุมชนทะเลน้อยยังสามารถสร้างความใกล้ชิดกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์อันที่ญาติได้ ความร่วมมือในระบบเครือญาติดังกล่าว ชาวบ้านในชุมชนจะพึ่งพาอาศัยกันในทุกด้านนับตั้งแต่เกิดจนตาย ในทุกระบวนการผลิตชาวบ้านจะมีลักษณะของความสัมพันธ์อยู่ในแนวราบ กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีสถานภาพในระดับเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เว้นแต่ความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ระบบอาวุโสจะเป็นสิ่งสำคัญ¹

6.1.2. ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน

ความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน มี 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต

ความสัมพันธ์ของชุมชน การผลิตแบบดั้งเดิมต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านในชุมชนจึงต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การออกปาก การขอมือ การทำนาหะ (หมายถึง การที่เจ้าของที่นาให้บุคคลอื่นทำนา และแบ่งผลผลิตกันคนละครึ่งหรือแล้วแต่ตกลง) กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนล้วนต้องอาศัยการพึ่งพา ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนแรงงานกันทั้งสิ้น

ในความร่วมมือด้านแรงงาน ชาวบ้านในชุมชนพึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงานระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ผู้ที่ต้องการแรงงานจะออกปากหรือวาน หรือขอช่วยคนที่สนิทสนมมาช่วยทำงาน ดังกรณีของการทำนา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการผลิต การก่อสร้างบ้านเรือน และการขอแรงเนื่องจากการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เช่น การบวชนาค การแต่งงาน เป็นต้น การแลกเปลี่ยนแรงงานในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดคำพูดที่สื่อความหมายแสดงถึงความร่วมมือกัน เช่น ไถนาวัน และการเก็บข้าวนาวัน เป็นต้น การออกปาก-กินวาน ไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการตอบแทนจะถือความสำเร็จของงานเป็นเกณฑ์ เนื่องจากการผลิตในยุคแรกต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับครรลองของธรรมชาติ

¹ แซ่ม สดขาว เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง วันที่ 23 เมษายน 2544.

ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ และปลา การแลกเปลี่ยนผลผลิตระยะนี้ในชุมชนทำในลักษณะการให้เปล่าและเริ่มซื้อขายกันบ้าง การแบ่งปันปลาถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเนื่องจากเป็นของหาง่ายและไม่ค่อยมีราคา ในกรณีข้าว การแบ่งปันจะเป็นกรณีพิเศษ เช่น เกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วม ผู้มีข้าวเหลือบริโภคจะแบ่งปันผู้ขาดแคลน ซึ่งจะได้รับการชดเชยคืนในปีถัดไปเป็นข้าวหรือค่าแรงงานก็ได้

อย่างไรก็ตาม ชุมชนทะเลน้อยยังมีระบบความสัมพันธ์แบบชาวปักษ์ใต้ทั่วไป คือ “ระบบเกลอ” ที่สามารถสะท้อนถึงความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยนในอีกลักษณะได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสังคมดั้งเดิมต้องมีการแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน การต้องสร้างเครือข่ายเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างถิ่น เพื่อเสริมสร้างพลังการผลิตหรือเพื่อปกป้องศักดิ์ศรี ตลอดจนเสริมสร้างบารมีในฐานะผู้ผลิต ซึ่งส่วนมากชาวนาจะมี “อ้ายเกลอ” หรือ “อีเกลอ” กันคนละหลาย ๆ คน ชาวทะเลน้อยส่วนใหญ่จะมีเกลอแถบตำบลปากคลอง ตำบลโดนดด้วน อำเภอควนขนุน และแถบอำเภอศรีบรรพต เรียกว่า “อ้ายเกลอเขา อ้ายเกลอเล” จะมีการมาเยี่ยมเกลอกันปีละ 1-2 ครั้ง ถึงเวลาที่หนึ่ง “อ้ายเกลอ” แถบศรีบรรพตหรืออ้ายเกลอเขา จะนำเอากล้วยตาก พุเรียนกวน เงาะ ลางสาดมาฝาก ส่วนทางทะเลน้อยหรืออ้ายเกลอเล ก็จะเอากุ้งหวาน ปลา ร้า ปลาเค็มไปฝาก ในช่วงการทำนาเกลอก็จะนำญาติหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาช่วยทำนา หรือช่วยในด้านทำประมง เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการทำมาหากิน และมีปัจจัยอื่นเข้ามาเปลี่ยนแปลงในระบบ เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางการสื่อสาร การเคลื่อนย้ายที่อยู่ของชาวบ้านในชุมชนมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลเปลี่ยนไปด้วยปัจจุบันระบบเกลอจึงลดความสำคัญลง¹

6.2 ความร่วมมือของชุมชนในระยะหลังทศวรรษที่ 2510

ความร่วมมือในระยะนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมไปบ้าง โดยแบ่งลักษณะความร่วมมือออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ความร่วมมือในระบบเครือญาติ ความร่วมมือในด้านแรงงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต

6.2.1. ความร่วมมือในระบบเครือญาติ

ความเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังมานี้ ไม่เพียงแต่ได้ก่อผลกระทบต่อความร่วมมือในลักษณะอื่น ๆ ของชุมชนเท่านั้น แม้กระทั่งในความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ เราก็สามารถสังเกตเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน นับจากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลัก การช่วยเหลือกันจะมีการใช้ระบบเงินตราเข้ามาแทนที่ เว้นแต่ในกลุ่มญาติสนิทเท่านั้นที่ยังคงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนัก

¹ ยงยุทธ ปลอดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 6 สิงหาคม 2544.

6.2.2. ความร่วมมือด้านแรงงาน

การเปลี่ยนแปลงวิธีการลงแขกมีการเปลี่ยนแปลงพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบการค้ากล่าวคือ การออกปาก ซึ่งเป็นระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบเดิมไม่อาจรองรับกิจกรรมการผลิตที่เพิ่มขึ้นได้ จึงเกิดระบบความร่วมมือ (ในเชิงของการแลกเปลี่ยน) แบบลงขอ (การช่วยเหลือแรงงานผู้อื่น ซึ่งผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือจะต้องกลับมาชดใช้แรงงานเท่านั้น) ซึ่งมีลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ชัดเจนขึ้น ดังที่จันทร ชุมทอง กล่าวถึงการขอแรงงานว่า “เมื่อมีคนอื่นมาของานให้เรา เราต้องไปปลดขอ” แรงงานแบบขอจะกำหนดหน่วยของแรงงานหรือระยะเวลาในการทำงานที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

6.2.3. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิต

มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ผัก ผลไม้ ปลา มีการแบ่งปันให้แก่พ่อครัว ชาวบ้านตำบลทะเลน้อย กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในการแลกเปลี่ยนผลผลิตในระยะนี้ (หลังทศวรรษที่ 2510) ว่า ผัก ปลา ระยะหลังเป็นของที่หายากและมีราคา การให้แบ่งปันให้ตามความเหมาะสม ถ้าต้องการมากจะต้องซื้อขายกัน เป็นการเชื่อมต่อของความร่วมมือในระยะแรกและระยะหลัง

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 –พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า และวิธีการศึกษาค้นคว้า ไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450-พ.ศ. 2518) โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล การศึกษาค้นคว้านี้จะศึกษาชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในเขตพื้นที่ 2 ตำบล ดังนี้

1.1. ตำบลทะเลน้อย มี 7 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.1.1. หมู่ที่ 1 บ้านเล
- 1.1.2. หมู่ที่ 2 บ้านเล
- 1.1.3. หมู่ที่ 3 บ้านบน
- 1.1.4. หมู่ที่ 4 บ้านบน
- 1.1.5. หมู่ที่ 5 บ้านปลายตรอก
- 1.1.6. หมู่ที่ 6 บ้านปลายตรอก
- 1.1.7. หมู่ที่ 7 บ้านหัวป่าเขียว

1.2. ตำบลพางตุ้ง มี 11 หมู่บ้าน ดังนี้

- 1.2.1. หมู่ที่ 1 บ้านทะเลน้อยหัวลานหัวนอน
- 1.2.2. หมู่ที่ 2 บ้านทะเลน้อยหัวลาน

- 1.2.3. หมู่ที่ 3 บ้านควนพนางตุง
- 1.2.4. หมู่ที่ 4 บ้านชายคลอง
- 1.2.5. หมู่ที่ 5 บ้านท่าช้าง
- 1.2.6. หมู่ที่ 6 บ้านไสกลิ้ง
- 1.2.7. หมู่ที่ 7 บ้านถ้ำย
- 1.2.8. หมู่ที่ 8 บ้านธรรมเถียร
- 1.2.9. หมู่ที่ 9 บ้านปากคลองเก่า
- 1.2.10. หมู่ที่ 10 บ้านธรรมเถียร
- 1.2.11. หมู่ที่ 11 บ้านไทรงาม

2. ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1. ปัจจัยการที่มีผลต่อการผลิต

2.1.1. ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงานทุน และผู้ประกอบการ

2.1.2. ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ

2.2. วิธีการผลิต

2.2.1. กระบวนการผลิต ได้แก่ เครื่องมือในการผลิต การร่วมมือของชุมชนในการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต

2.2.2. ลักษณะการผลิต ศึกษาใน 4 ประเด็น คือ

- กิจกรรมการเสาะหา ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุและการจับสัตว์น้ำ ตลอดจนการล่านกน้ำในทะเลสาบ

- กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์

- กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต ได้แก่ การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม

- งานหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ การทำเครื่องมือจับสัตว์

2.3. ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชน

2.3.2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
ความสัมพันธ์ของชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ

2.3.3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์
ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ช่วยในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัย และประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ จากการสังเกต และถ่ายภาพ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกเสียง และจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูลดังนี้

2.1. บุคคลที่มีภูมิปัญญาและความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณชุมชนทะเลน้อย ทั้งตำบลทะเลน้อย และตำบลพางลุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ไม่น้อยกว่าตำบลละ 20 คน

2.2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น ทั้ง 2 ตำบล ตำบลละไม่น้อยกว่า 20 คน

2.3. ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนทะเลน้อย จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน โดยไม่จำกัดเพศ

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

3.1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดให้

3.2. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง มาถอดความโดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3. นำข้อมูลทั้งที่เก็บได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.4. วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ข้อเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

สรุปผล

การศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) สามารถสรุปผลการศึกษาค้นคว้าได้ ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตของชาวบ้านชุมชนทะเลน้อย มี 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยการผลิต เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการผลิตขึ้นโดยตรง เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการผลิตของชุมชน ทะเลน้อยที่สำคัญมี 4 ประการ คือ

1.1. ที่ดิน ซึ่งหมายถึง ดิน น้ำ พรุ มีพื้นที่ประมาณ 180,000 ไร่ มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตำบลพนาสูงเป็นแหล่งทำสวนยางพารา และหาของป่า บริเวณที่ราบลุ่มบริเวณบ้านธรรมเถียรเหมาะแก่การทำนา ที่ราบบริเวณแม่น้ำปากประ ที่ราบลุ่มริมทะเลน้อย และในป่าพรุทะเลน้อย และพรุควนเค็ง ในทะเลน้อย ใช้ประกอบอาชีพประมงและล่านกน้ำ สภาพที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันมีผลต่อการผลิตหรือการประกอบอาชีพของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่

1.2. แรงงาน ชุมชนทะเลน้อยมีลักษณะการใช้แรงงานอยู่ 2 ช่วง คือ แรงงานช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เป็นแรงงานจากคนและสัตว์ ซึ่งเป็นแรงงานภายในครอบครัว อาจมีแรงงานภายนอกครอบครัวมาช่วยแต่เป็นลักษณะการช่วยเหลือกันโดยไม่คิดค่าจ้าง ส่วนแรงงานช่วงหลัง พ.ศ. 2500 มีการแรงงานจากเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้น การช่วยเหลือกันในชุมชนมีน้อยลง ถ้ามีการช่วยเหลือกันก็ในลักษณะที่มีค่าตอบแทน

1.3. ทุน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต พบว่าเครื่องมือแต่ละประเภทจะแตกต่างกันตามลักษณะการประกอบอาชีพ ซึ่ง พบว่าแบ่ง 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่สร้างขึ้นมากในชุมชน โดยอาศัยวัสดุและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งใช้ในอดีตก่อน พ.ศ. 2508 และเครื่องมือที่นำมาจากนอกชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องทุ่นแรง นอกจากนี้ทุนในยุคหลังยังรวมหมายถึงระบบเงินตราด้วย

1.4. ผู้ประกอบการ เป็นลักษณะการจัดการในอาชีพของชุมชนทะเลน้อย ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในอาชีพหลัก 4 อาชีพ คือ ทำนา ทำสวนยางพารา หัตถกรรมกระจูด และประมงพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละอาชีพมีลักษณะการจัดการที่แตกต่างกันไปโดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต เป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการผลิต ขึ้นในชุมชนทะเลน้อย แบ่งออกได้ 5 ประการ คือ

2.1. โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ที่เอื้อต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย มี 3 ด้าน คือ

2.1.1. ถนน มีการสร้างถนนหลายสาย เพื่อใช้ในคมนาคมขนส่งและการติดต่อกับสังคมภายในและภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตขึ้น ผลจากมีถนนที่สะดวกขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ขึ้น

2.1.2. ไฟฟ้า เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน และนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิต เช่น ใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง เพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณการผลิต

2.1.3. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติเพื่อการเกษตร นอกจากนั้นยังอาศัยจากแหล่งน้ำที่ทางราชการสร้างขึ้นเพื่อให้มีปริมาณน้ำที่เพียงพอในการผลิต

2.2. การเมือง การปกครอง การมีผู้นำในท้องถิ่น และระบบการปกครองในชุมชนเอื้อต่อการผลิต นอกจากนั้นการจัดการเรื่องสิทธิในการถือครองที่ดิน ก็ส่งผลต่อการผลิต นอกจากนั้นระบบการปกครองในท้องถิ่นยังเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดพัฒนาในด้านการผลิตด้วย

2.3 การคมนาคมสื่อสาร เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนภายในและภายนอก โดยอาศัยเส้นทางน้ำ และทางบก ทั้งในอดีต และปัจจุบัน การคมนาคมสื่อสารเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบข้อมูลในการผลิต ปรับปรุงการผลิต และเกิดการส่งเสริมการผลิตที่มากขึ้น

2.4. สังคมและวัฒนธรรม เป็นระบบพึงพาอาศัย หรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าคนกลาง และความสัมพันธ์ของรัฐ

2.5. ภาวะเศรษฐกิจ สามารถจำแนกออกได้ 3 ประการ ได้แก่

2.5.1. ระบบทุนนิยม ซึ่งในอดีตการผลิตเพื่อยังชีพ ระบบทุนนิยมปรากฏชัดเจน ประมาณ พ.ศ. 2480 เมื่อมีการจัดโรงสีไฟฟ้าที่ตลาดปากคลองและมีคมนาคมที่สะดวกขึ้น เริ่มมีการค้าขายข้าว ไร่ กล้วย มากขึ้นเกิดการค้าที่แสวงหาผลกำไร และมีระบบการแลกเปลี่ยนเงินตราที่มากขึ้น

2.5.2. ระบบการผลิตเพื่อขาย จากการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การใช้เทคโนโลยีในการผลิต และความต้องการผลผลิตที่มากและมีคุณภาพ โดยเฉพาะประเภทหัตถกรรมกระจุย

วิธีการผลิต พบว่า ชุมชนทะเลน้อย มีขั้นตอนการผลิต 2 ประการ คือ

1. กระบวนการผลิต เป็นขั้นตอนการผลิต ซึ่งต้องอาศัย กระบวนการที่สำคัญ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1.1. เครื่องมือในการผลิต เป็นอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการผลิตในชุมชนทะเลน้อย เครื่องมือที่สำคัญในชุมชนทะเลน้อยที่ใช้ในอาชีพทำนา หัตถกรรมกระจูด ทำสวนยางพารา และประมงพื้นบ้าน ในอดีตจะใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน ทำด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เป็นสำคัญ ประมาณ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาเครื่องมือใช้เครื่องทุ่นแรงและเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพการผลิต

1.2. การร่วมมือของชุมชนในการผลิต ในชุมชนทะเลน้อยแบ่งความร่วมมือออกเป็น 2 ระยะ คือ

1.2.1. ความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก ก่อน พ.ศ. 2510 เกิดความร่วมมือในระบบเครือญาติ เป็นความร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกันทุกด้านทุกมิติในวิถีการดำเนินชีวิต ในกระบวนการผลิต โดยมีความสัมพันธ์กันในแนวราบ ส่วนความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยนเป็นความร่วมมือด้านแรงงาน ในรูปการออกปาก-กินวาน และการแลกเปลี่ยนผลผลิต เน้นการให้แบ่งปันผลผลิต

1.2.2. ความร่วมมือของชุมชนในระยะหลัง พ.ศ. 2510 เกิดระบบความร่วมมือแบบลงขอ ซึ่งมีลักษณะการแลกเปลี่ยนแรงงานที่ชัดเจนขึ้น ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผลผลิตให้ลดลง ถ้าต้องการมากต้องใช้ระบบการซื้อขายกัน

1.3. ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิต ในอดีตการผลิตของชุมชนทะเลน้อยต้องอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิต ทำให้เกิดความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ขึ้น ในแต่ละอาชีพหลักของชุมชนทะเลน้อย ความเชื่อในธรรมชาติจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี และเชื่อว่ามีความปลอดภัยจากเหตุร้ายต่าง ๆ ในช่วงกระบวนการผลิต

2. ลักษณะการผลิต ในอดีตได้ผลิตเพื่อยังชีพแต่ปัจจุบันมีการผลิตเพื่อการค้า พบว่า มีลักษณะการผลิต 4 ลักษณะ คือ

2.1. กิจกรรมการเสาะหา ได้แก่ การเก็บผลผลิตจากป่าพรุ การจับสัตว์น้ำ ตลอดจนการล่านกน้ำในทะเลสาบ เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรในชุมชน ซึ่งลักษณะกิจกรรมการผลิตแบบเสาะหานี้ ได้รับการสืบทอดต่อกันมา

2.2. กิจกรรมการเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การเพาะปลูก (การทำนาและการทำสวนยางพารา) และการเลี้ยงสัตว์ (การเลี้ยงวัว ควาย) พบว่า ชาวบ้านในชุมชนนำเอาวิชาการและเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการค้า ซึ่งพบว่า การเกษตร

สมัยใหม่เข้าสู่ชุมชนทะเลน้อย ประมาณ พ.ศ. 2508 พร้อมกับความเจริญด้านการคมนาคมขนส่ง ทำให้กิจกรรมดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการผลิต

2.3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต ได้แก่ การทำปลาไร่ ปลาเค็ม กุ้งส้ม พบว่าในชุมชนมีกรรมวิธีที่จัดเปลี่ยนวัตถุดิบ ที่จัดหามาได้เพื่อใช้ประโยชน์ในครอบครัว หรือเพื่อการค้าขาย ซึ่งพบว่า ปัจจุบันการแปรรูปผลผลิตของชุมชน

ทะเลน้อยสามารถทำการค้า และเป็นอาชีพหลักให้ชาวบ้านในชุมชนได้

2.4. งานหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ การทำเครื่องมือจับสัตว์ เป็นงานที่ให้คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยแล้ว ยังมีคุณค่าต่อทางระบบเศรษฐกิจ และสังคม ช่วยลดปัญหาการว่างงาน และสอนให้ชาวบ้านในชุมชนสามารถผลิตงานฝีมือขึ้นใช้เองในชุมชน

3. ผลกระทบจากการผลิต

3. 1. ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชน เป็นต้น โดยพบว่า ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิต ความเป็นอยู่และสภาพการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นสามารถหาสิ่งอำนวยความสะดวกมาใช้เพิ่มขึ้น แต่ในทางที่กลับกันพบว่ารายจ่ายของชาวบ้านกลับสูงขึ้น มีค่านิยมในวัตถุมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลถึงระบบการผลิตที่ต้องพัฒนาทั้งปริมาณและคุณภาพ

3.2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ พบว่า สังคมวัฒนธรรมมีวิถีความผูกพันกับการผลิตแบบดั้งเดิมมาเป็นเวลานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมการผลิต ระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน มีส่วนในการกำหนดบทบาทในเรื่องการผลิตอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงการผลิตมาเป็นการผลิตแบบการค้า ทำให้การใช้แรงงานคนและสัตว์ลดลง รวมทั้งบทบาทของสมาชิกในครอบครัว ชุมชนลดลงด้วย และนอกจากนี้การนำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้นผลทำให้ความต้องการด้านแรงงานลดลง อีกทั้งระบบเกลอและระบบเครือญาติมีความสำคัญลดลงด้วย

3.3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน พบว่า สิ่งแวดล้อมในชุมชนทะเลน้อยมีส่วนในการกำหนดรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต ในเรื่องการประกอบอาชีพ และการตั้งบ้านเรือน การเปลี่ยนการผลิตไปสู่การผลิตเพื่อการค้านั้นทำให้ทรัพยากรถูกนำไปใช้มากขึ้น การทำลายทรัพยากรจึงมีมากขึ้น นอกจากนั้นการเพิ่มของประชากรที่รวดเร็ว มีส่วนในการทำลายระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ และทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ระบบการผลิตที่มีการทิ้งเศษวัสดุที่เหลือจากการผลิตไม่ถูกวิธียังส่งผลต่อระบบนิเวศน์โดยตรง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทำให้มีส่งผลต่อการผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518) ในประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ผลการศึกษาในแต่ละประเด็นมีเรื่องที่น่าสนใจ และผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต ผลจากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัจจัยการผลิตมีผลต่อการผลิตมากที่สุด คือ ที่ดิน และผู้ประกอบการ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยมีที่ดินเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต ด้วยเหตุผล คือ ที่ดินชุมชนทะเลน้อยเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญต่อการเกษตรกรรม เนื่องจากสภาพที่ดินของชุมชนซึ่งประกอบด้วย พื้นดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ ที่เหมาะแก่การประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา การประมงพื้นบ้าน ทำสวนยางพารา และหัตถกรรมกระชูด กล่าวคือ สภาพพื้นที่ของชุมชนทะเลน้อยเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่เนินควน เหมาะแก่การประกอบอาชีพส่งผลต่อการผลิตของชุมชน ประกอบกับมีแหล่งน้ำ และป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติจึงส่งผลต่อการผลิตโดยตรง ซึ่งจะทำให้วิถีชีวิตของประชาชนดีขึ้น สำหรับในเรื่องผู้ประกอบการ การบริหารจัดการในอาชีพของชาวบ้านในชุมชนทะเลน้อย ช่วงเวลาดังกล่าวได้อาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตมาเกี่ยวข้อง ตลอดจนสามารถพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ และถ่ายทอดไปคนรุ่นต่อไป เช่น การทำเครื่องมือในการประมง การทำหัตถกรรมกระชูด เป็นต้น

วิธีการผลิต ผลจากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่า กระบวนการผลิตและลักษณะการผลิต มีผลต่อการผลิตของชุมชนทะเลน้อย กระบวนการผลิตที่มีผลต่อการผลิตมากที่สุดน่าจะมาจากเครื่องมือในการผลิต และความร่วมมือของชุมชนในการผลิต ด้วยเหตุผล คือ เครื่องมือการผลิตของชุมชนทะเลน้อย ผลิตโดยอาศัยประสบการณ์ และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ จนพัฒนาเป็นเทคโนโลยีประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับงานแต่ละประเภทซึ่งส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพการผลิตของชุมชน ส่วนความร่วมมือของชุมชนในการผลิต ชุมชนทะเลน้อยมีการพึ่งพากันในด้านแรงงานระหว่างชาวบ้านและชุมชน โดยเฉพาะความร่วมมือของชุมชนในระยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2510) เป็นความร่วมมือในระบบเครือญาติ และความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยนที่มีผลต่อการผลิตของชุมชน ความร่วมมือดังกล่าวควรได้รับการสนับสนุนให้มียู่กับชุมชนตลอดไป สำหรับลักษณะการผลิต ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะการผลิตของชุมชนทะเลน้อยที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ งานหัตถกรรม และ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแปรรูปผลผลิต ด้วยเหตุผล คือ งานหัตถกรรมเป็นกิจกรรมการผลิตของชุมชนทะเลน้อยที่นอกจะทำให้คุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยในลักษณะต่างๆ แล้ว ยังมีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ช่วยลดปัญหาการว่างงานของ

ชาวบ้าน และควรให้ชาวบ้านสามารถผลิตโดยใช้ฝีมือของคนมากกว่า การนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแปรรูปผลผลิต เป็นกิจกรรมที่ทำให้สามารถเปลี่ยนวัตถุดิบที่หามาได้เปลี่ยนไปอีกสภาพหนึ่งเพื่อใช้ประโยชน์ในครอบครัว หรือเพื่อการค้า ได้แก่ การทำปลาร้า ปลาเค็ม กุ้งส้ม ซึ่งควรส่งเสริมการสืบทอดไปยังคนรุ่นหลัง

ผลกระทบจากการผลิต ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผลกระทบจากการผลิตมากที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ คือ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชน ด้วยเหตุผล คือ รายได้เพิ่มขึ้น จากการประกอบอาชีพหลาย ๆ อาชีพ เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่สูงขึ้นและจากการประกอบอาชีพเพื่อการค้าในระยะหลัง ทำให้ชาวบ้านเร่งผลผลิตให้ได้มากและมีคุณภาพเพื่อให้มีราคาดีขึ้น แต่ในทางกลับกันชาวบ้านมีรายจ่ายสูงขึ้น จากการประกอบอาชีพหลาย ๆ อาชีพนั้น เนื่องจากต้องนำมาใช้จ่ายในการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยในการผลิต และซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในครัวเรือนมาก และยังต้องจ่ายในการส่งบุตรหลานให้เรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 –พ.ศ. 2518) ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1.1. รัฐควรให้การช่วยเหลือและสนับสนุนแก่ชาวบ้านชุมชนทะเลน้อยให้มากยิ่งขึ้น ในอาชีพหลัก ทั้งในด้านการผลิต การจัดการ การตลาด และให้ให้ความรู้ การอบรม เป็นต้น
- 1.2. ควรมีการส่งเสริมปัจจัยการผลิตที่ชาวบ้านมีความต้องการมากที่สุด คือ แหล่งน้ำ ที่ชาวบ้านสามารถใช้ได้ตลอดปี และแหล่งเงินทุน
- 1.3. รัฐควรให้การบริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในพื้นที่อย่างครอบคลุม ประชากรในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย เช่น หมู่บ้านห้วยป่าเขียว หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย และบ้านชาคลอง หมู่ที่ 4 ตำบลพนางตุง ให้เข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขโดยสะดวก อาจตั้งเป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชน เพื่อได้รับการบริการพื้นฐานด้านสุขภาพ
- 1.4. ควรจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านและกลุ่มส่งเสริมการผลิตในทุกหมู่บ้านของชุมชน
- 1.5. ควรจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นเพื่อชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน
- 1.6. ควรนำผลการศึกษาไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาการผลิต ของชาวบ้าน ชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงและบริเวณอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1. ควรมีการสนับสนุนให้มีการวิจัยการผลิตในลักษณะนี้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง

2.2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนทะเลน้อยหรือชุมชนอื่นต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาม้านกับเมือง. กรุงเทพฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา, มป.ป.
- กาญจณี พลจันทร์. ภูมิเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2519.
- เกศรารัตน์ เพชรรัตน์. “ภูมิไอบ้านเรา:ทะเลน้อย,” ในหนูนทอง. พัทลุง : 2538.
- ควนขนุน,อำเภอ. สรุปข้อรายงานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. พัทลุง : 2536.
- จริทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอเอสพรีนติ้งเฮาส์, 2531.
- จรรณ หยูทอง. “ทุ้งระโนด: 3 ทศวรรษของชุมชนหมู่เล”, ในที่ทรงศรีวัฒนธรรม. รุุงเทพฯ :
อัมรินทร์พรีนติ้งแอรพบลิชซิง , 2540.
- จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงอาชีพการทอเสื่อ: ศึกษากรณีบ้านกำแพง ตำบลแพง
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญานิพนธ์ ศ.ศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2534. (ถ่ายเอกสาร)
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. โบราณวิทยาเมืองพัทลุง. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง : 2525.
- ณรงค์ เพชรประเสริฐ. 1999 จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย: จากโลกาวิวัฒน์...สู่ชุมชน. กรุงเทพฯ :
เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์ , 2542 .
- ดำรงสสิริ อุทยานานนท์ และกัลยา ชินพันธุ์. วิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, 2524.
- ทวี ทองสว่าง. หลักภูมิศาสตร์เศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มป.ป.
- ทวี มาระเสนา. การศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิเพาที่ศูนย์
ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. ปริญญานิพนธ์ ศ.ศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒสงขลา , 2537. (ถ่ายเอกสาร)
- ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และภาณุ ธรรมสุวรรณ. ลักษณะสังคม-เศรษฐกิจ การเมืองของประชาชน
โครงสร้างอำนาจชุมชนรอบอ่าวทะเลน้อย. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา .2538. .
- ทำนอง สิงคาลวนิช. พัฒนาการเกษตร. กรุงเทพฯ : บรรณากิจ, 2523.
- ไทย อังธรัตน์. “ภูมิศาสตร์อำเภอควนขนุน” ใน งานปีใหม่จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2479. กรุงเทพฯ :
ธรรมพิทยา, 2478.
- นริศศรี แววด้ายหงษ์. ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรม
เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน. ปริญญานิพนธ์ ศ.ศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. 2539. (ถ่ายเอกสาร)

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์สหมิตรออฟเซต, 2526

นิติ ฤทธิพรพันธุ์. คุณประโยชน์ของที่ชุ่มน้ำ WETLAND BENEFITS. สงขลา :

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่, 2541.

ประมาณ เทพสงเคราะห์ และจำนง แรกพินิจ. การศึกษาภาวะภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่
ของประชาชน บริเวณพื้นที่ระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา. 2540.

ประเสริฐ วิทยารัฐ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529.

ผ่องศรี วนาสิน. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

มณฑิธร ประจวบดี. การบริหารการผลิต. พิมพ์ครั้งที่ 10. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมราช, 2530.

มาลิน ช่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งชุมชนเก่าแก่อำเภอยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัด
สงขลา. ปรินิพนธ์ ศ.ศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา,
2539. (ถ่ายเอกสาร)

ขยบุตร ชูแว่น. พัฒนาการของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงคริสต์
ศตวรรษที่ 18. ปรินิพนธ์. อ.ศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ล้อม เพ็งแก้ว. “อำเภอกวนขนุน”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 2.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

วราภรณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตำบลบึงบัวบาน
อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. ปรินิพนธ์ ศ.ศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2538. (ถ่ายเอกสาร)

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2537.

วินัย สุกใส. “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
รอบทะเลสาบสงขลา”, ใน โลกของกลุ่มทะเลสาบ. กรุงเทพฯ : นาคร, 2541.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. วิพากษ์สังคมไทย 2543 คือ จุดเริ่มต้นแห่งความวิบัติของชาติ,
ผู้จัดการรายวัน 5 มกราคม 2543. หน้า 5.

สมภพ มานะรังสรรค์. แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังปฏิรูปการ
ปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2530.

สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. กรุงเทพฯ : พีรพัฒนา, 2524..

สวาท เสนาณรงค์ และคณะ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์. 2533.

สิทธิกร มากนวน. ศึกษาปัจจัยและกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง.

ปริญญาณีพนธ์ ศ.ศ.ม. สงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542. (ถ่ายเอกสาร)

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ปลาร้า” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 7.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

สุธี สังข์หิรัญ. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนอุซูด ตำบลอุซูด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา. ปริญญาณีพนธ์ ศ.ศ.ม. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542.

(ถ่ายเอกสาร)

สุนิตย์ เป็นนาบอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. สงขลา: สถาบันราชภัฏสงขลา, 2537.

สุนิตย์ ทองไชรี. การผลิตหัตถกรรมกระจูดในตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ปริญญาณีพนธ์ ศ.ศ.ม. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2539. (อัดสำเนา)

สุนิตย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวัน. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ :

หน่วยศึกษานิเทศ กรมฝึกหัดครู, 2520.

สุภาคย์ อินทองคง. “กระจูด” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. กรุงเทพฯ :

อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

อุดม หนูทอง. และสุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ไช” ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529

เล่ม 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์. 2529.

อภิรักษ์ จันตะนี และ ทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

วีเจ.พรินต์ติ้ง, 2537.

อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์.

2532..

อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2522.

อารีย์ สิกขมาน. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร. 2533.

อาระยา อัมระปาละ. กองทุนสัตว์ป่าโลก. กรุงเทพฯ : 2544..

บุคลากร

บุคลากรกรม

- กล้า สังข์ทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.
- แก้ว ใหม่แก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.
- เจียว ศรีคงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 3 ตำบล
พนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.
- ไข่ ชูดำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.
- กล้อย เพชรคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 1 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.
- เดช เชนกรินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.
- เคลื่อน นิ่มแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.
- เงิน พูลสง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.
- จันทร์ ชุมทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2544.
- เจียน มณีคุลย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 4 ตำบล
พนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.
- เจิม แก้วบุญส่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.
- เจือ บุญญะญา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2544.
- เจือ มาเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.
- แจ่ม ชูหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.
- ฉิ้น พูลพร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

ณัฐ ทอคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าทะเลน้อย ตำบล

ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ฉิม อ่อนแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบล

ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เฉวียง หมั่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ชอบ ศรีนุ่น ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 4 ตำบลทะเล

น้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

แหลม สุขขาว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เชื่อน ปาละกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบล

ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

ชัน พูลเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ชวน จันทรชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 6 ตำบลพนาง

ตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เชื้อม นิ่มนคร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.

2544.

คำ นาคเกลี้ยง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบล

พนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เดช เชนครินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

แดง ทองยก ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 12

ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

แดง สงทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบล

พนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

คำ จันทรชู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบล

ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

ถัน รอดคำ. ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ. เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544.

ทั้น สุขคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2544.

ทัศน คำช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ด่านตะเล
น้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

เพิ่ม เกาะทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 7 ตำบล
พนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

พร้อม แก้วทงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเล
น้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.
2544.

พร้อม นวลแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเล
น้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.
2544.

เฟื่อง พร้าวยเอียด ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4
ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

เพ็ญ จันทรสุกรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 6
ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ทองคำ คงไข่ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

นับ ณ พัทลุง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

น่วม ทองเต็ม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 1 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ประจวบ เติรมสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม
พ.ศ. 2544.

เปรม ศรีทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 5 ตำบล
พนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ผล มะลิกา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ผ่อง เชนกรินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 2
ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ผอม หมื่นหนู ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2544.

เผือก จันทรอินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่
2 ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2544.

ไผ่ คงจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.
2544.

พริ้ม เอกชาติปัญญา ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเล
น้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.
2544.

พร้อม จันทรทอง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

พร้อม นวลแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

เพ็ญ จันทรสุกรี ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 6
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

เมฆ เมฆานวงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบล
ลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ยงยุทธ ปลอดภัย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, องค์การบริหารส่วนตำบล
ทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน
พ.ศ. 2544.

ริน คงนวน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบล
พนาสูง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เริ่ม กรงไกรจักร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 7
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

ชัย เสือจม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2544.

ล้วน เกลี้ยงแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 2 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2544.

ลาก ช่วยดำ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ไถ่ บัวแดง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเล
น้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เลื่อน ชุมคง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 6 ตำบล
ทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544.

เลี่ยม แก้วทองงค์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

ล่อง จันทรเฑียร ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544.

ว่อง ทองไหม ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

สายแก้ว ทองคำ ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2544.

เสริม เพือกแสง ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2544.

แสง ชูศรีอ่อน ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2544.

เส็ง ดูกสังข์ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 3 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

หมูน ขุนฤทธิ์สง ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2544.

หลบ แก้วเศษ ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544.

หลับ วรเดช ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544.

เหมีย หนูเป็ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 12 ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2544.

แห้ง ขุนเป็ย ผู้ให้สัมภาษณ์, สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2544.

ศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่ตั้งอำเภอทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
(พ.ศ. 2450 – พ.ศ. 2518)

บทคัดย่อ
ของ
สวัสดี พันธุ์ฤทธิ์ดำ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
มกราคม 2545
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการผลิตของชุมชนทะเลน้อย อ่างทองวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ตั้งอ่างทองทะเลน้อยจนถึงการตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (พ.ศ. 2450 - พ.ศ. 2518) โดยมุ่งศึกษาใน 3 ประเด็น คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต ผลกระทบจากการผลิต ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบ แล้วเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตที่สำคัญ มี 2 ประการ คือ ปัจจัยการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ที่ดินที่เหมาะสมแก่การประกอบอาชีพ แรงงานคนและสัตว์ในระยะแรก และเปลี่ยนเป็นแรงงานจากเทคโนโลยีในระยะต่อมา ทู่นส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่อยมาพัฒนาเป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องทุ่นแรงรวมถึงระบบเงินตราด้วย ผู้ประกอบการโดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนที่ดี การเมือง การปกครองมั่นคง การคมนาคมสื่อสารสะดวกเร็วขึ้น สังคมและวัฒนธรรมมีระบบพึ่งพาอาศัยกัน ส่วนวิธีการผลิต มี 2 ประการ คือ กระบวนการผลิตที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ เครื่องมือเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพการผลิต การร่วมมือของชุมชนในการผลิตใช้ระบบเครือญาติและความร่วมมือในเชิงแลกเปลี่ยน ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตเพื่อช่วยในการตัดสินใจในการผลิต อีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะการผลิต มี 4 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมการเสาะหาใช้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน กิจกรรมการเกษตรกิจทั้งด้านการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิตโดยการทำปลา ร้า ปลาเก็ม กุ้งส้ม ที่ทำเพื่อการค้าและเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน งานหัตถกรรม ได้แก่ การทอเสื่อกระจูด การต่อเรือ การทำเครื่องมือจับสัตว์ เป็นงานที่บอกจากให้คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยแล้วยังมีคุณค่าต่อทางระบบเศรษฐกิจ และสังคมอีกด้วย และผลกระทบจากการผลิต คือ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้รายจ่ายและมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชนที่สูงขึ้น ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ของชุมชน การลงแขก ระบบเกลอ ระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นวิถีความผูกพันในครอบครัวและชุมชน ความต้องการแรงงานลดลงทำให้ทำให้วิถีความผูกพันในครอบครัวและชุมชนลดลงด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศน์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น มลภาวะที่เกิดจากการผลิตเพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และระบบภูมิทัศน์โดยตรง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เพิ่มขึ้นในชุมชนส่งผลต่อการผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพในการผลิตอีกด้วย

**A STUDY OF TALAY-NOI COMMUNITY'S PRODUCTION IN
KHANUNKHANOON DISTRICT, PATTALUNG PROVINCE,
FROM THE ESTABLISHMENT OF TALAY-NOI DISTRICT TO
THE SETING-UP OF NO-HUNTING AREA
(B.E. 2450 – B.E.2518 --- 1907 – 1975 A.D.)**

**AN ABSTRACT
BY
SAWAT PUNRITDOM**

Presented to Thaksin University in partial fulfillment of the requirement
for the Master of Arts degree in Thai Studies

January , 2002

This research was a study of the production in Talay-noi Community, Khuan Khanoon District, Phatthalung Province, from the establishment of Talay-noi District to the founding of the Talay-noi Wildlife Sanctuary (B.E. 2450-2518 – 1907-1975 A.D.), focusing on three issues: factors affecting production, production methods, and impacts of production. The researcher collected field data by interview, observation, and photographic illustration, and then reported research findings in the form of analytical description, as summarized below.

There were two types of factors affecting production. One of the types consisted of the following: suitable land for making a living; human and animal labor initially, supplanted later by technology-based labor; basic capital involving tools derived by local wisdom, subsequently developed into tools requiring sophisticated technology and mechanical devices, including a system of currency; and entrepreneurs relying on local experience and wisdom. The other type had to do with other factors affecting production: desirable community infrastructure, secure politics and government, speedy communication and transportation, and society and culture of interdependence. The methods of production involved two factors. One had to do with four important aspects of production: tools for betterment of quantity and quality of production, community cooperation in production through a kinship system and quid pro quo cooperation, beliefs and rituals about production contributory to production decision-making. The other factor consisted of four characteristics of production: resource tapping from community sources of natural resources; basic agriculture involving planting and animal raising; activities related to product processing of fermented fish, salted fish, and pickled shrimp, undertaken commercially and as principal means of livelihood for community members; and handicraft production being jute-mat weaving, boat building, and making of animal-catching devices, which contributed to the economic and social system apart from their utilitarian value. The production impacts were: economically, there was a rise in income and expenditure, as well as in the standard of living of the family and community; socio-culturally, family and community ties lessened as demand for human labor decreased, and such traditional ways of sealing family and community bonds as labor sharing, camaraderie, and kinship went on the decline; environmentally, topographical and ecological systems, natural resources, and basic facilities were affected, for with population increase pollution from expanded production directly affected ecological and topographical systems, and increasing basic facilities in the community affected production quantitatively as well as qualitatively.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายสวัสดิ์ ชื่อสกุล พันธุ์ทรिता

เกิดวันที่ 17 เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2500

สถานที่เกิด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

สถานที่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 8 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง
จังหวัดพัทลุง 93000

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 2 ระดับ 7

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนวชิรธรรมสถิต กรมสามัญศึกษา
อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2517	ม.ศ. 3 จากโรงเรียนศิริราษฎร์วิทยา อำเภอควนขนุน
จังหวัดพัทลุง
พ.ศ. 2521	ป.ก.ศ.สูง (วิชาเอกสังคมศึกษา) จาก วิทยาลัยครูยะลา
อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา
พ.ศ. 2532	ศษ.บ. (วิชาเอกสังคมศึกษา)
จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมนาธิราช
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
พ.ศ. 2544	ศศ.ม. (วิชาเอกไทยคดีศึกษา) จากมหาวิทยาลัยทักษิณ
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา